

SIMPOZIONUL
CUCUTENI–5000 Redivivus:
Științe exacte și mai puțin exacte
(ediția a XV^a)

Culegere de lucrări

Editura „BonsOffices”
Chișinău 2020

CZU [930.85+94(=135.1)]:378(082)=135.1=111
C93

Culegerea include comunicările prezentate în cadrul Simpozionului Internațional „CUCUTENI–5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, organizat la Chișinău în perioada 23-24 octombrie 2020 de către Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău, Academia Tehnică din România și Forul Democrat al Românilor din Moldova, Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina, Centrul Internațional de Cultură și Arte „G. Apostu”, Bacău, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, Muzeul Serviciului Vamal al Republicii Moldova, Liceul de Creativitate și Inventică „Prometeu – Prim, Chișinău” ș.a.

Consiliul editorial: *Valeriu Dulgheru*

Coperta: *Maxim Vaculenco*

Procesare computerizată: *Valeriu Dulgheru*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Cucuteni - 5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte”, simpozion (15 ; 2020 ; Chișinău). Simpozionul „Cucuteni - 5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte”, (ed. a 15-a), 23-24 octombrie 2020: Culegere de lucrări / com. de progr.: Cantemir Lorin [et al.]. – Chișinău: Bons Offices”, Chișinău, 2020. -256 p. :fig., fot. .

Antetit.: Univ. Tehn. a Moldovei, Univ. Tehn. „Gh. Asachi”, Iași, Univ. „V. Alecsandri”, Bacău [et al.]. – Texte: lb. rom., engl. – Rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. La sfârșitul art. și în subsol. - 100 ex.

ISBN 978-9975-87-731-2

Organizatori:

Universitatea Tehnică a Moldovei;
Forul Democrat al Românilor din Moldova (FDRM);
Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași;
Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău;
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava;
Academia de Științe Tehnice din România (ASTR);
Muzeul Serviciului Vamal al Republicii Moldova;
Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina;
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

Comitetul de Program

Cantemir Lorin, prof.dr.ing., D.H.C. multiplu, Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, România
Bostan Ion, Academician, Universitatea Tehnică a Moldovei
Dabija Nicolae, academician, Președinte al Forului Democrat al Românilor din Moldova
Dulgheru Valeriu, prof.dr.hab., șef departament, Universitatea Tehnică a Moldovei
Bulat Nicolae, Director al Muzeului de Istorie și Etnografie „Cetatea Soroca”
Manole Ilie, conf.univ.dr. șef Program, Universitatea Tehnică a Moldovei
Zaporojan Sergiu, conf.univ.dr. șef Departament, Universitatea Tehnică a Moldovei
Stratan Zinaida, director Biblioteca, Universitatea Tehnică a Moldovei.
Puiu Vasile, prof. dr.ing., Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău, România
Ianuș Gelu, conf.dr., decan, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași
Olaru Dumitru, prof.dr.ing. Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași
Dântu Sergiu, dr.,conf.univ. decan, Universitatea Tehnică a Moldovei
Costin Petru, director Muzeul Istoriei al Serviciului Vamal al Republicii Moldova
Cobzac Victor, artist plastic, prof., Universitatea Tehnică a Moldovei
Botin Tudor, prof., Universitatea Tehnică a Moldovei
Vaculenco Maxim, dr.conf.univ., Universitatea Tehnică a Moldovei
Daud Vasile, dr., Institutul de Energetică, Academia de Științe a Moldovei
Dincă Florin Daniel, drd, Univ. „Ștefan cel Mare”, Suceava
Dorogan Andrei, drd, UTM, Chișinău
Zgherea Marcel, artist folk, Republica Moldova
Cazacu Alexandru, artist al Poporului, Republica Moldova

Comitetul de onoare

Prof. univ. dr. hab. Viorel Bostan, Rector, Univ. Tehnică a Moldovei.
Daniel Ioniță, Ambasadorul României în Republica Moldova
Acad. Ion Bostan, Universitatea Tehnică a Moldovei
Acad. Ion Tighineanu, Academia de Științe a Moldovei
Prof. univ. dr. ing. Lorin Cantemir, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi”
Iași, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei.
Acad. Nicolae Dabija, poet național, Președintele Forului Democrat al
Românilor din Moldova
Prof. univ. dr. ing. Alexandre Herlea, Universitatea Tehnologică Belfort,
Franța, Președintele Casei Române din Paris
Prof. univ. dr. Alexandru Mironov, ex-ministru al Tineretului și Sportului,
scriitor, România
Prof. dr.ing. Dumitru Palade, ex-ministru al Cercetării, România
Prof. univ. dr. ing. Peter Lorenz, Univ. din Saarbrucken, Germania.
Prof.univ.dr.ing. Vasile Puiu, Univ. „Vasile Alecsandri“ din Bacău,
vicepreședinte al Asociației Culturale „Pro Basarabia și Bucovina”.
Prof.univ.dr.ing., Nicolae Seghedin, prorectorul Universității Tehnice „Gh.
Asachi” din Iași
Dr. Lăcrămioara Stratulat, Director Complexul Muzeal Național „Moldova”
Iași
Prof. univ. dr. ing. Radu Munteanu, Universitatea Tehnică din Cluj - Napoca,
D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei.
Prof. univ. dr. ing. Adrian Graur, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava,
D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei.
Acad. Gheorghe Ghidirim, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie
„N. Testemițeanu”, Chișinău.
Petru Costin, directorul Muzeului Serviciului Vamal al Republicii Moldova
Gheorghe Diaconu, director Complexul Turistic „Costești”.
Mihai Tun, ex-primar de Cucuteni.
Ion Dolganiuc, primar s. Colibași, r-nul Cahul.
Natalia Petrea, ex-primar c. Costești, r-nul Ialoveni.
Tudor Grigoriță, șef secție Cultură, r-nul Ialoveni.
Daniel Soroiu, primar c. Cașin, jud. Bacău, România
Constantin Tudose, Cașin, jud. Bacău, România.
Șoimaru Vasile, dr.prof., Academia de Studii Economice din Moldova

CUPRINS

	CUVANT DE SALUT.....	8
	CUVÂNT ÎNAINTE.....	13
	I. CIVILIZAȚIA CUCUTENI.....	17
<i>Daniel Roxin</i>	Cine pe cine a influențat acum 6000 - 7000 de ani?.....	19
<i>Octavian Căpățînă</i>	Continuitatea prin ornamentică din neolitic până azi.....	25
<i>Viorel Ungureanu</i>	Edificii si asezari ale geto-dacilor din tablitele de la Sinaia.....	30
<i>Viorel Ungureanu</i>	Portrete ale unor personalitati istorice din tablitele de la Sinaia.....	44
<i>Viorel Ungureanu</i>	Bastarnii, galii, gotii si sarmatii în tablitele de la Sinaia	60
<i>Maria-Luminita Rollé</i>	Istoria României și milenara ei bogătie culturală si spirituală	71
	II. DIN ISTORIA ARTELOR.....	75
<i>Nicolae Dabija</i>	O altfel de istorie a literaturii române din Basarabia.....	77
<i>Constantin Macarie</i>	Miorița - „ <i>lege strămoșească</i> ”. Câteva considerente, sinteză a lucrării cu același titlu, aflată în curs de apariție.....	81
<i>Sergiu Zaporojan, Valeriu Dulgheru, Ilie Manoli, Zinaida Stratan</i>	Credința - eterna lumină a neamului românesc.....	94
	III. 80 DE ANI DE LA RAPtul BASARABIEI DE CATRE URSS.....	101
<i>Anatol Petrencu</i>	28 iunie 1940 – începutul tragediei plugarilor basarabeni.	103
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Raptul Basarabiei la 28 iunie 1940.....	112

IV. DIN ISTORIA TEHNICII ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC.....		121
<i>Adrian Adăscăliței</i>	A brief history of the electrical and power engineering education at the „Gh. Asachi” Technical University of Iași, România.....	123
<i>Dumitru M. Istrate</i>		
<i>Marinel C.Temneanu</i>		
<i>Laurențiu Slătineanu</i>	De la grăbește-te încet, la pledoaria pentru încetinire.....	136
<i>Margareta Coteață</i>		
<i>Adelina Hrițuc</i>		
<i>Gheorghe Nagiț,</i>		
<i>Oana Dodun</i>		
<i>Traian Grămescu</i>		
<i>Ion Cristea</i>	Țeava ca instrument de măsură a vitezei de gândire tehnică a umanității.....	143
V. PORTRERE ÎN TIMP		145
<i>Florin T. Tănăsescu</i>	Profesorul Ion I. Inculeț și aplicații industriale în electrostatică.....	147
<i>Adrian Puișoru</i>	Emil Luca–inginerul ieșean cu diploma nr. 1 (partea a II-a)..	161
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Valerian Dorogan – inginerul împătimit de istoria neamului	165
<i>Dumitru Olaru</i>	Profesorul, decanul și prorectorul Cezar Opreșan. La ceas de comemorare.....	171
<i>Daniel Apostol</i>	Prof. dr.ing. D.H.C. Lorin Cantemir, o viață în slujba științelor exacte și mai puțin exacte.....	176
<i>Cristel Știrbu</i>	Profesor universitar emerit, doctor inginer Mihai D. Gafițanu, Doctor Honoris Causa - la 86 de ani.....	182
<i>Horia Salcă</i>	Contribuții la istoria unei familii de patrioți și cărturari transilvăneni. Rădăcini și înrudiri ale prof. dr. mult. Liviu Sofonea.....	189
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Nonagenarul Ion Valuță – profesor universitar emerit și foarte bun patriot.....	222

<i>Valeriu Dulgheru</i>	Aurel Marinciuc, unul din fondatorii Politehnicii Basarabene, mare enciclopedist și patriot.....	226
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Vasile Puiu – inginer, profesor, poet și mare patriot.....	230
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Bardul de la Ungheni Victor Cobzac: artist plastic, poet, bun patriot.....	233
<i>Cornel Ciupan</i>	In Memoriam publicist Emil Constantin Stanciu.....	237
VI. PREZENTARE DE CARTE.....		237
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Prezentarea cărții „ <i>Prima dragoste e întotdeauna ultima</i> ”. Autor: Nicolae Dabija.....	243
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Prezentarea cărții „ <i>Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spațiul geografic locuit de români</i> ”. Autor: Radu Adrian, prof.univ.dr.....	244
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Prezentare cărți de poezie 2020. Autor: Victor Cobzac: artist plastic, poet.....	246
<i>Nicolae Dabija</i>	Prezentarea cărții „ <i>Basarabie răstignită</i> ”, vol. 16 Autor: V. Dulgheru.....	248
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Prezentarea cărții „ <i>Istoria Tehnicii și a Industriei Românești</i> ”. Coord.: Dorel Banabic.....	250
<i>Dumitru Olaru</i>	Prezentarea cărții „ <i>Repere</i> ”. Autor: prof.univ.dr.ing. Vasile Puiu.....	252
<i>Valeriu Dulgheru</i>	Prezentarea cărții „ <i>Ion Valuță: biobibliografie (vocație, exigență, rațiune)</i> ”. Autori: Dulgheru V., Plăcintă E.....	254

CUVANT DE SALUT

Viorel BOSTAN

prof.univ.dr.hab., rectorul Universității Tehnice a Moldovei

Dragi colegi, prieteni!

Doamnelor și domnilor!

În calitate mea de rector al Universității Tehnice a Moldovei, vă zic „*Bine ați venit*” la Universitatea noastră, unica instituție de învățământ superior ingineresc din Republică. Sunt bucuros să ne revedem iarăși, fie și online, la acest Simpozion cultural științific „*Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte*” la ediția a XV-a.

E un eveniment foarte frumos pentru noi. Mulți s-au întrebat, se întreabă și se vor întreba ce are Universitatea Tehnică cu Cultura Cucuteni. În acest context noi putem răspunde că Inginerii Crează Viitorul. Inginerii, de asemenea, studiază trecutul ca să prevadă ce se va întâmpla în viitor. Un alt răspuns ar fi că Universitățile au trei misiuni. Primele două sunt oarecum tradiționale generale ale cunoașterii – educația și cercetarea, iar a treia este o misiune față de societate - să răspundem provocărilor, care apar în societate și să oferim soluții nu numai sub aspect tehnic dar și sub aspect spiritual, să căutăm împreună căile de dezvoltare a unei societăți. Acest Simpozion se încadrează plenar în cea de a treia misiune. Sunt foarte mândru că Universitatea Tehnică a Moldovei este pe parcursul acestor ani coorganizator al acestui Simpozion și chiar a fost printre cei care l-au inițiat. Mă bucur foarte mult că acest Simpozion este de fapt o platformă de colaborare și prietenie cu Universitățile din Țară. În primul rând aș vrea să menționez Universitatea Tehnică „*Gh. Asachi*” din Iași, Universitatea „*V. Alecsandri*” din Bacău, Universitatea „*Ștefan cel Mare*” din Suceava, Universitatea Tehnică din Cluj Napoca, Universitatea „*Transilvania*” din Brașov, care permanent au fost alături de noi. Vreau să le mulțumesc reprezentanților acestor universități pentru această prietenie pe parcursul anilor.

În încheiere, aș vrea să vă doresc o participare de succes la acest important eveniment, puțin umbrit de această pandemie. Vă urez multă sănătate și realizări frumoase nu numai la acest eveniment ci și în cariera Dstră!

Florin Teodor TĂNĂSESCU
prof.dr.ing. Vice președinte al Academiei de Științe Tehnice din România
Membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei

Onorată asistență!

Dragi prieteni!

Cu 15 ani în urmă, un grup de entuziaști, în fruntea cărora stăteau profesorii Lorin Cantemir și Valerian Dorogan, au lansat ideea organizării unui simpozion menit a trezi în inima oamenilor sentimentul de mândrie și recunoștință pentru ceea ce ne-au lăsat în cultură înaintașii, o cultură care întinsă pe o mare zonă Cucuteni-Tripolie-Ariușd a lăsat în istorie urmele unei viziuni surprinzătoare asupra unui trecut care te poate mobiliza în a contura viitorul.

Totodată cred că în gândirea inițiatorilor lui, a existat și speranța că oamenii, cunoscând opera înaintașilor vor avea forța de a învăța din ea și de a o duce mai departe. Așa a apărut această tradițională manifestare care în programele ei a dezvoltat probleme ale „științelor exacte” dar și a celor „mai puțin exacte”.

Am fost la început surprins de cele două axe tematice ale simpozionului, încercând să gândesc, care ar putea fi subiectele „mai puțin exacte” ce ar putea fi tratate, dar mi-am găsit mai târziu răspunsul, văzând acțiunile întreprinse pe lângă sesiunile științifice: oameni și fapte, muzeistică, port și muzică, tradiții ale zonei, teme care se adresează sufletului, poate mai puțin cuantificabile dar având un impact major asupra omului ca generator de cultură. Cu toate greutățile organizării, Simpozionul capătă de la an la consistență, devine tot mai cunoscut, o agoră care încearcă să prezinte lucruri noi dar și să trezească conștiința că privind „în spate”, avem forța de a gândi „în față”, conturând viitorul.

Gândind la viitor, eficiența acțiunilor pe care le întreprinde Simpozionul, vor depinde și de modul în care tinerii vor fi atrași la acțiunile promovate de el. Într-o perioadă în care educația tânărului trece prin mari frământări, el trebuie să știe că am avut o cultură de excepție dacă ne referim la artă, tehnică -un exemplu cultura Cucuteni- și că prin muncă el o poate duce mai departe. Ea trebuie cunoscută, întrucât gândirea ei poate fi utilă și de construcția culturii anilor noștri și a celor care vin, că vom fi răspunzători de felul în care aceasta va fi.

Cultura Cucuteni prin ceea ce ne-a lăsat, uimește prin filosofia și semnificația simbolisticii pe care o prezintă. Unul din aceste simboluri este spirala, curba care sugerează continua dezvoltare, lucru pe care îl doresc să-l urmeze și Simpozionul CUCUTENI 5000 REDIVIVUS. Cucutenii reprezintă un trecut, care ne dă un sentiment de mândrie, dea Domnul ca despre ceea ce vom lăsa noi, urmașii să poată spune același lucru!

Alese mulțumiri, adresate celor care, cu pasiune s-au implicat în ctitorirea acestui eveniment, speranța că el va reuși să unească oamenii, să le dea gândurile bune de care țara are atâta nevoie.

Inchei rândurile mele, dorind succes celei de 15-a sesiuni a Simpozionului Cucuteni 5000 REDIVIVUS.

Nicolae DABIJA
academician, poet, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei

Dragi Prieteni!

Lumea a început la Cucuteni.

Acolo s-a aflat prima capitală a lumii.

Europa însăși pare copila Cucutenilor.

Istoria Bătrânului Continent ce naștea la Cucuteni.

Așa cel puțin spun cronicile scrise cu linii și semne pe amforele modelate aici acum cu mai bine de cinci mii de ani în urmă.

Strămoșii noștri ne-au lăsat, drept mărturie că au existat, obiecte care pot fi pipăite, vase ornamentate cu fășii de cer, cupe cu însemne de meditații.

Ei n-au venit de undeva, ci s-au născut aici, în spațiul Carpato-Danubiano-Pontic.

Urmele lor se văd pretutindeni, aceștia călcând pe cele lăsate de Dumnezeu, care a umblat desculț pe aceste locuri, la facerea lumii.

În timp ce alte popoare, acum cu cinci mii de ani în urmă, veneau în sprijinul teoriei lui Darwin și încercau să coboare din arbori, ca să-și aleagă șefi de trib, strămoșii noștri – contemporani cu Gânditorul de la Hamangia și Zeița de la Sultana – construiau castele și-și alegeau regi, ca cel de la Cucuteni, înconjurat de multele lor regine în mormântul săpat ca o piramidă cu vârful către centrul pământului.

Pe când unele popoare mâncau din pumn, cucutenienii ospătau din recipiente de ceramică decorate cu dâre de aur și vopsele care nu se învechesc în milenii.

Cuptoarele de la Iurceni, Hoginești, Cărbuna au ars neîntrerupt vreme de cinci mii de ani.

Ele mai ard și acum. Pe aceleași locuri.

Întreținute de urmașii olarilor de acum cinci milenii.

Ca semn al continuității noastre.

Ca dovadă că vânturile istoriei și valurile de barbari n-au putut să ne smulgă din aceste spații, unde ne avem crescute în adânc rădăcinile.

Una dintre rădăcinile, care vorbesc de veșnicia noastră și care ne țin ca să nu lunecăm în niciunde, se numește Civilizația Cucuteni.

Vorbind despre ea vorbim despre trecutul, prezentul și viitorul nostru.

Ale unei națiuni ancorate în timp și ale unui popor ancorat în istorie.

Multe succese și mulțumesc!!!

Vasile PUIU
prof.univ. Universitatea „V. Alecsandri” din Bacău, vice-președinte al
Asociației Culturale „ProBasarabia și Bucovina”

Stimate Domnule Rector!

Stimați Oaspeți!

Dragi universitari, dragi prieteni!

Este extrem de important să afirm astăzi că această manifestare inițial științifică „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” a devenit un fenomen cultural. Un fenomen cultural, care ne unește simțirile noastre naționale de pe cele două maluri de Prut. Și dacă încă mai discutăm așa vreau să vă spun că în cronologia desfășurării evenimentului au apărut foarte multe modificări în bine. Vă aduceți aminte, unii dintre Duminneavoastră, care erați în sală pe atunci, că după ce am rostit niște versuri închinat Basarabiei și Bucovinei din volumul „Discurs pentru memoria Prutului”, care n-a apărut în 1989 când a fost scris, spuneam că: „Și tu Basarabie, ori Sfântă Bucovină / Sunteți ca și cum României îi lipsește o mână / Și-au pus-o să cerșescă tâlharii / La poarta bisericii să stea / Duminica nemaifiind sărbătoare în Patria mea!”. Iar mai târziu, așa printr-o inspirație divină cum spunea prietenul nostru Nicolae Dabija, poetul nostru național, am avut o intervenție de moment cu două versuri în care spuneam: „Oricât ar fi de sărbătoare / Ceva la inimă mă doare”. Iată că nu mai este obligatoriu acest pașaport. Se poate trece cu buletinul. Este încă un pas înainte. Și cred că și acțiunea noastră de unire spirituală va duce în final la Unirea Neamului.

Vă multumesc foarte mult!

Lorin CANTEMIR

prof.univ., Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași, D.H.C. multiplu

Stimate Domnule Rector!

Stimați Participanți!

Simt o mare bucurie să fim împreună. Nu m-am așteptat niciodată ca acest Simpozion să evolueze atât de bine și atât de creativ. Suntem deja la a XV-a ediție a Simpozionului, chiar dacă pandemia COVID-19 a introdus unele modificări, impunând petrecerea Simpozionului în regi, online. Să facem o scurtă statistică, prezentând câteva date. În cei 15 ani, în care s-au desfășurat 15 ediții ale Simpozionului, au fost prezentate peste 600 de lucrări, printre care lucrări foarte valoroase, care au dezvoltat discipline noi. Au fost acordate 3 titluri onorifice de D.H.C. a trei universități: Universitatea „Gh. Asachi” din Iași; Universitatea Tehnică a Moldovei și Universitatea „V. Alecsandri” din Bacău.

Acest important Simpozion a făcut mai cunoscută impresionanta civilizație Cucuteni. Suntem aici parte a unei civilizații multimilenare, iar acest adevăr nu va întârzia să iasă la lumină, dacă nu chiar a și ieșit!

Vă mulțumesc pentru atenție!

CUVÂNT ÎNAINTE

„Fără să cunoști trecutul nu poți zidi viitorul”

Cunoașterea istoriei Neamului este primordială pentru oricine. Pentru noi, această așchie de popor român cu o istorie multimilenară, este importantă în mod deosebit. Conform unor savanți străini bazinul Dunării și al Marii Negre ar putea fi leagănul civilizațiilor europene. Este deja cunoscut că vechile civilizații „Cucuteni, Hamangia, Vinca, Gumelnița, Petrești, Sălcuța ș.a.” au dat naștere cel puțin poporului pelasg „sau al hiperboreienilor”, din care, ulterior, a luat naștere marele popor trac, iar mai târziu conform lui Herodot s-a desprins „cea mai vitează ramură a tracilor – dacii” – strămoșii direcți ai poporului român.

Printre culturile nominalizate un loc deosebit î-l ocupă civilizația Cucuteni, care s-a răspândit pe o suprafață de peste 350000 km² de la Ariușd (în apus) până la Tripolie (Kiev). O analiză sumară arată că actualul teritoriu al Republicii Moldova se află chiar în mijlocul geografic al acestei civilizații. Este cunoscut însă faptul că în orice proces (fizică, chimie, metalurgie ș.a.) totul ia naștere de la un centru de cristalizare, răspândindu-se apoi în cele patru direcții. Deci, se poate concluziona cu un anumit grad de aproximație că actualul teritoriu al Republicii

Moldova ar fi fost centrul acestei minunate civilizații. Scuncele investigații efectuate au descoperit la nordul Republicii în apropierea s. Petreni și Hăsnășeni (despre situl Petreni a scris și cunoscutul istoric N. Iorga în fundamentala sa lucrare „Istoria românilor”) planul unei așezări preistorice circulare, în care locuiau până la 4000 de oameni. Au mai fost descoperite și alte situri cucuteniene, cum ar fi cel din s. Costești. Se iscă însă o întrebare firească: de ce merg atât de greu aceste cercetări? De ce suntem atât de risipitori cu istoria multimilenară făcută de stră-strămoșii noștri? Alte popoare își inventează istoria, o fură pe a altora. Noi, care o avem atât de adâncă, o neglijăm, o risipim. Ei bine, în perioada sovietică este clar de ce nu se făceau investigațiile necesare – pentru a nu scoate în prim plan vechimea rădăcinilor noastre, deoarece propaganda oficială promova rădăcinile noastre slave (prima informație despre slavi apărând doar în sec. 6, d.Hr.). Se mai vorbea puțin doar despre cultura Tripolie (în același scop!), care este extrema de est a culturii Cucuteni-Tripolie. Cu regret, pusă în valoare de neamțul Hubert Schmidt, care a publicat în a. 1924 la Berlin o monografie despre cultura Cucuteni, această cultură rămâne încă „*terra incognita*”.

Este binecunoscut faptul (în istorie au fost nenumărate cazuri) că din momentul când un popor își pierde limba, cultura, datinile, tradițiile, el dispare. Nu dispare fizic ci se topește într-o masă amorfă, într-un conglomerat (este cazul conglomeratului rus care a înghițit peste 100 de popoare mici!). „*Suntem un popor nu poporație...*” spunea de fiecare dată regretatul „*maestru al dialogului socratic între știință și spiritualitate*”, cvasi-ascetul Liviu Alexandru Sofonea (rudă cu Ion Rațiu pe linie maternă), participant activ la lucrările ultimelor nouă ediții ale Simpozionului în pofida vârstei înaintate și care, în acest an a plecat în lumea celor drepti la vârsta de 87 de ani. În a. 1974 susține teza de doctorat în fizică teoretică la Cluj, iar în 1986 susține la București teza în domeniul Istoriei Tehnicii: „*Evoluția ideii de infinit în istoria fizicii*”.

Cu regret această impresionantă cultură este tot mai mult bagatelizată, chiciurizată, transformată într-un bussines de unii profitori. Este părerea specialiștilor în domeniu. Iar această impresionantă civilizație merită toată atenția specialiștilor în domeniu și autorităților. Specialiștii străini aduc tot mai multe argumente că civilizația Cucuteni ar putea fi prima civilizație europeană, cea care a dat naștere civilizațiilor europene. Există o similitudine între civilizația Cucuteni de la gurile Dunării și civilizațiile egipteană de la gurile Nilului, mesopotamiană dintre râurile Tigru și Eufrat, civilizația indiană de la gurile Indului, civilizația chineză de la gurile r. Huanghe.

Ediția a 15^a (23-24 octombrie 2020)

Ediția a 15^a a Simpozionului Internațional „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” a fost cu ghinion. Planificată pentru perioada 26-28 iunie 2020 cu un program cultural interesant, care urma să cuprindă realizarea celei de a 4-a ediții a Festivalului Portului, Cântecului și Dansului Popular „Hora care ne unește” în Cetatea Soroca pe data de 28 iunie 2020, din cauza situației pandemice COVID-19 urma să fie amânată pentru anul viitor. Ulterior, grație propunerii academicianului Nicolae Dabija, pentru a nu întrerupe șirul edițiilor, a fost luată decizia de a realiza online această ediție în perioada 23-24 octombrie 2020. Astfel în perioada 23-24.10.2020 a fost întoarsă a 15^a filă la a 15^a ediție a simpozionului internațional „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”. Din păcate nimic nu poate înlocui frumoasele întâlniri directe de la edițiile anterioare cu impresionantele Festivaluri de Port, Dans și Cântec Popular, cu mult așteptate întâlniri de suflet între participanții de pe ambele maluri ale Prutului, și nu numai, cu Sanctuarul Vinului de la Hanul „Meșterul Manole”, cu *Obârșia Mioriței* de la Bacău-Cășin-Soveja, cu spectacolul „Ștefan cel Mare” de la cetatea Soroca, cu frumoasele serate cu participarea nelipsitului bard de la Văleni – Marcel Zgherea pe malul Nistrului la Vadul lui Vodă, pe malul lacului de la Costești, în codrii din centrul Basarabiei. Nimic nu se poate compara cu toate acestea, care au dăinuit în cele 14 ediții anterioare. Acest dor nestăvilit se simte în minunatele versuri ale inginerului-poet sau poetului-inginer (greu de spus ce predomină!) Vasile Puiu:

Dor

*Mi-e dor de Basarabia,
mi-e tare dor
frații să mi-i văd
pe la casele lor,
să trec de o apă
ca peste o zare
din care să venim mereu fiecare,*

*să-l văd pe Valeriu
ascuns de-un curcubeu
în cripta unui deal cu mireasmă de zeu,
pe celălalt Valeriu*

*lângă un tei scriind
de toate florile ce le-a pierdut în vânt,*

*de Nicolae, mare,
ca un cioplitor,
din piatră dăltuind
cuvinte pe ogor
și Sergiu plin de cumpăt
din văzduh,
ascuns în profunzimea unui duh,*

*ori Zinaida, Victoriei, Maximii,
stratanii și cobzarii și botinii,
acoperind cu sufletele lor
cel mai frumos pământ,
să-mi fie dor,
de fericirea vorbei
la mulți ani,
pe-un câmp imens ascuns
printre bostani*

*lâng-o fântână cu adâncu-n sus
să pot fi noapte, ziuă ori apus,
cu vise tremurânde și respirând poeni
cu Prutul răpus
de podul Cucuteni
și de încoace-n colo să merg*

*dar să și vin
la Miorița noastră
de lângă Cașin,
să vin cu Zgherea,
cât va fi să fie,
să trec din moarte-n viață
la Hanul lui Manole și Ilie...*

Vasile George Puiu
4 august 2020, spre dimineață

**I. CIVILIZAȚIA
CUCUTENI**

CINE PE CINE A INFLUENȚAT ACUM 6000 - 7000 DE ANI?

Daniel ROXIN
Ziarist, București, România

Noi și noi dovezi arheologice și documente ne schimbă aproape radical viziunea asupra istoriei antice, asupra istoriei strămoșilor noștri și a relației lor cu alte neamuri, inclusiv cu cele aflate la mii de kilometri distanță, precum chinezii.

O altă mare enigmă a istoriei este născută de bulversanta asemănare dintre cultura Cucuteni, cea mai importantă cultură europeană a acelor vremuri, și cultura chineză Yangshao. Cele două culturi au fost contemporane (Cucuteni a evoluat între anii 5000 - 3500 î.Chr., în aceeași perioadă în care a ființat și Yangshao: 5000 - 3000 î.Chr.), iar dovezile istorice ne fac să credem că reprezentanții lor nu erau străini unii de alții, ba, mai mult, că aveau chiar relații comerciale și culturale. Un lucru remarcabil de la prima vedere îl reprezintă faptul că ceramica celor două culturi se aseamănă uimitor de mult – simboluri, forme, culori atât de apropiate încât un nespecialist le-ar putea confunda cu ușurință (fig. 1). Să fie doar o misterioasă coincidență sau vorbim despre influențe concrete în ambele sensuri, ori măcar dintr-o direcție spre cealaltă?

Desigur, uriașa distanță dintre teritoriile ocupate de cele două civilizații ar putea să ne facă să credem că acest lucru nu era posibil acum 5 - 7000 de ani. Să nu uităm însă că în urmă cu 2000 de ani avem dovezi ale existenței Drumului Mătăsii, un drum comercial, care lega China de Europa (fig. 2). Acest drum este considerat de unii cercetători, printre care și specialistul în preistorie André Leroi-Gourhan, un spațiu de schimburi între oameni încă din paleolitic, adică chiar dintr-o perioadă mai veche.

Ca o confirmare a acestei posibilități, în anul 2014, o descoperire de excepție făcută în România – scoaterea la lumină a unei locuințe precucuteni, cu o vechime de aproximativ 7200 de ani – a adus dovezi ale schimburilor comerciale dintre locuitorii de pe teritoriul României și cei din China.

Datorită excepționalei descoperiri de la Baia, în județul Suceava, o echipă de cercetători de la Universitatea din Cambridge a venit încă de anul trecut pentru a sprijini munca arheologilor români. Alături de arheologul Emil Ursu, directorul Muzeului Bucovinei, echipa de la Cambridge urmărește să stabilească modul în care acum 6 - 7000 de ani se făceau schimburi de cereale între Europa și Asia, dar

Fig. 1. Similitudinea ceramicii Yangshao și Cucuteni.

Fig. 2. Drumul Mătăsii (drumuri comerciale) între China și Europa.

în special între Europa și China. Martin Kenneth Jones, specialist în arheologia biomoleculară a cerealelor, și-a început cercetările în China, unde a găsit cereale aduse în acele vremuri din Europa, în timp ce în Europa a identificat cereale aduse din China.

Jones, vorbind despre descoperirea de la Baia: „*Credem că are are legatură cu culturile agricole din China. Am fost interesați de zece ani de această dezvoltare și am început munca în China pentru a înțelege mai bine ce este cu aceste produse agricole, cereale. În acea perioadă, pe vremea migrațiilor, transportul nu era atât de simplu, iar cum s-a făcut acesta este interesant*” (Mediafax).

Iată că, din perspectiva specialiștilor, o relație între cele două culturi este posibilă. Dincolo de dovezile arheologice care pun în evidență schimburi de cereale între cele două continente, asemănarea ceramicii celor două culturi este frapantă și ne vorbește despre legături deosebit de interesante.

În munca de comparare a ceramicii celor două culturi, am găsit o serie de evidente asemănări, o parte dintre acestea fiind expuse în acest articol. Ceea ce este deosebit de interesant este și faptul că anumite obiecte de cult cucuteniene seamănă izbitor cu Pagodele Chinezești care, la rândul lor, sunt construcții destinate vieții religioase (fig. 3).

Fig. 3. Yangshao și Cucuteni: similitudinea ceramicii și a obiectelor de cult.

Nu în ultimul rând, trebuie să remarcăm că două dintre cele mai importante simboluri ale spațiului Asiatic (și implicit ale Chinei) – Yin Yang și Svastica – au fost descoperite pe ceramică cucuteniană mai veche de 6000 de ani (fig. 4). Chiar mai mult, pe teritoriul României, simbolul svasticii apare și în cultura Turdaș Vinca, cu o vechime de 7500 de ani.

În acest context, ne putem întreba dacă nu cumva culturile neolitice dezvoltate într-un spațiu care înglobează și România de azi, au creat influențe până departe în Asia, acest spațiu carpato-danubiano-pontic fiind nu numai Vatra Vechii Europe, după cum spun unii cercetători străini, ci și un loc de unde au pornit spre Asia populații care stau și la baza unor culturi de pe acest continent...

Pentru că să nu uităm câteva lucruri remarcabile despre cultura Cucuteni:

– A fost vârful cultural, economic și social al Europei timp de 1500 de ani, între 5000 - 3500 î. Chr.;

– Cucutenienii aveau case cu etaj și case pe piloni;

– Locuințele lor, unele de până la 200 de m², erau compartimentate, fiecare cameră având o utilitate specifică;

– S-au descoperit așezări de aproape 20000 de case, aranjate planimetric, ceea ce arată o organizare socială foarte bine pusă la punct, sugerând existența unor proto-orașe;

– Pasta ceramică cucuteniană ca și pigmentii folosiți sunt de o calitate excepțională, foarte greu de atins și cu tehnologia de astăzi. Practic, pasta ceramică și culorile sunt foarte bine păstrate, chiar și după ce au stat în pământ 7000 de ani;

– Cucutenienii foloseau cuptoare de ardere cu reverberație, o minune tehnică pentru acea perioadă;

– Cultivau aproape toate cerealele și diverși pomi fructiferi.

În concluzie, avem aproape de noi o comoară culturală pe care statul român ar trebui să o valorifice la adevărata ei valoare. Peste toate, dovezile ne vorbesc despre legături și influențe uimitoare, la distanțe uriașe pentru acele vremuri. Cu timpul, poate că toți românii vor cunoaște istoria acestor locuri și o vor aprecia la adevărata valoare.

Pentru că merită!

Pentru că este și a noastră!

Fig. 4. Yangshao și Cucuteni: similitudinea cromaticii și a simbolurilor utilizate.

CONTINUITATEA PRIN ORNAMENTICĂ DIN NEOLITIC PÂNĂ AZI

Octavian CĂPĂȚÎNĂ

Prof.univ.dr., Universitatea Tehnică din Cluj Napoca

Relativ târziu (sec. XX) cercetătorii din Anatolia și centrul și sud-estul Europei descoperă, pun cap la cap și interpretează valoroasele artefacte neolitice (6000-3750 î.Chr.). Funcția acestor artefacte pare a fi una rituală și sacră, fapt unanim acceptat. De aici și concluzia că „*artistul*” era un ales al comunității, deținând o tehnică alături de funcția magică sau sacerdotală. Dar cum se explică remanența acestor forme, aici, părea, deocamdată, fără explicație. Se poate accepta faptul că magia, ritualul s-au democratizat, au devenit „*populare*” la populațiile sedentare din aceasta zonă geografică?

Imaginile din fig. 1 vin chiar din preistorie, cu geometrismul lor care, între

Fig. 1. Ceramică de Cucuteni.

culturile indo-europene, mai apare la celți, dar mult mai atenuat decât la traci, după Lucian Blaga [1]. Matricea stilistică a filozofului Lucian Blaga din studiul *Getica* este prezentată pe o hartă a Europei cu localizarea populațiilor indo-europene (fig. 2). Se pare că ipoteza lui Blaga este depășită parțial sau măcar necesită o aducere la zi. După cercetările lui Marija Gimbutas și Adrian Poruciuc, care îi continuă pe M.P. Nilson și pe M. Eliade, cercetări care leagă firul devenirii în preistorie, este stratul preistoric [2], care e asimilat de noi veniții - indo-europeni traci de la localnici (culturile Cucuteni-Turdaș, fig. 3). Strat stilistic, care nu a mai fost pierdut nici de simbioza ulterioară, daco-romană, nici de vitregia vremurilor care au urmat, după cum vom vedea.

Fig. 2. Matricea stilistică a populațiilor indo-europene.

Fig. 3. Ceramică a diferitor culturi din spațiul românesc.

Geometrismul formelor tracilor și geometrismul atenuat al celților par a veni din neolitic (Cucuteni). Indo-europeni, traci și parțial celți par să fi asimilat în grade diferite cultura autohtonilor din Europa centrală și de sud-est, chiar dacă celții s-au dus mai departe spre marginea vestică a continentului.

Imaginile din fig. 4-6 sunt contemporane (secolele XVII-XXI) dintre români, ale românilor. Se remarcă continuitatea formelor geometrice pe casele de lemn, pe unelte, pe mobilier (fig. 4, 6), pe țesături (fig. 5), în interiorul locuințelor (fig. 6), pe haine (fig. 7).

Fig. 4. Crestături în lemn.

Fig. 5. „Părăuri de pui” de pe țesături.

Fig. 6. Interior țărănesc, sec. XIX-XX (muzeu).

Fig. 7. Port popular din Transilvania, din Moldova și din Muntenia.

„*Nepotrivirea*” dintre teoria lui Blaga, a *matriciilor stilistice*, și noile abordări (intuită de Eliade, demonstrată de Gimbutas/Poruciuc) vine din privirea de către filozof doar a rezultatului „*producției*” stilistice a tracilor și nu a rădăcinilor acestei „*producții*”. Dar înlăturarea acestei *nepotriviri*, prin observația că prin indo-europenii traci ai lui Blaga trebuie înțeles simbioza civilizației Turdaș-Cucuteni cu noii veniți, tracii, în fapt întărește teoria matricei stilistice, a ornamenticii a lui Lucian Blaga. Evident coloratura stilistică diferită a indo-europenilor traci față de ceilalți indo-europeni vine din textura dată de populațiile locale, sedentare, cele care au izvodit ceea ce numim astăzi cultura Boian, Turdaș, Vinca, Cucuteni.

Mai rămân niște semne de întrebare: cum se face că un anumit geometrism atenuat și amestecat cu zoomorfism și antropomorfism îl găsim și în ornamentica populară la norvegienii de astăzi, îl mai găsim, evident amestecat, atât în ornamentica din Anatolia de azi, din Persia și chiar pe Indus (Pakistan și India)? Explicații ar fi, dacă indo-europenii, în marșul lor de mii de ani spre locurile finale de așezare ar fi conviețuit alte mii de anii cu sedentarii din Carpați.

Bibliografie

1. **Blaga Lucian.** *Getica*, volumul „*Izvoade*”. București, editura „*Minerva*”, 1972.
2. **Poruciuc Adrian.** *Rădăcini ale unor tradiții românești și sud-est europene*. 2017. ISBN 978-973-642-371-0

EDIFICII SI ASEZARI ALE GETO-DACILOR DIN TABLITELE DE LA SINAIA

Viorel UNGUREANU,
Prof.univ.dr.ing., Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacau

Abstract: *Moust of the Sinaia plates contains images of some antic historical places that are presented in this paper. For a better visibility, each historical place is presented separately.*

Tăblițele de la Sinaia conțin pe lângă informații scrise și imagini ale unor edificii și ale unor reprezentări legate de participarea războinicilor la diferite evenimente în diferite locuri, care, la timpul respectiv, erau bine cunoscute. Astăzi însă, după mai bine de 2000 de ani, sunt greu de identificat cu destulă precizie. Una dintre tăblițele, care conține informații relevante despre căpeteniile geto-dacilor și ținuturile, pe care le stăpâneau, sunt date în tăblița 120 (figura 1). Această tăbliță se referă la întrunirea războinicilor lui Burebista la Sarmisegetuza

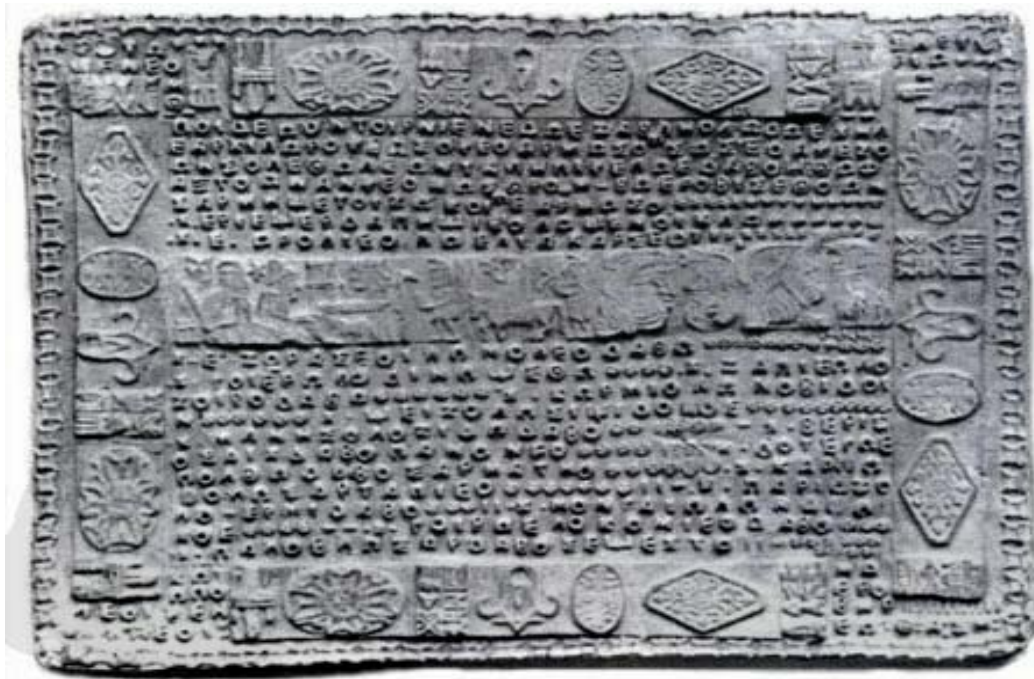

Fig. 1. Tăblița 120. Burebista și generalii săi după războiul cu Caius Antonius.

după victoria împotriva romanilor, care au invadat țara geților ajungând până la Moleo Dava. Placa are următorul conținut: **Po ydeo on toyrne ne doe zabeliio leo loe hiilearhi lo Ro ceo so ceo armoso so syeo acezo on sole to leon talipice loe (d)avo geto faxto on anceo nosetro + M-Boerobyseto on Sarmigetoyzo ko ys armoso ++++++**

În traducere se obține: **După plecarea și întoarcerea de la două războaiele a hiliarhilor lui Ro, aceia cu acele armate, cu sfânt jurământ pe al soarelui cerc la palatul de la cetatea geților au făcut în frunte cu al nostru + M(ato) – Boerobyseto la Sarmigetuză cu ale lor armate: ++++++**

Urmează lista celor făcuți generali (hiliarhi) sau mari generali și a ținutului sau cetății de care răspund. Semnele în cruce, care urmează după numele generalului și cetatea sau ținutul, care îi revin, indică mărimea armatei de care dispune.

- .H. Eriger Dapiigeo lo Genoyklo ++++++ (Genucla-Isaccea)
- .H.E.Orolyeo lo Elya Karseoy ++++++ (Carsium – Hârșova)
- .H.E-Zoraseoy lo Moleo Dabo ++++++ (pe malul Moldovei)
- .H. Goyero lo Dinogeto +++++ (Dinogeția- Bisericuța)
- .H. Zapyeo lo Zoiro Davo ++++++ (Ziridava - Pecica)
- .H. Kormyo lo Nobyloyn ++++++ (neidentificată)
- .H. Geysso lo Sigidone ++++++ (Singidunum – Belgrad)
- .H. Maniiso lo Zido Davo ++ (Alba Iulia)
- .H. Beryso Sayh Dabo Panoneo +++++ (In Panonia)
- .H. Doyegoe Polto Davo Sarmatiio ++++++ (Poltava – Ucraina)
- .H. Karpodo lo Sary Apeo ++++++||- (la apa Siretului-Bacău)
- .H. Pariozo lo Ermy Davo +++++|| (neidentificată)
- .H. Mongaio lo Napokoe +++++ - - (Cluj-Napoca)
- .H. Goyroe lo Komieo Davo +++ (Comidava – Râșnov)
- .H. Paloe lo sar davo Segesto ||- ++++++ (Segesta în Serbia)
- Rotopaneo MT__ *Al trupelor de gardă comandant*
- Sargeryo *Sargeryo (împarației cerurilor)*
- Kotopoleoy Ceneoy *Marele preot (De)Ceneu*
- Maero bireo T-A-SM.= *Marii barbați ai palatului Sarmigetuzei*

Informații interesante despre aspectul palatului lui Burebista de la Sarmisegetuza și unele așezări importante sunt conținute în tăblița 21 (figura 2). Conținutul acestei tăblițe este dat mai jos: In primul rând, deasupra a ceea ce

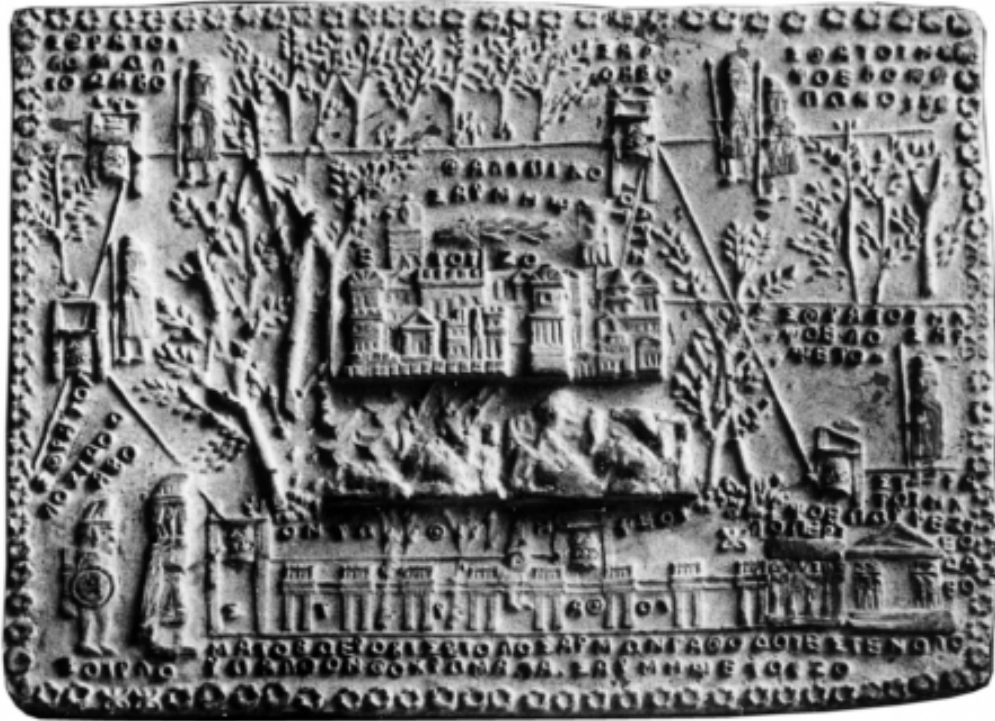

Fig.2. Tăblița 21. Palatul de la Sarmisegetuza din timpul lui Burebista.

reprezintă construcția unui palat și dedesupt, apoi, intercalat între coloanele zidului de jos, este scris textul:

Talipiko Sarmigetoyzo on toticeoy stratoy

In traducere: *Palatul Sarmigetuzei cu toate drumurile.*

În cele două rânduri de jos avem: **Mato Boerobisto lo Sar-Mon-Gato doyeste nopo sorloy palo on to hro Mara Sarmigetoyso.**

In traducere: *Stăpânul Boerobisto (de) la Sar-Mon-Gato dă prin surlă (poate prin cimpoi) vești reginei Mara (la) Sarmigetuză.*

În partea stângă aproape de mijloc: **Stratoy lo Zido Davo.**

În traducere: *Drumul spre cetatea Zido Davo (adică Alba Iulia)*

În colțul din stânga sus: **Stratoy lo Molyo Davo.**

Adică: *Drumul spre Molyo Dava.*

În partea de sus spre dreapta: **Stratoy sar davo.**

Adică: *Drumul (spre) țara (ținutul) cetății.*

În colțul din dreapta-sus: **Stratoy ihcioe lo Kopono +++.**

Adică: *Drumul care duce spre templu +++ (la trei zile de mers).*

În dreapta pe mijloc: **Stratoy ihcioe lo Sar Geto +**.

Adică: **Drumul care duce spre țara geților + (la o zi distanță)**.

În colțul din dreapta-jos: **Stratoy ihcioe po cesy lo Peru eo Davo**.

Adică: **Drumul care duce prin trecătoare (sau vad) la Perue Davo**.

Este clară intenția autorului, care este însuși Deceneu, de a reprezenta palatul Sarmisegetuzei cu drumurile, care duc spre diferite direcții. Tăblița 21 reprezintă de fapt o hartă a zonei din apropierea Sarmisegetuzei. O problemă importantă referitoare la această tăbliță este de a ști cum trebuie orientată pentru a corespunde cu situația de pe teren? Din acest punct de vedere, dacă se orientează placa cu partea superioară spre răsărit, atunci se obțin unele concordanțe, care nu pot fi neglijate și se obțin indicii despre alte locații importante cum este și cazul **Moleo-Davei**. În primul rând, spre nord față de Sarmigetuză ar trebui să fie o cetate care se numea **Zido Davo** și corespunde municipiului Alba Iulia de astăzi, apoi, spre nord-est **Moleo Dava** în zona râului Moldova. Ținutul cetății ar fi situat spre est (și Sarmisegetuză avea un ținut al său spre zona de câmpie, în amonte, pe Mureș). De la Sarmisegetuză spre sud-est era situat un templu important, ar putea fi cel de la Sona lângă Făgăraș, distanța până acolo ar fi de trei zile de mers, dacă se consideră că o cruciuliță ar corespunde unei zile de mers. Spre sud, la distanța de o zi (cam 42 km) s-ar ajunge în Tara Geților, ceea ce ar corespunde drumului pe valea Jiului până în Oltenia și Muntenia. Spre sud-vest ar fi situată o cetate **Perue Davo**, la care se putea ajunge printr-o trecătoare sau vad. Referitor la orientarea plăcii, cu partea superioară spre est, trebuie remarcată importanța acestui punct cardinal pentru geți: el reprezenta locul de unde apărea zeul Soarelui. De fapt distanțele se măsurau nu în zile de mers ci în număr de răsărituri ale Soarelui (adică de câte ori trebuie să răsară Soarele până ajungeai într-un anumit punct).

Ceea ce se consideră astăzi ca fiind locul în care s-ar fi aflat capitala Sarmigetuză a geto-dacilor este de fapt fostul templu al Tatălui Ceres, Ro, sau **Peru-Eu-Davo**, prezentat în tăblița 21 ca o localitate separată de Sarmisegetuză. Trebuie menționat faptul că toate așezările importante ale geto-dacilor aveau și temple prin apropiere. Aceste temple erau așezate în locuri ferite, mai greu accesibile, deoarece, în cazul unor conflicte sau invazii ale unor forțe dușmane ele constituiau o țintă importantă datorită obiectelor de valoare existente în astfel de locuri. Avem astfel de exemple din tăblița 26, în care se menționează atacul galilor asupra templului de la Elia Carseoy. De asemenea, în campania lui Burebista împotriva galilor din Moesia, este menționată capturarea obiectelor de valoare din templele acestora. Si Sarmisegetuză a avut un astfel de templu la **Peru**

Eu Davo la care se ajungea pe o cale mai greu accesibilă, în tăblița 21 se și menționează „**PO CESY**” adică „*prin trecătoare*”. Așa se explică faptul că vestigiile acestui templu s-au păstrat în condiții relativ bune până astăzi. A existat și la Sarmisegetuza propriu-zisă un templu important, cel al Marisei, despre care în tăblița 114 se afirmă că a fost luat de către romani.

Conform imaginii din tăblița 21, Sarmisegetuza s-a aflat pe versantul dinspre apus al unui deal, deoarece, așa cum am arătat, pentru a fi interpretată, tăblița trebuie orientată cu partea superioară spre răsărit. Această situație ar corespunde pentru dealul Cetate de lângă Cugir, situat relativ aproape de râul Mureș. Săpăturile arheologice efectuate pe dealul Cetate au scos la iveală existența unui centru populat de mare importanță cu o activitate economică intensă despre care s-a presupus că ar corespunde unei foste cetăți menționate de Ptolemeu cu numele de Singidava, care a dispărut în urma unui incendiu violent. În realitate, în apropierea localității Cugir s-a aflat capitala sau „*Poarta*” împărăției geților, adică Sarmigetuză, după cum este caligrafiat în tăblițele de la Sinaia, sau Sarmisegetusa, după cum este utilizat în manualele noastre de istorie. Conform celor relatate de Ion Horațiu Crișan, cetatea de la Cugir a existat înainte de venirea la putere a lui Burebista și era construită prin folosirea unei tehnici bazată mai mult pe utilizarea lemnului, de aceea incendiul din timpul cuceririi romane a lăsat mai puține vestigii. Este posibil ca această capitală să fi fost incendiată chiar de daci, pentru a nu cădea în mâinile romanilor, după încheierea păcii pe mijlocul Tisei de către generalul Diegio, succesorul lui Decebal. Așa s-ar explica de ce romanii au construit o altă capitală cu numele Sarmisegetuza Regia Ulpia Traiana.

După cum am văzut, în partea stângă a tăbliței 21 este menționată o cetate Zido Dava situată spre nord față de Sarmisegetuza, conform explicațiilor date în legătură cu orientarea plăcii pe teren. Dacă se consideră Sarmisegetuza situată în apropierea localității Cugir, atunci Zido Dava ar fi situată în dreptul municipiului Alba Iulia de astăzi. Se știe că în timpul romanilor această localitate era menționată cu numele Apulum, ceea ce înseamnă cetatea lui Apolo. Prin „*Zido Dava*” se înțelege „*Cetatea Zeilor*”, însă Apolo era un zeu a cărui loc de naștere a fost Poesta Dava pe valea Argeșului. Este posibil ca după cucerirea romană să se fi schimbat zeii care erau adorați în noua situație. Însă zeul Apolo a aparținut și geto-dacilor, astfel încât, este posibil ca acest zeu să fi fost adorat și înainte de cucerirea romană.

Tăblița 94 (figura 3) se referă la victoria dacilor asupra romanilor în timpul lui Domițian, iar imaginea îl reprezintă pe Decebal primind o solie a romanilor. În partea de jos a tăbliței este reprezentat un palat din timpul lui Decebal care pare

Fig. 3. Täblița 94. Decebal și generalii săi cu armatele lor la Sarmisegetuza.

amplasat pe malul unei ape, posibil Mureșul, astfel încât, pentru a trece spre palat trebuia traversat un pod. Un detaliu cu palatul lui Decebal este prezentat în figura 4, în care se poate distinge cu claritate inscripția „ΤΑΛΠΙΚΟ ΣΑΡΜΙΨΕΤΥΖΟ”, care se traduce prin „Palatul de la Sarmisegetuza”.

Fig. 4. Täblița 94- detaliu cu palatul lui Decebal de la Sarmisegetuza.

În tăblița 84, care se referă la situația din timpul luptelor cu împăratul Traian, este prezentat din nou un palat din timpul lui Decebal care, însă, este situat spre dreapta față de palatul lui Burebista cel prezentat în figura 2. În detaliul din tăblița 84 din figura 5 se poate observa atât palatul lui Burebista și cel al lui Decebal care are o formă diferită de cel din tăblița 94. În această tăbliță este descrisă situația de la Sarmisegetuza după moartea lui Decebal, când această cetate nu a fost încă ocupată de romani.

Fig. 5. Tăblița 84- detaliu cu palatul lui Burebista și al lui Decebal de la Sarmisegetuza.

Edificii importante ale geto-dacilor au existat și în alte locuri, nu numai la Sarmisegetuza; astfel, pe malul drept al Dunării, în zona de nord a Dobrogei a existat cetatea Genucla, menționată deseori în tăblițele de la Sinaia. În figura 6 este

Fig.6. Detaliu din tăblița 79 - palatul de la Genucla.

redat un detaliu din tăblița 79, care conține un edificiu însoțit la partea de jos de inscripția „ΤΑΛΠΙΚΟ ΨΕΝΟΥΚΛΩΕ”, care se traduce prin „*Palatul de la Genucla*”.

În tăblița 79, Deceneu arată vitejia cu care geții au luptat împotriva romanilor și afirmă că locuitorii Siretului au păstrat scrieri realizate prin imprimare de către atlanți referitoare la „*învățăturile despre faptele oamenilor*”. Deceneu a fost Mare Preot la Moleo Dava, apoi la Genucla și, în final, la Sarmisegetusa. După moartea lui Burebista, a luat măsuri pentru pedepsirea celor vinovați și a avut grijă de fiul lui Burebista să fie trimis la Genucla de unde era, probabil, familia sa. La Genucla, Deceneu primea în „*audiență*” personaliiști ale timpului, inclusiv pe Burebista, la palatul său reprezentat în figura 7, preluat din

Fig. 7. Detaliu din tăblița 52- posibil palatul lui Deceneu de la Genucla.

tăblița 52 care conține și alte edificii importante. În colțul din dreapta-jos al tăbliței 52 este reprezentat palatul lui Burebista de la Sarmisegetusa, care mai poate fi văzut și în tăblițele 21 (figura 2) și 84 (figura 5).

O altă așezare importantă a geto-dacilor a fost Moleo Dava, despre care în tăblița 120 (figura 1) se menționează cu cel mai mare număr de războinici participanți la evenimentul descris. Această așezare situată în zona de confluență a râului Moldova cu Ozana este legată de nașterea lui Zamolsxis. În tăblița cu numărul 117, în colțurile de sus, sunt prezentate vederi ale unui edificiu de la Moleo Dava cu informații despre intrarea acestuia în stăpânirea țării geților și despre faptul că mare preot al acestei cetăți a fost Deceneu. În figurile 8 și 9 se poate vedea cum arăta edificiul de la Moleo Dava privit din două direcții opuse. Este remarcabilă acuratețea, cu care au fost realizate cele două vederi și se poate observa că a fost prevăzut cu două porți, de mărimi diferite, pe cei doi pereți opuși, astfel încât pentru a trece de la o poartă la alta, prin interiorul edificiului, acesta trebuia traversat pe diagonală. De asemenea, se poate remarca existența unui turn înalt în interiorul edificiului. Pe unul din pereții laterali se poate observa o construcție care ar putea avea rolul de templu. Este remarcabilă, de asemenea, imaginea unui cal (probabil în relief) pe unul din pereți. Imaginile acestui edificiu prezentate în tăblița 42 sunt însoțite de textul **Sar Mogato / Dav Skyt Get**, care provine din „*Sar Mont Gato Dav Skyt Get*” adică „*Tara de la muntele*

Fig. 8. Detaliu din tăblița 117- edificiul de la Moleo Dava cu ideogramă.

Fig. 9. Detaliu din tăblița 42- edificiul de la Moleo Dava văzut din direcție opusă față de cea din figura 8.

leopardului cetatea getilor sciți". De aici rezultă că locuitorii cetății mai erau numiți și geți sciți. În alte tăblițe cetatea mai este menționată prin inițialele S.M.G.D.S.G., sau **Sar Sihto Logo** și **Sar Sihto Zavio** adică „țara celor șase cuvinte”.

În imaginea din figura 8, ideograma formată dintr-un unghi cu vârful în sus și arcul de cerc cu partea bombată în jos îi indică pe Zeul Suprem Ro și pe Marica sau Marisa, care a fost mama lui Zamolsxis.

Fig. 10. Detaliu din tăblița 25 - turnul de la Mont Gato.

În legătură cu cetatea Moleo Dava, în partea din dreapta-jos a tăbliței 25, și în tăblița din anexa de la cartea lui Romalo este reprezentat un turn a cărui imagine este redată în figura 10. În detaliul din figura 10 se poate observa în colțul din dreapta-jos imaginea posibilă a unui leopard, apoi imaginea unei femei stând pe scaun, un războinic cu scut și sabie, care ar putea să-l reprezinte pe Zabelo – zeul războiului, iar în partea stângă imaginea unei fețe bărbătești văzută din profil. În detaliul din cealaltă tăbliță, în partea stângă pare să se distingă capul unui urs văzut din față (figura 11). Turnul pare să fie amplasat pe vârful unui deal având o construcție asemănătoare turnului Chindiei de lângă Târgoviște având o formă cilindrică cu o parte rectangulară la nivelul solului.

O altă așezare getică importantă a fost la Poesta Dava, pe Argeș, care, conform tăbliței 35, este legată de

Fig. 11. Alt detaliu cu turnul de la Mont Gato.

locul de naștere a zeului Apollo. În detaliul din tăblița 65 (figura 12) se poate observa un pod, care trecea, cu multă probabilitate, peste râul Argeș. Poesta Dava se poate traduce prin „*Cetatea Cântecului*”, iar în tăblița 90 chiar este denumită „*Doini Davo*”, adică „*Cetatea Doinei*”.

La Poesta Dava, pe Argeș, a existat un templu important dedicat lui Apollo. În figurile 13 și 14 se poate vedea cum arăta acest templu văzut din față și din lateral. La Poesta Dava au avut loc bătălii importante cu romanii în timpul lui

Fig. 12. Detaliu din tăblița 65-Poesta Dava

Fig. 13. Detaliu din tăblița 6- altarul lui Apollo de la Poesta Dava.

Fig. 14. Detaliu din tăblița 72- altarul lui Apollo de la Poesta Dava văzut din lateral.

Fig. 15. Detaliu din tăblița 67-stânga - un palat al goșilor de la Zeiosy Dava.

Domitian și în timpul lui Traian. În timpul lui Burebista romanii lui Caius Antonus au trecut și ei prin această așezare.

În tăblița 67 se face referire la goți și locul în care se situau aceștia. Tinând seama și de conținutul tăbliței 109 se poate afirma că aceștia se aflau undeva în nord-estul Moldovei. În figurile 15 și 16 sunt prezentate detalii din tăblița 67, reprezentând două edificii care au aparținut goților.

Fig. 16. Detaliu din tăblița 67- dreapta
- un alt palat al goților de la Zeiosy
Dava.

Din conținutul plăcii 67, al cărui autor era situat în Tracia, se poate înțelege că, la o anumită cetate numită **Ziosy** sau **Seiosy** mergând spre sciți, se află goții. Dacă ne plasăm în Tracia, pentru a ajunge la goți trebuia mers spre nord, nord-est de-a lungul unor râuri cum ar fi Siretul, Prutul sau Nistrul. Faptul că autorul plăcii 67 se afla în Tracia, rezultă din conținutul plăcii 109, care este scrisă aproape cu aceleași particularități ale alfabetului și exprimă aproape aceleași concepții despre războinicii geți. În tăblița 67 se mai face precizarea că goții sunt amestecați cu geții și că au același zeu suprem, pe **Ro**, la care trimit anual câte un mesager. De asemenea, se menționează faptul că împăratul lor este și împăratul geților. Trebuie remarcat faptul că, așa cum în tăblițele de la Sinaia se vorbește despre geți, traci, daci, dardani, macedoneni, sciți, bastarni și sarmați, tot așa, se amintește și de goți, despre care, se poate afirma că acest nume este legat de apropierea de zona muntelui Ceahlău care s-a numit „**Mont Gato**” adică „**Muntele leopardului**”. Este posibil ca în tăblița 67 autorul acesteia să-i considere geți pe locuitorii din apropierea Dunării, care erau amestecați cu cei din zona Moldovei de astăzi. Se remarcă, de asemenea, în legătură cu palatele reprezentate în figurile 15 și 16, asemănarea cu stilul arhitectonic moldovenesc.

În figura 17 este prezentată o imagine a templului lui Ro din tăblițele 17 și 21. Trebuie menționat faptul că o capitală ca Sarmisegetuza nu putea fi situată într-un loc greu accesibil, cum este Grădiștea de Munte. Locul cel mai probabil de situare a Sarmisegetuzei ar putea fi dealul Cetate de lângă Cugir, situat aproape de drumurile de acces din zona râului Mureș. Templele importante erau situate în zone mai greu accesibile pentru a nu fi expuse jafului în cazul unor conflicte militare. De aceea, templul lui Ro era situat în locul unde se consideră, astăzi, că ar fi fost capitala Sarmisegetuza.

Un alt templu important, care apare în mai multe tăblițe, se referă la Marica sau Marisa care a fost mama lui Zamolsxis. În figura 18 se prezintă un detaliu din tăblițele 18 și 117, în care se remarcă, în partea stângă, o statură umană care ar

Fig. 17. Detaliu din tăblița 17- templul lui Ro de lângă Sarmisegetusa.

Fig. 18. Detaliu din tăblița 18 și 117- templul Maricăi dela Moleo Dava.

putea să reprezinte o mumie menținută în picioare. În tăblița 18, care are situat în centru imaginea acestui edificiu, textul începe cu „**Faxo zesa Marico...**”, care se poate traduce prin „**Bandajul (mumia) zeiței Marica...**”, după care, se arată că i-ar fi anunțat pe oameni despre viitoarea reînviere a fiului ei, adică a lui Zamolsxis. În figurile 19, 20 și 21, sunt prezentate imagini ale unor temple asemănătoare din tăblițele 17, 69, 72, 92 și 96.

Fig. 19. Detaliu din tăblița 17.

Fig. 20. Detalii din tăblițele 69 și 72

Tăblița 17 se referă la aducerea capului lui „**Ion al Geei**” și a mumiei zeiței Marisa de la „**Muntele Sfânt**” la Sarmisegetusa. Este posibil ca denumirea râului Mureș să provină de la această zeiță.

Tăblițele 69 și 72 se referă la Kotizo, fiul lui Erigerio Mariso, succesorul lui Burebista, care a cerut să meargă pe „**Patul lui Ro**”, adică să intre de viu în foc, pentru a ajunge la Tatăl Ceresc. Tablița 69 se referă la Sarmisegetusa, iar tăblița 72 la Poesta Dava.

Tăblița 92 se referă la alegerea lui Erigerio Mariso ca succesor al lui Burebista la Sarmisegetusa, iar tăblița 96 se referă la pacea încheiată cu romanii după primul război al lui Decebal cu Domițian, când a fost capturat generalul roman Fuscus, și cum a mulțumit zeilor pentru victoria obținută.

Fig. 21. Detalii din tăblițele 92 și 96.

Fig. 22. Detaliu din tăblița 39 – Sediul lui Deceneu de la Sarmisegetuza.

În tăblița 39 se poate vedea sediul lui Deceneu de la Sarmisegetuza, care poate fi observat și pe mijlocul palatului de la Sarmisegetuza reprezentat în figurile 2 și 5.

Un centru important al geto-dacilor a fost templul Geei de la Mont Gato. La acest templu venea și Burebista să citească despre învățăturile atlantiților despre

Fig. 23. Detaliu din tăblița 52- posibil templul Geei de la Mont Gato

purtarea războaielor și despre „*Legile pământului nostru*” adică celebrele „*Legi Belagine*”. O caracteristică importantă a acestui templu este modul particular de așezare a celor două rânduri de coloane, fapt care ar putea ajuta la o eventuală identificare a așezării acestui templu pe teren.

În Dobrogea, în afară de Genucla, a existat o așezare getică importantă numită Elia Carseoy, care corespunde Hârșovei de astăzi. În apropierea acestei așezări a existat un templu prezentat în detaliul din figura 24 preluat din tăblița 14. În această tăbliță se afirmă că Oroles a venit, la acest templu, să mulțumească zeilor pentru faptul că este viu după războaiele la care a participat. În tăblița 106 se afirmă despre Oroles că i-a apărat pe geți împotriva bastarnilor, iar în tăblița 115 se afirmă că a dăruit reginei Mara o sută de briliante de rubin câștigate de la bastarni.

În tăblița 20 se afirmă despre Burebista că a cerut bastarnilor să-i înlocuiască pe zeii romanilor cu Ro. Pe altarul bastarnilor din figura 25 este reprezentată „o *felină mare*” care ar putea să reprezinte un leopard, despre care se știe că era venerat datorită prezenței sale lângă Zamolsxis.

Fig. 24. Detaliu din tăblița 14- templul de la Elia Carseoy.

Fig. 25. Detaliu din tăblița 20 - Altarul bastarnilor care l-au adoptat pe zeul Ro.

Concluzii: Tăblițele de la Sinaia conțin reprezentări ale unor edificii importante care sunt însoțite și de informații legate de existența lor. Identificarea acestor edificii și a evenimentelor de care sunt legate pune în evidență complexitatea vieții social-politice de la începuturile istoriei din zona carpato-danubiană și balcanică a Europei.

Bibliografie

1. Romalo D. *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb?*, Reditura Alcor Edimpex, București, 2005.
2. Ungureanu V. *Ro-zeul suprem al traco-geto-dacilor*, *Dacoromania*, nr. 66, Alba Iulia, 2013.
3. Ungureanu V. *Burebista și dezastrul suferit de romanii conduși de Caius Antonius pe valea Siretului*, *Dacoromania*, nr. 70, Alba Iulia, 2014.
4. Ungureanu V. *Rebo de no tero - legile pământului nostru*, *Dacoromania*, nr. 74, Alba Iulia, 2015.
5. Ungureanu V. *Decebal și războaiele sale cu romanii conform tăblițelor de la Sinaia*, *Dacoromania*, nr. 79, Alba Iulia, 2016.
6. Ungureanu V. *Religia geto dacilor și a altor popoare din zona carpato-danubiană și balcanică conform tăblițelor de la Sinaia*, *Dacoromania*, nr. 82, Alba Iulia, 2016.
7. Ungureanu V. *Relatări despre geții de pe malurile Istrului în tăblițele de la Sinaia*, *Dacoromania*, nr. 83, Alba Iulia, 2017.
8. Ungureanu V. *Erigerio Mariso și fiul său Kotizonio*, *Dacoromania*, nr. 94, Alba Iulia, 2019.
9. Ungureanu V. *ZidoDava- denumirea din tăblițele de la Sinaia a municipiului Alba Iulia*, *Dacoromania*, nr. 78, Alba Iulia, 2016.
10. www.dacoromania-alba.ro; www.dacia.org; www.dacii.ro.

PORTRETE ALE UNOR PERSONALITATI ISTORICE DIN TABLITELE DE LA SINAIA

Viorel UNGUREANU,
Prof.univ.dr.ing., Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacau

Abstract: *Moust of the Sinaia plates contains images of some antic historical personality that are presented in this paper. For a better visibility, each portrait is presented separately.*

Tăblițele de la Sinaia conțin numeroase portrete ale unor personalități istorice despre care, uneori, nu se cunosc informații din alte surse. Se poate aprecia că tăblițele care conțin portrete ale diferitelor personalități sânt de complexitate maximă iar unele dintre ele au avut și dimensiuni neobișnuit de mari, așa cum este și cazul tăblițelor cu nr. 58 și 91 din cartea lui Romalo. Pentru obținerea unei tăblițe cu text scris era nevoie de poansoane de imprimare care să conțină literele alfabetului utilizat. Însă, pentru obținerea de portrete sau imagini ca cele care apar în tăblițele de la Sinaia era nevoie de poansoane care să reprezinte portretul sau imaginea respectivă. Astfel de poansoane puteau fi realizate dintr-un lemn de esență tare sau un alt material, cum ar fi cornul. Imaginile imprimate cu astfel de poansoane, aveau pe tăblițe aceeași mărime. Astfel încât, atunci când pe imaginile tipărite apar aceleași reprezentări, dar cu dimensiuni diferite, putem să ne dăm seama de mărimea reală a tăbliței respective, față de imaginea tipărită pe hârtie. Astfel, de exemplu, comparând imaginea reginei Mara de pe tăblița 10 sau 126 cu aceeași imagine de pe tăblița 91, putem să ne dăm seama de dimensiunile reale ale tăbliței 91 (figura 1). Tăblița 91 a fost mult mai mare decât celelalte tăblite din colecția de la Sinaia.

Poansoanele folosite pentru imprimarea portretelor au fost utilizate de mai multe ori, astfel încât, imaginile personalităților respective apar pe mai multe plăci, ca urmare, dacă pe una din tăblițe o imagine apare cu defecte, atunci, poate fi analizată o vedere a aceluiași portret de pe o altă tăbliță. Imaginile portretelor de pe tăblițe sunt însoțite, de multe ori, de informații explicative, astfel încât, informațiile de pe o tăbliță pot fi completate cu informațiile de pe alte tăblițe. De exemplu, portretul lui Erigerio Mariso de pe medalionul de la Sinaia nu este însoțit de explicații legate de numele acestuia, însă, din conținutul altor tăblițe, care conțin același portret, se poate înțelege despre cine este vorba.

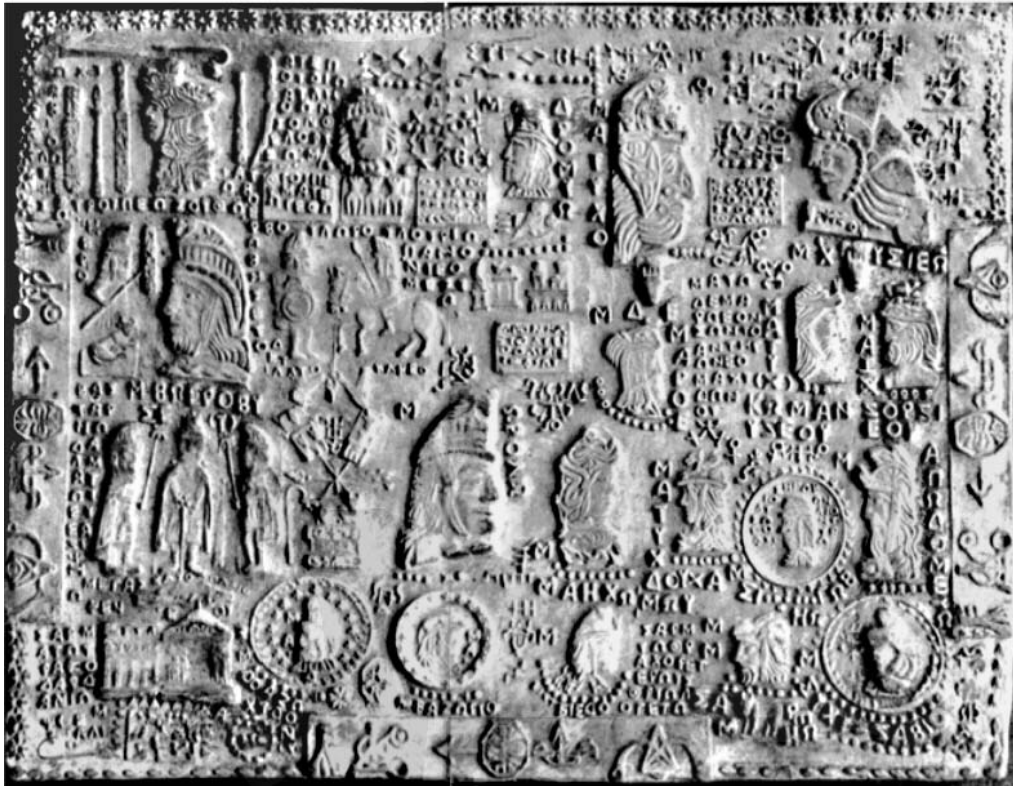

Fig.1. Tăblița 91. Portrete din timpul lui Burebista.

În colțul din stânga-sus a tăbliței 91 se distinge portretul reginei Mara, soția lui Burebista. Acest portret mai apare și pe alte tăblițe, iar la inspirația D-lui Dan Romalo, avem și o imagine în detaliu al acestei regine (figura 2).

Din conținutul tăblițelor de la Sinaia, se poate deduce că locul de baștină al reginei Mara a fost o cetate de pe malul lacului Tașaul în apropiere de Mangalia, după care o întâlnim la Genucla și Sarmisegetusa. La moartea lui Burebista, regina Mara i-a depus inima pe altarul de la Genucla, iar capul său a fost dus, tot de regina Mara, la Sarmisegetusa. Din tăblița cu nr.13, care are drept autor pe Deceneu, putem să știm că regina Mara se ocupa cu făurirea armelor de fier; acesta este și motivul pentru care în jurul portretului ei din tăblița 91 sunt prezentate arme de tipul celor pe care le făurea.

Începând de sus, pe latura din stânga și rândul de jos, se poate distinge textul: **ΩΚΤΑΒΙΟ ΛΩ ΣΕΨΕΣΘΟ ΤΡΟΥΠΕΩ ΣΟΥ ΘΟ**, care se poate traduce astfel: *A lui Octavio la Segesta trupe au fost*. Această frază se referă, cu multă probabilitate, la războiul de cucerire dus de împăratul roman Ocavian în zona Iliriei

Fig. 2. Tăblița 91- detaliu. Portretul reginei Mara, soția lui Burebista.

în perioada 35-33 î.Hr. Acestei tendințe expansioniste i s-a opus și Burebista împreună cu bastarnii, dalmații și iazigii. Una dintre bătăliile importante a avut loc la cetatea **Segesta** aflată pe malul râului Sava.

În partea din dreapta a imaginii din figura 2 se poate distinge următorul text: **AT E ΠΟΥΔΙΩ AT ΛΗΘ ON ΣΟΝΘΕ ΛΟ ρ YEΩ** care continuă pe verticală în jos în dreapta portretului lui Burebista prin **MATΩ BOEPΩBHΣETO**. Textul poate fi tradus astfel: „*La a lor venire la dâșii, ei erau la Ro al stăpânului Burebista*”, „*Ro*” fiind zeul suprem al geto-dacilor. În colțul din dreapta jos, ca o imprimare separată (figura 2), avem textul: **ΘΡΟΥΠΕΥ MATΩ ΓΕΘΩ**, care se traduce prin „*Trupele stăpânului (împăratului) geților*”. Este posibil ca textul de mai sus să se refere atât la portretul din stânga (Mara) cât și la cel din dreapta (Sigobio). În tăblița 91 sub portretul reginei Mara se află portretul lui Burebista. În figura 3 este reprezentat un detaliu din tăblița 91 cu Burebista, la care s-a atașat și o imagine prelucrată a aceluiași personaj din alte tăblițe.

În colțul din stânga-sus al detaliului din figura 3, ținând seama și de afirmația lui Dan Romalo, se poate distinge **ΨE PO**: care se referă la Gea și Ro zii supremi ai geto-dacilor. Sub portretul lui Burebista sunt prezentate siluetele a trei războinici (figura 4) însoțite de inscripții.

Fig.3. Tăblița 91- detaliu cu Burebista la care s-a adăugat și o imagine prelucrată

Fig.4. Tăblița 91- detaliu cu trei războinici.

Deasupra capului celor trei războinici este scris **M ΒΩΕΡΟΒΥΣΕΤΟ** care se traduce prin „*Stăpânul Boerobyseto*” (M este inițiala de la MATO), iar în partea stângă **ΒΑΣΤΑΡΝΩ ΔΑΛΜΑΤΩΥ Ε ΕΑΖΙΨΗ** care se traduce prin „*bastarnii, dalmații și iazigii*”.

Este de remarcat că numele lui Burebista este scris de două ori pe aceeași tăbliță cu interschimbarea locului între “O” și “Ω”. Sub personajul din stânga din figura 4 și deasupra templului reprezentat în partea din stânga-jos a tăbliței 91 se poate desluși scris textul: **ΜΕΓΑΣΩ ΧΕΝΕΥΟ** care poate fi tradus prin „*Mărețul Deceneu*”. În tăblițele de la Sinaia marele preot Deceneu este numit „*Ceneu*” iar forma „*Deceneu*” a apărut după zeificarea sa, ceea ce se exprimă prin „*Deo Ceneo*” care a dus la numele cunoscut în istoriografie. În figura 5 este redată o

Fig. 5. Deceneu la Moleo Dava și la Sarmisegetusa.

vedere a lui Deceneu din tăblițele 42 și 117 când era relativ tânăr și se găsea la Moleo Dava (figura 5 stânga) și o altă vedere a lui Deceneu din tăblițele 45, 79 și 80 (figura 5-dreapta) când se găsea la Genucla și Sarmisegetuza, și era mai înaintat în vârstă.

Imaginea lui Deceneu, preluată din tăblița 79, conține jos și un simbol care are semnificația literei “D”, care este inițiala de la “*Deo- zeu*”. Deceneu este unul dintre autorii cei mai importanți ai tăblițelor de la Sinaia. În tăblița 79 se afirmă că locuitorii Siretului au păstrat scrieri realizate prin imprimare de către atlanți referitoare la „*învățăturile*

despre faptele oamenilor". Deceneu a fost Mare Preot la Moleo Dava, apoi la Genucla și, în final, la Sarmisegetusa. După moartea lui Burebista, a luat măsuri pentru pedepsirea celor vinovați și a avut grijă de fiul lui Burebista să fie trimis la Genucla de unde era, probabil, familia sa.

În rândul de jos, de la stânga spre dreapta, din tăblița 91, sub templul prezentat se poate desluși textul: **ΣΑΡΜΑΤΟ ΤΡΑΚΟ ΔΑΡΔΑΝΩ ΜΑΧΙΑΩΝΥ**, și, chiar în colț, fără prea multă certitudine, se poate desluși **ΨΙΟΜ ΛΙΟ** astfel încât, întregul text ar putea fi tradus astfel: „*sarmații, tracii, dardanii, macedonenii cu femeile lor*". Acest text poate să indice faptul că toate aceste popoare practicau aceeași religie. În continuare urmează o pecete neclară și inscripția **MATO ΔΟΑΖΩ**, apoi, o altă pecete cu fond neclar și cu inscripția **MATO ΒΑΖΩΡΥΟ**. Cuvântul MATO este scris în interiorul pecetilor și se traduce prin „*stăpân*". Numele celor două personalități scrise în afara pecetilor au în fața lor câte un „**M.**” care reprezintă inițiala de la **MATO**. Portretul lui Bazorio este reprezentat, cu mai multă claritate în tăblița 76, în care, se afirmă că acesta se ocupa cu construcția ambarcațiunilor de luptă pe Dunăre, iar la bătălia de la **Segesta** au participat flote navale maritime și fluviale care au aparținut romanilor dar și traco-geto-dacilor. În figura 6 sunt prezentate portretele lui Bazorio și al lui

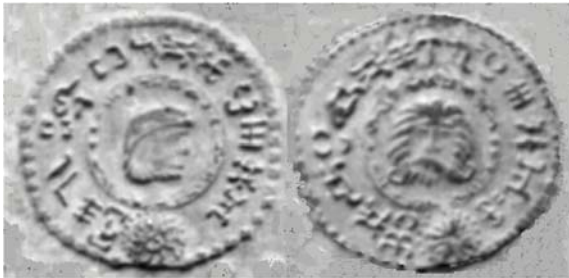

Fig. 6. Bazorio și Ziutado din tăblița 76.

Ziutado preluate din Tablița 76. Numele acestor personalități pot fi citite pe medalioane în sens antiorar. Portretul lui Ziutado (din dreapta) mai apare și pe plăcuța 90.

În coloana de mijloc-sus a tăbliței 91 este reprezentat portretul lui **ΣΥΓΟΒΗΩ** și al lui

Μ. ΔΡΟΜΥΩ, adică **Sygobio** și **Dromyo**, (figura 7). Este posibil ca textul din partea stângă a imaginii din figura 7, comentat în legătură cu portretul reginei Mara din figura 2 să se refere și la Sigobiu din figura 7. Sub portretul lui Sigobio există trei siluete care ar putea să reprezinte pe cele trei Gee ale macedonenelor. În cartușul de jos, care nu prezintă o claritate suficientă, s-ar putea transcrie textul: **Δ(ΙΟ) ΥΑ ΡΟ ΝΑ ΙΑΟ ΙΙ Α ΝΥΑ : (((V ΙΙΙ ()), care ar putea fi interpretat astfel: „*Zeul lor Ro la a lor două nașteri ...*”; prin care se afirmă că zeul **Ro** a fost prezent la nașterea celor două personalități urmată de o exprimare a anului, dar care nu se poate desluși cu precizie. După litera „**Δ**” urmează două puncte care țin,**

Fig. 7. Tăblița 91- în coloana de mijloc-sus, Sygobio și Dromyo.

Fig. 8. Tăblița 91- în partea de mijloc, sub portretul lui Sygobio și Dromio.

de obicei, locul unor litere nereprezentate. Sub portretul Lui Dromyo (figura 8) sunt figurate două altare, iar dedesupt, într-un cartuș se poate citi textul: ΔΡΟΜΥΩ ΤΟ Α ΤΕΙΟ ΛΟΥ ΛΙΣΙΜΑΧΩΥ; prin traducere se obține: „*Dromio la ai lui la Lisimax*”.

Deasupra războinicului din figura 8 este scris textul: ΒΟΥ ΛΩ ΡΟ ΥΑΟΥ ΠΙΩ ΠΑΝΟΝΙΕ Ο ΜΕΣΥΩ. În traducere se obține: „*Războinicii lui Ro au mers pe râu în Panonia din Moesia*”. Sub cei doi războinici, pedestru și călare, este scris un text, care este greu de înțeles și de încadrat în contextul general al tăblițelor de la Sinaia. Tinând seama de situațiile întâlnite în celelalte tăblițe, se poate propune o separare a textului în cuvinte și traducere, astfel: ΔΕ ΤΙ ΛΑ ΤΟ ΚΑ ΧΕΟ, cu înțelesul: „*De la al lor RA la Kali aceea*”. În interpretarea propusă, s-a ținut seama că „LA” este o variantă pentru Zeul Suprem **Ro** sau **Ra**, iar „ΚΑ” ar putea fi o exprimare prescurtată a numelui zeiței întunericii și morții „ΚΑΛΙ”. În continuare, pe coloana din mijloc avem portretul lui Oroles.

În figura 9 este prezentat portretul lui Oroles, care a fost preluat din tăblița 91, iar templul din partea dreaptă a fost preluat din tăblița 14, în care se afirmă că acesta a venit, la acest templu, să mulțumească zeilor pentru faptul că este viu după războaiele, la care a participat. Este posibil ca acest templu să fi fost situat în apropierea cetății Elia Carseoy, care ar corespunde Hârșovei de astăzi. În tăblița 106 se afirmă despre Oroles că i-a apărat pe geți împotriva bastarnilor, iar în tăblița 115 se afirmă că a dăruit reginei Mara o sută de briliante de rubin câștigate de la bastarni.

În partea dreaptă a portretului lui Oroles, din tăblița 91, sunt prezentate portretele unei tinere regine a Macedoniei și a mamei sale. Deoarece portretele din tăblița 91 sunt mai puțin clare decât aceleași portrete din tăblița 108, în figura 10

Fig.9. Tăblița 91-Portretul lui Oroles și templul din tăblița 14 la care a mulțumit zeilor pentru că este viu.

Fig.10. Tânăra regină a Macedoniei și mama sa

sunt prezentate imaginile din tăblița 108. În tăblița 19 și 108, se relatează despre faptul că regina mamă a ales-o pe tânăra sa fiică să meargă pe „*patul lui Ro*”, adică să intre de vie în foc, pentru a ajunge la Tatăl Ceresc. Pentru a fi aleasă, tânăra regină a participat la o întrecere de traversare prin înot a Dunării pe la „*Vadul Macedonenilor*”. Este greu de spus astăzi unde s-a aflat acest vad. Tânăra regină este numită „*MAHXΩ*”, ceea ce se traduce prin „*Cea Puternică*”. Este posibil ca de la această tânără regină să provină numele Macedoniei. Tânăra regină este prezentată în partea stângă din figura 10, iar regina mamă, prezentată în partea dreaptă, este însoțită în tăblița 91 de textul: **MATYX ΔOY XAMΩY** care se poate traduce prin „*Stăpâna tuturor*”.

În colțul din dreapta-sus al tăbliței 91 (figura 11) este prezentat portretul unei personalități feminine numită **M. XYΣIEΩ** ceea ce se poate traduce prin „*Stăpâna Hysieo*”. În celelalte tăblițe cunoscute nu mai este amintită această personalitate,

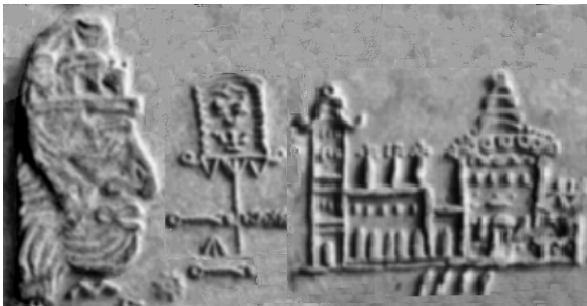

Fig. 11. Conducătorul goșilor din tăblița 67 și 91.

astfel încât, nu se poate ști cu exactitate despre cine este vorba. Ar putea avea legătură cu personajul din stânga portretului, care-l reprezintă pe conducătorul goșilor așa cum este prezentat în tăblița 67, (figura 11).

Tăblița cu numărul 67 se referă la goți și la zona în care locuiau aceștia. Din conținutul plăcii, se poate înțelege că, la o anumită cetate numită **Ziosy** sau **Seiosy** mergând spre sciți, se află goții. Pentru a ajunge la ei trebuia mers în lungul râurilor noastre, având răsăritul soarelui în dreapta. Dacă ne plasăm în Tracia, pentru a ajunge la goți

trebuia mers spre nord, nord-est de-a lungul unor râuri cum ar fi Siretul, Prutul sau Nistrul. Faptul că autorul plăcii 67 se afla în Tracia, rezultă din conținutul plăcii 109, care este scrisă aproape cu același alfabet și exprimă aproape aceleași concepții despre războinicii geți. În tăblița 67 se mai face precizarea că goții sunt amestecați cu geții și că au același zeu suprem, pe **Ro**, la care trimit anual câte un mesager. De asemenea, se menționează faptul că împăratul lor este și împăratul geților. În partea de mijloc-jos a plăcii 67 există un portret, care este reprezentat și în tăblița 91 cu explicația „**MATYHO**” ceea ce poate însemna „*Impăratul* sau *Stăpânul*”. Acest portret este reprezentat în figura 11 împreună cu unul din palatele sale din care se remarcă asemănarea cu stilul arhitectonic moldovenesc. De asemenea, se remarcă un steag asemănător prapurelor folosite în biserica ortodoxă pe care se remarcă litera „**Ψ**”.

Portretul lui Zigobiu, despre care este vorba în tăblița 109, este și el reprezentat în tăblița 91, dar imaginea este neclară însă este însoțită de un text interesant. În figura 12 este prezentată imaginea lui Zigobiu din tăblița 91 completată cu imaginea mai clară din tăblița 19.

Portretul lui Zigobio din tăblița 91 este înconjurat de textul: **ZIGOBIO ON DY LIO SONTEOY RA HIL**, adică „*Zigobiu la zeul lui care se află la a lui Ra munte*”. De aici rezultă că în Dacia mai exista un munte sfânt al lui Ra sau Ro, sau este vorba de același munte care este

Fig. 12. Portretele lui Zigobio din tăblițele 91 și 19.

numit și „**Mont Gato**”, adică „*Muntele Leopardului*”. În tăblița 19, portretul lui Zigobio este însoțit de textul: **MATO MYX** care se poate traduce prin „*Stăpânul Puternic*”. În tăblița 91 (figura 7) este reprezentat și un portret văzut din față atribuit lui **Syobio**. Este de presupus că se are în vedere același personaj, pentru care avem portrete din profil și din față. Portretul din față mai este reprezentat și pe tăblița 11 și posibil pe tăblițele 117 și 126.

În coloana din dreapta, pe mijloc, a tăbliței 91 sunt prezentate portretele ale trei personalități (figura 13). Portretul din stânga este însoțit de textul „**M ΔEMAPOE**” care se poate traduce prin „*Stăpânul Demaro*”; iar între portrete este interpus textul: **MATΩ ΔEMAPO EON ΣΩNTO ANTHΓΩ NEO**

Fig. 13. Portretele lui Demaro Komanyseo și Zuraseo.

MAXIAΩNOY, care poate fi tradus prin: „*Ai stăpânului Demaro au fost potrivnici macedonenilor*”.

În partea din mijloc a figurii 13 este prezentat portretul lui Zuraseo, iar indicația „MATYXO KΩMANYZEYOY-

Stăpânul Komanyzeoy” trebuie să se refere la portretul din dreapta, adică indicațiile din dreptul acestor două portrete sunt inversate. Zuraseo a fost un colaborator apropiat al lui Burebista, și a fost reprezentantul acestuia la Moleo Dava, iar după moartea lui Burebista și ocuparea Genuclei de către romani, a mers personal la **Rosieno**, conducătorul sciților, pentru a obține ajutor în alungarea romanilor. Zuraseo este prezentat în detaliul din tăblița 3 (figura 14) în care cei „*O*

sută de mari bătrâni înțelepți ai pământului getic de la Genucla” îi mulțumesc pentru ajutorul dat, pentru eliberarea cetății. În detaliul din figura 14 se poate distinge textul: „TO MATO ZΩPZIEO- *către stăpânul Zuraseo*” apoi, „ΔΩ ON ΠO XΑΣHM KOPΣ – *către dânsul cu fierbinți inimi*”.

Fig. 14. Portretul lui Zuraseo din tăblița 3.

În colțul din dreapta – jos al tăbliței 91 există trei portrete insuficient de clare însoțite de texte informative reprezentate în detaliul din figura 15. În partea stângă

Fig.15. Tăblița 91- detaliu din colțul de dreapta-jos.

există un portret însoțit de textul: „M. BIEΔO – *Stăpânul Biedo*”. Iar în fața acestui portret avem textul:

ΣΑΡΜΥΩ
ΘΡΑΧΟ ΠΕΤΕΡΩ
ΥΣΘΡΥΩ ΛΟ ΓΕΤΩ

care poate fi tradus prin

„țara tracilor a ajuns la Istru la geți”. Portretul din mijloc al figurii 15 este însoțit de textul **M. ΣΑΡ ΜΕΙΩ**, care poate fi tradus prin „stapânul țării mele”, iar în tăblița 125 același portret este însoțit de textul: **ΒΑΣΕΛΕΩΣ ΣΑΡΜΙΟ**, ceea ce se traduce prin: „împăratul țării”. Acest portret îl reprezintă pe Erigerio Mariso, succesorul lui Burebista la Sarmisegetuza și este reprezentat și pe una din fețele medalionului de la Sinaia (figura 16). Portretul din partea dreaptă a detaliului din figura 15 este însoțit de textul **M. ΣΥΧΤ ΖΑΒΙΟ** care se traduce prin „Stăpânul de la cele șase cuvinte” și se referă la Moleo Dava care mai era numită „Sar Mont Gato Dav Skit Geț” și conține șase cuvinte. Acest portret mai apare și pe tăblița 125 însoțit de textul **M. ΣΥΧΤΟ ΖΑΒΙΟ ΓΕΘΟ**, cu o semnificație asemănătoare.

Pe una din fețele medalionului de la Sinaia este reprezentat Erigerio Mariso, succesorul lui Burebista, despre care se afirmă, că l-a ales pe fiul său să meargă pe „patul lui Ro”, împreună cu niște nobili (prizonieri) romani. Pe cealaltă față este reprezentat un alt portret care este al lui Kotizo, fiul lui Erigerio, cel care a dorit să meargă pe patul lui Ro după ce a fost rănit la trecerea Dunării în timpul întoarcerii de la o expediție de pradă pe teritoriul romanilor. În figura 16 este prezentat Erigerio Mariso (dreapta) și fiul său Kotizo (stânga).

Fig. 17. Vederi ale lui Dapigeu și Mukrynino din tăblițele 45 și 62.

Fig. 16. Vederi ale lui Erigerio Mariso și a fiului său Kotizo de pe cele două fețe ale medalionului de la mănăstirea Sinaia.

Erigerio Mariso (dreapta) și fiul său Kotizo (stânga). Cu multă probabilitate monezile de tip „COSON” îl reprezintă pe acest temerar fiu al lui Erigerio. Portretul lui Erigerio Mariso mai apare și pe tăblița 125, iar al lui Kotizo pe tăblița 69.

Pe tăblițele 45 și 62 sunt prezentate mai multe portrete, dintre care se pot distinge portretele lui Deceneu și a lui Burebista, însă mai

apar două portrete despre care nu se dau indicații cui aparțin. Aceste portrete sunt prezentate în figura 17.

În tăblița 45, a cărei autor este este cu multă probabilitate Deceneu, se afirmă că Burebista a supraviețuit numeroaselor atentate datorită gardienilor săi care proveneau din zona sa de naștere. Acest fapt i-a nemulțumit pe ceilalți șefi de trib care nu proveneau din această zonă. După moartea lui Burebista, gardienii care nu l-au putut salva, de supărare și-au scos ochii. Deceneu i-a îngrijit pe acești bravi gardieni, apoi le-a dat o misiune tainică de al duce pe Mukrynino, fiul lui Burebista, de la Sarmisegetuza la Dapigeu, la Genucla, de unde era, probabil, familia sa. Portretele de pe tăblițele 45 și 62 prezentate în figura 17 îi reprezintă cu multă certitudine pe Dapigeu (stânga) și pe Mukrynino (dreapta). Este posibil ca tăblița 62 să-l aibă drept autor pe Mukrynino, fiul lui Burebista, deoarece este menționat în colțul din dreapta-jos al tăbliței.

Tăblița 58 (figura 18) conține unele portrete, care apar și în alte tăblițe. Însă mai conține și alte portrete, care sunt mai greu de identificat. Dintre portretele cunoscute din alte tăblițe se remarcă în partea de mijloc-jos portretele lui Burebista și al lui Bazorio. Tăblița conține texte imprimare în chenare dreptunghiulare pe

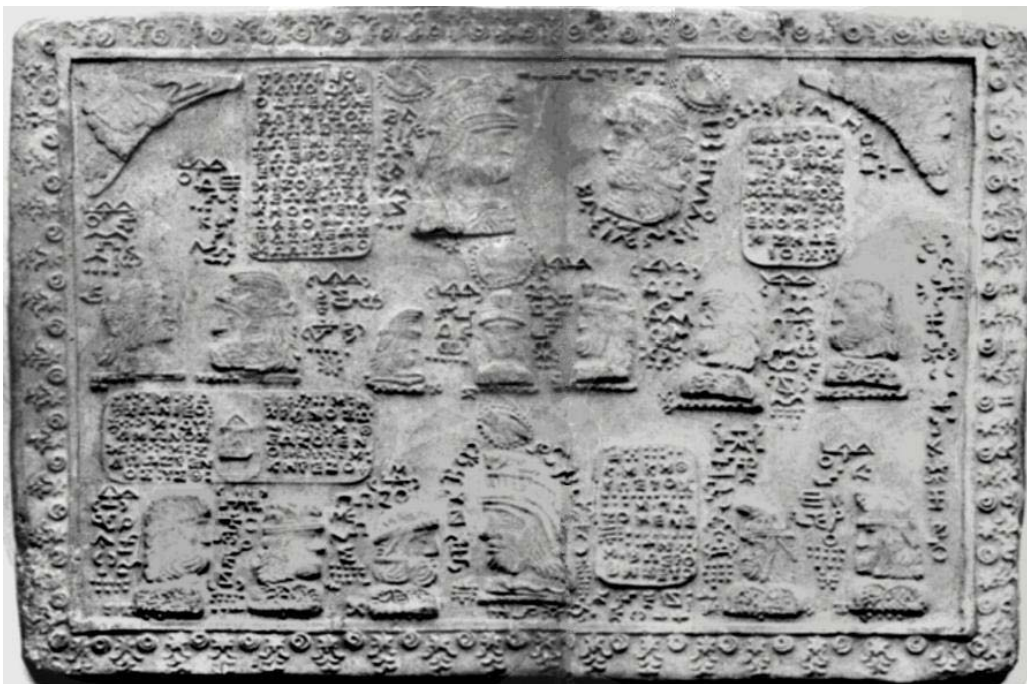

Fig. 18. Tăblița 58. Portrete din perioada de început a lui Burebista.

care s-au modelat informații alfabetice. În partea de sus-stânga, într-un chenar dreptunghiular, este imprimat textul: ΤΡΟΥΠΕΟ ΜΑΤΟ ΔΑΒΟ ΔΩΕ ΛΟ ΗΕ ΣΑΡΜΙΖΟ ΠΡΩ ΠΑΣ ΠΟΣΩ ΩΕ Μ.Κ.Ν. ΒΩΕΡΟΒΥΣΕΤΟ * • ΣΑΡΜΙΖΟ ΒΑΣΙΛΕΩΣ • ΤΡΑΧΗΟ •• ΓΕΤΟ ΔΑΒΟ•••• ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΩΛΙΣΕΗΟ; care poate fi tradus astfel: „*Trupele stăpânului cetății, ale țării lui, prin trecătoarea pusă de M.K.N. Boerobiseto* • Al țării Impărat• Al Traciei•• A geților cetate••••*” Inițialele M.K.N. provin, de obicei de la „Mato. Kotopolo, Nobalio”.

În jurul portretelor din partea de sus a tăbliței 58 (figura 19) sunt imprimate textele: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΡΜΙΖ și ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΩΛΗΣΕΙΟΣ ΣΙΡΜΗΟΥ ÷ ;

Fig. 19. Tăblița 58- detaliu din din partea de mijloc-sus.

care pot fi traduse astfel: „*Impăratul țării*” și „*Impăratul Moliseios al Sirmiolui*”. Textele din celelalte chenare sunt mai greu de interpretat din cauza unor incertitudini privind semnificația simbolurilor utilizate. În chenarul din dreapta-sus se poate transcrie textul: ΜΑΤΟ •• :: Δ ΘΕΟ ΚΟΕ ΝΑΣ :: Μ. Θ :: ΜΩΛΙΣΟΧ Χ :: Χ•ΖΟΕ

::: Ο: Χ ΔΕΥΟ: Este posibil ca textul să se refere la „*plecarea la zei*” a lui Moliseo.

În chenarul din stânga-jos se poate distinge textul: Ω ΝΙΕΟ:• ΧΡΧ ΧΟ ΣΖΧ ΘΟ ΑΜΩ ΝΟΣΕΩ ΖΟΥΕΝ Σ-Ο ΑΠΩ ΖΥΕΝ- ΚΗΡΕΖΟ + ΟΣ:ΥΣΘ: Textul conține cuvinte scrise incomplete, se pot distinge câteva expresii: „*O nieo La dânșii*” „*to amo noseo zoyen so apo zyen – kirezo + os yst - celor iubiți au dus cu apa sfântă conducătorii din răsărit*”.

În chenarul din dreapta-jos, lângă portretul lui Burebista se poate distinge textul = ::: ::: ••Κ•ΜΚΜ ΘΥΩΕ ΥΟΧ •••••••••• Χ• ΠΩ ΖΟΜ ΕΝΖ =:••••• •••••••••• ÷ Ν :::•. Textul conține unele notații greu de interpretat; este posibil să fie vorba despre o referire la data când au avut loc anumite evenimente. Sub portretul lui Burebista se poate distinge textul: ΤΡΑΣΟ ΚΟ ΨΕΙΖ: ••ΕΟ - ÷, care poate fi interpretat astfel: „*La comanda cu blazonul său*”, cu referire la faptul că această

tăbliță a fost realizată la cererea lui Burebista.

În tăblița 20, este prezentat un portret și un altar (figura 20) în care este vorba de bastarnii cărora li s-a cerut de către Burebista să renunțe la zeii romanilor și să-l adopte pe **Ro** drept zeu suprem.

Fig. 20. Tăblița 20- detaliu cu portretul conducătorului bastarnilor.

Tăblița 20 conține textul: **Boyrebyseto dio hyo usia bastarno pazy ceo, so tia Segista dyoso, tra ryomyonuso dio ceta, cira bisika so Ro ghiao.** În traducere: „**Burebista, zeii caruia poarta bastarnilor**

pazeau, cu ai săi din Segista zei, a cerut a romanilor (cetate) zei, conducătorului altarului, cu Ro să-i schimbe”. În tăblița 20 nu se menționează numele conducătorului bastarnilor, acesta ar putea fi cel al lui **Tezieso** menționat în tăblița 126. În detaliul din figura 20 se poate observa pe altar o felină mare, care nu poate fi decât un leopard.

Pentru portretul lui Decebal nu există imagini prea concludente cu toate că există tăblițe bogat ilustrate și cu un conținut relevant din timpul domniei sale. În tăblița 124 există un portret, se pare al unei femei (figura 21-stânga), însă este însoțit la partea de jos de inițialele **M. Δ. B. Z.**. Acestea ar putea proveni din „**Mato Daceo Balo Zabelo**”, care ar putea avea drept semnificație „**Stăpânul Daceo Balo la Zabelo**”, deoarece

Fig. 21. Tăblițele 124, 96 și 114 - detalii cu portretul lui Decebal.

tăblița 124 se referă la faptul că Decebal a fost la Zido Dava (Alba Iulia) pentru a mulțumi zeului Zabelo al războiului pentru Victoria asupra lui Domițian pe la anul 87 e.n. În tăblița 130 se descrie meritele lui Decebal în războaiele cu romanii din

zona unei localități din sudul Porților de Fier, care este numită Boydun(um) și se menționează și anul când a avut loc acest război: 2321 de la Zamolsxis. Al doilea război cu romanii (în timpul lui Domițian) pare să fi avut loc în apropierea localității Poesta Dava, care era situată pe Argeș, în apropiere de București. Aici, Decebal cu generalii săi au întins o cursă romanilor, atrăgându-i prin fumul care se ridica de la aprinderea unor focuri într-un loc pe unde urma să treacă o ceată de 721 de tauri separați de restul turmei. La „*chemarea*” vacilor din turmă, taurii au trecut peste romanii care atacau cu consecințe ușor de imaginat pentru cei întâlniți în cale. În acest fel, au fost prinși și unii generali romani, printre care și generalul Fuscus, care au fost închiși. După această victorie, Decebal s-a dus să-i mulțumească zeului Zabelo la templul de la Zido Dava (Alba Iulia) după cum se prezintă în tăblița 124. Se poate aprecia că la acel timp Decebal era relativ tânăr și fără căciulă pe cap, deoarece se afla la templu pentru a mulțumi zeilor. În tăblițele 96 și 114 există alte portrete (figura 21 dreapta), dar care aparțin unei perioade de timp de la care au trecut peste 18 ani. Iar în tăblița 94 (figura 22) există o imagine

Fig. 22. Tăblița 94 - detaliu cu Decebal stând pe scaun primind o solie a romanilor.

cu Decebal stând pe scaun primind o delegație a romanilor la Sarmisegetuza. Pacea încheiată cu Domițian a durat până la războaiele cu împăratul Traian, când Decebal și-a pierdut viața în împrejurări descrise, de asemenea, în tăblițele de la Sinaia.

Decebal a fost surprins de romani, lângă Sarmigetuză într-o ambuscadă, în timp ce se întorcea de la conducerea armatei de la Poesta Dava și se îndrepta spre templul lui Zabelo (zeul războiului) însoțit de două unități militare pentru a cere ajutor geților în apărarea țării. Din conținutul plăcilor 65 și 84 se poate deduce că cele două unități militare, care îl însoțeau pe Decebal, au fost depășite numeric de către unitățile romanilor. Luptătorii daci au făcut zid viu în jurul conducătorului lor, însă, în cele din urmă, Decebal și-a pus capăt zilelor în modul cunoscut și din relatările istorice. Inima lui Decebal a fost scoasă de către romanii care au plecat cu

ea pe corabie, la templul razboiului de la Roma. Iar capul lui Decebal a fost incinerat la Sarmisegetuza; este posibil ca, odată cu incinerarea sa să fi trecut în împărăția cerului, de vii, și un număr de opt nobili credincioși lui prezentați în procesiunea din tăblița 28.

În tăblița 119 avem în colțurile de jos imagini ale generalului Diegio, cel care a încheiat pacea cu romanii, pe mijlocul Tisei, după moartea lui Decebal. După ocuparea a unei părți din Dacia, Diegio și-a mutat capitala la Sargedava, care ar corespunde, astăzi, localităților Ruginoasa sau Tg. Frumos din zona centrală a Moldovei. În tăblița 119, Diegio este reprezentat din față și din profil (figura 23). Înainte de izbucnirea celui de-al doilea război cu romanii din timpul împăratului Traian, Diegio a fost mare preot la Poesta Dava, care poate fi localizată pe Argeș aproape de Bucureștiul de astăzi.

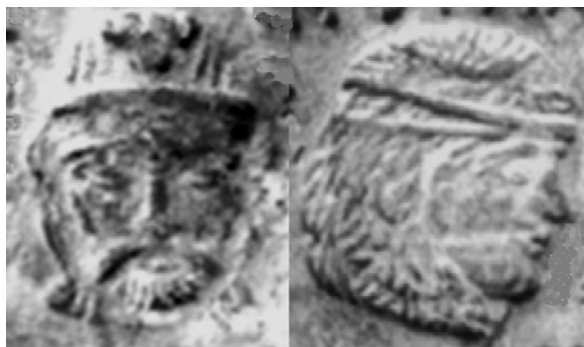

Fig. 23. Tăblița 119- detalii cu portretul lui Diegio.

Concluzii: Tăblițele de la Sinaia conțin numeroase portrete ale unor personalități istorice care sunt însoțite și de informații despre numele și evenimentele la care au participat. Însă nu toate portretele pot fi identificate cu certitudine. Pentru identificarea acestor portrete a fost utilă compararea imaginilor lor de pe mai multe tăblițe (acolo unde a fost posibil). Identificarea portretelor acestor personalități și a evenimentelor la care au participat, pune în evidență complexitatea vieții social-politice de la începuturile istoriei din zona carpato-danubiană și balcanică a Europei.

Bibliografie

1. Romalo D. *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb? Editura Alcor. Edimpex, București, 2005.*
2. Ungureanu V. *Ro-zeul suprem al traco-geto-dacilor, Dacoromania, nr. 66, Alba Iulia, 2013.*
3. Ungureanu V. *Burebista și dezastrul suferit de romanii conduși de Caius Antonius pe valea Siretului, Dacoromania, nr.70, Alba Iulia, 2014.*
4. Ungureanu V. *Rebo de no tero - legile pământului nostru, Dacoromania, nr. 74, Alba Iulia, 2015.*

5. Ungureanu V., *Decebal și războaiele sale cu romanii conform tăblițelor de la Sinaia, Dacoromania, nr. 79, Alba Iulia, 2016*
6. Ungureanu V. *Religia geto dacilor și a altor popoare din zona carpato-danubiană și balcanică conform tăblițelor de la Sinaia, Dacoromania, nr. 82, Alba Iulia, 2016.*
7. Ungureanu V. *Relatări despre geții de pe malurile Istrului în tăblițele de la Sinaia, Dacoromania, nr. 83, Alba Iulia, 2017.*
8. Ungureanu V. *Erigerio Mariso și fiul său Kotizonio, Dacoromania, nr. 94, Alba Iulia, 2019.*
9. Ungureanu V. *ZidoDava- denumirea din tăblițele de la Sinaia a municipiului Alba Iulia, Dacoromania, nr. 78, Alba Iulia, 2016.*
10. www.dacoromania-alba.ro; www.dacia.org; www.dacii.ro.

BASTARNII, GALII, GOȚII SI SARMAȚII ÎN TABLIȚELE DE LA SINAIA

Viorel UNGUREANU,

Prof.univ.dr.ing., Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacau

Abstract: Sinaia plates contain important information not only about gets and dacians but also about bastarn, gall, got and sarmats. Bastarns ware coming from Asia and were established near Markianopol. Gals inhabited the Moesia and Panonia and was defeated by Burebista aided by sarmats. The oldest information about the gots are contained in the plate 67 witch was imprinted in Thracia. The name of gots comes from Mont Gato, the ancient name of Ceahlău hill.

În tăblițele de la Sinaia există relatări importante despre geți și daci, dar și despre alte popoare antice cum sunt bastarnii, galii, goții și sarmații, despre care, în lucrarea de față, sunt prezentate unele informații rezultate din descifrarea textelor acestor tăblițe. Pe lângă popoarelor menționate, în tăblițe mai există informații și despre grecii atenieni, traci, macedoneni, iazigi, dardani, dalmați, sciți, și, bineînțeles, despre romani. Aceste informații conținute în tăblițele de la Sinaia subliniază importanța europeană a acestor obiecte istorice neglijate de atâta timp.

Despre bastarni, cele mai importante informații le avem de la Burebista

însuși, în tăblița cu numărul 126 (figura 1), conform numerotației utilizate în cartea lui Romalo [1]. Poate părea incredibil, însă această tăbliță este cu claritate opera lui Burebista, deoarece conține o hotărâre, prin care li se conferă bastarnilor dreptul de a locui în partea de sud a Dobrogei, în zona localității Marchianopol. Este posibil ca această hotărâre să fi constituit unul din motivele nemulțumirilor, care au dus la

Fig. 1. Tăblița 126. Hotărârea lui Burebista referitoare la bastarni.

îndepărtarea sa. Despre preocupările lui Burebista legate de imprimarea unor texte importante pentru epoca în care a trăit avem informații de la Deceneu, care, în tăblița cu numărul 12, afirmă că Burebista a imprimat *legile pământului nostru*, care puteau fi văzute la templul lui Ra de lângă Sarmisegetuza [3].

Pentru a se putea urmări mai ușor conținutul plăcii 126, acesta a fost transcris cu ajutorul alfabetului latin, fara pastrarea majusculilor din textul original și prin înlocuirea lui Ω „o”, care, după separarea textului în cuvinte, este prezentat mai jos:

Bastarny oe ni nydu bio Asy. Tiseo tepue so ekyo dabo Maheano, poe Kayo mayre bero ryomyonu so on sontio dabo geeto daki dero a zabelo loe Boerybesto.

Bastarn ryom lo eto no ryo nireo so on Tezieo. Lo Geenuhlo eo erobysto tripale to armoso. On doe to priciylo dy sye purceedoe sonto loru so aciyno ayo nosetryo nobalyo dabo geeto onceery syo. De giino tuetie priciilo noe ason dy mo so pyo giie aciyeo on pasire ao nosetrsetro. Traso mato Boerobysto on T-P Geenohlo

Pentru textul de mai sus, se poate obține următoarea traducere:

Bastarnii cu ale lor cuiburi au fost în Asia. Tiseo a înconjurat cu caii cetatea Maheano, apoi, Caius, marele bărbat al romanilor a dat, cu ei, cetății geților și dacilor, război lui Burebista. Bastarnii din nou de locul râului nostru s-au apropiat cu al lor Tezieo la Genucla, au prădat tripalele acelei armate. Din aceste două motive înțelepții au hotărât lor, cu a tuturor ape ale noastre, nobili ai cetății geților, cererile lor. Datorită tuturor (acestor) motive, ale noastre vite, care mergeau să pășuneze acolo, sunt oprite să treacă apele noastre. Ordinul împăratului Boerobysto la palatul de la Genucla.

Conținutul textului este în concordanță cu alte informații conținute în tăblițele de la Sinaia și constituie o scurtă trecere în revistă a istoriei acestui popor. În primul rând, se afirmă despre bastarni, că au venit din Asia. Opinia generală despre acest popor este că a fost de origine germanică. Ce fel de germanici puteau fi acești bastarni dacă au venit din Asia? După cum rezultă din textul descifrat, bastarnii s-au stabilit, inițial, în jurul localității Marchianopol, astăzi în nord-estul Bulgariei. Din conținutul altor plăci se știe că au intrat în conflict cu Oroles, conducătorul geților din Dobrogea. Apoi au participat alături de romanii conduși de Caius Antonius la invazia țării geților, ajungând pe valea Siretului până la Moleo Dava [2]. Fiind învinși de către Burebista, romanii s-au retras, iar când au ajuns la Genucla cu intenția să iasă cu corăbiile lor la mare, bastarnii au trecut de

partea geților și au contribuit la dezastrul total al armatei romanilor. În cele din urmă, când romanii au luat în stăpânire teritoriul dintre Dunăre și mare, bastarnii s-au retras, în condiții dramatice, în Moldova, unde sunt menționați de alte izvoare istorice.

Textul de mai sus conferă niște drepturi bastarnilor ca urmare a alierii lor cu geții. Faptul că această placă este opera lui Burebista rezultă din ultima frază, scrisă cu un alfabet special, care poate fi considerat sacru, prin care se precizează că este vorba despre o hotărâre a sa. Mai sunt cunoscute astfel de plăci, la care drept autori sunt indicați Deceneu și Burebista. Scrierea cu un asemenea alfabet special poate fi asemănată, astăzi, cu scoaterea în evidență a unui text prin scrierea sa cu majuscule sau prin subliniere. Plăcile cu numerele 10 și 31 sunt scrise în întregime cu un astfel de alfabet, tocmai pentru a scoate în evidență importanța celor relatate. Ele se referă la evenimentele, care au avut loc imediat după moartea lui Burebista [2].

Plăcuța 126 mai conține niște detalii interesante. La colțuri avem niște cercuri cu niște litere înconjurate de cruciulițe, care au ca semnificație crucea zeilor. În colțul din stânga sus avem un „B”, care este inițiala de la „Boe” ce înseamnă „războinic”. În colțul din dreapta sus avem un „ro” care este inițiala tatălui ceresc, Ro. În colțul din stânga-jos avem „D/G”, care se referă la „Dabo Geto”, iar în cercul din dreapta jos avem „M/B” adică „Mato Boerobisto”. În partea de jos, la mijloc, avem portretul unei femei, care o reprezintă pe regina Mara, soția lui Burebista. Deci și aceste detalii indică faptul că autorul acestei plăci

este Burebista însuși.

În tablăța 20 (figura 2) se arată despre bastarni că au renunțat la zeii romanilor și au adoptat zeii geto-dacilor. Textul alfabetic și traducerea aferentă sunt date mai jos:

**Boyrebyseto dio hyo
usia bastarno pazy ceo, so tia
Segista dyoso, tra
ryomyonuso dio ceta, cira
bisika so Ro ghiao. În
traducere: Burebista, zeii
caruia poarta bastarnilor**

Fig. 2. Tablăța 20. Bastarnii adoptă zeii geților în timpul lui Burebista.

pazeau, cu ai săi din Segista zei, a cerut a romanilor zei ceată, conducătorului altarului cu Ro să-i schimbe.

Până să ajungă romanii în sudul Dunării, dușmanii cei mai înverșunați ai geto-dacilor au fost gali. Aceștia ocupau un spațiu vast în zona Moesiei Superioare și a Panoniei. Gali au fost un popor numeros care a locuit pe un spațiu vast în Europa: ei au populat tetitoriul Franței de astăzi, nordul Spaniei, nordul Italiei, ajungând chiar până la Bosfor. Despre gali, care s-au numit și celți, a scris dr. Iosif Vasile Ferencz (vezi colecția Dacia Magazin). Un aspect care ar trebui studiat mai mult pe viitor este contribuția galilor la formarea limbilor considerate astăzi de origine latină din care face parte și limba română.

Latinii din Italia au fost prea puțin numeroși pentru a-și impune limba într-o zonă vastă ca cea în care se vorbesc, astăzi, limbile considerate de origine latină. Datorită poziției lor geografice, romanii au avut norocul să-și formeze un imperiu vast, în jurul Mării Mediteraniene, însă gali, datorită numărului lor, au avut o contribuție de bază la formarea popoarelor considerate astăzi de origine latină, inclusiv a românilor, fără a reuși să-și creeze un imperiu. Deși dușmani neîmpăcați, după cucerirea romană și răspândirea creștinismului, gali și geto-dacii au putut conviețui pașnic. Astfel, au putut avea o contribuție importantă la formarea limbii române. Despre războaiele geților cu gali avem informații încă din timpul lui Dromihete, în tăblița cu nr. 23, (figura 3). Conținutul tăbliței cu numărul 23 transcris cu ajutorul alfabetului latin este: **Droyomikto tie byso gheto torsos apo sonto Lisimaxo breby ro Kopono Elih lakima eide u nyo giyu utla eo ughe ropo utke a noisymo ropto eaoi nobo syrei gal to a geeo repo bisa.**

Prin traducere se obține următorul text: *Dromihete cu ai lui din râpă geți de la cotul apei, la ai lui Lisimah devotați lui Ro de la templul Elih norocos ajutor (au dat), când o femeie de-a lor, care-și mulgea al ei uger, a strigat pe drumul*

Fig. 3. Tăblița 23. Dromihete dă un ajutor norocos locuitorilor de la Elia Carseoy.

(cărarea) peste zgomotosul ropot al apei (despre) noul atac al galilor spre oamenii din a râpei adânc.

Cu alte cuvinte, la atacul galilor asupra templului de la Elia Carseoy, care aparținea lui Lisimah, o femeie care era ocupată cu mulgerea unei vaci sau oi (nu se precizează explicit), a strigat peste vuietul apei pentru a-i anunța pe geții din râpă (de pe celălalt mal) despre faptul că au fost atacați. Iar Dromihete a venit în ajutorul locuitorilor de la Elia Carseoi (Hîrșova de astăzi). După cum se poate constata, geții și macedonenii, deși se mai războiau între ei, nu erau niște dușmani ireconciliabili. În afară de aceasta, în plăcuța 7 se afirmă explicit faptul că geții și macedonenii erau de aceeași origine.

Aceste evenimente au avut loc cam pe la 300 î.Hr., după alții cca. 250 de ani, geții aliați cu sarmații conduși de Burebista i-au atacat pe gali, desființându-i ca putere militară. Cam în același timp, romanii i-au atacat și ei pe galii din Franța. Deși au dispărut ca putere militară, totuși, pe teritoriul țării noastre, după cucerirea romană, a existat o legiune galică. Despre războaiele lui Burebista cu galii se pot afla detalii din tăblițele 9, 39 și 79, a căror conținut este prezentat în lucrările [2,6]. De la gali a rămas drept moștenire „*crucea celtică*”.

Deși poate părea surprinzător, în tăblițele de la Sinaia sunt menționați și goții, despre care, între istorici, există controverse dacă erau același popor ca și geții, sau erau un popor diferit. Astfel, tăblița cu numărul 67 (figura 4) este singura, care se referă explicit la goți și la zona în care locuiau aceștia. Această tăbliță este scrisă aproape cu același alfabet ca și tăblița cu numărul 109.

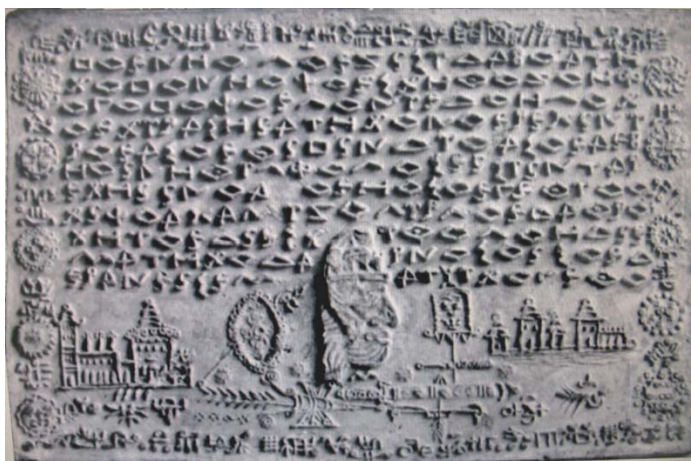

Fig. 4. Tăblița 67. Mergînd spre sciți, la cetatea Ziosy sau Seiozi erau goții.

Tăblițele 67 și 109 au fost realizate de către un autor situat în Tracia. Conținutul tăbliței 67, după separarea în cuvinte și transcrierea cu caractere latine prin păstrarea valorii fonetice a textului original, este urmatorul: **Do enio loe Ziosy Davo at iho to geoe shito zonto goto**

geoe. Lo nye do ilo ho eht Ra siio at iho noe rekio. Ny Ro ea soe tition dyo. A so Ra evio ion it yl fo lo Seiosy ion. Ta rehiio ion o ao eio soe ghetyo o hio geoa ha nyio o lyr loe da tro hitoe dioe shyto. Loi dioe mathiho da rio soio soe de Ra neio mathiho geto.

Prin traducere se poate obține următorul text: *Până la ei, la Ziosy davo, mergând spre oamenii sciți sunt goticii oameni. La ei pentru a ajunge, în dreapta (pe) Ra văzând, mergând pe râurile noastre. Al lor Ro este al tuturor zeu. La al lor Ra de fiecare dată ei mergeau în foc la Seiosy a lor. Pe acel râu al lor, pe apa sa, sânt geții de la a căror oameni, ai lor au învățat despre ceata celor trei zeite ale sciților. A lor divin împarat al râului este, după Ra al lor, împaratul geților.*

Din conținutul plăcii, se poate înțelege că, la o anumită cetate numită Ziosy sau Seiosy, mergând spre sciți, se aflau goții. Pentru a ajunge la ei trebuia mers în lungul râurilor noastre având răsăritul soarelui în dreapta. Dacă ne plasăm în Tracia, pentru a ajunge la goți trebuia mers spre nord, nord-est de-a lungul unor râuri cum ar fi Siretul, Prutul sau Nistrul. Faptul că autorul plăcii 67 se afla în Tracia, rezultă din conținutul plăcii 109, care este scrisă aproape cu același alfabet și exprimă aproape aceleași concepții despre războinicii geți. De asemenea, referirea la ceata celor trei zeite este specifică tracilor și macedonenilor.

Conținutul tăbliței 109 (figura 5), după separarea în cuvinte și transcrierea textului cu caractere latine, este dat mai jos: **Sigoby so eno hat oe gheti boyo so Ro to nistoe eno nohtyo Trahio ioe ye. Ta boe sio a ze tyn a Iono to evih ano chao erio tahe Ro. Tio dye boeiio gheto edioi to Ro tio nestoe e niio nohtyo Mahidonio soe de nio eio ao esti fo yon Isytrieo to. Toe Istreo dey noeso eos azot ah sy tio edio at Re te**

Fig. 5. Tăblița 109. Războinicii geți din nord-estul Traciei.

toto. Soem mano Sigoby o Mayho Ghetio hoe eri hyo aieo za te siioe eno tio Ri hio yto deyo a inyo.

Jos în stânga: **Gheto boeo.**

Prin descifrarea textului de mai sus, se obține: ***Sigoby cu ale sale case ale geților războinici, cu Ro, spre estul și nordul Traciei se află. Acei războinici văzuți ca zei însăși, ca Ioni, în fiecare an se ridicau la înaltul Ro. Acei divini războinici geți, care plecau la Ro al lor, se află la a noastră miazănoapte a Macedoniei, din a lor însăși voință intrau în foc la al lor Istru deasemenea. (Pe) acei istrieni zei din nou îi fermecau malul pe care mergeau la Re aceia toți. Cu a sa mână Sigoby la Maica Geților care ridicat să fie de apă numai acela văzut (ales) de Ri pe cel care să meargă la zei dintre ei.*** În dreapta jos: ***Războinicii geți.***

În ambele tăblițe se face referire la trimiterea unor mesageri la Zeul Suprem, Ro. Însă situația este mult mai teribilă decât ce se știa până acum, conform căreia, cel trimis la cer era aruncat în trei sulițe ținute de alți războinici. Din aceste tăblițe putem să știm că cel ales drept mesager intra singur în foc, din proprie voință!!!

Tinând seama de situațiile descrise în cele două plăci, se poate trage concluzia că goții se găseau undeva pe cursul superior al Siretului, Prutului sau al Nistrului. Se știe din conținutul altor plăci, că muntele Ceahlău s-a numit în antichitate Mont Gato, adică Muntele Leopardului. Zona din apropierea muntelui s-a numit Sar Mont Gato, adică Tara de la Muntele Leopardului, iar geții din zona Moldovei puteau, foarte bine să fie numiți și goți. Placa 67 poate fi datată cam pe la începutul domniei lui Burebista, deci denumirea de goți are o vechime mai mare decât evul mediu timpuriu. Trebuie menționat faptul că Ceahlăul s-a numit inițial „**Mont Ion oe Ge**” adică „**Muntele lui Ion al Geei**” și și-a schimbat numele după săgetarea lui Zamolsxis, când, un leopard la dus la locuința sa [3,4]. Această afirmație este justificată de conținutul textului din coloana din dreapta a plăcii 17, dat mai jos: **Kapo seo em augu a ima Ion oe Ge meso nosetye oe nios oh abete lo fieo zen reciam so on Xa Sentoe Hilioa nimy geron maneo go mataro a cem du sieom mobi gato nosum se seua tiu bo Zamolsxiu**

Prin traducere rezultă următorul text: ***Capul său cel cunoscut cu numele (de) Ion al Geei au mers ducându-l de la ai noștri brazi, care erau (la) frumosele râuri (ape) de pe Fermecatul Sfântul Munte, numele căruia (a fost) schimbat (față de) a sa origine (textual: de la mama sa), după ce sfântul vorbitorul leopard a dus cu el, la a lui locuință, pe Zamolsxis.***

Asemenea leoparzi sunt reprezentați și pe două vase componente ale tezaurului de la Petroasele, unul octogonal, iar celălalt dodecagonal. Dacă facem o comparație

între vederile vasului octogonal de la Petroasele și imaginea unui leopard, care mai trăiește astăzi prin munții din Asia Centrală, nu putem să nu observăm asemănarea izbitoare (figura 6).

Fig. 6. Imagine a unui leopard pe vasul octogonal de la Petroasele.

Pe vasele de la Petroasele, petele leopardului sunt marcate prin pietre prețioase. Nu există nici un motiv de a nu crede că asemenea leoparzi au trăit și în munții Europei, inclusiv în România. Se cunoaște faptul că Zamolsxis a călătorit în Egipt, unde preoții aveau obiceiul să poarte o blană de leopard. De asemenea,

se cunoaște un portret al lui Kubilay-han, în care acesta, mergând la vânatoare, este însoțit, pe cal, de un leopard. În figura 7 este prezentată o vedere istorică, care-l reprezintă pe Batu-han împreună cu suita sa. Este remarcabilă prezența a cinci leoparzi în apropiere, fapt care arată că este vorba despre o vietate sociabilă. Astfel încât, nu ar fi de mirare dacă în apropierea lui Zamolsxis ar fi existat un astfel de leopard.

Chiar dacă pe muntele Ceahlău nu ar fi trăit astfel de leoparzi, Zamolsxis putea să-și aducă unul din altă parte. De la acești leoparzi, numiți **gato** în limba getică, geții din Moldova s-au numit și goți, iar după recuperarea teritoriului ocupat de romani, Dacia s-a numit Goția. Goții la fel ca și bastarnii nu au fost germanici. Este posibil să fi apărut o confuzie legată de religia geto-dacilor, care era caracterizată prin existența a doi zei supremi: Ro și Geea. Astfel încât prin „**Ge-Ro-mano**” se putea înțelege „*ai Geei și a lui Ro oameni*”, adică „*germani*”. Este posibil ca vizigoții să fi fost urmași ai geților și dacilor retrași în partea de vest a Moldovei după pacea încheiată de Diegio cu romanii pe mijlocul Tisei, după moartea lui Decebal, iar ostrogoții să fi fost urmașii geților și sarmaților din partea estică a Moldovei. Atât vizigoții cât și ostrogoții au jucat un rol deosebit de

Fig. 7. Imagine a lui Batu-han cu leoparzi în suita sa.

important în istoria Europei. Autorii antici care au susținut că goții și geții reprezintă același popor nu au făcut, practic, nici o greșală. Singura deosebire ar putea fi faptul că geții din Moldova nu au suferit nici o influență din partea romanilor, în timp ce, cei rămași în teritoriul ocupat au suferit, inevitabil, unele influențe.

Vizigoții au migrat în Spania și au contribuit din plin la formarea statului Spaniol, iar ostrogoții, sau cel puțin o parte a lor, au ajuns în nordul Italiei unde au creat imperiul lui Theodoric cel Mare. Nu se poate spune că limba spaniolă are un caracter germanic, însă, pentru descifrarea textelor din plăcuțele de la Sinaia, de multe ori sensul unor cuvinte a fost găsit numai în limba spaniolă. Este posibil ca această schimbare de nume să fi avut loc odată cu adoptarea creștinismului. Alfabetul folosit de Wulfila pentru traducerea Bibliei poate fi considerat o adaptare a alfabetului getic din tăblițele de la Sinaia, la care sau folosit și unele caractere ale alfabetului latin. Este interesant de remarcat faptul că vizigoții au adoptat creștinismul sub forma ariană, fără a renunța la cultul lui Zamolxis și Deceneu. Abia prin secolul șapte, sub presiunea papalității, au renunțat oficial la cultul zeităților vechi și la arianism. Vizigoții au dus cu ei în Spania, pe lângă tradițiile legate de Burebista și Decebal, și celebrele legi ale lui Zamolxis, pe care le-au modificat după adoptarea creștinismului. De la vizigoți, spaniolii au păstrat până astăzi numele de Diego sau Diegis, despre care se știe că a fost generalul care a încheiat pacea cu romanii după moartea lui Decebal [5]. După încheierea păcii, dacii și geții, care au dorit să fie liberi, s-au retras în Moldova.

În toate războaiele importante, despre care sunt relatări în tăblițele de la Sinaia, geții și dacii sunt însoțiți de sarmați. În timpul lui Burebista sarmații au

participat la invazia Moesiei, unde existau cetăți importante ale galilor, așa cum se relatează în tăblița 9. Sarmatii au participat, de asemenea, la respingerea invaziei lui Caius Antonius pe valea Siretului, așa cum se menționează în tăblița 120. După înlăturarea lui Burebista de la putere și ocuparea Genuclei de către romani, Zuraseo de la Moleo Dava a recucerit-o cu ajutorul sarmaților. Si în timpul lui Decebal se cunoaște participarea activă a sarmaților de partea dacilor. Abia în bătălia de la Câmpiile Catalaunice vizigoții au luptat de partea bizantinilor, împotriva lui Atila, iar ostrogoții, care pot fi considerați urmași ai geților și sarmaților, au fost de partea hunilor alături de Atila. Adică vizigoții și ostrogoții s-au aflat în tabere diferite. După decăderea imperiului creat de Atila, ostrogoții au creat în nordul Italiei imperiul lui Teodoric cel Mare. În catedrala de la Ravena, construită de ostrogoți, cei trei magi sunt reprezentați cu căciulă dacică pe cap, iar mironosițele sunt reprezentate îmbrăcate cu costume populare românești. Aceste motive pot indica faptul că ostrogoții, cei înrudiți cu sarmatii, au avut un rol important în formarea poporului român. O ramură importantă a sarmaților era stabilită pe valea Tisei și au purtat numele de iazigi, de unde au efectuat numeroase incursiuni în imperiul roman ajuns la Dunăre. Sarmatii erau numiți de către slavi „*iași*”, astfel încât este posibil ca denumirea municipiului Iași să fie de origine sarmatică. În nordul Italiei există o localitate importantă care se numește Sarmato, ceea ce indică rolul politic și militar jucat de acest popor.

Bibliografie

1. Romalo D. *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb?*, Reditura Alcor Edimpex, București, 2005.
2. Ungureanu V. *Burebista și dezastrul suferit de romanii conduși de Caius Antonius pe valea Siretului*, *Dacoromania*, nr. 70, Alba Iulia, 2014.
3. Ungureanu V. *Rebo de no tero-legile pământului nostru*, *Dacoromania*, nr. 73, Alba Iulia, 2015.
4. Ungureanu V. *Moștenirea geto-dacă a limbii române*, *Al-VII-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000.*, Chișinău, 2012.
5. Ungureanu V. *Decebal și razboaiele sale cu romanii conform tăblițelor de la Sinaia*, *Dacoromania*, nr. 79, Alba Iulia, 2016
6. Ungureanu V. *Religia geto dacilor și a altor popoare din zona carpato-danubiană și balcanică conform tăblițelor de la Sinaia*, *Dacoromania*, nr. 82, Alba Iulia, 2016.

7. Ungureanu V. *Relatări despre geții de pe malurile Istrului în tăblițele de la Sinaia, Dacoromania, nr. 83, Alba Iulia, 2017.*
8. Ungureanu V. *Goții și războinicii geți, Dacoromania, nr.85, Alba Iulia, 2017.*
9. Ungureanu V. *Despre Apolo și Zamolxis în tăblițele de la Sinaia, Dacoromania, nr. 90, Alba Iulia, 2018.*
10. Ungureanu V. *Moleo Dava și rolul Moldovei în istoria valahilor, Al-XII-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000., Editura "Tehnica-INFO" Iasi, 2019.*
11. Ungureanu V. *Scrierea străveche din zona Carpato-Danubiană și Balcanică a Europei, Dacoromania, nr. 95, Alba Iulia, 2019*
12. www.dacoromania-alba.ro; www.dacia.org; www.dacii.ro.

ISTORIA ROMÂNIEI ȘI MILENARA EI BOGĂȚIE CULTURALĂ ȘI SPIRITUALĂ

Maria-Luminita Rollé, prof.univ. dr.

Universitatea din Edinburgh, Academic Consultant in European Mythology

În Europa de Vest nu se cunoaște istoria României și cei care o vizitează acum văd sărăcia materială de astăzi, și nicidecum milenara ei bogăție culturală și spirituală. În plus, propaganda maghiară din SUA se bazează pe milioanele de dolari ale lui Soros, care finanțează edituri și opinii la București, în timp ce în Elveția am auzit de la un doctor în istorie (la Geneva, în iunie 1999) că Transilvania a apărut în secolul al XIII-lea și de la un ambasador francez în România (la Lausanne, în noiembrie 1998) că poporul român a dispărut timp de 1000 de ani ca să reapară, ca prin miracol, în secolul al XIV-lea!

Cu toate acestea, nimeni nu menționează că cea mai veche scriere din Europa a fost atestată arheologic în a. 1961, tot în Transilvania, în satul Tărtăria, pe râul Someș, în județul Alba, de către profesorul Nicolae Vlăssă, de la Universitatea din Cluj. În afară de România, Tăblițele de la Tărtăria, datate 4700 î.Hr., au făcut ocolul lumii anglo-saxone (Colin Renfrew, Marija Gimbutas) și au creat dezbateri aprinse pe tot globul. Deși românii știau să scrie acum 7000 de ani, acest detaliu esențial nu este nici în ziua de azi, după mai mult de 40 de ani, cunoscut publicului românesc și nu apare în manualele de istorie.

Ce ne spun specialiștii din România? În a. 1998 s-a publicat „Istoria României” (Editura Enciclopedică, București) de către un colectiv academic sub conducerea unei „autorități în materie”, prof. dr. Mihai Bărbulescu, culmea culmilor, de la aceeași Universitate (din Cluj), care nu spune că profesorul Vlăssă a descoperit Tăblițele. La pagina 15 a acestui impresionant volum, Tăblițele de la Tărtăria sunt menționate cu semnul întrebării într-o foarte scurtă frază, fără nici un comentariu: „Într-o groapă de cult de la Tărtăria, s-au găsit (...) trei tablete de lut acoperite cu semne incizate (scriere?), cu analogii în Mesopotamia”.

Dar Dl prof. Bărbulescu nu-și aduce aminte oare că scrierea proto-sumeriană apare cu 1000 de ani mai târziu și că cea cicladică, proto-greacă, după 3000 de ani? El a uitat că metalurgia în Europa apare tot în Transilvania, în jur de 3500 î.Hr.? Că traccii sunt primul mare popor indo-european, care intră în Europa tot în jur de 3500 î.Hr., cu mai mult de două milenii înainte ca celții, etruscii, romanii, germanii, sau slavii să apară pe harta Europei? Și că traccii ocupau tot teritoriul

între Munții Ural și Tatra de la est la vest și de la Marea Baltică la Dunăre și Marea Neagră de la nord la sud?

De asemenea, și în același context, nici un specialist în istoria României nu atrage atenția asupra altui „*detaliu*” primordial, și anume că limba traco-dacică este cu mii de ani anterioară latinei (care apare abia în secolul al VI-lea î.Hr.) și că, în consecință, limba română nu se trage din latină, pentru că, deși sunt din aceeași familie, există istoric înaintea latinei, deci este o limbă proto-latină.

Latina se formează din etruscă și greacă, care, deși amândouă indo-europene, sunt scrise cu un alfabet fenician, răspândit în lumea mediterană a epocii. În plus, etruscii ei înșiși erau o bransă a celților, coborâți în sudul Alpilor în jur de 1200 î.Hr. La rândul lor, celții erau o bransă a tracilor, care migrau spre vestul Europei, și erau numiți ca atare, adică traco-iliri până în secolul al VI-lea î.Hr., când se deplasează din Noricum (Austria) spre Alpii elvețieni, unde se numesc helveți.

Atâtea detalii ignorate despre originea, continuitatea, și însăși existența poporului român dau de gândit. Cine schimbă și interpretează istoria României? În mozaicul de limbi și popoare de pe harta Europei, singurii care au o continuitate de 9000 de ani pe același teritoriu, și o scriere de 7000 de ani, sunt românii de azi. Transilvania nu a fost maghiară și nici nu putea fi când strămosii maghiarilor de azi locuiau în nordul Mongoliei, sursă turco-finică nu numai a ungarilor, dar și a bulgarilor (care năvălesc în România și în teritoriile Bizantine din sudul Dunării în secolul al VI-lea), a turcilor și a finlandezilor din zilele noastre. Hunii pătrund în Europa până la Paris, Roma și Constantinopole sub Atila în secolul al V-lea, dar se retrag spre Ural până în secolul al IX-lea, când năvălesc din nou în Panonia, teritoriu populat la acea dată de daci liberi (80%) amestecați cu slavi (20%).

Poporul și limba dacă sunt, deci, cu mult mai vechi decât poporul roman și limba latină, dar cele două limbi erau foarte asemănătoare și, de aceea, asimilarea s-a făcut atât de repede, în câteva secole. Ovidiu, poet roman exilat la Tomis pe malul Mării Negre, nu numai că a învățat limba dacă imediat, dar în sase luni scria deja versuri în limba lui Zalmolxis! Invadarea Daciei, de fapt a unui coridor spre Munții Apuseni, a avut ca scop cele 14 care cu aur, pe care Împăratul Traian (de origine iberică) le-a dus la Roma ca să refacă tezaurul golit al Imperiului. Peste mai mult de 1000 de ani, după căderea Constantinopolului sub turci în a. 1453, tributul plătit sultanilor otomani va fi tot în aur, în formă de „*techini*”. Și tot în aur se plătesc în ziua de astăzi anumite interese în România, după ce tezaurul național de 80 tone-aur a fost vândut la licitație în Zürich și cumpărat de Banca Angliei.

Cele 14, nu care romane ci milioane de români din afara României, înțeleg și simt acum, mai bine ca niciodată, sensul versurilor transilvane „*Munții noștri aur poartă, Noi cerșim din poartă-n poartă*”!

În aceeași ordine de idei, Imperiul Bizantin, care a durat mai mult de 1000 de ani (330-1453), în timp ce Europa de Vest dormea sub jugul Bisericii Romane și a analfabetismului, este complet necunoscut pe aceste meleaguri. Cultura și civilizația europeană și-au mutat centrul de la Roma la Constantinopole în a. 330, când Bizanțul devine capitala Imperiului Roman. Deși se studiază istoria și limba Greciei antice, Imperiul Bizantin este nu numai complet ignorat în istoria Europei, dar chiar considerat „*barbar*” și „*incult*”. Nici un istoric elvețian nu a fost capabil să-mi dea un singur nume de scriitor Bizantin, nici măcar Ana Comnena!

Nimeni nu cunoaște aici cultura și civilizația Bizantină, religia ortodoxă („*ortodox*” este în limbile occidentale un termen peiorativ), și cu atât mai puțin istoria și tradiția română. Faptul, esențial, că analfabetismul nu exista în Bizanț, dar exista în Europa de Vest în aceeași perioadă, este și mai necunoscut. Academiiile „*păgâne*” (socractice, pitagorice, orfice, druidice, etc.) au fost toate închise în secolul VI, iar când în cele din urmă universitățile au început să apară în Occident în secolul XIII (Oxford, Cambridge, Padova), ele erau controlate de Biserica Romană și studiau teologia. Numai călugării și clericii știau carte, se îmbogățeau prin exproprierea de pământuri în favoarea mănăstirilor, și luau puterea în toate țările vestice, prin misionarism și prozelitism la început (prin teroare și Inchiziție mai târziu), până în secolul XI, când ultimul ținut liber, al vikingilor din Scandinavia, cade sub puterea Romei Papale.

Renașterea italiană apare ca o consecință clară și directă a căderii Constantinopolului (1453), cu emigrarea în masă a savanților Bizantini către Italia. De exemplu, numai Cosimo de Medici primește 5000 de savanți exilați din Bizanț într-un singur an la Florența, acolo unde în curând vor scrie Petrarca, Dante și Boccaccio, și unde vor picta Michelangelo și Leonardo da Vinci.

Între timp, cultura Bizantină este păstrată și cultivată în țările Române (de exemplu la Putna), care nu numai că își păstrează autonomia față de Imperiul Otoman, plătind-o în aur – ca de obicei –, dar voievozii români trimit anual aur în Grecia pentru a susține mănăstirile ortodoxe (de exemplu la Muntele Athos).

În Occident, o scurtă istorie a României apare în 1943, scrisă de Mircea Eliade în engleză la Lisabona și publicată la Madrid („*The Romanians, a Concise History*”, Stylos, Madrid, 1943), și republicată peste alți 50 de ani în România („*The Romanians, a Concise History*”, Roza Vânturilor, București, 1992).

În timp ce prima istorie serioasă a Bizanțului apare, tot în engleză, de abia în a. 1988 (Lord John Julius Norwich. „*A Short History of Byzantium*”, Penguin Books, London, 1988, 1991, 1995, 1997). Cu toată bunăvoința lui de a reabilita „*misterioasa*” istorie a uitatului Imperiu Bizantin, din nefericire nici măcar Lord John Julius, de la Universitatea din Oxford, n-a avut acces la texte Bizantine, pentru simplul motiv că nu știa greaca, nici veche nici nouă.

În final, se pune întrebarea de ce nouă milenii, atestate arheologic, de civilizație neîntreruptă pe teritoriul României sunt ignorate nu numai în Europa de Vest, dar și în România? Cu ce se ocupă istoricii români? Și reprezentanții României peste hotare? Cine promovează cultura milenară a României? În a. 1996, când am fost la București pentru a face cercetări în mitologia tracică la Academia Română, spre uimirea mea, mi s-a pus întrebarea de ce mă interesează tracii și dacii, când acesta era subiectul de predilecție a lui Ceaușescu, fapt pentru care subiectul trebuie acum total ignorat. La rândul meu, mă întreb ce contează 50 de ani de comunism în comparație cu cele 9 milenii de istorie românească?

II.
DIN ISTORIA ARTELOR

O ALTFEL DE ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE DIN BASARABIA

Nicolae DABIJA
Academician, D.H.C., poet

Nu poți ști cu adevărat ce e Basarabia fără a cunoaște literatura ei. În ultimele două secole, literele basarabene au făcut, deopotrivă, istorie și cultură: acesta e laitmotivul scrierii volumului-enciclopedie „*Vocația mărturisirii 2. Încolțirea Basarabiei*” de Anastasia Dumitru, care se prezintă mai degrabă ca o Istorie a Literaturii Române din Basarabia, privită în ansamblul ei și în contextul literaturii române din toate timpurile, dar și ca o istorie a Basarabiei, văzută prin intermediul literaturii.

E urmărit sub toate aspectele procesul literar basarabeian de după 1812, apoi – și cel de după 1940. Și așa cum autorii din stânga Prutului, dinainte de această dată, de la A. Russo, B. Petriceicu-Hasdeu și până la C. Stere, sunt mai cunoscuți în Țară, autoarea excelează atunci când supune analizei perioada „*sovietică*” a acestuia.

Anastasia Dumitru subliniază că cele care s-au întâmplat în plan cultural au avut legături directe cu cele intervenite brutal în plan politic, când populația românească din stânga Prutului a căutat să-și afirme identitatea în mod divers – păstrarea limbii, perpetuarea tradițiilor, lectura cărților românești, inițiative culturale, rezistență, inclusiv prin cultură. În cunoștință de cauză, autoarea vorbește de seria de acțiuni, inițiate de noua stăpânire, menite să descurajeze orice zvâcnet de spirit național – atacul asupra limbii române, înlocuirea alfabetului latin cu cel rusesc, sechestrarea și incendierea tuturor cărților românești, interzicerea literaturii clasice, deportări, foamete organizată, colectivizare forțată etc.

Literatura basarabeiană scrisă în acele timpuri sumbre a însemnat în primul rând, subliniază exegeta, o menținere în uz a limbii române, iar cei care au dat tonul în păstrarea unui grai nealterat n-au fost lingviștii, ci scriitorii. După război aceștia au alcătuit o carte colectivă – „*Scrisoare tovarășului Stalin*” – celebră prin slugărnicia ei –, dar lucru ce trebuie numai decît menționat e buna limbă românească în care a fost scrisă, inclusiv prin folosirea neologismelor considerate, toate până la unul, „*cuvinte burghezo-moșierești românești*”, făcând abstracție de dialectul transnistrean, unul infect, împânzit cu regionalisme și cuvinte rusești, împus de sovietici la baza limbii literare „*moldovenești*”.

Se știe că scopul comunismului sovietic era ca toate națiunile într-un timp nu prea îndepărtat să devină una singură. Dacă în 1922 în URSS fuseseră atestate 200 de limbi și popoare, la recensământul din 1989 din ele mai rămăseseră... 82. Atât. 118 dispăruseră în malaxorul comunist. Una dintre limbile care rezistase, ca printr-o minune, era cea vorbită de basarabeni. Acest lucru se datorează intelectualității cu conștiință națională. Atacul asupra limbii a fost însoțit de atacul contra cărții de istorie. Popoarele cotropitoare le fură popoarelor cucerite nu numai istoria contemporană, ci – și cea din timpurile anterioare, istoria acestora va exista în trecut numai în măsura în care va avea tangențe cu cuceririle lor sau în măsura în care va putea fi umilită.

Odată decapitată intelectualitatea, credeau cei care ne-au „*eliberat*” cu forța armelor de valorile noastre, poți face din această așchie de popor românesc – ca dintr-o bucată de plastilină – orice, chiar dușmanul întregului de la care a fost ruptă. Acesta e experimentul diabolic care a fost pus în aplicare în partea de est a moșiei lui Ștefan cel Mare de către imperiul de la Răsărit.

Armata de istorici cu sarcina de a scrie istoria moldovenilor fusese invitată din diverse regiuni ale Federației Ruse. „*Istoricii*” vorbeau în manuale doar de contribuția slavilor la alcătuirea noastră ca popor. Teoria lui Mohov, devenită politică de stat, era următoarea: moldovenii sunt slavi romanizați și este firesc ca puterea sovietică să facă totul ca ei să revină la ceea ce au fost strămoșii lor, adică slavi.

Lingviștii, care nu ne cunoșteau limba, insistau că limba moldovenilor ar fi o altă limbă decât cea a românilor, ea fiind una de proveniență slavă. Cultura inculturii era în vogă. Involuția – numită evoluție. În avangarda literaturii fusese postată ariergarda ei. Minciuna devenise o armă. Un om dezinformați, amăgiți, poate fi mai ușor convins să fie servitor. Manualele, cărțile, școala aveau un singur scop: să facă din cele 5 milioane de români, câți existaseră în stânga Prutului până la 28 iunie 1940, slugi perfecte.

Numai că nu toți s-au pretat. În recensământul din 1952 din ei mai rămăseseră 2,5 milioane. Celelalte 2,5 milioane dispăruseră. Cultura națională abia mai respira. Cântecul, afară de cele care-l cântau pe Stalin, fuseseră interzise. Eminescu – scos în afara legii. Au existat clase întregi care au fost deportate în Siberia cu tot cu profesor pentru că citiseră niște cărți; surdomuți, precum Anișoara Arseni din Peresecina, care a fost judecată la ani grei de temniță pentru că... a calomniat Puterea Sovietică; preoți, ca arhimandritul Serafim Dabija, care într-o predică afirmase că Dumnezeu nu se bucură atunci când vede că i se demolează

bisericile. Cum așa? i se reproșase, când bolșevicii cred invers, iar aceștia nu pot să greșească.

Scriitorii, fiind mai expuși, mai ales cei care nu se înregimentaseră în corul cântăreților noii puteri, o parte sunt împușcați – Petre Ștefănuță, Ioan Sulacov, Mihail Curecheru, Alexandru Robot, Mihail Moroșanu, la aceștia adăugându-se și scriitorii transnistrieni lichidați de Stalin – Tudor Malai, Pavel Chioru, Nestor Cabac, Mihail Andreescu, Nichita Markov, Filimon Săteanu, Ion Corcinschi, Mihail Lehtter, Constantin Coșeriu, Dumitru Milev, Alexandru Caftanachi etc. –, o altă parte au fost deportați în Siberia – Nicolai Costenco, Nicolae Țurcanu, Alexei Marinat, Nicu Stegaru, Boris Baidan, Sanda Lesnea, Leonid Grigoriu etc.

Avem de a face cu autori decapitați și cu o literatură ciuruită. Ar trebui să precizăm aici că ceea ce-i deranja cel mai mult pe politrucii timpului nu erau atât scriitorii, cât adevărul. Iar scriitorii erau „pedepsiți” doar pentru că ei erau purtători de adevăr. A risca să crezi o literatură liberă în lipsa libertății, a te comporta liber în închisoare (aici „a popoarelor” cum i-a zis Lenin, înainte de a-i fi temnicerul-șef), iată lucrurile pe care încearcă să le analizeze în această lucrare fundamentală Anastasia Dumitru.

În anii '70-'80 intelectualii devin aparatele de măsurat gradul de conștiință națională. Misiunea lor a fost să mențină treaz spiritul unității de neam. Condeierii se anunță ucenici de-ai lui Esop – aluzia, sugestia, parabola, metafora cu subtext, transformându-se în ani într-o formă genuină de rezistență.

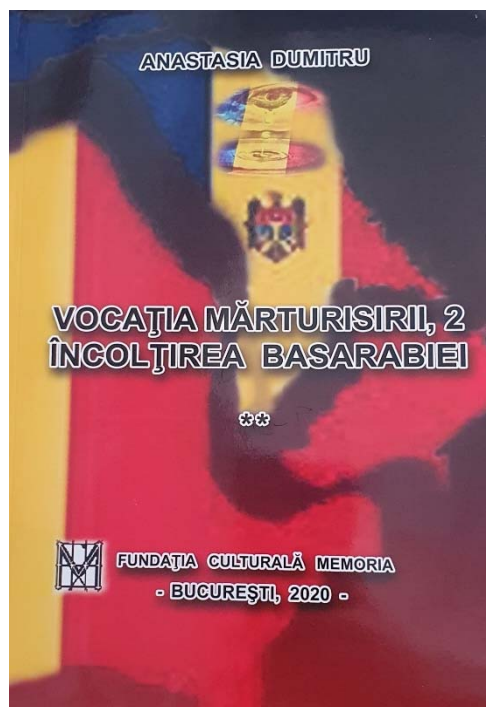
După 1989, odată cu reformele gorbacioviste, literatura basarabeană a prins să revină la firesc: la gândirea descătușată, la tematica națională, la spiritul românesc și european al valorii. E perioada când grâul e ales de neghină. Zgura e dată la o parte. Colosul de picioare de lut a prins să se clatine. Imperiul politic, în context mai larg, unional, e subminat de cel cultural.

Nevoia de sincronizare a literaturii din Basarabia cu marile valori românești, din ale căror contexte a lipsit o vreme, fără vrerea ei, devine o prioritate. Spre deosebire de unii exegeți de la Chișinău care încearcă să facă o absolutizare a fragmentului sau de alții de la București care cred că literatura română se oprește la Prut, Anastasia Dumitru are o viziune de ansamblu, făcând abstracție de frontierele politice, trase odinioară prin mijlocul uneia și aceleiași literaturi, ale căror umbre, din păcate, se mai cunosc.

Autoarea ne prezintă o exegeză unică – o altfel de istorie a Literaturii Române din Basarabia – capabilă să recupereze o parte importantă, mai puțin cunoscută a literaturii române și să reconstituie o imagine a spațiului cultural din

stânga Prutului, pe care s-o anexeze literaturii române dintotdeauna. Cercetătorul, un disociator fin de idei, un prețuitor al valorilor autentice, se prezintă ca un acar spiritual menționând că literatura basarabeană nu are decât o opțiune, pentru a fi ea însăși, și anume – integrarea cu valorile naționale românești, iar de aici – și cu cele ale lumii. E un critic fără complexe, îndemnând și literatura pe care o analizează să nu le aibă.

Volumul Anastasiei Dumitru are toate calitățile unei monografii remarcabile, nu doar prin ceea ce reușește autoarea să analizeze și să afirme, ci și prin intuiția estetică, pe care încearcă s-o fixeze în cuvinte, scrise din drag de Basarabia și din dragoste de România culturală, una indivizibilă.

MIORIȚA - „LEGE STRĂMOȘEASCĂ”

câteva considerente, sinteză a lucrării cu același titlu, aflată în curs de apariție

Constantin MACARIE

Profesor, c. Soveja-Vrancea

„Uităm cine ne sunt strămoșii.

Uităm de Mircea și Ștefan!

Uităm cine ne ne sunt străbunii.

Uităm de lance și dușman!

Uităm de adevărul sfânt!

Uităm ce-nseamnă conștiință!

Uităm de-al poeziei cânt!

Uităm colindele și plaiul!

Uităm părinții prea cărunți!

Uităm să zămislim copii!

Și pe sărman, și pe flămând,

Și pe cei morți, și pe cei vii!

Îi tot uităm pân la mormânt!

Uităm ce este Miorița! ...

Dacă uităm și tot uităm,

Cine suntem, cine suntem...?”

„Nu m-am putut târi, simțind chemarea înălțimilor”, iar înălțimile sunt privilegiul vulturilor. Numai ei pot admira frumusețea piscurilor deasupra cărora s-au ridicat prin propriile lor aripi.

De la fericitul moment al aflării „Mioriței” la SOVEJA, la 1846, de către Alecu Russo, se împlinesc în anul 2021, 175 de ani. Sunt ani de neliniști ale mult prea multor critici literari în ale „Mioriței”. Și, în același timp, ai și mai multor opinii în favoarea Mioriței drept capodoperă, cât și contra ei, văzută ca o creație nocivă spiritului românesc.

Discipoli în ale „Mioriței” - au fost, au trecut, au lăsat urme adânci în critica literară- sunt încă destui și, din păcate, unii rău intenționați, privind valoarea Mioriței între marile valori supreme ale neamului românesc, și, fără îndoială vor mai fi. Fiindcă „fiecare vede în Miorița ceea ce caută”. Mulți atribuie ciobanului

propriile lor idei și concepții despre viață și moarte. Și de aici atâtea interpretări ades periculoase pentru neamul românesc.

Ca profesor de limbă și literatură română, ce am muncit o viață în chiar spațiul descoperirii acestei balade, am încercat să traversez, măcar și informativ doar, prin multe ce s-au scris despre MIORIȚA, fără a avea pretenția de a fi citi tot, ba chiar destul de puțin, cred.

Câteva concluzii de bază ce au rezultat în urma acestor lecturi și pe care fie mi le-am însușit, fie le-am privit cu rezervă, fie le-am respins, ca un novice în ale criticii literare: Iată-le!

Dincolo de multele lecturări, am marele avantaj că trăiesc, muncesc între acești „OAMENI DE LA MUNTE” ai Sovejei și că sunt căsătorit cu o fiică a locului, o excelentă cunoscătoare, prin tradiție, a oamenilor în devenirea lor, a istoriei lor, a datinilor și obiceiurilor valoroase de muncă și viață a acestora. Și spun prin tradiție, deoarece ea, învățătoarea Florica (Popa) N. Macarie este nepoată a lui Simion Mehedinți, descendentă dintr-o familie de renumiți creatori populari, între care și mama savantului, soră cu bunica soției, în prelucrarea lemnului, în țesutul costumului popular, al zăvezilor și în alte multe îndeletniciri de finețe și rafinament ale omului de la munte.

Aici, împreună, am simțit - în tot și în toate ale acestor oameni - vibrațiile filonului artistic al creațiilor lor, al trăirii lor de milenii între naștere și moarte, având ca numitor comun căutarea frumosului. Căci în tot și în toate acești oameni ai muntelui au pus idealul lor de frumos, căutându-l, descoperindu-l, creându-l și recreându-l sub semnul trăirii demne și productive. Și lor li se potrivesc și le asociez versurile lui Arghezi: „*Din bube mucigaiuri și noroi/ iscat-am frumuseți și prețuri noi*”.

De la naștere și până la moarte, în întreg procesul complex, tulburător al vieții acestor oameni, având ca factor comun munca pusă sub semnul creației, ca izvor de bunăstare, de fericire și bucurie care le-au fost ideal de viață, am descoperit datini, obiceiuri, tradiții care toate la un loc le găsesc a fi „*legi strămoșești*”, nescrise în vreun răboj, ci doar păstrate, transmise din generație în generație ca semn al respectului pentru vatră, pentru străbuni, pentru lege și credință.

Și, cum MIORIȚA aici între ei și de la ei a fost aflată, și nu găsită, însemnată în vreun petec de hârtie uitat și îngălbenit de vreme, în vreun răboj al istoriei, precum cea a lui Ion Șincai, la Tg.- Mureș sau a preotului Incze de la Cleja, ci AUZITĂ din gura unui „*mândru voinic din acel soi de oameni ce se numesc*

mocani, adică oameni de la munte și carii fac oarecare deosebire între neamul lor și al semenilor de la câmp. Graiul lor, ce nu e moldovinesc, nu-i nici muntenesc, ci e apăsător și se aduce cu al ardelenilor, El cântă tot felul de cântice, și moldovinești, și mocănești și ardeleniști și în sfârșit știe a o întoarce și pe struna acelei poeme așa de simplă și nevinovată, așa de dulce și plină de dor și duioșie, ce se cheamă doina!” (Al. Russo – Soveja – Jurnalul unui exilat politic).

Iar între acele „*poeme simple și nevinovate, așa de dulce și plină de dor și duioșie*”, cu certitudinea documentului însușit de critica literară, de Alecu Russo aflat și de Alecsandri dat lumii, a fost și *MIORIȚA*.

Și atunci mi-am pus aici - în cuibul capodoperei, cum îmi place să spun - întrebarea firească: „- *Nu cumva sovejenii de odinioară, ca entitate deosebită de a Vrancei, cu o tulburătoare istorie ce duce până hăt! departe în neolitic, în epoca pietrei șlefuite, sunt CREATORI ai MIORIȚEI?!*”

Răspuns cert nu putem da, ținând cont de istoriografia literară atât de variată, de complexă și încâlcită până la urmă, contradictorie ce s-a creat în jurul poemei. Și apoi nu vreau să îmi asum mai mult decât sunt – modest, simplu dascăl de țară, admirator și cunoscător al spiritului popular, al valorilor acestor oameni din acest colț de țară. Și nu e puțin, precum știu că nu-i în firescul meu să pot să fac judecăți de valoare deasupra celor consacrați din vârful piramidei criticii literare.

Oricum, cu certitudine, sovejenii sunt coautori ai capodoperei *Miorița*, și argumenta-voi.

Revenind la tema prezentei, *MIORIȚA – „LEGE STRĂMOȘEASCĂ”*, voi preciza că sintagma nu-mi aparține. Aparține colegului meu de facultate, prieten, coleg de breaslă, regretatul DUMITRU PRICOP (Mitică, așa cum îi spuneam), unul din marii poeți ai Vrancei, din legendarul Negriștești, la un pas de Soveja, „*Dumitru al peșterii*”, „*prinț vrâncean*”, cum singur s-a supranumit. A fost rostită la tabăra națională de limbă și literatură română, a olimpicilor finaliști pe țară, clasele a V^a – VIII^a, la Gălăciuc – Vrancea, unde, fiind director coordonator al acesteia, am organizat o întâlnire a acestor tineri ucenici condeieri ai scrisului românesc cu cei trei mari scriitori ai Vrancei aceluși moment: Florin Muscalu, Traian Olteanu și Dumitru Pricop, dispăruți prematur cu toții.

Și sintagma m-a fascinat, m-a urmărit toată viața. Am interpretat-o, i-am căutat explicația în desele întâlniri literare cu Mitică. Și am asociat-o cu realitatea etnofolclorică a Sovejei – cuib al *Mioriței*, cu trăirile acestor oameni – „*făcători*” de *Mioriță*.

În aceste fascinante neliniști ale mele, ale noastre, cu vreo patru ani în urmă a ajuns în mâna mea, prin grija deosebitului om de cultură al Vrancei Romeo Valentin Muscă și cartea suedezului de origine română Victor Ravini - *MIORIȚA - IZVORUL NEMURIRII*. Și a fost o binefacere pentru mine. Lucrarea mi-a dat curajul, mi-a dat îndemnul și cutezanța exprimării opiniei personale.

Viața acestor „*Oameni de la munte*” – cum Simion Mehedinți îi numește cu acel titlu generic al volumului său de povestiri - a fost și mai este diriguată de datini, de tradiții, de obiceiuri sfinte, nescrise, care pot fi considerate legi strămoșești.

Bătrânii de odinioară ai Sovejei, ba chiar urmași ai lor, cu care ades „*am tainit*”, spuneau și mai spun că ei sunt „*făcătorii*” *Mioriței*. Ei, ce sunt „*păstrători de tradiție ca brazii și fagi*”, căroră „*sub cerul înstelat al nopților din Chilug, Chiua, Dumicuș și Cremeneț li se trezesc gândurile cele mai istețe*”, ei, care „*tichuiesc zicătorile, proverbele și cântecele și căroră le mijesc dorurile care cârmuiesc viața lor*” (Simion Mehedinți – *Premise și concluzii la Terra – Popas în Soveja*).

Și cu adevărat, în forma tradițională de locuire, Soveja este entitatea de la porțile Vrancei, rezultată în creuzetul istoriei din contopirea elementului autohton vechi de peste 15 mii de ani, cum spune ciocanul de piatră cioplită descoperit la Soveja de un elev al meu, cum spun documentele (vezi Victor Bobi, proet Răuțescu), cu cel argesean din plaiurile muscelene, cu vechi reguli riguroase, care încă se mai regăsesc în noua realitate. Soveja avea o structură precisă, geometrizată, avea un centru reprezentat de biserică, de primărie, de școală, în care preotul, învățătorul, primarul erau modele. Avea un cod de valori acceptate și respectate cu sfințenie de toată lumea.

Pe sovejeni munca i-a sculat „*cu noaptea în cap*”, iar oboseala i-a trimis la culcare. Ei și în procesul muncii au fost creatori, au căutat frumosul ca liniște și odihnă a trupului și a minții, prin satisfacțiile reușitelor. Și seara, până „*să vină moș Ene pe la gene*”, adesea sub cerul înstelat, sufletul și mintea nu-și găseau odihnă. Și de ce nu am accepta că un asemenea păstor al Sovejei, „*ce nu știa nici limbă, nici gramatică, nici versificațiune*”, făcându-și meseria străbună, căreia gândului diurn, rațional, îi ia locul meditația nocturnă, a dat la iveală acel testament, acea filosofie ce din străbuni venea și o purta fără să știe. Și acolo sub aripa stâniei, unde dormea noapte de noapte veghind la odihna oilor, ochiului lui i se dezvăluie cerul cu stele mii, făclii, luna, munții. Auzul îi este mângâiat de foșnetul pădurii, de susurul izvoarelor ce se zbat în vad în dulce ropot, de clinchetul tălângii

de la oi, de lătratul câinilor. Un univers magic al vieții sale de cioban în singurătatea muntelui.

Și același cioban, „mândru voinic”, „mândru ciobănel/ tras printr-un inel”, meditează la auzul că vreun confrate de-al lui ar fi pierit răpus de potrivnicia, invidia altor confrăți. Și firese își pune întrebarea: „Dacă mi se întâmplă și mie? Oare ce voi face, în singurătatea muntelui departe de ai casei?!” Și în minte îi revin obiceiurile, datinile strămoșilor din care vine. Și, „insuflat numai de prveliștea naturii și de geniul ascuns care a prins sufletul brazilor cei vechi, apucă deodată flautul și lasă cugetarea să rostească în șoapte blânzi și armonioase...”. Și iată Miorița – *acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați*” (Mihai Eminescu), „expresia cea mai scurtă a simțământului și a gândirii, ca limbă a simțământului”. Așa că am pornit de la aceeași spusă a lui Victor Ravinii: „întreaga dramă a ciobanului se petrece în lumea lui lăuntrică, o dramă extrem de complexă și actuală, o trăire psihică de o sublimă frumusețe poetică) (Miorița – Izvorul nemuririi). Iar ca bază la tot ce voi afirma voi folosi varianta clasică, ce a fost catalogată drept capodoperă, varianta Russo-Alecsandri, cât și cele câteva variante locale, sovejenești, descoperite de mine aici, în spațiul trăirii mele de dascăl de țară o viață.

Atunci când durerea fărămă iubirea în cuvinte, se naște poezia. Iar poezia spune lucruri nespuse, lucruri despre care nici nu știm că zac înlăuntrul nostru genetic, așa de bine-s ascunse. Așa s-a născut poezia în sufletul ciobanului. Un act reflex ce confirmă spusele lui Alecsandri, că „românul e a născut poet”.

Ciobanul moldovean este un cioban între ciobani. Dar, spune patriarhul de gândire și vârstă al Sovejei – Simion Mehedinți: „Păstori au fost și sunt pretutindeni pe fața pământului... Dar o Mioriță și o doină n-a dat nimeni, decât poporul român”.

Poeta Florența Albu, venind la Soveja la o întâlnire literară spunea: „E o cărare în pământ – LEGENDA. Și una în stele – MIORIȚA. Pe oricare din ele vei merge, ajungi la Soveja”.

Miorița este, cum spune George Călinescu, „o sinteză a tuturor motivelor folclorice întâlnite în o sumedenie de creații populare”. Miorița „demonstrează o foarte îndelungată și extinsă experiență de gândire și creație artistică a poporului român asupra problemelor vieții și morții” (Ion Hadârcă). „Miorița este a noastră, a românilor și n-am împrumutat-o de la nimeni, ci am avut-o noi dintotdeauna...nu este un vagabond adus de vânturi acum două-trei mii de ani... Poeți care pot crea balade ca Miorița n-o să găsești pe toate drumurile, în toate zilele. Frumoasa

epopee pastorală Miorița este creație a oierilor bârsani, pentru că oierul bârsan e cioban per excelențiam”, spunea George Coșbuc ce nu știa la acea vreme de descoperirea făcută de Russo, la Soveja ; nu știa de Soveja, precum mulți alții. De aceea cred ca pentru a judeca *Miorița*, bine este să pornim de la text, de la o lecturare atentă, fără prejudecăți a acestuia și, foarte important, de la cunoașterea vieții creatorilor – „*făcătorilor*” ei.

Afirmația lui Coșbuc este mai degrabă potrivită sovejenilor, deoarece sovejenii, la anul 1869 erau în număr de 2491 de locuitori, din care 774 erau agricultori, crescători de animale și aveau 34 de mii de oi, adică mai mult de jumătate din numărul oilor întregii Vrance, după Dicționarul geografic al județului Putna, cât și după datele confirmate de prof. univ. Ion Ionașcu, din Tulnici.

Așadar, un prim argument ce dă sentimentul că sovejenii ar fi ei „*făcători*” ai *Mioriței* (să aprofundăm termenul de *făcători*), iar dincolo de aceasta ce ține de statistică, vom căuta să justificăm și sintagma „*lege strămoșească*” – atribuită *Mioriței*, trecând fugar (deoarece spațiul este limitat) prin viața lor.

Aventura drumului descoperirii, al cunoașterii *MIORIȚEI*, prin cunoașterea păstrătorilor ei, aș îndrăzni a co-autorilor ei, „*făcătorilor*” ei a început cu întâlnirea cu *Miorița*. A continuat prin cunoașterea făuritorilor FRUMOSULUI ce mi-a ieșit în cale la tot pasul, oriunde; făuritori de frumos în tot ce spun, ce gândesc, ce fac de la naștere până la moarte. Iar *MIORIȚA* stăruind aici de la izvodire, crescând aici în cuibul capodoperei cum i-am spus, este, în opinia mea de trăitor și muncitor în acest cuib, *EXPERTIA CEA MAI ÎNALTĂ A ETICULUI ȘI A ESTETICULUI SOVEJAN ÎN VIAȚĂ, MUNCĂ ȘI MOARTE*, cu extindere la întreg *MERIDIANUL MIORIȚA ROMÂNESC* de pe ambele versante ale Carpaților, în întreg teritoriul vast al culturii Cucuteni.

Și *Miorița* este o armă pentru apărarea ființei noastre, atât de amenințată. „*Vorba românească este o bombă ce bate orice bombă*” (Nicolae Paul Mihail). Constantin Brăiloiu spunea „*Numai prin cultura noastră țărănească vom însemna ceva în lumea asta mare. Cu armele Occidentului nu vom bate niciodată Occidentul și va trece multă vreme până vom înceta a mai fi o caricatură sau, în cel mai bun caz, o copie fără importanță a Apusului*”.

Pentru cei care se află pe urmele casei culturii noastre populare, ale meridianului care da tonul coordonatelor noastre spirituale, dar și al bogatei istorii a neamului, *SOVEJA* este nu numai locul de vizitat. Majoritatea atracțiilor acestui sit de patrimoniu merită explorate cu bogata varietate de elemente turistice, istorice, geografice, etnografice, spirituale, edilitar-gospodărești; merită cunoscute.

Multe au hranit interesul meu pentru Miorița. Mai mult m-a pus pe urmele capodoperei, reconsiderând aproape tot ce se spusese până atunci despre poemă, multe cu efect, ades tendințios, de demitizare a creației descoperită la Soveja. Aș îndrăzni să spun că sintagma a produs un nou „seism” în căutările mele pe urmele *Mioriței*. Nu sunt un mioritolog. Sunt un simplu profesor de limbă română, un dascăl de țară pe care Dumnezeu de cel puțin două ori l-a binecuvântat. O dată trimițându-mă la Soveja printr-o întâmplare fericită și a doua oară scoțându-mi în cale o altă dascăliță a locului cunoscătoare până la cel mai mic amănunt a tradițiilor și datinilor valoroase de muncă, de viață ale Sovejei. Și așa ne-am unit destinele sub semnul acelorași neliniști de dascăli de țară într-un spațiu mirific – „*picior de plai/ gură de ra*”- vatră folclorică bogată și de mare valoare la acea vreme. Dar o binecuvântare a fost și că aici, la Soveja, am găsit un colectiv didactic de certă valoare, majoritatea oameni statornici ai locului – un teren fertil neliniștilor mele. Și mai mult și foarte important, am găsit niște „*oameni zdraveni*”, cu suflet curat, cu respect pentru învățătură, pentru lege și credință, pentru legile nescrise venite din adâncul ființei lor, moștenite din strămoși, legi care le-au diriguit existența sub semnul veșnicei căutări a frumosului în muncă, în viață și în moarte. Am găsit copii de mare valoare, inteligenți, cu mintea sprintenă, însetați de cunoașterea alimentată de dascălii valoroși pe care școala Soveja i-a avut și-i avea când am venit. Toate, alături de cea ce-mi va fi devenit soție, mi-au dat certitudinea că e nevoie ȘI de mine aici. Aici a avut loc întâlnirea mea cu MIORIȚA, pornind de la acel „nu știam nimic despre poemă”- mărturisire sinceră pe care am pus-o și o pun mereu la începutul pledoariei mele despre *Miorița*, repet, fără a mă considera nicicum nici cel mai mic mioritolog. Pur și simplu m-a fascinat contradicțiile în interpretarea poemei, alimentate de multele lecturi în materie, la căpătul cărora am ajuns în postura de aprobator sau dezaprobat al ideilor și, îmi place să cred, clădindu-mi și propriile păreri.

Și mi-am amintit la un moment dat, nu știu când și de cine spus că „*poezia se simte. Cu buzele. Cu sufletul. Pentru că spune lucruri nespuse, lucruri pe care nici noi nu știam că le ținem înlăuntru, așa de bine le ascundem.*” Și tot așa și cu toate lecturile mele întru *Miorița*. Fiindcă orice vers din *Miorița*, orice cuvânt, orice consoană sau vocală pusă la loc tainic, artistic, genial aproape, declanșează noi gânduri. Asta am simțit la sutele mele lecturări și relecturări ale *Mioriței*, mai ales puse în comparație cu alte variante ce au precedat marea descoperire de la Soveja, Iar lucru important este că în fiecare rostire a *Mioriței* am simțit suflul, freamătul muncii celor ce o rosteau.

Și așa, împământenit în loc deștelenit de înaintași, de cei cărora m-am alăturat, între care coautoarea de față ocupă locul cel mai de laudă, aici, „în loc de pernă, dorm pe-un plai de munte/ și mă-nvelesc cu o plapumă de nor,/ visând, visând, visând să nu mai mor.”

Ciobanul moldovean reprezintă românul, în particular pe acest om al muntelui, și deci și pe sovejanul care este creativ în tot ce produce material și artistic: case, ii, fote, cântece, dansuri originale, vorbire pitorească, „o comoară în adâncuri înfundată”, în toate riturile de trecere, printre care și moartea. Ciobanul e tâmplar, e țesător, e dulgher, e muzician, dansator, meșter al cuvântului. Și în tot și toate deslușim înțelepciunea multimilenară a neamului nostru, construită din metafore, alegorii, ziceri artistice firești, figuri de stil originale. Și toate acestea le găsim în ciobanul mioritic, trăitor în acest spațiu mirific pe care l-a denumit prin metafora de neegalat „picior de plai/ gură de rai”. El e „un precursor al lui Eminescu, Enescu și Brâncuși, toți trei în unul”! (Victor Ravini)

De la naștere și până la moarte, pe întreg traiectul vieții sale, în tot ce face omul muntelui de la Soveja, e condus de datini, de obiceiuri nescris, înrădăcinate în sufletul lui. Și de fiecare dată le adaugă noi valori. Toate sunt în opinia mea „legi strămoșești”.

Când copilul se naște, este o taină a momentului venirii pe lume. Nimeni din cei ai casei nu află, nu rămân în preajmă, în afara de moașă. După naștere copilul este trecut prin cămasa mamei (poale și ie) de jos în sus, spre lumina ochilor, a minții, spre sânul hrănitor.

Botezul își are ritualul său ce are ca esență desprinderea copilului de păcatul strămoșesc. Atât la biserică, dar și la întoarcerea acasă, adus de nașă și dat mamei, există rostirea „mi-ai dat un păgân, ți-am adus un creștin”. Și toate acestea se rostesc de trei ori, cifră magică în folclorul românesc. Scăldatul este asemeni dominat de un ritual cu sfințenie. În apa în care nașa scaldă nou încreștinatul se pun petale de flori, fulgi de pasăre, bani, toate cu semnificații profund umane.

Pusul în joc al fetelor își are ritualul său. E o întreagă ceremonie ce duce un mesaj către comunitate: fata e pregătită de căsătorie, are zestre, are capacitatea de a fi soție, chiar și prea mică fiind.

Orice greșală, abatere de la reguli, de la legile strămoșești este sancționată de sat: „Ne vede lumea”- este dictonul care apără legea. Iar văzul lumii este sancțiunea supremă. Nunta ca un adevărat „centru mundi” ce generează prin iubire și contopire a flăcăului cu fata, devenind bărbat și femeie și care generează perpetuarea, continuitatea comunității, își are și ea regulile ei.

Înmormântarea nu are la Soveja tragismul presupus, fapt ce nu vorbește de indiferență, de lipsă de trăire emoțională. Prin întreg ceremonialul ei se diminuează acest tragism. Celui plecat i se fac toate cele care să-i asigure o trecere într-o altă lume, „*de dincolo*”. Bocetele - așa de ușor improvizate de femei, în special, toiagul din ceară făcut să ardă 40 de zile, banul de argint pus în batistă și în mâna mortului, punțile aranjate în drumul spre locul veșnic, sunt tot atâtea legi respectate care vorbesc de trecere în calmul și liniștea naturii. Iar grăitor este obiceiul ca mortul să fie îmbrăcat în costumul popular, de regulă cel în care a fost mireasă și mire. Iar tinerii ne nuntiți au parte de un ceremonial de înmormântare cu elemente ale nunții (brazi, voal, țimire, cununii).

Alte legi strămoșești vorbesc de relația lor cu natura, cu munca, cu „piciorul de plai/ gura de rai” în care trăiesc. Pădurile erau păstrate cu sfințenie. Nu se tăia decât la nevoie și numai ce era bolnav. Pășunile, fânețele erau curățate la date fixe. A treia zi de Paște tot satul se revărsa pe dealuri la curățirea islazului. Ciobanii purtau în vârful bâtei un cuțit ascuțit cu care tăiau orice mărăcină. Altfel i se tăia din simbrie. „*Țarna*” se închidea la Sf. Gheorghe și se deschidea la Sf. Mărie Mare.

Turmele erau coborâte din munte iarna spre câmpie. Transhumanța era un fenomen tulburător, care antrena reguli și legi stricte. Cum Soveja avea foarte multe oi - cum s-a arătat mai înainte - plecarea în transhumanță se făcea cu strictete. Mai târziu, când numărul oilor a scăzut, tinerii se angajau cu simbrie la brețcanii care coborau prin Soveja. A se citi *Pribeagul*, de Simion Mehedinți. Soveja era un alt vad de trecere a turmelor din Ardeal. Iar tinerii sovejeni se angajau cu simbrie la brețcani, întorcându-se uneori peste un an-doi sau chiar mai mult. Accidentele pe traiectul transhumanței erau nelipsite ca în întreaga lume.

Iată, în sinteză fugară, un rezumat al câtorva „*legi strămoșești*” ce le-au dirigit viața și încă le-o mai diriguie. Găsim elemente ale acestor „*legi strămoșești*” în *Miorița*? Este *Miorița* expresia înțelepciunii milenare a acestor oameni făuritori de viață, de frumos, de valori?

Să le luăm pe rând. „*Piciorul de plai/ gura de rai*” e cadru natural specific românesc, unduire deal/vale, în care trăiesc, pe care îl păstrează cu sfințenie. „*Doamne, n-am genunchi să-ți mulțumesc/ pentru ape, munți, păduri ce cresc/ ocrotite-n poala Ta albastră/ toate pentru fericirea noastră*” - pare că răsună cântul de recunoștință în astă rugăciune. Iar apărarea, plaiurilor, păstrarea lor a fost și este o lege ce a dus la jertfe, de care vorbește panteonul de la Soveja: „*Cei ce*

căzut-au pentru Țară/ pe lanul câmpului bogat/ jertfind o-ntreagă primăvară/ nu au murit, ci-au înviat”.

„*Se cobor la vale*”, departe de a a fi un pleonasm, fiindcă „*la vale*” face parte din vocabularul local, însemnând coborâtul la câmpie, în lunca Mărășeștiului, a Siretului, unde își au pământul de lucru, o vreme au avut a doua casă, vorbește de legea strămoșească a transhumanței, fenomen adânc întipărit în viața oierilor din Soveja.

„*Trei turme de miei/ cu trei ciobănei*”- fixează un element important în transhumanță. Turmele sunt „*de miei*” și sunt întovărășite de „*ciobănei*”. Tinerețea este sugerată. Este regulă ca după înțărcațul oilor și selecția mioarelor de păstrat spre a asigura schimbarea oilor bătrâne, se constituia turma mioarelor, separat de a mânzărilor, iar cea a mioarelor era încredințată celor mai tineri, cu mai puțină experiență. Iar și aceștia plecau pe drumul transhumanței ca o școală de păstori.

Cum Soveja era la răscruce de drumuri, turme cu ciobănei din cele trei provincii se întâlneau la Soveja, continuându-și drumul, pericolul nelipsind. Aflată la întretăierea drumurilor, conviețuirea sub semnul unității de gând, de cuget și de simțiri a fost o realitate ce a generat însă și conflicte nelipsite din viață, datorate rivalităților provocate de invidie, că „*are oi mai multe.../câini mai bărbați/ și cai învățați*”, ca are un ascendent de frumusețe fizică „*mândru ciobănel/ tras printr-u inel...*”. Sunt cunoscute cazuri în Soveja, în transhumanță, de rivalități între ciobani, care au dus la crime și care confirmă că meditația ciobanului, în condițiile mai înainte expuse, are la bază fapte reale.

„*Miorița năzdrăvană*” face și ea parte din acest cod de legi strămoșești. Fiecare „*ciobănel/ ciobănaș*” are în turma lui o mioară / o oaie, de care s-a atașat reciproc. Este totodată expresia acelei zicale „*ochiul stăpânului îngrașă animalul*”. Oaia năzdrăvană este un motiv esențial între motivele populare, prezent în multe creații. Dialogul omului cu animalul este o realitate ca expresie a atașamentului reciproc, dialog realizat prin limbaj specific om/ animal, respectiv cuvânt/ sentiment (behăit,/ muget etc.)

„*De trei zile-ncoace/ gura nu-ți mai tace.../*”. Sunt de notorietate manifestări prezicătoare de nenorociri, ale animalelor atașate omului. Credințe precum *când cântă cucuveaua pe casă, e semn de moarte, când urlă câinele, asemenea prevestește o nenorocire, când nechează calul asemenea, când se agită oile, behăie, fug sunt semne de pericol etc.*

Din acest moment al dialogului, când miorița avertizează pe „*mândrul ciobănel*”, firul epic se întrerupe brusc și face loc liricului sublim, testamentul

ciobanului, partea cea mai valoroasă a poemei, care complinește caracterul de capodoperă al MIORIȚEI. Testamentul ciobanului este motiv de „neliniști” ale criticilor, motiv de atacuri la adresa nației, de argumente și de ordin politic, care conduc la demitizarea Mioriței.

Puțini văd nestematele valori ale zicerilor ciobanului, ignorând acel „*de-a fi să mor*” care spune clar că „*întreaga dramă a ciobanului se petrece în lumea lui lăuntrică*”. Lipsa deznodământului baladei a creat confuzii, trecând neobservat, neinterpretat. Precum în viața de toate zilele, prin obiceiuri și datini, sovejenii îndulcesc, atenuază din tragismul morții, găsim și în baladă același lucru, Ciobanul atenuază suferința morții, substituind-o cu onură cu „*o mândră crăiasă/ a lumii mireasă*”, c-”*o fată de crai*”.

Dorința ciobanului de a rămâne și după moarte în mijlocul a tot ce i-a fost drag (strunga de oi, dosul stâniei) le găsim foarte bine exprimate în bocetele femeilor din Soveja. Ideea trecerii în calmul și liniștea naturii asemenea o găsim în bocetele locale : *Dragile mării sprâncene/ cum o să fiți buruiene/ Dragii mării ochișori/cum o să vă faceți flori*”.

Portretul ciobanului este expresia idealului de frumusețe masculină la români, deci și la sovejeni. Expresiile „*tras prin inel*”, ochii „*ca mura câmpului*”, părul negru „*ca pana corbului*”, mustața ca „*spicul grâului*”, fața „*albă ca laptele*” sunt frecvente în vocabularul emoțional al sovejenilor. La fel diminutivele cu rol emoțional, exprimând o relație sentimentală aparte sunt și ele prezente în zicerile locale.

În căutarea feciorului, „*măicuța bătrână/ cu brâul de lână*” se adresează direct potențialilor ucigași, cu acel „*măi verilor*”, expresie ce face parte din vocabularul local. În copilărie, la Soveja fetele, pe categorii, se fac „*surate*” pe viață și „*surate*” își zic până la moarte, iar băieții se „*veresc*”, iar „*vere*” își zic toată viața. Este o expresie a spiritului comunitar de viață în armonie, spirit exprimat, trait și de măicuța bătrână în discuția cu cei doi ciobani, fără a bănuși că ei ar putea fi ucigașii Viziunea morții văzută ca pe o nuntă cu „*o mândră crăiasă/ a lumii mireasă*”, „*c-o fată de crai*” își are originea în obiceiul, lege strămoșească, prin care tinerilor nenunțiți să li se facă ceremonial de înmormântare apropiat celui de nuntă, lege ce dăinuie încă.

Afirmam anterior că sovejenii sunt „*făcători*” de Mioriță, cum spuneau unii bătrâni de acum cincisecizeci de ani cu care am „*tainit*”(am vorbit). Da, viața lor, modul lor de trai pot fi văzute ca o sursă de inspirație pentru MIORIȚĂ. Încerc să nu asociez „*făcători*” cu creatori, ca o diminuare a șocului cititorului.

Totuși voi aduce un argument final care îndreptățește părerea că sunt „*autorii*” sau cel puțin „*coautori*”.

Prin anii 70 s-a declanșat cu bună știință prin profesorii de limba română - din inițiativa profesoarei Florica Albu, la care desigur m-am alăturat foarte activ, dar s-a alăturat întreg corpul didactic al școlilor - o acțiune de salvare a valorilor etno-folclorice locale. Pentru noi, profesorii de limbă română, creațiile literar-folclorice au fost prioritare. Atunci regretata profesoară de limba română, Florica Albu a cules o *Mioriță* de la bătrâna Ana Borja, atunci la vârsta de vreo 79 de ani. Era o variantă aparte cu multe adăugiri, contribuții originale. Am mai cules și eu de la Ion Pantă, Chiva Bunghez, Maria Cristea etc. Redau mai jos varianta Ana Borja care mi-a dat credința că și la Soveja s-a creat *Miorița*.

„- *Măi verilor, măi,*

De mi-ți omori,

Să nu mă-ngropați

în câmp de mohor,

că prea mi-o fi dor.

Voi să mă-ngropați

În dosul stâniei,

Să-mi aud câinii,

În strunga oilor,

În jocul mieilor.

Fluierașul meu

voi să mi-l puneți

în chiotoare stâniei

vântul când o bate,

prin el o răzbate

și-oile s-or strânge,

pe mine m-o plânge

cu lacrimi de sânge...

.....
-Măi verilor, măi

Voi nu mi-ați văzut,

Nu mi-ați cunoscut,

Mândru ciobănelu

Tras printr-un inelu?

Fețișoara lui

CREDINȚA - ETERNA LUMINĂ A NEAMULUI ROMÂNESC

Sergiu Zaporojan, conf.univ.dr.

Valeriu Dulgheru, prof.univ.dr.hab., D.H.C.

Ilie Manoli, conf.univ.dr.

Zinaida Stratan

Universitatea Tehnică a Moldovei

Motto:

Cultură

Univers

Ceramică

Urmă

Tezaur

Eternitate

Nume

Istorie

Cultura nu a fost și nu va fi niciodată un fenomen abstract-uman, ea este întotdeauna individual-națională [1]. Anume în această calitate ea se poate încadra și reprezenta multitudinea de valori general-umane. Pe de altă parte, trebuie totuși remarcată și acceptată, cel puțin parțial, viziunea abstract-umană asupra culturii în aspectul ei ceva mai puțin creator - aspectul tehnic. Doar din acest punct de vedere cultura este transportabilă de la un popor la altul. Or, balada „*Miorița*” sau opera lui Shakespeare, spre exemplu, reprezintă creații individual-naționale de vârf ce nu pot fi „transportate” în spațiu și timp ca pe o mașină de găurit, fiind totodată valori general-umane de neegalat în raport cu care timpul e ca și oprit.

Marele eseist și filosof român Emil Cioran afirma la vremea sa că tehnica reprezintă un fenomen paralel culturii, care se dezvoltă după o lege proprie, într-un progres incontestabil; nu există însă progres în simțire, în gândire, în viziune [2]. Referindu-se la aceste aspecte, Cioran face o remarcă interesantă, valabilă credem noi și în zilele noastre: „*Sclavii faraonilor, care nu știau nimic, aveau pentru eternitate o simțire mai ascuțită decât savanții noștri, care știu totul fără să cunoască esențialul.*” [2, pag.169]. Și, tot acolo, continuă: „*Este însă imposibil de a găsi cea mai mică aplicare la sentimentul de viață. Acesta, singurul care*

importă, nu câștigă nimic prin timp și nici nu se adâncește prin complexul de forme al civilizației.”

Din perspectiva zilei de azi putem spune că tehnica, ca „*componentă transportabilă*” a culturii, nu reprezintă un fenomen strict paralel, dezvoltarea ei fiind adeseori întretesută, ancorată în oceanul culturii general-umane. Totuși, anume simțirea, gândirea, viziunea individual-națională contribuie decisiv la crearea Tezaurului general-uman care contează pentru Eternitate, iar filosofia sentimentului de viață este cu adevărat esențială în acest proces existențial. Balada „*Miorița*” reprezintă un exemplu sublim în această ordine de idei.

Să revenim iarăși la tehnică ca un fenomen paralel culturii. De-a lungul Istoriei omul a gândit și dezvoltat diverse unelte de muncă, a produs multiple bunuri materiale, dar și arme de luptă din ce în ce mai sofisticate. Acestea din urmă au reprezentat și continuă să reprezinte un pericol pentru cultura general-umană, pentru Universul în care există omul ca subiect individual. Aici e momentul să abordăm un aspect existențial de o complexitate și profunzime aparte. Martin Heidegger, unul din cei mai importanți filosofi germani din sec. al XX-lea, a lansat la vremea sa teza că existența e teama individului de nimicire. Este interesant de menționat în context că idealul german este eroul, constatare care rezultă din analiza impactului istoric al germanilor asupra creștinismului.

Deci, am putea spune că teama existențială a individului de nimicire a stat la baza apariției armelor de luptă, respectiv a armatei. În acest loc al lucrării este bine să inserăm un gând formulat de același Emil Cioran în [2, pag.129]: „*Ethosul agresiv este un fel de șira spinării a națiunilor. Altcum nu se explică de ce instrumentul instinctului agresiv – armata – este o instituție atât de legată de toate formele existenței naționale. Mai mult decât religia și decât templele ei, toate formele statale și-au găsit o consacrare în armată. O instituție eternă în măsura în care cele omenești sunt eterne. Așa este omul de puțin spiritualizat, încât, din instituția cea mai puțin spirituală care se poate concepe, și-a făcut o axă a vieții lui.*”

Sic mundus creatus est!

Până la un anumit punct trebuie să cădem de acord cu marele nostru înaintaș. Armata este o instituție care a contat și contează în istoria popoarelor. Inclusiv istoria noastră conține destule exemple în acest sens. Acum 80 de ani, la 1940, imperiul sovietic nu ar fi îndrăznit să intre cu brutalitate și să pună sub a doua ocupație Basarabia dacă poporul român ar fi avut o armată pe măsură. Suntem forțați să recunoaștem un adevăr crud: Forța brută reduce la tăcere Forța dreptului,

a culturii în general. Evident, este foarte greu să te opui unui sistem în care domină forța brută, răul, așa cum se întâmplă în romanul lui George Orwell „1984”, acolo unde se aplică magistral trei lozinci ale Partidului: Războiul este pace; Libertatea este robie; Ignoranța este forță.

Și totuși constatarea de mai sus nicidecum nu înseamnă că omul a fost vreodată sau este în prezent dispus să cedeze forței brute. Dimpotrivă! Binele a luptat în permanență cu răul pentru a ieși învingător în ultimă instanță. În general, discuția despre bine și rău este un subiect aparte, poate pentru un alt studiu, deoarece deschide o temă filosofică care ne-ar proiecta într-un final pe pista teze-antiteze.

Până acum, foarte pe scurt, putem constata și afirma că teama existențială a individului de nimicire a condus la dezvoltarea tehnicii de luptă armată care, în mod paradoxal, poate servi și binelui, și răului. Și dacă tehnica de luptă armată a fost și este un atribut inevitabil în viața omului, atunci cultura în sens larg general-uman a reprezentat și reprezintă acea forță care poate echilibra sau chiar anula forța răului agresiv.

S-a scris mai sus că sclavii faraonilor aveau pentru eternitate o simțire deosebită. Cu siguranță nu doar ei. Dintotdeauna omul a căutat să-și edifice o religie, să ridice temple caracteristice religiei sale, astfel încercând să se integreze în univers și să opună rezistență forței brute. Credința și cultura au fost și vor fi reperele de rezistență ale oricărui popor. Nu face excepție nici poporul român, pentru care credința este eterna lumină întru propășire.

A fost menționat aici că idealul german este eroul. Prin contrast, pentru român în prim plan stă sfântul. Sentimentul de viață al românilor vine din adâncuri istorice și a condus la lipsa de teamă în fața morții, caracteristică esențială a mentalității românești. Exemplul cu ciobanul din “Miorița” este grăitor și deloc întâmplător. Relatările istorice ne vorbesc despre faptul că dacii preferau să moară decât să fie sclavi. În orice caz, nimic nu-i putea împiedica în a-și apăra propria viziune asupra vieții. Mărturie ne stau religia și lăcașele sfinte care reprezintă o Urmă adâncă lăsată pe meleagurile locuite de strămoșii noștri.

Făcând o scurtă excursie în perioada neolitică, aflăm că Ceramica, un simbol al culturii Cucuteni, era prelucrată și împodobită artistic pe întreg spațiul locuit astăzi de români, inclusiv în bazinul Răutului și Botnei [3]. Totodată, în așezările de pe Răut și în cele de pe valea Botnei se regăseau multiple unelte de producție. Mult mai târziu, în perioada dominației mongole, la est de Prut încep să apară orașe medievale, cum ar fi, de exemplu, Orheiul Vechi pe râul Răut, Costești pe

Botna [3]. Astfel, există dovezi clare că în bazinul Răutului și al râului Botna se atestă urme ale activității umane din timpuri străvechi.

După cum s-a arătat pe valea Botnei se regăsesc multiple vestigii din trecut. Referindu-ne la perioada medievală dar și cea de după, putem vedea cum au reușit strămoșii noștri să-și apere credința creștină, reușind în condiții dintre cele mai ostile să construiască lăcașe sfinte în care să se regăsească spiritual. În acest context, cu siguranță, cel mai interesant și original monument basarabean de pe valea Botnei este biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni, la circa 25 km sud-vest de Tighina [3, 4].

Biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni.

Acest monument al artei medievale moldovenești din sec. al XVI-XVIII^{lea} are un plan tradițional, compus din trei părți: pronaos, naos și altar. Se deosebește, însă, de alte monumente de cult din această perioadă prin așezarea bazei bisericii mai jos de nivelul pământului. O altă biserică semiîngropată se regăsea de asemenea în sudul Basarabiei, fiind vorba de biserica Sf. Nicolae din Chilia, ctitorie a lui Vasile Lupu de la 1647-1648. Aceasta din urmă a fost reconstruită din temelie pe parcursul anilor, spre deosebire de biserica Adormirii Maicii Domnului de la Căușeni, care este cu adevărat un monument istoric original.

Pentru a înțelege mai bine contextul istoric al momentului la care ne referim, aducem un scurt citat din cartea de suflet a domnitorului moldovean și marelui cărturar Dimitrie Cantemir „*Descrierea Moldovei*”, capitolul III, Apele Moldovei, în care el scria (1714): „*Tirasul se amestecă cu râul Răut, care în apropierea*

Orheiului formează o unică și fermecătoare insulă, și Botna, care totuși pe jumătate este stăpânit de tătarii din Budjac.” [5, pag.27]

Cu alte cuvinte, la acea vreme teritoriile din valea inferioară a Botnei erau sub stăpânire otomană, iar tătarii erau de altă religie decât localnicii moldoveni creștini. Poarta otomană era mult prea puternică sub aspect militar la vremea respectivă. Cu toate acestea românii locului au avut o simțire și o viziune cum să supraviețuiască prin credință.

Nu se știe cu exactitate când a fost ridicată această biserică. Nu este exclusă că inițial edificarea bisericii semiîngropate din Căușeni să fi fost începută în sec. al XVI-lea sau cel târziu pe vremea domniei lui Vasile Lupu. În sprijinul acestei ipoteze ar fi și ctitoria lui de la Chilia ce datează cu anii 1647-1648.

Inscripția ctitoricească din interiorul bisericii Adormirii Maicii Domnului din Căușeni.

Cert este însă că deasupra intrării în lăcașul de cult de la Căușeni s-au păstrat inscripțiile din anul 1763. Intrarea în altar se face prin trei porți semicirculare. Pe fațadă deasupra intrării se află o inscripție ctitoricească cioplită în piatră în limba greacă, din care se poate citi numele mitropolitului Daniil și al domnitorului Grigore Callimachi [3, 4].

A rezistat anilor și pictura murală de excepție pe care o prezintă frescele din interiorul bisericii. Pereții de aproape un metru grosime sunt pictați și lucrările s-au păstrat. Picturile murale din interior, care fac celebritatea bisericii, reprezintă ultima etapă în dezvoltarea frescei medievale în Țările Românești. Pictura murală a fost executată de meșterii Radul, Stanciu și Voicu, zugravi din Țara Românească care lucrau în tradițiile școlii de pictură de la Hurez [3, 4]. În picturile murale, care impresionează prin monumentalitate, predomină o gamă caldă de culori vii, crearea de variate nuanțe ale acestora, conturate pe fundalul albastru al pereților. Picturile murale de la Căușeni ilustrează măiestria zugravilor și denotă clar prezența barocului. În iconografie se simte influența artei bizantine: „*Subiectele biblice sunt dispuse în registre. Cel de jos este decorat cu ornamente; în cel de la mijloc sunt înfățișate figuri în picioare, iar în registrul de sus se află medalioane cu figuri ale sfinților. Registrele sunt despărțite prin fâșii ornamentate cu motive caracteristice artei bizantine. În altar se află compozițiile “Sfinții episcopi”, pe boltă - “Oranta”, mai jos – „Împărțirea apostolilor”. Pe bolta naosului sunt pictate scene din viața sfinților.*” [4, pag.364] Și în continuare, pag.365: „*Pe zidul nordic s-au păstrat figurile apostolilor Petru și Pavel, care țin în mâini modelul bisericii. Mai sus sunt reprezentați cei patruzeci de mucenici, Spas Emanuil, Iisus Pantocratorul, Ioan Botezătorul. În pictura bisericii este reprezentat Sf. Ioan cel Nou, considerat protector al Moldovei.*”

Unică în felul său, veche de sute de ani, la ora actuală biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni este în plin proces de restaurare, momentan fiind în reconstrucție acoperișul original al lăcașului de cult, urmând ca biserica să fie acoperită cu țiglă, asemenea celei vechi. De menționat că lucrările de restaurare a bisericii au fost începute în anul 2016, fiind realizate cu sprijinul financiar de 800 de mii de dolari, din partea Ambasadei Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova. Datorită acestui suport financiar, în perioada 2019-2021 este preconizată finalizarea lucrărilor de restaurare a acoperișului bisericii și restaurarea picturii din interiorul bisericii.

Istoria Bisericii Adormirii Maicii Domnului din orașul Căușeni este o mărturie vie a sentimentului de viață bazat pe Lumina Credinței, sentiment care a

făcut ca românii din această zonă atât de zbuciumată și supusă vicisitudinilor vremii să reziste ca neam fără a apela la agresivitatea armelor.

În mod formidabil, de-a lungul vremii, inclusiv în perioada de ocupație rusească a Basarabiei, principala armă de luptă a fost Credința în Sfânta și Eterna Lumină dătătoare de viață!

Bibliografie

1. Berdeaev N. *Gânduri despre sufletul național. Revista Sud Est: Artă, Cultură, Civilizație. Vol.2, nr.4, pp. 68-69, Chișinău, Editura Universul, 1991. ISSN 0868-7749.*
2. Cioran E. *Schimbarea la față a României. București, Editura Humanitas, 2010, 200 pag.*
3. Țurcanu I. *Istoria românilor (cu o privire mai largă asupra culturii). Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2007, 825 pag.*
4. *Literatura și Arta Moldovei. Enciclopedie. Vol. 1 /Coleg. de red. H. Corbu ș.a. - Chișinău, 1985, 440 pag.*
5. Cantemir D. *Descrierea Moldovei, ediția a 2-a /Traducere din limba latină de Nicolae Costenco. - Chișinău, Literatura artistică, 1982, 215 pag.*

**III.
80 DE ANI DE LA
RAPTUL BASARABIEI
DE CATRE URSS**

28 IUNIE 1940 – ÎNCEPUTUL TRAGEDIEI PLUGARILOR BASARABENI

Anatol PETRENCU,
Prof. univ., dr. hab., membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință din
România,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Rezumat: La 28 iunie 1940, având susținerea Germaniei naziste, URSS a atacat România, răpindu-i teritorii strămoșești – Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța. În aceste teritorii sovieticii au aplicat politici sociale, practicate în URSS în anii 30 ai secolului trecut. Către anul 1940 agricultura României, inclusiv – cea din Basarabia și nordul Bucovinei, - s-a dezvoltat pe baza Reformei agrare, firesc și progresiv, asigurând populația cu necesarul produselor alimentare, exportând surplusurile de produse nu doar pe piețele românești, ci și peste frontierele țării. Prin politicile aplicate, sovieticii au deposedat pământul celor ce-l lucrau, imobilele, inventarul agricol, vitele și păsările; pe cei mai harnici plugari i-au deportat în Siberia, unde, la scurt timp, și-au găsit moartea. Sovieticii au distrus dragostea sătenilor față de pământ și prelucrarea acestuia, față de natură, iar colhozurile, impuse de ei, au falimentat odată cu dizolvarea URSS.

România interbelică a avut un trend stabil de dezvoltare economică, atât în industrie, cât și în agricultură, în servicii etc. În rezultatul Reformei agrare, adoptate la 11 martie și publicate în Monitorul Oficial la 13 martie 1920, țăranii basarabeni au fost împrăștiți cu terenuri de pământ arabil, vii, păduri etc. În 1923, odată cu încheierea procesului de împrăștiere, „Casa Noastră”, instituția care a realizat Reforma agrară, a fost desființată.

În cunoscuta monografie „Zece ani de la Unire. Moldova dintre Prut și Nistru. 1918-1928”, dr. Petre Cazacu sublinia că în Basarabia, Reforma agrară s-a împlinit „în liniște, cu chibzuială și pace, fără vărsări de sânge, prădăciuni și alte nelegiuiri”¹. Autorul citat a explicat sensul și aplicarea Reformei agrare, a publicat mai multe date statistice, referitoare la Reformă, din care vom reține: în rezultatul Reformei, au fost împrăștiți 357 016 locuitori cu 1 098 045 ha din 1 739 de sate. P. Cazacu mai scrie: „Cei mai mari adversari ai reformei noastre agrare sunt peste Nistru [adică, în URSS – A.P.]. Ei o critică mai aspru ca oricine. Critica lor nu este plecată din comparație cu Apusul, nici din comparație cu reformele din alte

¹ Petre Cazacu. *Zece ani de la Unire. Moldova dintre Prut și Nistru. 1918-1928*, București, Tipografia ziarului „Universul”, [1929], p. 21.

țări, ci numai din spirit de răutate și din pornire de răzvrătire a țăranilor moldoveni împotriva țării lor și pentru țara rusească”².

Istoricul Alexandru Boldur a considerat că succesele realizate în domeniul economiei naționale, în timpul gospodăriei românești în Basarabia, „sunt tot atât de considerabile” ca și în cultură. Istoricul demonstrează că „a progresat cultura grâului grație unor măsuri de protecție și a scăzut producția mijlocie la porumb și orz, s-au făcut încercări reușite de a intensifica producția culturilor industriale (înul, cânepa, bumbacul). A progresat cultura tutunului” (istoricul a publicat cifre doveditoare: de la 3 280 ha în 1916 la 13 495 ha în 1926). Al. Boldur subliniază că guvernele române au acordat o grijă deosebită viticulturii și horticulturii din Basarabia. „Strugurii și merele, - remarcă autorul citat -, aduceau un venit frumos populației, care le vindea nu numai pe piețele interne, ci și le exporta”. În 1928-1937 prin gara Tighina s-a exportat până la aproape un miliard de lei. Cea mai vestită localitate din regiunea Tighinei a fost Copanca, denumită „California românească”, care producea anual câteva mii de vagoane de fructe. La Călărași, județul Lăpușna, se cultivau nuci și prune, pentru care existau acolo și uscătorii³. Autorul monografiei amintește despre alte îndeletniciri ale basarabenilor, care aduceau venit, precum creșterea vitelor, „numărul cărora a crescut simțitor” și prinderea și prelucrarea peștelui din limanul Nistrului și din lacurile Bugeacului. A. Boldur a menționat și decizia guvernului de a reduce la jumătate datoriile acumulate de agricultura din Basarabia, de la 3,5 miliarde lei la 1, 751 miliarde lei, a cărei plată a fost eșalonată pe timp de 17 ani.

Către 1940 satele basarabene erau localități cu gospodari înstăriți, care aveau familii cu mulți copii, case încăpătoare, construcții auxiliare, numeroase păsări și animale domestice, inventar agricol importat din țară sau din Germania. Sătenii respectau obiceiurile străbune, se străduiau să-și învețe copiii la liceele sau universitățile din țară sau de peste hotare. Vom cita mai jos memoriile unor persoane deportate în Siberia, în iunie 1941, care au supraviețuit calvarul bolșevic și au reușit să se întoarcă la baștină. Cazul familiei Grossu⁴ reflectă istoria a zeci de

² *Ibidem*, p. 22.

¹⁷ Alexandru V. Boldur. *Basarabia românească*, București, Tipografia „Carpați”, 1943, p. 142; 144.

⁴ Vera Bejenaru. *Cel mai dramatic val de deportare*. În: Ludmila Cojocaru (editor), *Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Memorii, documente, studii de caz. Vol. I: Cercetări realizate în localitățile din centrul Republicii Moldova*, tom 2, Chișinău, Balacron, 2019, p.252 și urm.

alte familii, care au devenit victime ale regimului totalitar-comunist din RSS Moldovenească. În perioada de până la anexarea Basarabiei, capul familiei, Gheorghe Grossu, se ocupa de prelucrarea pământului, iar inventarul agricol îl folosea și în interesul sătenilor. A fost primarul comunei Brânzeni (raionul Edineț) și al localităților care intrau în componența acesteia – Volodeni, Bleșteni și Alexăndreni. Doamna Vera Bejenaru își amintește: „*Tată-meu a fost țăran, lucra în câmp. Am avut pământ... Tata cunoștea limba rusă, citea ziare, țin minte cum ținea iac-așa gazeta, sus. În fiecare seară ne citea cărți, noi eram pe cuptor. Tata a făcut studii la Iași. Mama îmi spunea că pe el l-au scos [de la studii] părinții lui. Atunci dădeau nadeluri⁵ câte șase hectare [este clar: era vorba de reforma agrară – A.P.]. Bunicul avea șase loturi de pământ, cum ar fi șase hectare, dar mai mici. Dar cui da pământ? La tinerii însurăței! Și moșnegii au hotărât să-l ia pe Gheorghică de la Iași, să-l însoare și să ia pământ. I-au găsit mireasă, din satul Bădragi, de pe malul Prutului, de acolo era mama mea. Tata a venit de la Iași, s-a căsătorit, [statul i-a dat] pământ, pe care el și-a construit casă”⁶.*

Memorialista vorbește despre casa părintească, construită din piatră, acoperită cu șindrilă. În gospodărie mai erau un hâj⁷, precum și un sarai nou, în care sovieticii au construit oloiniță. „*Era o gospodărie bună, zice Vera Bejenaru, am avut o [încăpere] mare, din piatră, era cât camera asta de mare, acolo tata păstra pâinea. Tata avea mașină, în limba rusă era scris „конная молотилка зерна”⁸, știi că costa câteva sute de mii de lei, la preturile de atunci. Era o mașină de treierat pâinea; era un mecanism tras de patru cai, ca la oloiniță. La mijloc era o roată, care se învârtea; în centru era un om, care mâna caii. Noi am revenit în 1956 și acea mașină de treierat pâinea era încă. Și mi-a spus un nepot de-al nostru, de la văr, că îl durea mână: „Iată, mătușă Verunea, mâna mă doare din cauza că am vrut să ducem mașina de treierat pâinea la fier vechi cu băieții și nu am reușit. Rămăsese, deci, doar rămășițe ale mașinii, rămăsese ceea ce nu au putut duce copiii la fier vechi. Tata muta mașina ceea de la un om la altul. Era o*

⁵ Loturi de pământ (rus.)

⁶ Vera Bejenaru. *Op. cit.*, p. 252-253.

⁷ Conform DEX, hâj înseamnă „bordei” sau „șură; căsuță folosită drept cămară pentru de-ale mâncării; hambar”. În cazul de față, familia numea casa în sens peiorativ – „hâj”.

⁸ Treierătoare de grâu [pusă în mișcare] cu forța cailor (rus.). Așa a fost scris în dosarul pentru deportare a familiei Bejenaru.

treierătoare care prelucra snopii de grâu. Erau alte mașini „Becker”, care cerneau grâul. Apoi grâul era dus în standoală⁹, acoperită cu stuf...”

Doamna Vera Bejenaru povestește cum, fiind primar, tatăl ei se ducea cu oamenii la prășit, lucrând alături de ei, iar mama dumneai rămânea acasă și pregătea mâncarea pentru cei din câmp; la prânz, desculță, se ducea în câmp cu bucatele, puse în două traiste, și cu băutura pentru muncitori. Intervievata spune că părinții dumneai au construit casa greu, nu era suficient lemn de construcție; de asemenea cu greutate au construit saraiul, în care țineau oile; în curtea gospodăriei mai era loc unde „erau ținute găștele, rațele, ce mai aveau; găinile erau ținute în altă parte; creșteam și porci; aveam două sâsâiace din scânduri, erau pline-pline cu știuleți de popușoi”¹⁰.

Împreună cu părinții, fratele și surorile, Vasile Fetescu a fost deportat din satul Chițcanii Vechi, raionul Telenești, în RSS Kazahă, în 1941. El spune că tatăl său a fost „țaran pe pământul boierului în Căzănești” și că „nu a făcut rău la nimeni, niciodată”¹¹. Mama dumnealui se mândrea că era din răzeși¹². Familia Fetescu a avut 8-10 deseatine de pământ. Avea și o „falce – așa era atunci, cum ar veni 1,5 hectare de vie, nu departe de sat”. Tatăl lui Vasile, Xenofont Fetescu, făcea peste o tonă și jumătate de vin, pe care, primăvara, îl vindea negustorilor evrei. Vasile Fetescu afirmă: „Am avut și o grădină mare, pe malul Răutului, cam un hectar... am mai avut o falce de pământ la podeț, unde mergeam la cosit fân cu tata. Tata ne lua la cosit, la vie. Când lucram pe pământul [care se afla] aproape de sat, la strâns pâinea, mama venea acasă și ne gătea mâncare - borș, [un] burlui cu vin, măligă învelită în zolnic”¹³. Autorul memoriilor spune că familia părinților

⁹ Hambar în care se păstrează grânele.

¹⁰ Vera Bejenaru. *Op. cit.*, p. 254.

¹¹ Vasile Fetescu. *Noi n-am fost proprietari! Noi am fost gospodari și am avut de toate!* În: *Românii în Gulag. Memorii, mărturii, documente, vol. I*, Editori: Anatol Petrencu, Ludmila Cojocar, Lidia Pădureac, Chișinău, Tipografia „Balacron”, 2014, p. 17.

¹² Răzeși – categorie socială în Moldova, mici proprietari de pământ, stăpânit în devălmășie. Ei și-au păstrat statutul și în Rusia țaristă, în care nu reprezentau „o castă aparte, deoarece din componența acesteia făceau parte țărani, nobili, preoți”; răzeșia a fost „o formă veche de posesie a pământului, care presupunea că fiecare răzeș era proprietar ereditar al lotului său de pământ, iar fiecare proprietate (ocină) răzeșească se află în proprietatea comună a neamurilor care locuiau pe aceasta”; „...răzeșii, ca și mazilii, au păstrat viu sentimentul demnității umane și naționale”. Valentin Tomuleț. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918). Instituții, regulamente, termeni*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Chișinău, Lexon-Prim, 214, p. 460-461.

¹³ Vasile Fetescu. *Op. cit.*, p. 17.

a fost una fericită, părinții se împăcau între ei, iar mai târziu, deja în Kazahstan, în locul deportării, mama îi zicea: „Nu te uita ce spun bandiții ăștia! Noi am trăit bine!”. În continuare, memorialistul povestește cum într-o discuție cu niște surori medicale, rusoaice, care afirmau că moldovenii, în România întregită, au trăit în bordeie, le-a zis: „...Când intri în Chițcani, începând cu prima casă este casa lui Grișa Găină – casă construită încă de la împăratul Neculai [Nicolai al II-lea, țar al Rusiei, constrâns să abdice în februarie 1917 – A.P.]. În stânga – tot casă mare. Mai departe, casa lui Eșanu – casă construită încă cu românii. Mai departe, Dumitrache Baltaga, soră-mea – casă construită tot cu românii. Casa, până în ziua de azi, este. Mai departe, până la șleah, toate casele au fost construite cu împăratul Nicolai ori cu românii”¹⁴. V. Fetescu vorbește despre calitatea caselor construite; nu se temeau de nici un cutremur de pământ. Casa era acoperită cu stuf și „era foarte răcoroasă în timpul verii”. În pod, gospodarii atârnavă bucăți de carne de porc (jambon), precum și struguri, pentru iarnă. Familia avea oi, date în grija ciobanilor, care adunau și oile altor gospodari, le mulgeau și dădeau laptele gospodarilor pe rând. Vasile Fetescu își amintește: „Când era ziua noastră, luam lapte, brânza, zerul... tata îi hrănea pe ciobani, îi servea cu câte un pahar de vin. Așa că brânză era, carne era, murături erau. Cartofii, sfecla, morcovii se îngropau... tata nu dovedise să facă beci. Beci a fost la Ciocâlteni, la buneii, și acum beciul acela este”¹⁵. Familia Fetescu creștea și porci în gospodărie. După sacrificarea porcului, carnea era fiartă în untură și pusă în gavanoase, ținută până vara și folosită pentru hrana familiei, dar și a oamenilor angajați la lucru.

Memorialistul menționează și problemele ce au existat: copii nu aveau încălțăminte și haine; când mergeau la biserică sau în caz de boală – împrumutau haine de la rude.

Între învinuirile aduse familiei Fetescu a fost și cum că „использовал наёмный труд”, adică a folosit munca angajată/năimită. Xenofont Fetescu explica anchetatorului sovietic: „Păi, cum altfel, dacă eu aveam șase copii mici și atâtea hectare de pământ?! Asta nu a fost exploatare! Mă duceam și mă înțelegeam cu omul. Mă duceam seara și mă înțelegeam, și, dacă omul vrea, venea...” [iar dacă nu – nu! – A.P.]. Iar mama lui Vasile, Elizaveta Fetescu spunea: „Dacă nu era un pahar de vin și dacă nu era mâncare bună, măcar crăpi, că nu venea nimeni la

¹⁴ *Ibidem*, p. 18.

¹⁵ *Ibid.*, p. 19.

tine!’¹⁶. Vasile Fetescu continuă: „Pe urmă se plâneau oamenii, când au intrat în colhoz [au intrat nu de voie bună, ci forțați de bolșevici – A.P.], dar până atunci era așa: dimineața fiecare mânca acasă, dar venea de amu amiaza și trebuia să hrănești omul. La chindii, tot trebuia să-l hrănești... ”¹⁷.

Deci, condițiile de muncă și remunerarea muncii erau dictate de prestatorii de servicii, nu de proprietar. Este cazul familiei Fetescu, dar și a celorlalte familii ale persoanelor, ridicate în iunie 1941.

În 1940 Xenofont Fetescu a cumpărat un car cu doi boi de la directorul școlii, care se refugiasse peste Prut. „Bună căruță, - zice Vasile Fetescu, - și boi buni. Erau cei mai puternici boi din sat: tata încărca până la două tone și boii trăgeau. Ara până la zece desetine de pământ la oamenii care n-aveau [cu ce ara pământul]. Nu făcea nici un document, nimic, dar când venea vremea de prășit, de strâns pâinea, dezghiocat porumbul – veneau oamenii ceia și lucrau la noi. Plată rar se făcea [dar în anumite cazuri, totuși, se făcea – A.P.]. Veneau neamurile la clacă, noi ne duceam la dânsii. Așa au fost vremurile. Vreau să vă spun, că așa mare organizare a fost înainte, că nu era nici o documentație nimic, dar lumea era cinstită și muncitoare. Mama spunea: „Măi Vasile! Nu s-a auzit ca lumea să fure sau să umble cu șmecheriile!” Erau în sat niște familii de bețivani, care nu aveau nici o autoritate în sat, dar ceilalți – nu!”¹⁸.

Memoriile persoanelor deportate în iunie 1941 demonstrează că gospodăriile părinților lor erau formate prin muncă asiduă a tuturor membrilor familiei, inclusiv – a copiilor. Remarcăm existența la țăranii basarabeni a unui cult al muncii, a afecțiunii pentru prelucrarea pământului, a dragostei pentru creșterea animalelor, a păsărilor. Observăm, de asemenea, o bună organizare a muncii agricole cu implicarea rudelor sau a persoanelor străine, angajate benevol și cu o bună remunerare a muncii. A afirma că a existat o exploatare a omului de către om înseamnă a susține un neadevăr sau a promova o rea credință. Față de păturile nevoiașе ale societății basarabene a existat întotdeauna un sentiment de compasiune (respectiv – de ajutorare) și de solidaritate națională, interetnică sau interconfesională.

La 28 iunie 1940, folosindu-se de susținerea Germaniei naziste și beneficiind de superioritatea militară, URSS a cotoplit teritoriile românești Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța și a aplicat politici comuniste,

¹⁶ *Ibid.*, p. 18.

¹⁷ *Ibidem.*

recurgând la teroare față de populația băștinașă. Una din primele măsuri politico-economice, luate de URSS, a fost extinderea decretului leninist de naționalizare a pământului.

Documentele dobândite de istorici dezvăluie mecanismele politicii aplicate de organele politice și cele represive față de basarabeni în anul 1940-1941. În primul rând, sovieticii au fost interesați de persoanele care au făcut parte din aparatul de stat român – primari, vice-primari, secretari ai primăriilor, aceștia fiind incriminați de colaborarea sau servirea statului „burghez”. De-asemenea, bolșevicii au „vânat” polițiști și jandarmi, învinuindu-i de „persecuții” a imaginilor „revoluționari” sau a țăranilor săraci. În al doilea rând, NKVD a arestat oameni politici și activiști (dar și membri de rând) ai partidelor numite de sovietici „burgheze” românești, precum și ceea ce ei au considerat cu sunt „moșier”, „mari” comercianți, posesori ai unor imobile importante. În vizorul sovieticilor au nimerit și foști ofițeri ai Armatei țariste sau albgardiste și ofițeri ai Armatei române, capturați în zilele de retragere din Basarabia.

Practica, aplicată de sovietici pe teritoriul ocupat, a constituit o crimă, pentru că basarabeni erau cetățeni ai României și asupra lor nu puteau fi extinse legile bolșevice. Apoi, primarii localităților au fost aleși în funcția dată de săteni/orășeni și își îndeplineau obligațiunile legitime. Aceeași situație cu polițiștii și jandarmii.

Anchetatorii staliști au fost interesați de activitățile politice ale persoanelor arestate, precum și de averea persoanelor arestate: câte hectare de pământ avea? Câți oameni angajați avea în gospodăria proprie, ce alte activități economice, comerciale a practicat? În zădar li se răspundea anchetatorilor că în unele cazuri, la recoltare sau alte munci de sezon, în ajutor veneau rudele, iar dacă erau angajate persoane străine – ele erau remunerate conform înțelegerilor dintre angajator și angajat. Chiar dacă au fost conflicte de muncă ele urmau a fi soluționate de Statul Român pe baza legislației în vigoare la acel moment. În România exista Parlament, Guvern, activau partidele politice, sindicatele etc. și nu era cazul ca sovieticilor să facă ei „dreptate”.

După cotopirea teritoriilor românești, sovieticii au stabilit frontiera pe Prut, în același timp nu au scos-o pe cea de la Nistru. Astfel, populația basarabeană s-a pomenit într-un uriaș țarc din care nu putea ieși. Sub motiv că ar fi existat un exces de populație rurală, sovieticii au mobilizat pe șantierul din interiorul URSS peste

¹⁸ *Ibidem.*

70 000 de tineri. Iar din primăvara anului 1941 au început pregătirile pentru realizarea primei deportări de masă a populației în Siberia.

La 7 mai 1941, la Chișinău a sosit S. A. Goglidze, vice-comisar al NKVD, în calitate de Împuternicit al CC al PC(b) din URSS și al Consiliului Comisarilor Poporului al URSS. La 31 mai 1941 acesta a trimis pe numele lui Iosif Stalin o Rugămintă (rus. *Просьба*) în care a încercat să demonstreze cum că „în prezent [mai 1941] rămășițele diferitor partide și organizații, cu sprijinul activ al serviciilor de informații românești, și-au intensificat activitatea antisovietică”. Și, în continuare: „Membrii Gărzii de Fier și-au înviorat activitatea, tinzând să facă legătură cu centrul Gărzii de Fier din România și să-și restabilească activitatea în cele mai mari raioane ale Moldovei. Organele Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului au interceptat legăturile lor cu străinătatea”¹⁹. În Lista lui S. Goglidze au fost incluși pentru deportare 652 primari cu membrii familiilor lor, precum și 980 de activiști ai partidelor politice burgheze românești, 137 moșieri, 440 polițiști și jandarmi, 285 ofițeri ai Armatei albe, 83 de ofițeri ai Armatei țariste, găsiți vinovați că au practicat „activitate antisovietică”, 64 ofițeri ai Armatei române (aceeași învinuire – „activitate antisovietică”), 1 948 mari comercianți, 411 posesori ai unor imobile importante²⁰.

Asemenea unei operațiuni militare, învăluită în mare secret, deportarea basarabenilor a avut loc în noaptea de la 12 spre 13 iunie 1941. Condițiile deportării au fost unele de coșmar. Interviuurile și materialele din arhive, precum și memoriile publicate de supraviețuitorii Gulag-ului scot în evidență unele trăsături specifice primului val de deportare. După trecerea Nistrului (sau în stația de cale ferată Basarabeasca) bărbații au fost separați de soții și copii, urcați cu forța armelor în alte trenuri și expediați în Siberia. La întrebarea femeilor îngrijorate de cele întâmplare, comandantii militari sovietici au mințit „genial”: ei sunt duși pentru a pregăti locurile de trai pentru restul familiei. Bărbații au fost separați de familiile, duși în orașul Sverdlovsk (azi – Ekaterinburg), iar de acolo spre nord, la o distanță de 580 de km, în Ivdel - centrul administrativ al unei rețele de lagăre de muncă, de exterminare²¹. În iarna anului 1941-1942 majoritatea din ei au murit de subnutriție, munci istovitoare, frig, boli etc.

¹⁹ Valeriu Pasat. *Трудные страницы истории Молдовы. 1940-1950-е гг.* [Pagini dificile din istoria Moldovei. Anii 1940-1950], Moscova, Editura Terra, 1994, p. 147.

²⁰ Valeriu Pasat. *Op. cit.*, p.147-148.

²¹ Lagărul de la Ivdel (oraș din 1943) a fost întemeiat în august 1937. Pe parcurs, Ivdellag s-a extins, transformându-se într-un „paiangeniș” de lagăre de muncă. Prizonierii rețelei de lagăre

Concluzie: Odată cu anexarea de către URSS a Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța pentru România a început calvarul. De atunci ni se trag toate relele, mai ales pentru basarabeni și nord-bucovineni. Țăranii au fost deposedați de pământul obținut în urma Reformei agrare și răscumpărat de cei împroprietăriți. În lista persoanelor deportate au fost incluși și trimiși în Siberia cei mai buni gospodari ai localităților, între ei – aproape toți primarii satelor. Inventarul viu și mort al acestora a fost confiscat, furat, distrus. În anii primei ocupații sovietice, apoi după reanexarea acestor teritorii (1944), sovieticii au impus colectivizarea gospodăriilor agricole, iar pentru a crea o bază materială viitoarelor colhozuri și a-i determina pe săteni să accepte colectivizarea, au organizat cel de-al doilea val de deportare (5-6 iulie 1949). În rezultat, sovieticii au reușit să distrugă dragostea plugarilor basarabeni față de pământ, față de creșterea animalelor domestice și păsărilor, față de natură. Sovieticii au reușit, de asemenea, să distrugă comunitățile sătești, cu tradițiile și obiceiurile lor, cu întrajutorarea localnicilor. Sovieticii au învrăjbit sătenii, catalogându-i pe unii ca fiind „chiaburi, „exploatatori ai muncii omului de către om, iar pe alții – proletari ai satelor. Sovieticii au întrerupt dezvoltarea firească a agriculturii basarabene, iar invenția lor agricolă – colhozul, - s-a năruit odată cu căderea regimului politic.

Ivdellag au fost impuși la tăierea pădurii, la prelucrarea lemnului. Tot ei au construit uzina de spirt și sulfat, sobe pentru metalurgia bazată pe cărbune din lemn, au extras cărbune (mina „Bogoslov-ugoli”), au construit căi ferate cu ecartament îngust; au produs mobilă, au construit autostrăzi, case etc. Numărul prizonierilor din Ivdellag a variat în felul următor: la 1 ianuarie 1938 erau 16 230 persoane; la 1 ianuarie 1939 - 20 162 persoane; la 1 ianuarie 1940 - 23 531 persoane; la 1 ianuarie 1941 - 22 255 persoane; la 1 iulie 1941 - 30 203 persoane; la 1 ianuarie 1942 - 28 424 persoane; la 1 ianuarie 1943 - 16 020 persoane. Nu este greu de observat că în intervalul de timp iulie 1941 și 1 ianuarie 1943, în Ivdellag au decedat 14 183 persoane. Vezi: *Система исправительно-трудовых лагерей в СССР. 1923-1960. Справочник*. Составитель – М. В. Смирнов [*Sistemul lagărelor de reeducare prin muncă din URSS. 1923-1960*]. *Îndrumar*. Alcătuitor – M. V. Smirnov], Moscova, Editura „Zvenia”, 1998, p. 227.

RAPTUL BASARABIEI LA 28 IUNIE 1940

Valeriu Dulgheru, *prof.univ.dr.hab.*
Universitatea Tehnică a Moldovei

„Au venit, maică, nenorociții ăștia de comuniști și ne-au luat totul: părul din cap, pământul, căruța. Un singur lucru nu ne-au putut lua. Sufletul”.

(Martori oculari)

Se spune că Domnul la ziua Marii împărțiri a dat românilor cele mai bune pământuri, dar pentru echilibru – și cei mai răi vecini. De fapt, vecinul din est se face vecinul oricui dacă dorește. Așa a procedat întotdeauna, lășindu-se pe a șasea parte a Terrei. Așa a procedat la 1812 când a rupt din trupul vechii Moldove cea mai frumoasă parte a ei – Basarabia. De atunci s-au început marile probleme pentru frântura de popor român din Basarabia, care continuă aproape 200 de ani. Însă cea mai mare belea căzută pe capul basarabenilor pe parcursul istoriei multimilenare de existență cu certitudine a fost regimul comunist-stalinist, adus pe vârful baionetelor de către „*eliberatorii*” ruși la 28 iunie 1940. Nimic nu se poate compara cu durerile, chinurile, lacrimile sutelor de mii de copii, femei, bătrâni morți în chinuri în groaznica foamete organizată de regimul comunist în 1946-'47, cu chinurile zecilor de mii de nevinovați trecuți prin camerele enkavediste ale morții din închisorile staliniste, care întreceau cu mult prin metodele diabolice, utilizate pe cele din Evul Mediu, cu chinurile zecilor de mii de deportați, dintre care două treimi erau femei și copii – ființe absolut nevinovate. Cine le poate alina câtuși de puțin durerile sufletești supraviețuitorilor acestui calvar? Nimeni nu le poate întoarce tinerețea irosită în zadar, sănătatea compromisă de tratamentul inuman, la care au fost supuși, liniștea sufletească, pierdută pentru totdeauna și înlocuită cu o permanentă dureroasă neliniște. Pleoapa trecutului tresare, ascunzându-și lacrima, și nu lasă uitarea să se cearnă peste ceea ce a rămas în istoria românilor din Basarabia – blestemul anilor 1940. „*Au venit, maică, nenorociții ăștia de comuniști la putere și ne-au luat tot: părul din cap, pământul, căruța. Un singur lucru nu ne-au putut lua. Sufletul*”, spun martori în viață ai aceluia îngrozitor calvar. Cu regret, la foarte mulți le-a luat și sufletul. Te cutremuri ascultând tristele amintiri ale celor care au trecut prin iadul comunist și mai sunt în viață. Dar câți au plecat dintre cei vii, ducând cu ei durerea înăbușită, nepermițându-li-se să se destăinuiască.

Prin soarta sa vitregă, Basarabia nu a avut parte de liniște și pace. Toate nenorocirile ne vin din est. Neamuri fără de lege și Dumnezeu (chiar dacă unii se consideră mari apărători ai creștinismului, după cuceriri de noi teritorii în vest, crucea era înfiptă drept par de hotar), străine de civilizația noastră multimilenară și de cea europeană, în general, au atentat și mai atentează asupra sfintei sfințelor unui popor – trecutul și viitorul. Din nefericire, visul abia împlinit al românilor basarabeni în perioada de liniște 1918-1940 s-a spulberat din nou. „*Din nefericire însă, visul abia împlinit/ Tot ca visul cel de-o clipă, repede s-a risipit.../ Două dintre copilițe, tam-nisam și fără vină,/ Basarabia cea blondă și cu dulcea Bucovină,/ Rupte iarăși, cu cruzime, din fruntariile Țării,/ Iau toiagul pribegiei, și-al tăcerii, și-al uitării*”, scrie istoricul Ion Filipoiu [1].

Se apropia anul de cumpănă 1940. În Eurasia apar doi căpcăuni – Stalin și Hitler, care doreau să reîmpartă lumea. Prin Pactul secret încheiat între cei doi la 23 august 1939 Basarabia este din nou vizată. La 28 iunie 1940 Basarabia este ocupată de cei cu secera și ciocanul. „*Vin bolșevicii, cu noi rânduri,/ La Prut, de sârmă ghimpată,/ Vine satana, ascunsă-n odăjdii divine./ Vine minciuna. Vine teroarea. Negura vine*”, scria cu durere în suflet despre acele zile negre reputatul poet și patriot al Neamului Gr. Vieru. Doar peste o lună – la 30 august același an –

Fig. 1. Raptul Basarabiei și nordului Transilvaniei.

din trupul rotunjit după Marea Unire de la 1918 al Țării a fost tăiat și Nordul Transilvaniei – de astă dată cu acordul celor cu svastica – Germania și Italia (fig. 1). În vara a. 1940 regimul sovietic a ajuns la concluzia că a venit momentul înlăturării unei „nedreptăți”. Acest lucru reiese destul de clar din declarația prim ministrului și ministrului de externe sovietic V. Molotov făcută la 26 iunie 1940: „*Acum, când slăbiciunea militară a URSS a trecut în domeniul trecutului, iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moștenite din trecut pentru a pune în fine bazele unei păci solide între țări, URSS consideră necesar și oportun ca în interesele restabilirii adevărului (care adevăr? Până la 1812 această provincie era parte componentă a Principatului Moldova!) să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii*

înapoierii Basarabiei Uniunii Sovietice” [2]. Fără a respecta un elementar tact diplomatic: „am devenit puternici, să luăm imediat ce dorim”. Este comportamentul primatelor.

La a doua ocupație, din 1940, guvernul sovietic a impus României doar trei zile pentru a evacua administrația și populația, însă nici această foarte scurtă perioadă nu fusese respectată. La 26 iunie 1940, la ora 22:00, Comisarul poporului pentru afaceri externe al URSS, V. Molotov, i-a prezentat ambasadorului României la Moscova, Gheorghe Davidescu, un ultimatum prin care i se cerea României „retrocedarea” Basarabiei până pe 28 iunie și „transferul” părții de nord a Bucovinei către Uniunea Sovietică. România cedează și doar după 40 de ore trupele sovietice și ale nkvd-ului au intrat în Basarabia, suplimentar în Bucovina, care niciodată nu aparținuse Rusiei, rupând din trupul României și ținutul Herța, care niciodată nu făcuse parte din Bucovina și care nu intrase în cerința inițială.

După ce Kremlinul a înaintat României ultimatumul de cedare a Basarabiei și nordului Bucovinei, Ion Antonescu l-a vizitat pe regele Carol al II-lea, la 1 iulie, și i-a prezentat Suveranului un Memoriu în care sublinia; „*Maiestate, Țara se prăbușește. În Basarabia și Bucovina se petrec scene sfâșietoare. Mari și mici unități, abandonate de șefi și surprinse fără ordine, se lasă dezarmate la prima amenințare. Funcționarii, familiile lor și ale ofițerilor, au fost lăsate pradă celei mai groaznice urgii. Materiale imense și depozite militare acumulate acolo din incurie și menținute până în ultimul moment din ordin, au rămas în mâna inamicului*” [3].

A fost din nou ocupată cea mai frumoasă și bogată pierlă a României. Dintr-o populație de 3776000 de locuitori (în conformitate cu rezultatele recensământului din 1930), în teritoriile ocupate de URSS, 2078000 (55%) erau etnici români. Peste 200000 de locuitori de toate etniile s-au refugiat în România în cele câteva zile care au urmat după 28 iunie.

Ca și în Statele Baltice „s-au găsit uimitor de repede reprezentanți ai poporului care cereau alipirea la marea familie frățească” [4]. Iar falșii istorici gen Varticean, Țaranov, Sovetov ș.a. propagau în opurile lor falsul că „...Poporul Basarabiei timp de 22 de ani nu a întrerupt lupta pentru libertatea sa, pentru instalarea puterii sovietice” [5]. De menționat: cu excepția a două așa numite „răscoale țărănești” (de la Tatarbunar și Hotin, 1924, declanșate de agenți bolșevici veniți de peste Nistru), la care practic nu au participat țărani, fiind satisfăcuți de împroprietărirea cu pământ conform Legii adoptate de regele

Ferdinand special pentru țăranii basarabeni, nu se cunosc alte „*mişcări norodnice antiregale, antimoșierești*”.

A fost cea mai cumplită teroare, pe care a cunoscut-o această așchie de popor român în întreaga sa perioadă de existență. Chiar din momentul când cizma rusească a călcat pe pământul Basarabiei, pe capul basarabenilor a venit urgia sovietică, iadul pe pământ s-a mutat în Basarabia. Crimele comise de regimul sovietic stalinist, chiar în primele luni ale ocupației, sunt inimaginabile prin numărul și cruzimea lor. După reocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord, ocupanții sovietici au declanșat exterminările în masă, arestarea și deportarea așa-numitelor „*elemente antisovietice*” – intelectuali, lucrători ai cultelor, foști funcționari, foști membri ai partidelor politice, dar pur și simplu a tuturor celor care, în opinia autorităților, nu aprobau regimul, uneori chiar ajungând la absurd (de exemplu în cazul tânărului Vadim Pirogan – ce „*dușman al poporului*” putea fi un tânăr de numai 16 ani?).

Imediat după ocuparea Basarabiei, la 28 iunie 1940, comuniștii au perseverat în a instaura „*viața nouă*” în sensul, pe care îl înțelegeau ei: arestări, deportări, execuții, toate fiind menite să-i asigure viitoarei guvernări liniștea pentru mulți ani înainte. Acest lucru se petrecea la 1940, când situația „*favorabilă*” (democrația europeană era călcată de cizma germană și nu putea să-și apere foștii aliați) i-a permis URSS să-și satisfacă poftele, când sub același pretext, fortificat și de falsul motiv molotovist precum că Basarabia ar fi fost populată preponderent de ucraineni, Basarabia este alipită la URSS.

Regimul de ocupație sovietic nu admitea respectarea nici celei mai elementare democrații. Deja la 10 iulie 1940 (la doar 12 zile de la intrarea lor în Basarabia!) „*...la cererea muncitorilor, kolhoznicilor (în Basarabia la acel moment nu existau kolhoznici!), țăranilor, intelectualității – toate păturile populației (când au reușit să se consulte cu toate păturile populației în doar 12 zile?) la mitingurile numeroase de a forma un stat național unic*” [5] CC al PCU(b) și CKP al URSS a propus crearea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.

A se vedea cum au „*satisfăcut*” ștabii de la Moscova și Kiev „*doleanțele tuturor păturilor populației*”. Motivul invocat de conducerea stalinistă despre unirea moldovenilor de pe ambele maluri ale Nistrului a fost un fals camuflat deoarece în afara așa numitei RSSM au rămas imense teritorii din Basarabia de nord și de sud, Bucovina și practic 3/5 din teritoriul fostei RASSM. Într-un mod logic viitoarea RSS Moldovenească trebuia să includă întregul teritoriu al fostei RASSM și Basarabia în întregime „*care a cerut să fie alipită*”. Însă politrucii de la

Moscova și Kiev au procedat după bunul lor plac într-un mod arbitrar, ei fiind cu foarfecele, încălcând orice norme ale bunului simț și nerespectând principiul de bază declarat de ei înșiși „*de a crea un stat național unic*”. Astfel Basarabia a fost sfărtecată în trei părți, iar fosta RASSM – în două părți. De menționat că la sfârtecarea teritoriului Basarabiei au existat variante, gândite de Hrushhiov, în care raioanele Briceni și Ocnîța la nord, și județul Tighina urmau să fie incorporate în componența Ucrainei. Se observă că și teritoriul atât de trunchiat al RSSM li s-a părut prea mare.

Astfel varianta finală a RSS Moldovenești cu capul și picioarele retezate, fără acces în Carpați și la Mare, aprobată de ștabii partiinici de la Moscova și Kiev, a fost transmisă pentru a fi examinată la sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS din 2 august 1940 (la doar puțin peste o lună de la ocuparea Basarabiei!). „...*Basarabia și RASSM a trimis la cea de a 7-a sesiune a Sovietului Suprem al URSS o delegație unică, formată din cei mai buni fii și fiuce*” (când au reușit la doar o lună de la momentul ocupării Basarabiei să-i găsească pe cei mai buni) scriu într-un mod triumfalist falșii istorici sovietici.

Fig. 2. Harta RSSM. S. Manoliu – Cartoteca.
<https://ro.wikipedia.org/w/index.php?curid=416915>

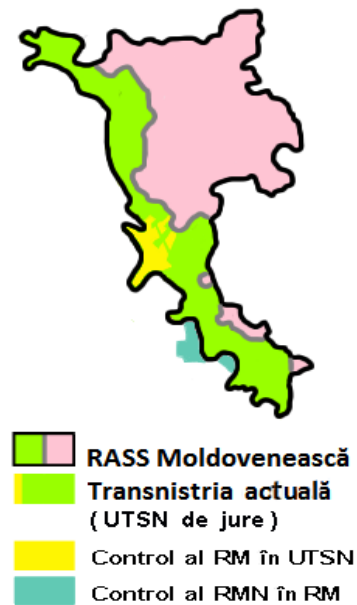

Fig. 3. Harta RASS Moldovenești, 1924.

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11344242>

Astfel, la 2 august 1940 a fost adoptată „*unanim*” (cine ar fi fost împotriva!) Legea privind formarea RSSM, în componența căreia au intrat 6 județe ale Basarabiei (Bălți, Bender, Cahul, Chișinău, Orhei și Soroca) (fig. 2) și 6 raioane (din 13) ale fostei RASSM (Tiraspol, Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Râbnița și Slobozia) (fig. 3). În același timp, teritoriile românești ale nordului Bucovinei, Ținutului Herța, nordului și sudului Basarabiei, în baza aceluiași scenariu, au fost incluse în componența Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene (RSSU). A fost un mod pur comunist de a „*legaliza*” furtul: rapid și arbitrar cu doar mimarea legalității. „*A fost lichidată împărțirea artificială a teritoriului și populației ei în două părți, a fost restabilită unitatea nației*” declară istoricii sovietici [5, p. 136]. Ce fel de unitate națională dacă în afara RSSM (structurii unitare!) au rămas Bucovina, nordul (județul Hotin care avea 48,3% moldoveni, ruși și ucraineni împreună – 40,5%!) și sudul Basarabiei (fig. 4), dar și alte 7 raioane din fosta RASSM, considerate în 1924 populate cu populație preponderent modovenească?

Mai mulți istorici își pun întrebarea de ce Stalin a acceptat această împărțire arbitrară a Basarabiei și fostei RASSM? Una din concluzii ar fi că primul secretar de atunci al RSSU, N. S. Hrushhyov, i-a prezentat lui I.V. Stalin o informație falsă privind componența etnică a așa numitei regiuni Dunărene, majoritatea fiind ucraineni. Este greu de crezut că Stalin ar fi putut fi mințit de Hrushhyov. Stalin cunoștea foarte bine problemele naționale, de care se ocupa de multa vreme (în anturajul lui Lenin acesta era domeniul de care răspundea Stalin). Trasarea hotarelor între republicile unionale (Armenia și Azerbaijan, Georgia și Rusia, Republica Moldova și Ucraina ș.a.) mai degrabă a fost un plan bine calculat cu bătaie lungă al lui Stalin. Includerea întregii RASSM în componența noii RSSM ar fi modificat componența etnică a Republicii deoarece în raioanele rămase în afara

Fig. 4. Harta Basarabiei și Bucovinei de nord sfărțecată în trei părți.

RSSM locuiau preponderent ucraineni. Apare întrebarea: de ce atunci au fost incluse în componența RASSM în 1924 și 1926? Doar din motive geostrategice: pentru a argumenta necesitatea „unificării poporului moldovenesc”, dar în acest caz subiectele unificării ar fi trebuit să fie comensurabile ca teritoriu [6].

Referitor la sudul Basarabiei dăruit de Stalin Ucrainei. Aceasta a fost o problemă mult mai veche. Pe parcursul ultimilor 2000 de ani această fâșie de pământ întotdeauna a avut o importanță strategică aparte sub aspect militar, al legăturilor comerciale ș.a. Imperiul Roman a inclus în granițele sale doar teritoriul sudului Basarabiei, delimitat de restul teritoriului prin cunoscutul Val al lui Traian care își ia începutul de la Vadul lui Isac și continuă până la Limanul Sasic din Ucraina actuală. Valul avea o funcție de apărare de năvălirile din nord, inclusiv, al dacilor liberi - Carpii, dar și o funcție de cale de comerț.

Ulterior, sub dominația turcă, Moldova și-a păstrat autonomia față de imperiu, spre deosebire de Ungaria, care a devenit pașalâc turcesc, însă unele regiuni aveau o administrare specială, devenind raiale turcești (fig. 5).

Raialele turcești (sau *kazale*) au fost teritorii ocupate de turci și formau hinterlandul unei cetăți. Astfel de teritorii au fost înființate în Moldova și în Țara Românească începând cu secolul al XVI-lea, cu funcție strategică și de control pentru Imperiul Otoman. Erau adevărate capete de pod pentru Imperiu în Principate. Numele de „*raia*” provine din limba turcă și are înțeles de turmă, gloată, supus, și prin extensie provincie sau teritoriu al împărăției otomane. În Moldova, în afara Bugeacului, turcii dețineau raialele Chilia, Cetatea Albă, Hotin, Bender (Tighina). În interiorul raialelor turcii aveau stabilite garnizoane, prin intermediul cărora Imperiul avea posibilitatea să supravegheze în permanență Țara Românească și Moldova, să culeagă informații exacte despre starea lucrurilor și să acționeze în caz de nevoie. Forțele armate cantonate aici erau special pregătite să intervină la cel mai mic semn de nesupunere. În plus aveau avantajul de a fi susținute direct de flota navală turcească. După războiul ruso-turc din 1806-1812 prin pacea de la București Rusia obține partea de est a principatului Moldova cu raialele turcești din Basarabia și a Hotinului. Ulterior, pentru a ascunde cumva jaful săvârșit față de o țară ortodoxă, a extins termenul de Basarabia (care istoric reprezenta doar partea de sud, numit de turci și Bugeac) asupra întregului teritoriu ocupat al Moldovei de est, dându-se de înțeles că raialele au fost luate de la Turcia, nu de la Principatul Moldovei!

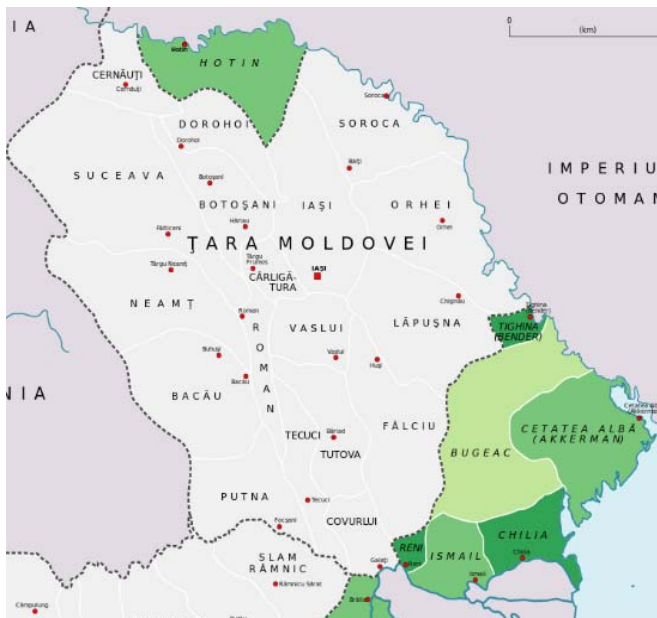

Fig. 5. Raiatele turcești în Țara Moldovei.
<https://ro.wikipedia.org/wiki/Raia>

jumătate fără respectarea împărțirii pe criterii etnice (găgăuzii și bulgarii au fost împărțiți în două, partea de nord a județului Izmail cu raionul Reni este populată preponderent de români) s-a făcut după criterii geopolitice. În scrisoarea primului secretar al CC al PC(b)M N. L. Salogor și a președintelui Consiliului de Miniștri al RSSM N. Koval' din 1946 se indica că în a. 1940 populația moldovenească a județului Izmail era de 31%, ucrainenii constituind doar 4.7% [6]. Prin aceasta URSS dorea să-și păstreze pozițiile militar-strategice și economico-comerciale în regiune.

Imediat după ocuparea Basarabiei, la 28 iunie 1940, comuniștii au perseverat în a instaura „viața nouă” în sensul, pe care îl înțelegeau ei: arestări, deportări, execuții, toate fiind menite să-i asigure viitoarei guvernări liniștea pentru mulți ani înainte. Acest lucru se petrece la 1940, când situația „favorabilă” (democrația europeană era călcată de cizma germană) i-a permis Rusiei Sovietice să-și satisfacă poftelile animalice, când sub același pretext, fortificat și de falsul motiv molotovist precum că Basarabia ar fi fost populată preponderent de ucrainenii, Basarabia este alipită la RASSM. Dacă România ar fi opus rezistență și s-ar fi opus ultimatumului din 26 iunie 1940, URSS ar fi anexat întreg teritoriul fostei Țării Moldovei. Dar oricum, de regulă cedezi ușor ceva ce nu-ți aparține. A fost un blestem căzut pe

De menționat faptul că după războiul din Crimeea, Moldova a recăpătat controlul asupra gurilor Dunării cu cele trei județe din sudul Basarabiei. Scopul aliaților în război a fost îndepărtarea Rusiei de la gurile Dunării. În a. 1918 întreaga Basarabie s-a reunit cu România, revenind la gurile Dunării și țărmul Mării Negre până la limanul Nistrului.

Împărțirea teritorială a Basarabiei de sud la 1940 aproximativ în

capul românilor basarabeni. Î-l mai simțim acest blestem, și astăzi. Satana a mutilat destine, a deformat percepții (răul, marele rău, este luat drept bine). Din păcate, unora le-a luat și sufletul. Am ajuns ca la început de mileniu trei și secol XXI să avem chiar în centrul geografic al Europei o făcătură de guvernare făcută de fiii și nepoții celor cu steaua roșie în frunte veniți la 1940 să ne „*elibereze*”: de bunăstare, de credință, de moralitate creștină, de toate. Istoria nu trebuie uitată. Istoria trebuie știută ca să nu se mai repete.

Bibliografie

1. Filipoiu I. *Golgota poporului român*. Editura „Mica Valahie”, București, 1995.
2. Scurtu I., Stănescu-Stanciu T., Scurtu G. M. *Istoria Românilor între anii 1918-1940*. Universitatea din București, 2002.
3. Buzatu Gh. *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*. Editura „Mica Valahie”, București, 2002, p. 143.
4. Suvorov V. *Spărgătorul de gheață*. Iași, Editura Polirom, 1995.
5. Varticean I.K. ș.a. *Moldavskaya SSR*. Chishinev, 1979, 497p.
6. Dulgheru V. *Istoria Integrală a Basarabiei*. Ch.: Editura Serebia, 2016. 388 p. ISBN 978-9975-4374-4-8

IV.
DIN ISTORIA TEHNICII ȘI
ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
ROMÂNESC

**A BRIEF HISTORY OF THE ELECTRICAL AND POWER
ENGINEERING EDUCATION AT THE „GH. ASACHI” TECHNICAL
UNIVERSITY OF IAȘI, ROMÂNIA**

*Adrian ADĂSCĂLIȚEI, dr., Dumitru Marcel ISTRATE, dr.,
Marinel Costel TEMNEANU, dr.
Technical University "Gh. Asachi", Iași, ROMÂNIA*

REZUMAT. Lucrarea prezintă câteva momente esențiale care au marcat evoluția educației în domeniul electrotehnic și energetic din România la Universitatea Tehnică "Gh. Asachi", din Iași, România.

1. Introduction. Mile stones

Text 1835 The „*Academia Mihăileană*” s founder is the great scholar Gheorghe Asachi, who obtained in this endeavour the permission and support of the ruling Prince Mihail Sturdza. The name of this academy was derived from the first name of the prince. Sturdza issued the official decision which authorized the founding of the Academy in 1834. As the institution was not assigned a building of its own, courses began at the Vasilian Gymnasium, a school founded by the same Asachi in 1828 (and named after the first name of another prince, Vasile Lupu, who had established an academy with its library in the early 17th century).

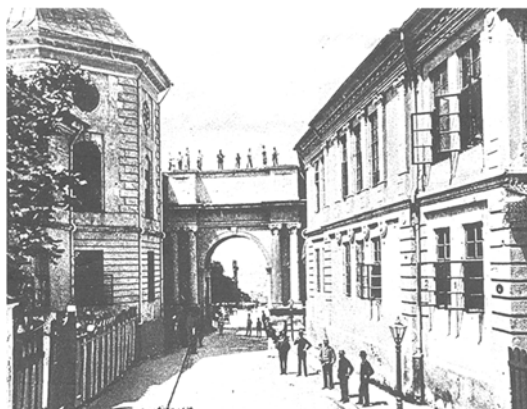

Fig. 1. 1835 The „*Academia Mihăileană*”.

On June 6, 1835 the Academy had its official inauguration on separate premises, with the participation of Prince Sturdza.

Although *Academia Mihăileană* no longer provided faculty courses after 1847, it was not legally declared closed, but just temporarily suspended its activity (during a time of a troubled political context caused by the frequent Ottoman-Russian clashes on Moldavia's soil, and the periods of the Russian occupation).

In 1860 Prince Alexandru Ioan Cuza decided to disestablish the institution and split its patrimony. Its faculties were set up as a nucleus for the newly established

University of Iași, while the inferior courses were re-created as the National High-School Iași (where studies lasted for 7 years). Many of the academy's professors continued their activity within the University.

After the Unification of the Romanian Principalities of Moldavia and Wallachia by the Prince Alexandru Ioan Cuza, the inauguration, on October 26, 1860, of the University of Iași, the first Romanian modern university, was to be a stepping stone towards the modern higher education in Romania.

There were, at first, only three faculties in the University: Philosophy, Law and Theology. Following the Education Act from 1864, the University was reorganized into four faculties: the Faculty of Letters and Philosophy, the Faculty of Physical, Mathematical and Natural Sciences, the Faculty of Law, and the Faculty of Medicine (this last one inaugurated only in 1879).

Stimulated by a new law in 1898, the University of Iași has managed to diversify its profile, to increase the number of departments, subjects taught and scientific activities.

At that time a spectacular development of the Faculty of Sciences took place: in 1892 were founded the Departments of Organic Chemistry and of Inorganic Chemistry which merged in 1906 to form the Agricultural Chemistry. Within the same Faculty, the creation of the Electrical School in 1910 was considered to be a great success, at the 60th anniversary of the Iași University (Fig. 2).

2. The Polytechnic Institute „Gheorghe Asachi”

The Education Acts from 1932, 1937 and 1938 favored the evolution of both science departments and development of the University, which grew to include: Medicine and Pharmacy, Sciences, Law, Philosophy and Letters, and Agriculture.

In 1933, the agricultural education, included in the Applied Science Department, was the founding point for the Faculty of Agricultural Sciences.

The other two branches of the same Department (the School of Electrical Engineering and the Department of Chemical Technology) were reorganized in 1937, resulting in the Polytechnic Institute „Gheorghe Asachi”, who joined the Faculty of Agricultural Sciences a year later.

The Industrial Electricity School (November 1910), which later became the Electrotechnical Institute, was, in 1938, one of the two founding colleges of the Polytechnic Institute „Gheorghe Asachi” of Iași.

Because of the events during the Second World War, the Institute moved to Cernăuți, then returned to Iași, via Turnu Severin. The socialist industrialization, the post-December 1989 atomization of the higher polytechnic education, made that the modern Technical

Fig. 2. Within the Faculty of Sciences, the Electrical School in 1910 was created.

University be connected to European standards, with flexible curricula related to requests from the real economy.

In March 1937, the Education Law voted by the Parliament at that time established that technical higher education would be taken under the aegis of the Polytechnic School of the University, creating just one higher education institution empowered to award the title of engineer at that time. As a natural consequence of the development of the engineering school from Iași, the first newly created institution under the name of Gheorghe Asachi, was founded and its first rector was elected Professor Cristea Niculescu-Otin.

The 1948 reform in education recognized the Polytechnic Institute „Gh. Asachi”, which operated until 1993 when, a new reform transformed, on May 17, 1993 the Polytechnic Institute „Gh. Asachi” Iași in the Technical University „Gh. Asachi”. Currently, the Technical University „Gh. Asachi” Iași is organized in eleven faculties: the Faculty of Computer Engineering and Automatic Control, the Faculty of Civil Engineering and Building Services, the Faculty of Architecture „G.M. Cantacuzino”, the Faculty of Chemical Engineering and Environmental Protection, the Faculty of Machine Manufacturing and Industrial Management, the Faculty of Electronics, Telecommunications and Information Technology, the Faculty of Electrical Engineering, the Faculty of Hydromechanics, Geodesy and Environmental Engineering, the Faculty of Mechanical Engineering, the Faculty of Materials Science and Engineering, and the Faculty of Textile, Leather and Industrial Management.

3. The Faculty of Electrical Engineering

The Faculty evolution was marked by the foundation in 1960 of the Power Energy specialization. Since 1995, the economic engineering (engineering and management) specialization was founded and, from 2003, IT applied in electrical engineering started as well.

Fig. 3. Modern Laboratories inside the Faculty of Electrical Engineering, Technical University Gh. Asachi România.

Since 2008, the Faculty of Electrical Engineering, by Government decision, becomes the Faculty of Electrical Engineering, Power Systems, and Informatics Applied in Electrical Engineering (acronym IEEIA), in recognition of its contributions to satisfying the needs of the real economic development in the third millennium, as well as to the development of technologies.

4. The Polytechnic Institute of București

On October 1st, 1864, Prince Alexandru Ioan Cuza signed a decree establishing the „*School of Bridges and Roads, Mines and Architecture*” in Bucharest.

The activity of this „*School of Bridges and Roads, Mines and Architecture*” was interrupted by the Prince Alexandru Ioan Cuza's abdication in February 1866.

On October 30, 1867, Prince Charles established the „*School of Bridges, Roads and Mines*” with a duration of 5 years, including a preparatory year, three

Fig. 3. October 1st, 1864, Prince Alexandru Ioan Cuza signed a decree establishing the "School of Bridges and Roads, Mines and Architecture" in Bucharest.

years of joint courses and a final year of training (specialization with two sections: Civil Engineering and Mining Engineering).

In 1913, with the intention to meet the needs of Romania's economic pre-war evolution the development of higher education was followed by applications and a first start was made by setting up a „*School of Electricians*”, later transformed in „*the Electrical Institute*” like the corresponding Institute from the University of Iași, created within the University of Bucharest. The initiative belonged to Prof. Dr. D. Hurmuzescu.

On September 1st 1920, Professor Nicolae Vasilescu-Karpen was appointed director, which elaborated the draft of a law aiming to transform the National School of Bridges and Roads in „*The Polytechnic School of Bucharest*”. The royal decree is signed by King Ferdinand in June 10, 1921.

At its beginning, the Polytechnic School of Bucharest is organized into the following four sections: Constructions, Electromechanical Engineering, Mines and Industrial Engineering.

By the law of 1938, the Polytechnic School from Bucharest turns into Politehnica of Bucharest „*Carol II*”.

The Faculty of Electromechanics was functioning with the following groups: Mechanics, Aviation, Weapons, Naval Technology, Electrical Engineering, and Electrical Communications. This situation lasted for ten years.

The Second World War disrupted the normal development of the education process, but it was not totally interrupted. At the end of the war, Politehnica of Bucharest, counted seven faculties: Constructions, Electromechanical Engineering, Mining and Metallurgy, Forestry, Industrial Chemistry, Agronomy, Architecture.

The education reform accomplished by the Law of August 3, 1948, transformed the Bucharest Polytechnic into "the Polytechnic Institute of Bucharest" with four faculties: Chemical engineering, Electrical Engineering, Mechanical Engineering, Textiles. For the first time, the electrical branch, which became one of the branches defining the technical progress, has a freestanding faculty and its groups of specialists are three in number: Machinery and Electrical Applications, Production and Distribution of Electricity, Electronics and Telecommunications.

a.

b.

Fig. 4. The Faculty of Electrical Engineering and Energy from Iași (a) and Bucharest (b).

In 1951, the Faculty of Electrical Power Engineering breaks into three separate sections: Thermo-Energetics, Hydropower, Electrical Energy. In the Faculty of Electrical Engineering, two specializations are kept: Machinery and Electrical Applications, Electronics. In 1953 specialized electronics breaks away too from the Faculty of Electrical Engineering, becoming an independent faculty.

In 1957 the Faculties of Electrical Power Engineering merged into one under the name of „*The Faculty of Electrical Engineering and Energy*” (Fig.4). These faculties will break away three years later, to reunite again in 1986, and then to separate once more four years later.

5. Personalities of the electrical and power engineering departments from Iași

Among prominent professors, true giants on whose shoulders grew the electrical and power engineering in Iași, we should mention the following few:

Professor Dragomir Hurmuzescu, born in Bucharest, March 13, 1865. After graduation in 1884, he becomes a member of the Natural Sciences Department of the University of Bucharest and also of the Physical and Chemical Department. After graduation of Sciences, he obtained in 1889 a scholarship to study physics in Paris, and in 1890 becomes graduated in physics at the Sorbonne. Hurmuzescu obtained the title of Doctor of Science on April 28, 1896 with the thesis „*A new determination of the ratio between the electrostatic and electromagnetic units*”.

It is the same year he was appointed professor of mathematical physics at the University of Iași, then professor of „*Gravity, Heat and Electricity*”. Having a clear vision of the future of science and higher technical education which had to prepare engineers, he coordinates the implementation of an „*Industrial Electricity School*” at the University of Iași, on November 1st 1910. This embryo developed in stages leading to the establishment of the Polytechnic School „*Gh. Asachi*” in 1937, with an Electrical Engineering Faculty. From that moment, the Faculty of Electrical Engineering has constantly evolved both in education and scientific performance.

Professor Dragomir Hurmuzescu’s activity in Iași ends in 1913, when he moved to the University of Bucharest, where he did the same thing as in Iași: he founded the Electrotechnic Institute. He was elected as a corresponding member of the Romanian Academy in 1915.

For the Romanian science, D. Hurmuzescu is remarkable not only as a great scientist, but also because he created a school in physics at the University of Iași, as well as laboratories and the scientific journal „*Scientific Annals of the University of Iași*”. Future physicists were trained in the sense of using rigorous experimental methods in their work, in order to achieve good results.

Professor Ștefan Procopiu, born on January 19, 1890 in Bârlad. He became head of the physics and chemistry department of the Faculty of Sciences of Iași in

1912. The same year, he occupies an assistant position at the University of Iași, at the Department of „*Applications of Electricity*” and in 1919 he is appointed professor. Follows a period of study in Paris at the Physics Research Laboratory having as teachers Gabriel Lippmann, Marie Curie, Paul Langevin, Aimé Cotton, Charles Fabry. With the thesis entitled „*On electric birefringence of suspensions*”, Procopiu became a doctor in physics at the Sorbonne, on March 5, 1924.

On January 15, 1925, he is appointed professor at the Department of Gravity, Heat and Electricity at the University of Iași. Procopiu contributed to the creation in 1923 of the Faculty of Science of the University of Iași, and to the creation in 1937 of the Iași Polytechnic „*Gh. Asachi*”, as Dean of the Faculty of Electrical Engineering (until 1 February 1941, when he was appointed Dean of the Faculty of Science of the University of Iași).

Professor Cezar Parteni-Antoni, born in Iași, in a family of intellectuals, on June 23, 1900. He attended primary and secondary school in Iași. Former student at the Faculty of Science, Department of Electricity, from the University of Iași, he became, in 1922, an electrical engineer. Doctoral studies in France, from 1923 to 1925, at the University of Nancy. With a thesis on „*Theoretical and Experimental Contributions to The Study of the Power Switching of the DC Electric Cars*” he was awarded the title of Doctor of Science in 1925.

Back in Iași in October 1925, Parteni-Antoni was appointed professor at the Faculty of Science, for the discipline „*Electrical Machinery*”. After the establishment in 1937, of the Iași Polytechnic „*Gh. Asachi*”, he became professor of Electrical Machines at the Electrical Engineering Faculty. He wrote a course in 5 volumes of Electrical Machinery, appreciated at the time. He developed an electrical machines laboratory and published numerous scientific papers in Romania and abroad.

From 1944 to 1950 he was the Rector of the Iași Polytechnic transformed into Polytechnic Institute in 1948. He ran as a Rector this school from Iași, during the difficult years at the end and after the Second World War, when, besides the inherent shortcomings due to the war, he had to deal with the destruction of the building which was bombed. Buildings were restored, laboratories were equipped, and social base for students were created. More than that, the Institute recruited new teachers.

On July 7, 1951, Professor Cezar Parteni-Antoni became the director of the Institute of Electrical Machines based in Craiova. In December 1953, he became professor at the Bucharest Polytechnic Institute, Head of Department of Special Electrical and Electromechanical Hard Machines.

In January 1954, he was elected Vice-Rector, and a year later he became Rector of the Bucharest Polytechnic Institute.

Cezar Parteni-Antoni remains one of the most prestigious personalities of the first generations of qualified electrical engineers in Romania.

Professor Alexandru Poeată studied at the Faculty of Electromechanics of the Polytechnic of Iași, between 1943 and 1948. After graduation, Alexandru Poeată was appointed assistant to the discipline of Power Engineering in the same college, starting on January 26, 1949. In the academic year 1950 – 1951, he was promoted to lecturer in the discipline of Transport and Distribution of Electricity, in the new Faculty of Electrical Engineering. He taught until 1955. He taught also subjects Rural Electrification, Use of Electric Energy, etc. until 1961. In the academic year 1961-1962, when the Energy Department at the Faculty of Electrical Engineering was established, he teaches and works as head of the Networks and Electrical Systems, until 1968. On June 26, 1968, he was confirmed associate professor. Starting with 1971, he gave courses in Electric Power Transmission and Distribution Systems until his retirement on October 1, 1990.

His research activity was in the domain of theoretical and practical issues of power engineering, such as:

- Optimization of the energy systems and regimes;
- Optimizing the development of transport systems and electricity supply;
- Prediction of burdens in urban and rural networks;
- Development of models for the study of electrical networks.

Professor Nicolae Gavrilaș obtained his engineering degree in 1956 with a major in „*Electrification of the industry and agriculture*” at the Faculty of Electrical Engineering, of the Polytechnic Institute of Iași. Between 1960 and 1963, he was a post-graduate student at the Czech Higher Technical School in Prague, where he obtained the title of candidate of

technical sciences, later equated with the scientific title of doctor engineer.

Teaching: starting in 1956 as assistant at the discipline Fundamentals of Electrical Engineering, he became in 1964 teacher of High Voltage Engineering, which he served until 2001. During his entire teaching activity, the Professor has developed the High Voltages Techniques discipline, introduced in 1960 in the curriculum, with the establishment of the Power Engineering specialization.

He was concerned with the production of textbooks (courses and laboratory guides). He had an important contribution in acquiring High Voltage Engineering Laboratory equipment, operational since 1980.

Professor Gheorghe Savin. He defended his doctoral thesis entitled „*Method for measuring inductance and capacity for sinusoidal and non-sinusoidal regimes*” in 1961 at the Polytechnic Institute of Iași.

He worked all along his academic career at the Polytechnic Institute of Iași, hired in the fall of 1949, initially in the newly established discipline of Electrical Measurements, then moving, in 1951, to the discipline of Theoretical Fundamentals of Electrical Engineering. For each of these disciplines, he created and developed laboratory experiments for students.

He became professor and doctorate supervisor in 1970. The areas of research he covered were Theoretical Fundamentals of Electrical Engineering, Electrical Measurements, making the study of nonlinear and parametric electrical circuits appreciated nationally, both through numerous publications (more than 60 papers in Romania and abroad) and as thesis advisor.

Among his publications, there is one remarkable monograph "Nonlinear and parametric circuits" (with prof. dr. ing. Hugo Rosman).

Professor Hugo Rosman, born on September 12, 1926, in Iași. He attended the Polytechnic School „*Gh. Asachi*” (the Faculty of Electrical Engineering), which he graduated in 1949. He received his PhD in 1968 with the thesis „*Study of the Linear Pasive Two-Ports Functioning in Steady State Harmonic Regime*” at the Polytechnic Institute of Iași.

He began his career in the higher education in 1950 at the Polytechnic Institute of Iași, Faculty of Electrical Engineering, teaching the discipline Fundamentals of Electrical Engineering. He was remarked in terms of the quality of teaching: his very special lectures of high scientific content, consistency

and elegance of expression were very much appreciated. He was appointed Professor in 1974, then PhD Advisor in 1990.

His research interests were in: nonlinear and parametric circuits, sinusoidal periodic regime resonance, two-ports circuits, powers in linear circuits in steady state, Manley-Rowe relations for the parametric circuits. He published over 160 papers in journals and 3 monographs (7 volumes).

From 1953, he is a member of the editorial board of the Bulletin of the Polytechnic Institute of Iași. His work in this position ensured continuity and kept an outstanding editorial quality of the journal. In 2005, he joined the editorial board of the „*Revue des Sciences Roumaine Techniques*” - série Eectrotechnique et Energétique.

Professor Dumitru Bărbulescu, born on December 20, 1919 in Iași. He graduated from the Faculty of Electrical Engineering from the Polytechnic Institute of Iași in 1949. Ph.D. degree in electrical engineering, in „*Electrical Measurements*”, was awarded in 1963 with the thesis entitled „*Methods of measurement using semi-compensation principle of the in series and shunt reactances circuits*”, sustained at Polytechnic Institute of Iași. He taught the discipline „*Electrical Measurements*”. He was appointed Professor in 1968, then PhD Advisor in 1969, in the field of Electrical Engineering.

His prodigious teaching activities and scientific research conducted on the electrical measurements lead to the publishing 3 books, courses and laboratory manual, as well as over 90 scientific articles in periodicals in Romania and abroad, as well as 6 patents. He was a member of the editorial board of scientific journals (The Bulletin of the Polytechnic Institute of Iași, The Metrology section).

The managerial qualities of Professor Dumitru Bărbulescu were proven when he acted as Dean (1963-1964) and (1964-1968) of the Faculty of Electrical Engineering, then Head of Department of Electrical Engineering, Machinery and Electronic Measurements (1969-1985).

Professor Nicolae V. Boțan, born in Basarabia, in the village Lapușna County Tătăraști, on May 9, 1915. He began his studies at the Faculty of Mathematics at the University of Iași and he becomes graduated in electrical engineering at the Iași Polytechnic „*Gh. Asachi*” in 1939. He defended his doctoral thesis entitled „*Contributions to*

the Study of the Heating of Electrical Underground Cables” at the Polytechnic Institute of Iași, in 1949, under the scientific supervision of Dr. Ing. Cesar Parteni-Antoni.

In 1941, he became a teacher at the Polytechnic Institute "Gh. Asachi" of Iași and he moved up to a teaching career as a professor in 1948. He became a doctorate supervisor in 1964 and received the academic title of doctor docent in 1969.

He taught many disciplines, many of which were introduced in programs nationwide. Among other disciplines, he taught the following: Transport and Distribution of Electric Power, High Voltage Engineering, Protective Relays, Electric Machinery, the Use of Electric Power in Agriculture.

In the first period, his scientific activity was focused on the field of Electrical Machines (coordinating partner prof. Antoni Caesar), Wind Energy (with prof. Al. Cișman) and Electrical Networks. Later, his research focused on Electric Motors issues, addressing various aspects such as speed monitoring and control electric drives, stability drives, motors asymmetric use of powers to change speed magnetic amplifiers, application of logical algebra methods to the analysis and synthesis of circuits of electric motors, choosing the optimum transmission ratio, use inertial mass, the sensitivity of energy.

He is author or co-author of nearly 200 papers, treaties, university courses, scientific research contracts. He became the head of the Electric Drive and Automation Department in 1952 and he was active until his retirement in 1980.

6. Conclusions and observations

This paper shows the evolution of electric power engineering education in Iași. This report, in remembrance of the foundation of the Power Engineering Department, presents a short history the electrical and power engineering education at the Technical University „Gh. Asachi” from Iași and the current status of electric power engineering in România.

The oldest and the most important field in electrical engineering education in Iași for the last over 110 years now faces challenges in its existence and evolution in the changing era of computer and communication.

Bibliography

1. Gușă M. D., Vremeră E. (Editors): Centenary of Education in Electrical Engineering in Iași 1910-2010 (in Romanian: Centenarul învățământului superior electrotehnic la Iași), Vol.1, Iași : PIM, 2010.

2. Bejan I. The Faculty of Electrical Engineering. Iași „Gh. Asachi” Polytechnic. History from archive documents and testimonies (Facultatea de Electrotehnică. Politehnica „Gh. Asachi” Iași: Istorie din documente de arhivă și mărturii); Polirom, Iași, 1998, România.
3. Ostap C. From the history of electrical engineering in Iași (Din istoria electrotehnicii Ieșene), Buletinul SETIS nr. 3 (an II) / ianuarie - iunie 2004.
4. <http://history.uaic.ro/>
5. <http://150.uaic.ro/istorie/>
6. 100 de ani de excelență - Centenarul Facultatii de Inginerie Electrica, Energetica si Informatica Aplicata din Iași http://www.tehnicainstalatiilor.ro/articole/nr_81/nr81_art.asp?artnr=06
7. Short History of Technical University „Gheorghe Asachi” from Iasi (Scurt istoric al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași), <http://www.tuiasi.ro/descopera-tuiasi/istoricul-universitatii>
8. Facultatea de Inginerie Electrică, Universitatea „Politehnica” din București, <http://www.electro.pub.ro/prezentare/istoric/>
9. Broșura Profesori Seniori - Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, http://www.tuiasi.ro/uploads/files/BROSURA_ZIUA_PROF_SENIORI_2011.pdf
10. Profesorul Alexandru Poată. Buletinul SETIS nr. 2/iulie-decembrie 2003 (anul I), Iași, România.

DE LA GRĂBEȘTE-TE ÎNCET, LA PLEDOARIA PENTRU ÎNCETINIRE

Laurențiu Slătineanu, prof. univ., dr. ing.
Margareta Coteață, șef de lucrări, dr. ing.
Adelina Hrițuc, drd. ing.
Gheorghe Nagiț, prof. univ. dr. ing.
Oana Dodun, prof. univ. dr. ing.
Traian Grămescu, prof. univ. dr. ing.
Universitatea Tehnică “Gheorghe Asachi” din Iași”

Rezumat. Graba este un aspect ce exercită un efect direct asupra activității ființei umane. Activitatea de documentare întreprinsă de autori în acest sens a relevat o serie de aspecte de interes general. Articolul evidențiază observațiile autorilor în legătură cu această problemă.

1. Introducere

Nu vom afirma un lucru nou dacă vom spune că în prezent ne aflăm permanent sub presiunea timpului, acceptând că resimțim aproape în mod continuu necesitatea intensificării activităților în care suntem implicați. O consecință directă este aceea că ne încercăm frecvent un sentiment de regret pentru a nu fi reușit să acordăm suficient timp reflecției, activităților recreative sau relaxante.

Într-o carte publicată în anul 2014, filosoful român Andrei Pleșu menționa [2] cu o oarecare tristețe că *“În ceea ce mă privește, sunt îngrijorat mai curând de contrariul: când văd cum arată ziua de lucru a unui tânăr de azi, mă întreb care mai poate fi bilanțul lui de viață. Activitatea lucrativă asfixiază în asemenea măsură intervalul diurn, încât “lucrativă” nu mai înseamnă nimic. ... Reușita profesională intră în conflict cu bucuria de a trăi. Lipsa de timp (blestemul de a fi mereu “ocupat”) suspendă, treptat, cel puțin două din componentele decisive ale unei existente depline: singurătatea și răgazul”*.

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm câteva aspecte apreciate ca interesante în legătură cu această nedorită influență a presiunii timpului asupra vieții noastre și soluția identificată de către unii cercetători pentru a diminua respectiva influență.

2. Graba în cultura poporului român

În înțelepciunea sa, poporul român a ajuns la concluzia frumos exprimată în proverbul „*Grăbește-te încet*”, îndemnându-și în acest fel fiii să acorde atenția

cuvенită trecerii timpului. În cuvinte cu un puternic efect emoțional, reprezentativul poet al poporului român, Mihail Eminescu, își îndemna un prezumtiv contemporan astfel: „Tu așază-te deoparte,/Regăsindu-te pe tine,/Când cu zgomote deșarte/Vreme trece, vreme vine.” (Glossă, [2]).

Fig. 1. Doar câteva dintre traducерile în diferite limbi ale cărții publicate de ziaristul canadian Carl Honoré.

3. Graba în cultura lumii

O formulare menită să atragă atenția asupra necesității de obținere a unor rezultate bune fără a acționa sub presiunea grabei pare să fi fost propusă încă în antichitate, de către istoricul roman Suetoniu, în lucrarea sa intitulată “De vita XII Caesarum”. A fost normal ca, de-a lungul vremii, diverse personalități ale lumii să identifice problema pe care o constituie graba de a acționa sub presiunea timpului și să își expună opiniile cu privire la această problemă. Astfel, Mahatma Gandhi (1869-1948) era de părere că „Viața înseamnă mai mult decât să te grăbești”. De un mare succes la public s-a bucurat cartea scrisă de către ziaristul canadian Carl Honoré (n. 1967, în Scoția) ce avea chiar titlul „Elogiul lentorii”. Cartea a fost tradusă în multe limbi (fig. 1) și este considerată și în prezent ca o lucrare de bază în domeniul abordat în prezentul capitol.

Din conturarea treptată pe plan mondial a opoziției față de presiunea din ce în ce mai mare a trecerii timpului vom menționa acțiunea inițiată de către Carlo

Fig. 2. Câteva lucrări științifice care abordează problemele educației încetinite (referințe: http://www.slowmovement.com/slow_schools.php, http://www.bluegum.act.edu.au/links/Maurice_Holt_Slow_Schools.pdf, <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/tom-hodgkinson-we-need-to-take-education-slowly-8412116.html>, <http://sloweducation.co.uk/2014/02/04/slow-education-a-personal-experience-by-amy-johnston>).

Fig. 3. Lucrări științifice care abordează problema încetinerii în știință (referințe: http://www.cie.ugent.be/vooruitgroep/pdf/slowsciencemanifesto_march13.pdf, <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v14p380y1991.pdf>, http://we.vub.ac.be/aphy/sites/default/files/stengers2011_pleaslowscience.pdf, <http://slowscience.fr/wp-content/uploads/2011/07/Slow-Science-English-2011.pdf>)

Petrini în 1986 împotriva deschiderii unui restaurant McDonald în Piazza di Spania (Roma). O primă consecință a acestei acțiuni a fost apariția organizației *Slow Food*, urmată evident de altele cu denumiri și intenții similare (*Cittaslow* sau *Slow Cities*, *Slow living*, *Slow Travel*, *Slow Design* etc.).

Filosoful norvegian Guttorm Fløistad (n. 1930) aprecia că „Necesitățile noastre de bază nu se modifică niciodată (necesitatea de a fi apreciat, de a fi apropiat, de a fi îngrijit, de a fi iubit)” și că numai încetinirea (lentoarea) poate recupera și răspunde acestor necesități.

Fig. 4. Lucrări științifice în care este abordată problema încetinirii tehnologiei (referințe: <http://www.johan.redstrom.se/thesis/pdf/slowtech.pdf>, http://www.willodom.com/slowtechnology/submissions/FINAL/2_JohnFass_cameraReady.pdf, <http://www.autodeskresearch.com/pdf/Exploring SlowTechnology.pdf>, http://sites.duke.edu/domenicoferraro/personalpage/files/2013/10/ferraro_voltech.pdf)

În 1999, Geir Berthelsen a prezentat un proiect privind „Planeta lentă” (în limba engleză, *slow planet*) și a contribuit decisiv la crearea *Institutului Mondial al Încetinirii* (*The World Institute of Slowness*), al cărui site este <http://www.theworldinstituteofslowness.com/>.

Un obiectiv similar își propunea și mișcarea pentru încetinire (*Slow Movement*) promovată de către jurnalistul Carl Honoré, menționat anterior. În calitate de secțiuni ale mișcării promovate de Carl Honoré, puteau fi menționate: *Cittaslow*, *Slow ageing*, *Slow church*, *Slow counseling*, *Slow education*, *Slow fashion*, *Slow food*, *Slow gardening*, *Slow goods*, *Slow media*, *Slow Money*, *Slow*

parenting, Slow photography, Slow science, Slow technology, Slow travel, Time poverty etc.

4. Pledoarie pentru încetinire

În calitate de lucrători cu preocupări privind știința și educația în domeniul fabricației, ne-am întrebat dacă nu există cumva conexiuni între procesul de încetinire și chiar preocupările noastre. Am avut astfel surpriza să constatăm existența unor reale cercetări științifice referitoare la aplicarea principiilor încetinite în domeniul nostru de preocupări, cel al educației [4].

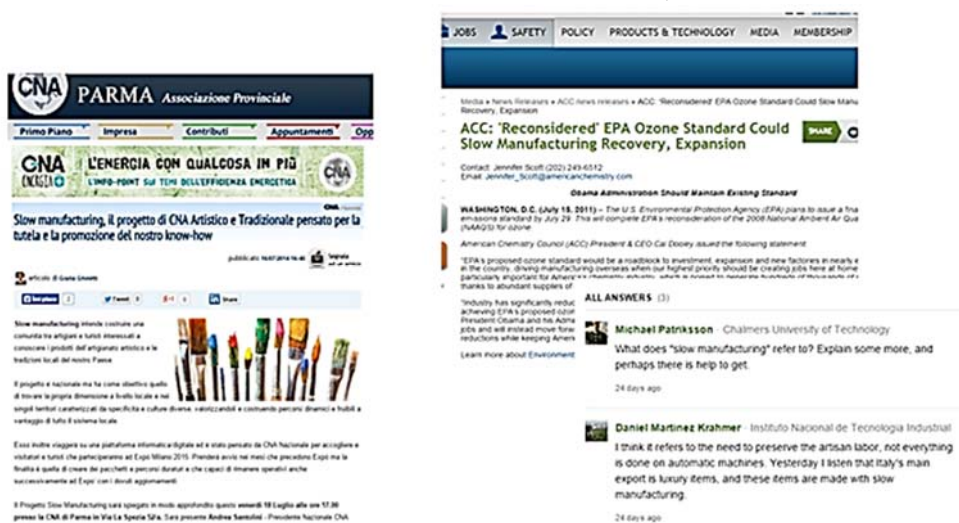

Fig. 5. Abordarea fabricației încetinite în lucrări științifice (referințe: http://www.researchgate.net/post/In_need_writing_information_about_Slow_manufacturing_factory, <http://www.americanchemistry.com/Media/PressReleasesTranscripts/ACC-news-releases/Reconsidered-EPA-Ozone-Standard-Could-Slow-Manufacturing-Recovery-Expansion.html>, <http://www.cnaparma.it/news/items/slow-manufacturing-il-progetto-di-cna-artistico-e-tradizionale-pensato-per-la-tutela-e-la-promozione-del-nostro-know-how.html>)

În primul rând am fost contrariați de existența unei mișcări privind „educația încetinită”, aceasta referindu-se desigur la asigurarea unei educații mai temeinice, prin acordarea timpului necesar pentru ca școlarii, elevii, studenții și chiar adulții să înțeleagă și să asimileze în mai bună măsură ceea ce le oferă procesul educațional. Imaginea din figura 2, care cuprinde primele pagini ale unor lucrări științifice referitoare la „slow education” este o dovadă în sensul susținerii afirmației noastre.

Și mai surprinși am fost atunci când am constatat existența unor preocupări privind încetinirea procesului de cercetare științifică (engl., *slow science*), imaginea din figura 3 aducând câteva argumente în acest sens.

Investigația noastră a continuat și am avut ocazia să constatăm că există o dorință de încetinire (de realizare mai temeinică, de fapt!) și a ceea ce constituie un al doilea obiect al nostru de activitate și anume *tehnologiile*, așa cum se poate observa, de altfel, din figura 4. Pe aceeași linie putem remarca și existența unei fabricații încetinite (engl., *slow manufacturing*) (fig. 5).

4. Obiecțiuni și rețineri față de procesele de încetinire

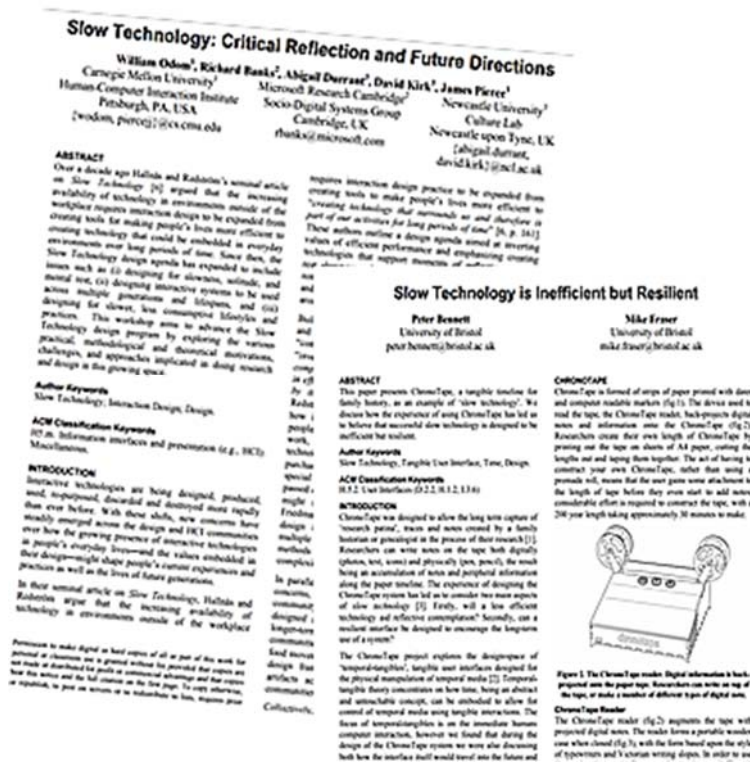

Fig. 6. Obiecțiuni față de mișcarea de încetinire (referințe: <http://www.peteinfo.com/papers/Pete2012SlowTechnology.pdf>, <https://di.ncl.ac.uk/publications/W-paper116.pdf>)

Desigur, nu există numai opinii favorabile unui proces de încetinire și vom întâlni și reacții de împotrivire la o asemenea tendință. Două asemenea opinii sunt ilustrate prin conținutul figurii 6, una dintre opinii arătând clar că „*slow technology*” este inefficientă, dar rezilientă!. Și nu putem să nu fim de acord cu

asemenea rețineri, dacă reflectăm la ceea ce ar însemna o acțiune de încetinire pentru: *a)* Ritmul general de dezvoltare a țării, a instituției, a companiei; *b)* o intervenție, în cazul unui accident; *c)* o acțiune militară; *d)* o intervenție chirurgicală etc.

4. Concluzii

Prin cele menționate anterior, am intenționat să ne oprim puțin asupra unui concept ce pare să trezească cel puțin zâmbete la început, dar care, așa cum arată rezultatele documentării noastre, ne poate îndemna la o mai profundă cunoaștere a circumstanțelor în care o acțiune de încetinire poate fi aplicată. Vom conchide că nu întotdeauna o încetinire este posibilă și recomandabilă, dar omul sau specialistul trebuie să fie pregătit pentru a aplica atât acțiuni de *încetinire* (acolo unde rezultatele ar putea fi pozitive), cât și de *accelerare*, acolo unde un asemenea proces ar putea fi necesar.

Bibliografie

1. *Eminescu M. Poezii. București: Editura pentru Literatură, 1961*
2. *Honoré C. Elogiu lentorii. O provocare adresată calculului vitezei. București: Publica, 2008*
3. *Pleșu A. Despre frumusețea uitată a vieții. Ediția a doua adăugită, București: Humanitas, 2014*
4. *Slătineanu L. Contribuții la studiul procesului de încetinire a ritmului activităților. Expunere și manuscris, 2015.*

ȚEAVA CA INSTRUMENT DE MĂSURĂ A VITEZEI DE GÂNDIRE TEHNICĂ A UMANITĂȚII

Ion CRISTEA
Profesor, Iași

Despre ȚEAVĂ ca unitate de măsură nu s-a vorbit niciodată, deși, dacă privim mai atent lucrurile găsim și această caracteristică a ei. Nu este vorba de măsurat neuroni sau alte teste specifice medicinei, psihologiei sau altor domenii de activitate.

Dacă vom privi folosirea ei pe o perioadă de mai multe milenii vom rămâne surprinși de niște observații care, pentru perioade de timp mai scurte, scapă atenției! Țeava, în general, folosește la transportul de lichide, gaze, aer sau chiar solide în anumite situații. Vom urmări pe o perioadă de 2 milenii transportul doar al aerului cu ajutorul țevii. Găsindu-se în natură aproape gata făcută, trestii și alte plante, omul a suflat în ea din cele mai vechi timpuri. Așa au apărut tot felul de instrumente muzicale de care nu ne legăm și multe altele servind și rezolvând chestiuni utile din viața de zi cu zi.

Problema ei este banală, tot omul știind ce este o țeavă, și, mai mult, folosind-o în diverse activități. Și, cu toate acestea, mai sunt unele aspecte ale ei care ne scapă cum ar fi cel anunțat în titlu. Cum vine asta? Dacă privim mai cu atenție observăm că, aproximativ cu 300 de ani î.Hr., în Europa, se folosea țeava la suflat într-o topitură de sticlă, un lucru banal de simplu! Se obținea sticlă suflată din care se puteau confecționa o diversitate de obiecte. Dacă privim mai cu atenție multe din desenele și pictogramele Egiptului Antic, vom vedea că este redat momentul de suflare al sticlei topite. În timp, figurile respective au fost interpretate în fel și chip, în timp unii emițând ipoteza fabricării de becuri! Deosebit de important și fascinant este că de aici s-a răspândit metoda în toată Europa sau aproximativ în toată Europa, fenomenul devenind unul banal și la îndemâna oricui!

Poate ca așa se explică, socotindu-se procedeul banal când, în anul 1853, Besemer se duce cu 5 kg de fontă și o țeavă ca să obțină brevetul în Anglia și este refuzat. Adică, după 2000 de ani, un om scoate țeava din topitură de sticlă și o introduce în topitura de fontă! Refuzat, merge în Germania și acesta brevetează imediat procedura, drept care, saltul în industria fierului a fost enorm. A se vedea cum, imediat, în toată Europa apar furnale, construcții mari de metal, etc. Înțelegem fenomenul dacă vom vedea cum se obținea mai înainte oțelul în Europa prin diverse metode greoaie și mai ales muncă multă și randament foarte scăzut, cum era, spre exemplu, Pulberea! Dar, fenomenul acesta de a scoate o țeavă dintr-

o topitură și a o introduce în altă topitură, nu numai în Europa, datează de 2000 de ani!

Exact 2000 de ani este necesar pentru o țeavă imensă pentru a scoate o țeavă din topitura de metal și să o introducă în topitura de sticlă. Este vorba de China Antică! Cam cu 300 de ani î.Hr., în China, oțelul se obținea din topitura de fontă, în care, printr-o țeavă se sufla aer! Nu insistăm aici asupra fenomenelor ce se întâmplau și, mai ales, cât de greu și anevoios este ca să obțină niște otel prin alte metode decât suflarea aerului topiturii. (La Galați am fost printre primii din lume, care ne-am dat seama de importanța suflării doar de oxigen și nu aer îndeosebi pentru oțeluri speciale sau structuri folosite în aviație!)

Chinezii nu suflau aer în topitura de sticlă! Cu alte cuvinte, nu am scos țeava din topitura de metal și să o introducă în topitura de sticlă și să sufle. Ca urmare, cunoaștem numai sticla turnată și nu suflată. Se explică fenomenul economic de o amploare deosebită de după noile descoperiri geografice! Peste tot se vorbește despre bogățiile aduse de europeni din China: mirodenii, mătase, ceai, aur, etc., etc., dar nimeni nu a întrebat ce duceau europenii în China! Raspunsul este foarte simplu! Europenii comercializau cu China sticlă suflată! Mărturie stau seifurile chinezești unde, în loc de metale prețioase, se țineau obiecte din sticlă suflate în Europa!

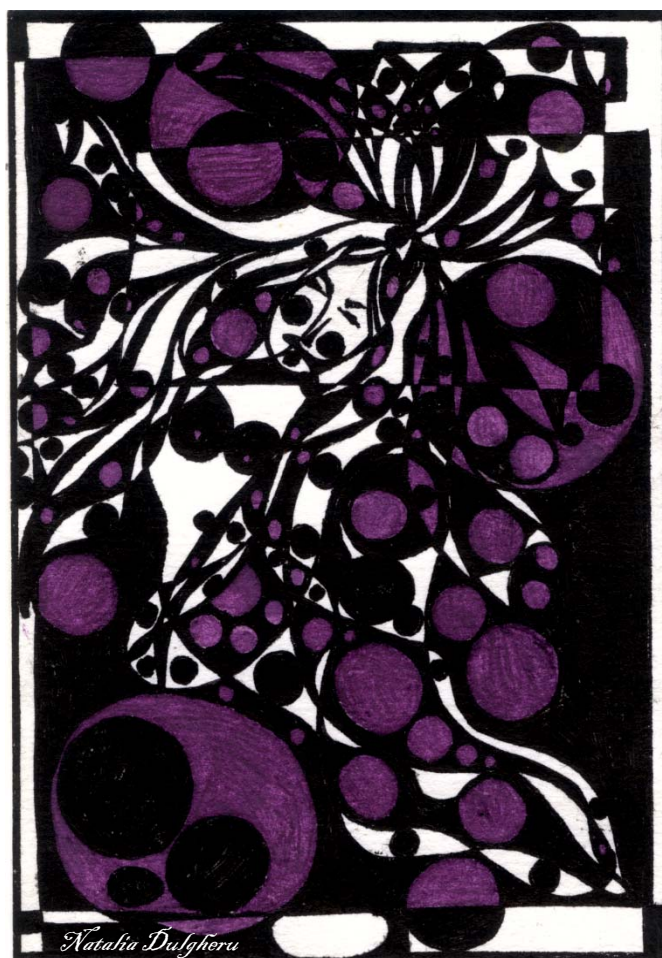
Printre altele, europenii au adus din China praful de pușcă, pe care îl foloseau la artificii! Europenii l-au introdus într-o țeavă, i-au dat foc și au schimbat lumea și echilibrele statelor prin noua armă de temut care a apărut prin această nouă folosire a țevii; legat de țevi și invenții, transportul gazului metan folosind țeava a revoluționat lumea!

Deasemenea, începând cu oala lui Papin, țeava este ceva prin intermediul căreia se culege energia atât de necesară astăzi prin simplul joc de volume dintre starea de agregare lichidă și trecerea în stare gazoasă. Astfel, motoarele cu aburi cu ardere internă au schimbat lumea prin creșterea energiei într-un ritm nemaipomenit, energie asigurată până atunci doar de animale, oameni și diverse căderi de apă!

Țeava, la ora actuală, asigură culegerea, prin metode de tot felul, a energiei mecanice. Prin transportul gazului metan se asigură lumii o altă civilizație. În viitor, încă nu stim ce surprize ne mai poate oferi țeava, pentru care, folosirea ei, de la o metodă la alta, anii pot trece cu miile, cu sutele, cu zecile sau poate va fi nevoie de și mai puțin timp.

Oricum, indiferent de utilizarea ei, țeava va rămâne un instrument de nedespărțit pentru civilizația umană!

V. PORTETE
ÎN
TIMP

PROFESORUL ION I. INCULEȚ ȘI APLICAȚII INDUSTRIALE ÎN ELECTROSTATICĂ

Florin Teodor TĂNĂSESCU

Prof. dr. ing., vice președinte ASTR, D.H.C.

Rezumat. Fiul al lui I. C. Inculeț, personalitate marcantă a anilor 1918, cu rol deosebit în unirea Basarabiei cu România, Ion I. Inculeț (fiul) este omul de știință român devenit cetățean Canadian, după stabilirea în Canada, cunoscut în întreaga lume prin cercetările sale în domeniul electrostaticii și al numeroaselor aplicații promovate de dânsul.

Lucrarea își propune prezentarea prof. Ion I. Inculeț atât ca „om de știință” cât și ca om puternic atras de țară și originea lui, păstrător al tradiției unei familii care a făcut istorie în România.

1. Date biografice

Ion I. Inculeț fiul lui I. C. Inculeț este omul de știință român -devenit după stabilirea în Canada cetățean canadian- cunoscut în întreaga lume prin cercetările sale în domeniul electrostaticii și a numeroaselor aplicații industriale promovate de dânsul, recunoscut de întreaga comunitate științifică ca unul din cei mai reprezentativi electrostaticieni.

S-a născut la Iași la data de 11 februarie 1921 ca fiu al lui Inculeț Ion C. (1884-1940) și a prințesei Roxana Cantacuzino–Bașotă. Tatal său cu înalte studii universitare la Petersburg în domeniul matematicii și fizicii a avut un rol important împreună cu Pan Halipa la unirea Basarabiei cu România în anul 1918, în conducerea unor numeroase ministere după Unire: ministrul sănătății, ministrul pentru Basarabia, ministrul de interne, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. [1-3]. În anul 1918 la propunerea lui Petre Poni, Ion C. Inculeț este ales membru al Academiei Române (10 oct. 1918), discursul său de recepție tratând o temă de larg interes „Spațiul și timpul în noua lumină științifică” (26 mai 1919). Cu un simț diplomatic desăvârșit și de o înțelepciune în decizii, pe care mulți după Unire i-au putut-o constata, el a avut rolul principal în Sfatul Țării, în adoptarea Actului Unirii.

Ghermam Pantea, fost ministru în Guvernul Republicii Democratice Moldovenești după 1918, caracteriza astfel activitatea lui I.C. Inculeț: „*El întrunea toate calitățile pentru a ocupa această mare demnitate: era calm, abil, împăciuitor și mai cu seamă extrem de rabdător. Nici o hotărâre pripită nici un pas nechibzuit. I.C. Inculeț se gândea la soarta țaranului și adesea spunea “Dacă Dumnezeu ne va ajuta ca odată cu Unirea să rezolvăm radical și reforma agrară, adică să dăm pământ țăranilor, voi fi cel mai fericit om”* [2].

I. C. Inculeț se stinge din viață în urma unui atac de cord în seara zilei de 19 noiembrie 1940.

Mama lui Ion I. Inculeț, Roxana Cantacuzino-Başotă, fiica boierului Anastase Miltiade Cantacuzino, era o femeie cu o educație înaltă, transferată în mod fericit și celor doi copii: Ion I. Inculeț și Georgel I. Inculeț care, preluând din gena tatălui lor, s-au îndreptat spre domeniul tehnicii, primul alegând domeniul electromecanicii, cel de al doilea - domeniul construcțiilor.

Domeniul Inculeț de la Bârnova era o oază de liniște, unde familia se reunea întotdeauna. Acest spirit cei doi copii Inculeț: Ion și Georgel - au căutat să-l păstreze după moartea tatălui său în anul 1940, când au devenit moștenitori, refăcând conacul și construind biserica familiei, care a devenit și o necropolă. Mormântul lui I. C. Inculeț și al soției sale Roxana sunt găzduite din 7 iunie 1942 în biserica construită de Ion I. Inculeț și Georgel I. Inculeț (inițial o capelă) [4-9].

Biserica poartă numele Ioan Botezătorul. Astăzi prin eforturile fraților Inculeț pâna la plecarea lor din țară în anul 1947, ale Mitropolei Suceava și ale sale după anul 1990, clădirile din domeniu au fost refăcute dându-li-se un caracter muzeal, conacul, biserica și parcul cu specii de plante rare devenind funcționale. Un bust al lui Ion Inculeț tatăl a fost plasat în fața conacului precum și o placă memorială. Pictura bisericii realizată în stil bizantin, a fost realizată în a. 1947 de prof. univ. Stefan Constantinescu de la Facultatea „*Belle Arte*” din București [6,9].

Fig. 1. Biserica construită de frații Inculeț, mormântul tatălui Ion C. Inculeț și parcul.

Ion I. Inculeț, fiul lui I. C. Inculeț, urmează cursurile Institutului Politehnic din București, pe care-l termină în a. 1944. Se spune că în anul de admitere au fost peste 1500 de candidați pentru 100 de locuri, Ion I. C. Inculeț clasificându-se ca cel mai valoros candidat, poziție pe care o va păstra și la terminarea facultății [10].

Schimbarea de regim în România aduce după ea multe incertitudini datorită poziției avute de Ion Inculeț în problema Unirii, iar presiunile rusești asupra familiei obligă pe cei doi frați să emigreze în America, iar apoi la sfatul unei familii prietene stabilite aici să plece în Canada, unde erau mai multe oportunități de afirmare. Se stabilește întâi la Québec și apoi la London. Lucrează la „*General Electric*” Canada, unde se remarcă prin contribuțiile sale tehnice, spiritul ingineresc și finalitatea studiilor teoretice dezvoltate aici în produse, procese și tehnologii. Acest spirit industrial, această concepție „*de a aplica*”, o va dovedi cu succes atunci când se decide să intre ca profesor la Western Ontario University (a. 1963), creator al Centrului de Cercetări și Aplicații ale Electrostaticii (AERC–Applied Electrostatic Research Centre), deschizător de noi domenii devenite priorități industriale mondiale, care poartă numele lui Ion I. Inculeț, formarea unei școli, cunoscută în toată lumea prin marii specialiști, care lucrează aici: Castle, Greason, Adamiak.

Iși dă masteratul la Laval University în a. 1963, în a. 1992 este ales membru de onoare al Academiei Române, D.H.C. al Politehnicii din București în a. 1993 și Honorary Doctor of Science la University of Western Ontario (a. 1996). Fellow of IEEE în a. 1978 și Fellow a Academiei canadiene de inginerie (a. 1994) [10-17].

În a. 1978 IEEE îi decernează un premiu important pentru contribuțiile aduse la aplicațiile electrostaticii în separarea compușilor din minerit și la curățirea gazelor, și desemnat LIFE FELLOW al acestei asociații.

După ieșirea la pensie continuă să lucreze voluntar în cadrul Centrului, inclusiv în activitatea de conducere doctorate.

A publicat mai mult de 100 articole în reviste din întreaga lume: *IEEE Transactions on Industry Applications*, *Archives of Environmental Health* și *Journal of Electrostatics*, al cărui Editor emerit a fost.

După a. 1990 a avut legături științifice strânse cu ICPE, împreună cu profesorii Florin Tănăsescu și Radu Cramariuc din România, organizând în anul 1998 în cadrul unui Program NATO o conferință internațională, care a abordat problemele moderne ale electrostaticii. Participanții iluștri în domeniu și lucrările susținute au constituit un volum de mare valoare științifică, în coordonarea lui Ion I. Inculeț, Florin Tănăsescu și Radu Cramariuc, lucrare de referință publicată de

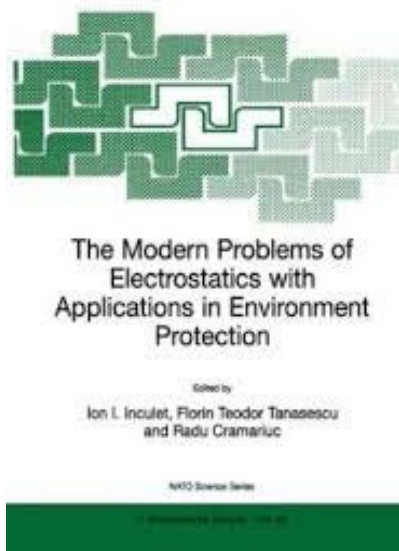

Fig. 2. Având ca editori/ autori pe I. I Inculeț, F.T. Tănăsescu și R. Cramariuc volumul editat a devenit una din cele mai recenzate lucrări în domeniul electrostaticii.

Editurile Kluver și Springer, citată în lucrările de specialitate [18]. În figura 2, se prezintă coperta lucrării.

În a. 1983 la Conferința anuală IAS (IEEE Industry Applications Society), ținută la Mexico City, Ion I Inculeț primește cea mai înaltă distincție: IAS Outstanding Achievement Award.

În a. 1986 la împlinirea vârstei de 76 ani se retrage din Universitate ca urmare a unei legi apărute la acea vreme în Ontario. El niciodată nu a acceptat acest lucru și 25 de ani după aceasta în mod voluntar a activat ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat. Era de găsit în biroul său, a continuat să-și țină cursurile, să participe la proiectele de cercetare, să fie același îndrumător al tinerilor cercetători, să publice și să țină conferințe.

La 11 februarie 2011 la sărbătorirea a 90 de ani a zilei sale de naștere el formal „se retrage” din activitatea la Western Ontario

University și acceptă desemnarea sa ca Profesor Emerit.

Moare la vârsta de 91 ani (5 noiembrie 2011), un fond „Ion I Inculeț”, fiind constituit pentru susținerea unor studenți merituoși.

A iubit România, i-a apreciat oamenii și realizările științifice, i-a sprijinit, unul din cercetătorii ICPE: dr. Mircea Slănină cunoscut prin cercetările sale în domeniul filtrelor electrostatice lucrând o perioadă de timp în centrul său AERC de la Western Ontario University.

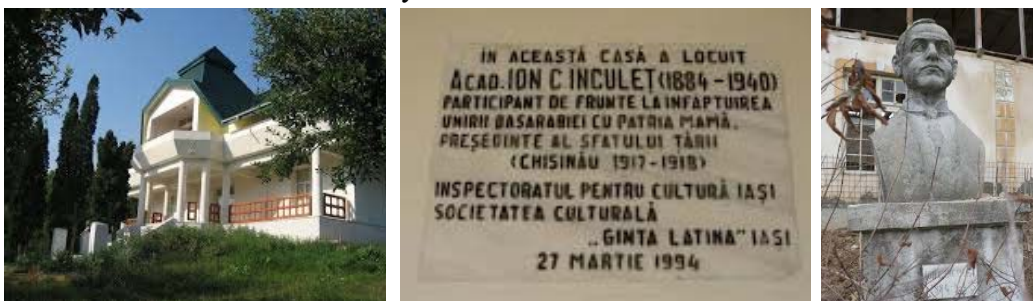

Fig. 3. Conacul de la Bârnova, placă memorială și bustul lui ION C. INCULEȚ.

2. Ion I Inculeț și activitatea sa industrială, de cercetare și profesorat

Prezentând activitatea inginerescă a lui Ion I. Inculeț în Canada, Castle – Greason spun cu umor și ușor exagerând, că ceea ce Inculeț știa mai mult de Canada și marturisea adesea că atunci când hotărâse să se stabilească aici, știa că „țara are zăpezi multe” [10]. Se integrează rapid, remarcându-se prin ținuta sa intelectuală, prin modul în care găsea rezolvări la problemele oricărui început.

Găsește imediat de lucru la Divizia de motoare electrice a Firmei „General Electric” din Peterborough – Ontario și i se încredințează sarcina de a proiecta și construi un motor de inductie de 8000 CP, în acele vremuri cea mai mare mașină electrică construită în Canada [10]. Avansează rapid în profesie, distingându-se nu doar prin soluțiile tehnice date dar și prin capacitatea de a conduce, de a găsi răspunsuri la solicitările clienților.

Avansează rapid în carieră și este promovat în diverse poziții de management ale Firmei în *Quebec City*. Înțelege însă că vocația sa este de a cerceta, motiv care-l determină să accepte în a. 1964 oferta *Ontario Western University* de a activa în cadrul ei ca profesor și cercetător, poziție care l-a consacrat pe Ion I. Inculeț ca una din marile personalități ale ingineriei, - în special în domeniul aplicațiilor electrostatice - multe din ele conducând la numeroase premiere industriale. Invitat să lucreze și în cadrul altor universități - spre exemplu, *British Columbia* - prefera *Western Ontario University* (UWO) pentru faptul că aceasta avea un mare potențial de dezvoltare. Iși amintește Ion I. Inculeț că decanul Facultății, Richard Dillon, i-a dat de lucru imediat, oferindu-i chiar un post de conferențiar (profesor asociat) și premisele dezvoltării unor programe de cercetare întrucât exista la UWO un proiect de cercetare în domeniul precipitării electrostatice, linie de cercetare importantă pentru Canada și pe care Ion I. Inculeț o va dezvolta la nivel industrial.

„Mediul” reprezenta în Canada problema de cel mai mare interes și găsirea de soluții, care să combată alterarea lui, erau cele mai căutate. Electrostatica reprezenta un câmp larg de posibile aplicații în acest domeniu: reținerea prafului industrial cu filtre electrostatice, eliminarea poluării în procesele de vopsire - în special în industria auto, găsirea de tehnologii nepoluante în tratarea și separarea minereurilor, depunerea substanțelor nutritive sau de protecție în agricultură și silvicultură, eliminarea accidentelor prin eliminarea acumulărilor de sarcină oriunde apăreau procese tribologice. Este receptiv la tot ceea ce industria cere și nu surprinde faptul că nu are ezitări în a găsi și oferi soluții pentru industria metalurgică și chimie, minerit, protecția mediului, NASA, la orice solicitare care

viza o aplicație a electrostaticii., separarea prafului lunar prin metode electrostatice.

Colaborarea sa cu firmele în vederea transferului rezultatelor cercetărilor dezvoltate personal sau de colectivul său din AERC a fost un punct esențial în activitatea sa științific inginerescă, în proiectele elaborate pentru mari firme precum: *Shell Canada, Du Pont, Nordson Corporation, M&M, ELF Aquitaine, Blue Cercle Industrie, INCO, Ontario Hydro, IBM, Toyota Motor Manufacturing, Ciba-Geigy, Dupont, Atochem and the Federal Department of Supply and Services for Energy, Mines and Resources Canada*, consultant la NASA pentru explorările de pe lună și marte.

A dovedit că are o viziune globală asupra unui fenomen, că acesta poate fi adaptat domeniului specific unei aplicații.

A reușit ca pasiunea sa pentru aplicațiile electrostaticii să o transmită și studenților săi, care în timp au devenit cunoscuți și colaboratori în domeniu, în creșterea prestigiului viitorului Centru de Cercetări în Aplicații ale Electrostaticii (AERC), cunoscut în întreaga lume, condus sau îndrumat de Ion I Inculeț până la sfârșitul vieții sale. În electrostatică și aplicațiile ei Ion I Inculeț și colaboratorii săi din AERC au devenit liderii de necontestat în domeniu, preocupările lor erau urmărite și reluate în cercetările altor colective.

Îmi amintesc că în România, colectivele, care se ocupau de aplicații ale electrostaticii, citeau cu atenție publicațiile și proiectele dezvoltate de Ion I. Inculeț, surse de idei în dezvoltarea unor proiecte proprii, de multe ori aducând contribuții științifice, care au îmbogățit volumul de cunoștințe: profesorii Radu Morar, Iuga și Samoilă, Lucian Dăscălescu la Universitatea din Cluj în domeniul separării minereurilor, profesorii Radu Cramariuc și Florin Tănăsescu, inginerii W. Glanz, D. Botez, D. Neagu, M. Slănină în domeniul acoperirilor de protecție depuse pe cale electrostatică cu soluții moderne de optimizare a procesului, filtre electrostatice, neutralizarea sarcinilor parazite, generarea ozonului și tratarea apelor reziduale, reprografie uscată a imaginilor, a separării electrostatice sau magnetice a minereurilor.

Și dacă multe din aceste cercetări s-au regăsit ca produse sau tehnologii în industria românească acest lucru se datorează în multe cazuri datorită faptului că ideile și realizările colectivelor conduse de Ion I. Inculeț constituiau o bază solidă de plecare pentru alte colective de cercetare din întreaga lume, soluții solide care permiteau să gândești pașii următori în cunoaștere, să aduci și tu “o cuantă” suplimentară în cunoaștere, o contribuție științifică la dezvoltarea domeniului.

Prima lucrare abordată de Ion I. Inculeț la venirea sa în *Western Ontario University* (UWO) și la care asociază pe unul din foștii săi studenți, care va deveni un cercetător cu o mare forță de creație, profesor și apropiat continuator al consolidării științifice a AERC - prof. P. Castle, a fost modernizarea separatoarelor electrostatice Peney (two stage), aducând prin modelările făcute și soluțiile constructive date să crească randamentul de filtrare.

Au urmat apoi numeroase proiecte dezvoltate de Ion I. Inculeț și Centrul de Cercetări AERC, care pot fi grupate după procesul electrostatic, care stătea la baza aplicației, aplicația propriu-zisă și aria industrială, în care ea putea fi generalizată.

Se poate desprinde din acestea enumerare nu doar multitudinea de aspecte, care au vizat cercetările lui Ion I. Inculeț și ale colectivului AERC, al cărui mentor a fost, ci și unitatea modului în care ele au fost tratate, cum se interconstrucionează, conducând la elaborarea unor tehnologii unificate în abordarea diverselor aplicații.

Castle și Greason, foști studenți care au devenit după terminarea studiilor recunoscute personalități științifice și colaboratori apropiați ai lui Ion I. Inculeț la AERC, recunosc rolul pe care l-a avut acesta în formarea lor profesională: „*Inculeț a fost pentru cei din jur, sursa de inspirație. Ca profesor universitar el a fost un model pentru studenții săi, prin entuziasmul său, capacitate intelectuală și sensul comun de a înțelege că trebuie să existe un echilibru între cerințele teoretice și practice ale ingineriei*” [10].

Aceeași autori remarcă 3 lucruri, care caracterizează contribuțiile științifice ale lui Ion I. Inculeț:

- Întâi, modul în care inițiază o activitate și cupleză grupe mici de cercetători din diferite discipline pentru a rezolva problemele semnificative ale ingineriei prin contribuții interdisciplinare. Articolele și comunicările susținute sunt o dovadă a acestui adevăr ;

- În al doilea rând, modul său de a aborda o problemă, care cerea nu doar o adâncime a cunoașterii fenomenului ci și tenacitatea de a insista până la găsirea soluției ;

- În al treilea rând, Castle remarcă experiența sa industrială „*o încăpățănare în sensul de a nu renunța niciodată la o ipoteză de lucru până ce aceasta nu este verificată*”.

Este remarcabilă capacitatea profesorului Ioan I. Inculeț de a oferi industriei soluții, implicarea în transferul unor rezultate care să fie apoi generalizate în multe domenii industriale atunci când un același fenomen avea nevoie de soluții. El a reprezentat în UWO puntea între comunitatea academică și mediul industrial, lucru

dovedit prin multitudinea de contracte încheiate cu firme de prestigiu, problemele importante realizate pentru acestea.

Activitatea sa științifică a fost însoțită de publicarea a peste 100 lucrări științifice, grupate după profil în categoriile: *Precipitare electrostatică (filtre electrostatice). Reținerea prafului; Filtrare electrostatică; Stropirea Electrostatică a culturilor de pe pământ și aer; Hazard Electrostatic în Industrie, Silozuri și Mine; Aplicați Fundamentale și Generale* [19].

Brevetul US 6041822 rezolva o problemă de mare importanță, și anume reducerea încărcării electrostatice la sistemele de transport pneumatic. Soluția dată, și anume izolarea unor porțiuni din suprafața conductei, preferabil în zona concavă, și introducerea unor sarcini de polaritate opusă, au condus la realizarea unor sisteme de transport lichide sau particule solide, de mare eficiență.

În contractele avute cu NASA în a. 1979, una din problemele dezvoltate a fost utilizarea electrostaticii în studiul mineralelor de pe suprafața lunii. Mediul lunar cu vacuumul său, temperatura joasă și accelerația gravitației scăzută, este favorabilă utilizării tehnologiilor electrostatice atât la minereurile magnetice cât și nemagnetice. Temperaturile joase și absența apei sugerează utilizarea triboelectricității pentru încărcarea electrostatică a solului lunar. Rezultat al acestor cercetări și dezvoltarea lor îl conduc pe Ion I. Inculeț să publice în a. 1987 cartea *„Electrostatic Benefication of Gold Ores”*.

Profesorul Ion I. Inculeț a fost foarte atașat de UWO, locul în care mari descoperiri ale sale au apărut și apoi au fost promovate în plan internațional. Pensionat în a. 1985 a continuat să lucreze, să predea cursuri, să țină conferințe, să formeze oameni. El mărturisea că *„UWO este un loc excelent unde îmi pot dezvolta ideile”*, adăugând că sprijinul Universității a fost esențial în cariera sa.

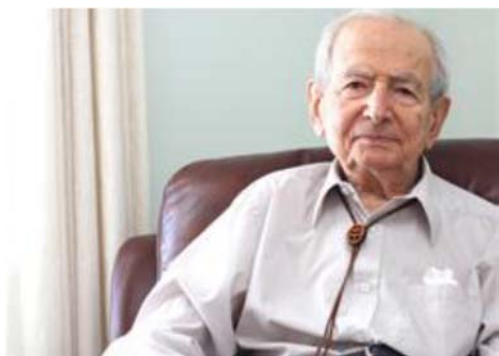

Fig. 4. Ion I Inculeț la 90 de ani

„Oh da, în toate privințele legate de cariera mea, inclusiv în legătură cu problemele de astăzi, ajutorul de la Western a fost imens. Nu numai atât, dar mi s-au oferit oportunități de a prezenta un număr de conferințe atât în scop educațional cât și pentru agreement”. Inima sa a rămas în continuare la UWO, o dragoste egalată doar de aceea dovedită față de familia sa, de soția

sa Marion care în 1990 împlinea 60 de ani de căsnicie, de copiii și nepoții săi, de prietenii săi din întreaga lume.

La împlinirea vârstei de 90 de ani, la sărbătorirea organizată de Western și 25 de ani de la prima pensionare, Inculeț își declara dorința de a nu renunța la inginerie, pasiunea pentru ea până la ultima suflare. Si așa a și făcut! Din nefericire, împlinirea celor 91 de ani, este curmată de dispariția sa câteva luni mai târziu, în noiembrie 2011, după 47 de ani petrecuți în această Universitate.

3. Profesorul Ion I Inculeț și România

Profesorul Ion I. Inculet este descendentul unei familii, care în istoria României și-a lăsat o puternică amprentă în făurirea epocii moderne. Patriotismul familiei era sentimentul dominant în care au fost educați cei doi fii Ion și Georgel, în dragostea față de țară, de familie, de valoare și moralitate, în general. Părinții săi: Ion și Roxana erau oameni de înaltă cultură, cunoștințe și sentimente, pe care le-au sădit și în sufletele celor doi copii. Conacul familiei de la Bârnova era oaza, în care acesta se retrăgea, găsindu-și aici liniștea, de aici și dragostea copiilor pentru aceste locuri.

După dispariția tatălui (1940) și a mamei (1942) cei doi frați devin moștenitorii familiei și primul lucru făcut, devenind administratorii averii lăsate, a fost refacerea conacului vechi de la Bârnova și construirea (finalizarea) unei biserici, care să devină necropola familiei, loc de odihnă veșnică pentru părinți și cei care vor urma. Legătura cu țara, cu glia, din care își extrageau forța de a exista, era prezentă și în atitudinea fraților Inculeț care în perioada 1942–1947 încep lucrările de refacere a Conacului și a Bisericii de familie, care va primi numele lui Ion Botezătorul. Biserica plasată pe o colină avea o zvelteță, pe care o remarcă de la distanță, elementele compoziționale, delicatele decorațiuni florale din jurul acesteia, poziția și configurația ferestrelor întregind o imagine apropiată de bisericile din Muntenia. Ambianța interiorului, cu contrastul dintre lumini și umbre, se adaugă efectelor estetice generate de o pictură originală și de mare frumusețe creată de prof. Ștefan Constantinescu [9].

Terminarea războiului aduce după el schimbarea regimului politic din România și presiunea asupra familiei, datorită contribuției lui I. C. Inculeț la actul unirii Basarabiei cu România, devenea tot mai apăsătoare. Mormântul lui Ion Inculeț de la Bârnova fusese profanat de trupele rusești în înaintarea lor spre Vest - din fericire biserica, nefiind terminată osemintele sale erau într-un cavou dintr-un

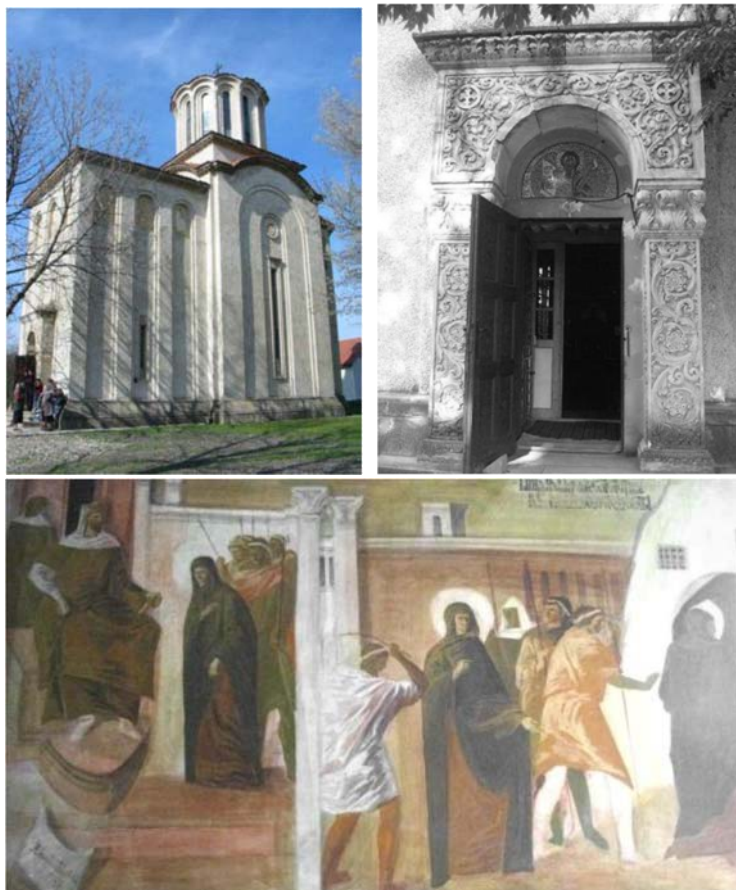

Fig. 5. Biserica – Necropola Ioan Botezătorul, a familiei Inculeț, fațada de la intrarea principală și detalii din pictura interioară [9].

cimitir
bucureștean, acesta
fiind un semnal de
ce ar veni în viitor
împotriva familiei
celui, care a avut
un rol important în
Actul Unirii
Basarabiei cu
România.

În a. 1947
emigrează cu
fratele său în
America și apoi în
Canada. Integrarea
sa în noua țară a
fost amintită în
capitolele
anterioare, dar
sentimentele sale
față de România nu
au fost influențate
de încercările pe
care viața i le-a
adus.

La sărbătorirea
împlinirii vârstei de 90 de ani, în cuvântul său de răspuns își amintea de părăsirea
României: „Când am părăsit România la aproape 27 de ani, pășind de sub
Cortina de fier, am venit în Canada să-mi găsesc o slujbă. Nu știam mai multe
despre Canada decât că aici este multă zăpadă”. În timp, a devenit una din
personalitățile ingineresti cunoscute peste tot în lume pentru noile aplicații ale
electrostaticii și contribuțiile aduse de Centrul său de cercetări în Aplicații ale
Electrostaticii, devenit izvorul unor originale aplicații ale electrostaticii.

După anul 1990, Ion I. Inculeț devine o prezență activă în viața științifică a
României, venind cu diverse ocazii în țară. În a. 1992, Academia Română îl
primește în rândul membrilor de onoare, iar Universitatea „Politehnica” din
București îi acordă titlul de Doctor Honoris Causa.

Decan al Facultății de Electrotehnică din Iași, profesorul Alecsandru Simion își amintește de întâlnirea avută de profesorul Ion I. Inculeț cu corpul didactic al Facultății, emoționantă și bogată în volumul de informații oferit de acesta din UWO [17]. De altfel, legăturile sale cu Iași-ul natal vor avea o mare regularitate, izvorâtă din finalizarea Bisericii de la Bârnova, a conacului, cedarea lor către Mitropolia Moldovei și Bucovinei, transformarea acestui domeniu într-un așezământ social/cultural, care să amintească de ceea ce a însemnat familia Inculeț în istoria României. Ion I. Inculeț nu este interesat să „obțină bani” din această avere ci „dă bani” ca să rămână o ctitorie pentru istorie, semn de înalt patriotism, care i se poate atribui.

Director al Institutului de Cercetări Electrotehnice, cunoșteam direcțiile de cercetare ale AERC-UWO, unele din ele erau abordate și de noi încât sosirea sa în țară era prilejul unor schimburi utile de documentații, articole, sugestii. Dr. Mircea Slanină de la Filiala ICPE–Iași va beneficia de un stagiu la Centrul lui Ion I. Inculeț din Canada ,elaborând și două articole publicate în revistele IEEE.

În timp, urmăream cu interes lucrările și rezultatele obținute, bucurându-ne de fiecare dată atunci când coincideam în unele idei sau atunci când obțineam rezultate similare. Marturisesc că dacă în România domeniul electrostaticii deschis la ICPE de prof. Radu Cramariuc și de prof. Roman Morar la Cluj, a condus la dezvoltări industriale de mare succes tehnic și economic: echipamente de separare, generatoare de Ozon pentru tratarea apelor industriale, vopsiri electrostatic, filtre și neutralizarea sarcinilor electrostatice parazite, fotografie uscată (xeros), acest lucru s-a datorat și urmării cercetărilor dezvoltate la AERC, care în domeniul aplicațiilor electrostatice devenise un lider acceptat de toți cei, care lucrau în acest domeniu.

În a. 1998 la rugămintea mea și a prof.dr.ing. Radu Cramariuc am adresat Profesorului Inculeț dorința de a organiza în România o manifestare științifică de amploare în domeniul aplicațiilor electrostaticii, la care să invităm personalități cunoscute în acest domeniu, o ocazie de a cunoaște stadiul lucrărilor în țări cu tradiție și posibilitatea de a aborda direcții noi. Tematica propusă și oamenii, care ne propuneam să fie invitați, au suscitât interesul Diviziei NATO pentru Știință, care a acceptat finanțarea unei asemenea manifestări în România, în coordonarea profesorilor Ion I. Inculeț, Florin Teodor Tănăsescu și Radu Cramariuc (9-12 noiembrie 1998).

La această manifestare științifică au participat specialiști recunoscuți în domeniu, care au prezentat rapoarte citate apoi cu o mare frecvență în comunitatea științifică: Ion I Inculeț și G. P. Castle (Canada), A. E. Seaver (ESA – SUA și J.

Krowley – SUA), V. Auslender (Rusia), Touchard și Dăscălescu (Franța), Hans Paur (Germania), M Carabine (Anglia), Tuhkanen (Finlanda), Kazutoshi Asano și Sh Katsura (Japonia), Chimielewshi A (Polonia), acad. Mircea Bologa (Republica Moldova), N. Szedenek (Ungaria), F. T. Tănăsescu, R. Cramariuc, Gleb Drăgan, M. Slănină, Roman Morar, A. Iuga, A. Samuilă, Mihăilescu, M. Velisar, D. Neagu, J. Constantinescu, R. Macarie, I. Jelev (România).

Au fost prezentate cu această ocazie noi soluții de depunere electrostatică a substanțelor în agricultură, tratarea apelor prin crearea prin descărcări corona a Ozonului, principii fundamentale în construcția filtrelor electrostatice, eliminarea acumulărilor de sarcini electrostatice, fasciculul de electroni în tratarea gazelor, reprografie, tehnologii noi de protecție a mediului, separări electrostatice de minerale. Cercetările și rezultatele obținute de colectivele de electrostatică de la Universitatea Tehnică din Cluj: Prof. Roman Morar, Iuga și Samuilă și cele de la ICPE București: Radu Cramariuc, FT Tănăsescu, D Neagu, Velisar, M Slănină, se înscriau cu succes în rândul celorlalte valoroase lucrări prezentate de specialiști din alte țări.

Reunite în cadrul unui volum care a avut ca editori pe Ion I Inculeț, FT Tănăsescu și Radu Cramariuc, lucrarea a fost editată în Editura Kluwer și Springer și a devenit o lucrare citată cu mare intensitate în literatura de specialitate.

Nenumărate discuții au avut loc cu ocazia acestei întâlniri între participanții la lucrări, schimburi interesante de informații, privind proiectele dezvoltate de fiecare. Organizarea a fost excelentă creind cadrul cel mai potrivit pentru promovarea unor noi cunoștințe.

În cadrul unei serii românești organizate în cinstea prof. Ion I. Inculeț participanții au putut să se cunoască mai bine, să se contureze viitoare proiecte de colaborare. Prof. Ion I. Inculeț a putut să constate nu numai dragostea, pe care i-o purtau *concetățenii săi*, dar și cei, care alcătuiau marea familie a electrostaticienilor.

Prof. Ion I Inculeț a fost iubit de români, care s-au mândrit prin ceea ce acesta a făcut în domeniul electrotehnicii și a ținutei sale morale de autentic om de cultură. La împlinirea vârstei de 90 de ani profesorul Alecsandru Simion îi inchina un frumos și documentat articol: Inginerul ieșean Ion I. Inculeț la vârsta de 90 de ani [17], prezentat în fața celor veniți la o manifestare de suflet a românilor: CUCUTENI 5000 REDIVIVUS.

În Istoria tehnicii românești și universale, profesorul Ion I. Inculeț nu rămâne doar prin rezultatele științifice comunicate, prin faptul că a dat „*bătrânei doamne a electrostaticii*” noi semnificații și deschideri de interes tehnic, ci prin

Fig. 6. Ion I. Inculeț la seara organizată în cinstea sa. În stânga prof. Ion I. Inculeț, acad. Gleb Drăgan, profesorii Florin Tănăsescu și Iuga; acad. Mircea Bologa. În dreapta - organizatorii conferinței: în spate: prof. Radu Cramariuc și ing. Rogoveanu; la mijloc prof. Florin Tănăsescu, prof. Ion I. Inculeț, acad. Gleb Drăgan. În față: doamnele din secretariatul tehnic.

comportamentul său de om de cultură, pasionat de muzică clasică și de curiozitate științifică în tot ceea ce făcea, modest și drept în a judeca oamenii și evenimentele, pe care le-a trăit, în generozitatea de a forma oameni și a-i ajuta în carieră.

O amintire, care nu se va șterge în memoria noastră și a timpului, amintire despre un savant, care nu și-a uitat țara și prin ceea ce a făcut, a cinstit-o!

Bibliografie:

1. Academicieni din Basarabia și Transnistria (a doua jumătate a secolului XIX – prima jumătate secol XX), Chișinău 1996.
2. Membrii Academiei Române (1866 – 2003).
3. Ion C. Inculeț; https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_C_Inculet
4. *** Conacul lui Ion Inculeț de la Bârnova file :/F:/ conacul lui Ion Inculeț din Bârnova. www.destinatiituristice.ro/article/32512/conacul-lui-Ion-Inculet.
5. Conacul lui Ion Inculeț din Bârnova. https://ro.wikipedia.org/wiki/X\Conacul_lui_ion_Inculet
6. ***Comuna Bârnova <http://barnova-iasi.tripod.com.parohia.html>.
7. *** Biserica Sft Ion Botezatorul din Bârnova. www.istoria.md/articol/11/Biserica_Sfantul_Ion_Botezatorul_din_Barnova.
8. Conacului Ion I. Inculeț din Bârnova – Galeria foto la zi.ro.infoturism.iasi.
9. Andrei R. A Church for a man. The Inculet Family Chapel/European Journal of Science and Theology. Oct 2014. Vol 10, Nr 5. p 243 -251.

- 10.** Peter G. S. Castle, Greason W. A Pioneer in Electrostatic Processes. IEEE Industry Applications Magazine Sept/Oct, 2014 p 8-13, 82.
- 11.** Castle G. S. P. Special Announcement. Journal of Electrostatics 37 (1996), p 221 -222.
- 12.** Ion I Inculet. Western University . File:// F: / Inculet,Ion I.htm.
- 13.** Ion I Inculet https://ro.wikipedia.org/wiki/ion_I_Inculet.
- 14.** *** Biography Ion I Inculeț. University Western Ontario. www.tandfonline.com/.../02726359808906778.
- 15.** *** In memoriam Ion I Inculeț. www.eng.uwo.ca/news/2011/in_memoriam_inculet.
- 16.** *** Caring Respect, Dignity. <http://www.westviewfuneralchapel.com/pages/obituaried/detsold.ph..>
- 17.** Simion Al. Inginerul ieșean Ion I. Inculeț la 90 de ani. În vol: Al VI-lea Simpozion Internațional Cucuteni 5000 Redivivus. Ed. Palatul Culturii, Iași 2011. Editori: Lacramioara Stratulat, Vasile Puiu, Lorin Cantemir, Lenuța Chirilă, p. 122 – 132.
- 18.** Inculeț Ion I., Tănăsescu F. T., Cramariuc R. The Modern Problems of Electrostatics with Applications in Environment Protection. Ed Kluwer, Springer, vol 63 NATO, 1999.
- 19.** Ion I Inculeț. List of Selected Publications of Prof. Inculet in the Areas of Particle Electrostatics. In: particulate Science and Technology 1998, 101-106.
- 20.** *** Patents by Inventor Ion I Inculeț. <http://patents.justitia.com?inventor/ion-i-inculet>.

**EMIL LUCA-INGINERUL IEȘEAN CU DIPLOMA NR. 1
(partea a II-a)**

*Adrian Puișoru, dr.ing., cercetător
C.M.N. „Moldova” Iași*

Foștii săi studenți, cred însă că Emil Luca nu are doar meritul de a fi deținut numărul 1 pe o diplomă. Gradul de profesor universitar avea să-l câștige în 1947, la 32 de ani. Peste trei ani, împreună cu profesorul Vasile Petrescu al cărui asistent universitar fusese, a realizat - după cum susține - cele mai scurte unde electromagnetice din lume. *„În a. 1950, cele mai scurte unde electromagnetice din lume erau de 100 de microni. Noi am obținut o reducere până la 0,8 microni. Dacă am fi avut aparatură, am fi putut produce lumina, cum au reușit, în 1960, americanii, când au produs laserul”*, explica prof. dr. Emil Luca. Și în alte domenii a făcut pionierat. Dovezile le are adunate într-un dosar cu șină, mai vechi decât comunismul. Președintele celei de-a VIII-a Conferințe Internaționale de Ferofluide, ținută la Timișoara, îl menționa în discursul său pe tânărul profesor ieșean, ca fiind autorul primei cărți de ferofluide din lume. *„Aflat la o conferință la Timișoara, descoperitorul ferofluidelor, Ronald Rosensweig, a cerut toate cărțile existente în librăriile din oraș, pentru a le duce în America”*, spune profesorul, marcând cu arătătorul și cu sclipirile din ochii albaștri importanța momentului.

Dacă ar fi trăit în altă țară, Emil Luca ar fi fost, poate, pus pe un alt postament. În a. 1970, după cum susține, a realizat în același an cu indienii, primii electreți din lume. Banalele microfoane de azi nu ar putea funcționa fără aceste piese cu electricitate permanentă. Când le-a realizat Emil Luca, cine să audă însă de România? În literatura de specialitate, realizatori ai electreților au fost menționați doar indienii, deoarece în România nu aveai unde să publici. Acum, o cincime dintre cele aproximativ 200 de lucrări științifice ale profesorului au apărut în străinătate. O parte dintre cercetările sale au fost incluse în cărți de bază ale fizicii. Cartea lui Landolt-Bornstein, elaborată de International Business Corporation, instituție ce i-a solicitat în a. 1972, publicarea studiului său *„Influența distribuției cationilor asupra temperaturii Curie în cazul feritelor Cu-Ni”* ține în mod special să fie menționată.

„Pentru a te impune în fața studenților trebuie să te faci stimat și iubit”.

Chiar dacă nu a obținut, poate, notorietatea științifică internațională, pe care ar fi meritat-o, profesorul Luca a trăit gloria lui. Căci, în anii tinereții sale, un

profesor universitar de talia sa, la o universitate abia în formare, strălucea cu adevărat. Când și-a început cariera academică, în a.1941, cele două facultăți ale Politehnicii n-aveau mai mult de 20 de profesori și conferențieri. Azi sunt cu sutele, iar studenți sunt mii. „Cum să mai aibă timp profesorul să lucreze cu fiecare student în parte?”, întreabă retoric prof. dr. Emil Luca, convins fiind că „fără această comuniune sufletească între student și profesor, nimic nu se poate face”. Experiența i-a arătat că stima se câștigă mai ușor. „Să te faci iubit însă, e mai greu”, spunea completând apoi: „Eu m-am înțeles cu studenții extraordinari!”. „Avea o ținută extrem de academică. Impresiona pe toată lumea”, își descrie fostul profesor dr. Mircea Gușă, fost decan la Electrotehnică. Prof.dr. Emil Luca i-a fost profesor în '64, în anul al doilea. Vorbea „neîntrerupt” în timpul cursului, avea un discurs „coerent și rapid, astfel încât era o performanță să îți pasul cu dumnealui”. La curs, vorbea liber – își amintesc foștii săi studenți - și „nu venea nici măcar cu o foiță cât de mică”, spunea însuși profesorul. „Cursul său era foarte dificil pentru noi, cu multe elemente de noutate, iar examenul era foarte dificil”, își amintește și prof.dr. Costel Emil Teodor. La profesorul Luca greu se lua nota maximă. O performanță, pe care nici profesorul Teodor, nici profesorul Gușă n-au atins-o la vremea lor, aflându-se însă „aproape de limita superioară”, după cum spune primul dintre ei.

La o bursă de 1500 de lei, o friptură de 4 lei era nimica toată. Își mai permit profesorii de azi să-și trateze studenții cu aceeași exigență? Câți dintre miile de admiși pe bază de dosare ar mai promova, oare, Politehnica? „Aud că acum tinerii se plâng până și de bacalaureat. Păi, știți cum era la vremea mea?”. Dintre cei 156 de candidați, absolvenți din opt licee, care au susținut în 1935 bacalaureatul la Liceul din Suceava, doar 16 au promovat. După tezele scrise, eliminatorii, trei la număr - la română, franceză și, în funcție de profil, matematică sau latină - din cei 156 au rămas 38. Doar 16 dintre aceștia au promovat însă cu totul, luând o diplomă. Din satul natal Pomârla, de lângă Dorohoi, Emil Luca a fost singurul dintre cei opt absolvenți de liceu care a promovat. Astăzi, o promovabilitate de 10% la nivel de județ ar declanșa probabil, o revoluție populară. În ciuda acestei exigențe, la facultate ajungeau mai mulți copii de țărani decât azi. Între aa. 1935 și 1940, de exemplu, comuna Hudești, cu cele patru sate ale sale, între care și Pomârla, „avea” la facultate 18 studenți. „Acum e unul singur: băiatul notarului”, spune prof.dr. Emil Luca. Deși era și atunci sărăcie la sate, copiii de țărani primeau burse, cu care o duceau chiar bine în liceu și în facultate. Liceul „Anastasia Bașotă” din Dorohoi, de exemplu, unul din cele mai vechi din Moldova, destinat în exclusivitate elevilor de naționalitate română, asigura casă și masă gratis pentru

toți elevii proveniți de pe fosta moșie a boierului Bașotă. Așa lăsase boierul Bașotă, întemeietorul școlii, prin testament. La facultate, primii admiși primeau bursa de studii. În promoția sa, decanul Facultății de Științe, celebrul fizician Ștefan Procopiu, a împărțit bursa de 1500 de lei între Emil Luca și următorul de pe listă. *„De-acasă nu primisem nimic. Mi-a zis tata: Te-am făcut bacalaureat, descurcă-te”*. În schimbul meditațiilor pentru bacalaureat, a primit gazdă și masă. Mai dădea însă și alte preparații, sâmbăta și duminica, pentru doi frați, elevi la Liceul Militar. Amândoi, Ionel și Georgică - acum morți amândoi - au făcut apoi o facultate, ultimul ajungând profesor la Politehnică. Cu banii câștigați astfel își completa bursa lunară de 750 de lei, până la 1000 lei. Din prima bursă, i-a luat tatălui o haină, pe care i-a dus-o acasă în dar, la vacanța de Paști. *„Cam asta era, atunci, mentalitatea unui tânăr”*, spunea sfătos profesorul Luca. Deși muncea pentru a se întreține, studenția a fost pentru el raiul. Se raportează, firește, la anul de grație 1938, vârful dezvoltării economice a României. Mergea săptămânal cu colegii la restaurant, unde pâinea se dădea la discreție, gratis. Dintr-o jumătate de bursă de 750 de lei, o friptură de patru lei era nimica toată. Vinul costa în medie între 4 și 6 lei, cel mai scump, Grasa de Cotnari, fiind 7 lei. Ca student, era mai elegant îmbrăcat decât a umblat apoi ca profesor. Regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, instaurat la 10 februarie 1938, nu i-a afectat în vreun fel studenția. *„Ce treabă aveam noi cu asta? Doar atât, că s-a introdus mai multă disciplină și că au fost desființate organizațiile studențești, în care se infiltraseră puternic legionarismul”*.

„Au tras rușii după mine, dar nu m-au nimerit”.

Emil Luca nu a fost legionar, după cum n-a intrat mai târziu nici în partidul comunist. *„Eu eram la fel de bun prieten și cu Popinceanu, și cu un evreu, Max Vexler. Eram toți ca frații. Mi-amintesc că odată am boicotat eu și Popinceanu un examen pentru că profesorul nu respectase programa, iar dintre toți colegii, numai Vexler s-a solidarizat cu noi și a părăsit sala”*, spune Emil Luca. În martie 1945, când au venit comuniștii, mulți profesori universitari se temeau să se întoarcă la Iași, de la Turnu-Severin, unde fusese refugiată Politehnică. Emil Luca susține ca nu s-a temut să se întoarcă. Trecuse prin multe și nici n-avea, zice el, motive să se teamă de ceva. În război s-a înrolat în Regimentul II Artilerie Antiaeriană, pe 22 iunie 1941. A rămas pe front până la 15 noiembrie 1944. *„Am luptat la trecerea Prutului, la Țiganca, până la Fălciu – Huși. Acolo era s-o termin: Rușii bombardau continuu. 48 de ore am stat încercuiți în Basarabia”*, își amintea profesorul. A lucrat apoi la un atelier de reparații auto al armatei. 23 august '44 l-a prins la Mărășești: a fost luat prizonier de ruși. După cinci zile, și-a

spus că ori evadează ori moare. „*Au tras rușii după mine, dar nu m-au nimerit. Am trecut prin gardul de sârmă și am fugit desculț, timp de două zile și două nopți, până la București*”.

„*Neexersată, memoria se strică*”.

În martie 1945, a venit împreună cu rectorul Partenie la Iași, să pregătească revenirea Politehnicii din refugiu. Spațiul oferit de Universitate, de fapt actualul corp A, era distrus de bombardament și încă mai funcționa acolo un lagăr de prizonieri germani. „*După ce aceștia au fost mutați într-o clădire de vizavi, am venit cu 15 muncitori și până la 1 aprilie am făcut funcționabile 22 de încăperi din clădire*”, rostea cuvintele cadențat, pe ton mobilizator, profesorul Luca. Așa cum făcea în urmă cu o jumătate de veac, când se întâlnea de două ori în fiecare săptămână cu profesorii Dumitru Mangeron și Alexandru Climescu, de la Matematică, pentru a-și antrena mintea. Citeau de exemplu, toate statele Africii, apoi toate capitalele lor, iar la următoarea întâlnire încercau să vadă câte dintre ele le știau pe de rost. „*Neexersată, memoria se strică*”, este una dintre „*lecțiile*” profesorului Luca.

A trecut în veșnicie la 11 iulie 2007 și a fost înhumat în cavoul familiei din Cimitirul Eternitatea, fiind condus de o mulțime impresionantă de discipoli, cadre didactice, colaboratori și absolvenți.

VALERIAN DOROGAN
– INGINERUL ÎMPĂTIMIT DE ISTORIA NEAMULUI

Valeriu Dulgheru, prof.univ.dr.hab., D.H.C.

Sergiu Zaporojan, conf.univ.dr.

Ilie Manoli, conf.univ.dr.

Zinaida Stratan

Universitatea Tehnică a Moldovei

*„Ne mor prietenii, ne mor, / Murim și noi în moartea lor,
Că-ntârzie îngrozitor, / Într-una, primul ajutor”.*

(A. Păunesci. Ne mor prietenii)

Chiar în momentul scrierii acestor rânduri se împlineau trei ani de când Valerian Dorogan nu mai este printre noi, nu ne mai delectează cu comentariile sale filozofice despre sensul vieții, despre misiunea intelectualului, despre cea mai perfectă creație a lui Dumnezeu – OMUL. În noaptea zilei de 5 octombrie 2017 inima lui a încetat să mai bată, plecând în lumea celor drepti. La vârsta de doar 63 de ani neîmpliniți.

S-a stins din viață subit, la vârsta înfloririi puterilor sale intelectuale și creative, ca un stejar viguros lovit de fulger în plină vară. Acesta e destinul stejarilor să fie bătuți de fulgere. Este o pierdere grea pentru știința românească, în special pentru științele exacte și cele ingineresti, locomotiva progresului. Cel mai greu le-a venit să se despartă de Valerian Dorogan tatălui său, Vasile Dorogan, în vârstă 92 de ani, copiilor Daniela și Andrei și nepoțelilor Andreea și Robert (Robi al bunicului, cel mai mic).

Acum e trist la Universitatea Tehnică a Moldovei. E trist că nu mai este printre noi Valerian Dorogan, prorector pentru Cercetare și Doctorat, prof.univ., dr.hab., Membru de Onoare al Academiei de Științe Tehnice din România, membru al Adunării Generale a Secției „Științe Inginerești și Tehnologice”, savant notoriu cu recunoaștere internațională în domeniul tehnologiilor semiconductorilor și optoelectronicii, un Mare Patriot. A fost membru al biroului Forului democrat al românilor din Republica Moldova, membrul al biroului mișcării unioniste „Sfatul Țării IP”. A fost unul din fondatorii irepetabilului Simpozion „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”, ultimele trei ediții desfășurându-se fără el. Prima ediție a Simpozionului a avut loc la puțin peste 3 luni de la memorabila întâlnire din c. Cucuteni, unde a fost luată decizia de a organiza un

Simpozion, la care să fie bineveniți specialiști din diverse domenii cu tangență la Istoria Neamului, în perioada 26-27 octombrie 2006 cu participarea primarului de Cucuteni Mihai Tun. Au urmat ulterior alte 11 ediții. La cea de a 12-a ediție urma să plecăm împreună cu Valerian la Iași pe 19 octombrie, fiind făcute ultimele organizări, însă Valerian ne-a părăsit. Fiind acolo în ceruri nu a mai ajuns fizic la această ediție însă noi, cei prezenți, l-am simțit alături de noi și la această ediție, precum a fost permanent la toate celelalte 11 ediții.

E trist când pleacă profesorii!

Valerian Dorogan s-a născut la 3 ianuarie 1955 în satul Cotiujeii Mari, raionul Soroca, în familia pedagogilor Vasile Dorogan, profesor de limbă română și muzică, o bucată de timp și conducătorul corului școlii, și a mamei Lidia Dorogan (Prodan), profesoară de geografie și biologie. De la părinți a moștenit interesul pentru științe, pentru floră și faună, pentru literatură și arte. Citea mult, devenind adevărat cărturar, era pasionat de muzică, cânta la vioară, îi plăcea să meargă la vânătoare, această ocupație practicând-o mai mult din dragostea de a se afla printre prieteni, în sânul naturii. Era și un împătimit drumeț al potecilor de munte și de pădure. Venea dintr-o generație mai îndepărtată de cel de al doilea război mondial, o generație mai cu carte, mai moderată, mai cuviincioasă, mai setoasă de cunoștințe, de a pătrunde mai în profunzime fenomenele naturii, de afirmare cu toată seriozitatea pe tărâmul cercetării, o generație care a avut și un cuvânt mai greu de spus în domeniul științelor. Comunitatea științifică este recunoscătoare părinților pentru educarea unui om de știință competent, cult, onest, demn, cu verticalitate.

Pușca sau vioara? A ales pușca ca pasiune, dar sunetul corzii vioarei l-a marcat toată viața.

După absolvirea școlii medii din Cotiujeii Mari (1961-1971) și-a continuat studiile la Universitatea Tehnică din Moldova, Facultatea de electrofizică (1971-1977). A dat preferință Reginei științelor – Fizicii, în detrimentul muzicii și vânătoriei, fizicii experimentale, pe care reformatorul fizicii Galileo Galilei (1564-1642) o punea în capul mesei tuturor științelor. A susținut teza de licență în domeniul fizicii dielectricilor și semiconductorilor: „*Diode electroluminiscente pe*

baza compușilor ternari AlGaAs”. Dar nu s-a oprit aici. Doctoratul l-a continuat tot la Universitatea Tehnică a Moldovei, sub conducerea prof. univ. dr. hab. Viorel Trofim, dar cu deplasări de lungă durată la vestitul Institut Fizico-Tehnic „A. F. Ioffe” din Sankt-Petersburg (pe atunci Leningrad), o forjerie de cadre științifice cunoscută în întreaga lume (din această instituție de cercetare merituosă au pornit în lume viitorii laureați ai Premiului Nobel P. L. Kapița (1894-1984) și J. A. Alfyorov (1930-2019)), în Laboratorul „Fenomene de contact în semiconductori” (1982-1985). Teza de doctorat „Celule solare subțiri pe baza heterostructurilor AlGaAs” a fost susținută în a. 1987, obținând titlul de doctor în științe tehnice (ingineresti). Au urmat apoi cercetări și mai aprofundate în domeniu, încununată cu susținerea în a. 1999 a celei de a doua teze, de doctor habilitat: „Dispozitive cu semiconductori pentru recepția radiației optice și tehnologii de confecționare pe baza epitaxiei din faza lichidă”, în urma căreia i s-a conferit titlul de doctor habilitat în științe ingineresti.

Cu capacități intelectuale și de muncă deosebite, Valerian Dorogan a urcat treaptă cu treaptă scara ierarhică a profesiei în cadrul Universității Tehnice a Moldovei – de la inginer până la profesor. Cu un asemenea palmares în cariera de cercetător, o candidatură mai bună pentru funcția de prorector pentru cercetarea științifică și doctorat nici că se putea găsi. A fost mâna dreaptă a rectorului 16 ani la rând (2001-2017). A cinstit această funcție, la care l-a ridicat încrederea colegilor săi de breaslă prin muncă onestă și dăruire.

Profesorul și prorectorul Valerian Dorogan a fost un cercetător de înaltă competență în domeniul fizicii și ingineriei electronice, cu vizibilitate recunoscută în mediul academic din Republica Moldova și de peste hotare. A fost un adevărat pilon al cercetării științifice la Universitatea Tehnică a Moldovei și un promotor al culturii, care a lăsat urme adânci în viața spirituală a Universității.

În calitate de prorector pentru cercetare și doctorat al Universității Tehnice a Moldovei a participat activ la (re)organizarea domeniului de cercetare și inovare în colaborare cu omologii săi de la alte universități și colegii de la Academia de Științe a Moldovei, a contribuit la dezvoltarea și modernizarea învățământului ingineresc în Republica Moldova, a fost un

promotor al dezvoltării în Republica Moldova a unei societăți bazate pe cunoaștere. A fost expert pe parcursul multor ani în cadrul Comisiei de Acreditare și a Comisiei de Atestare ale Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, cu contribuții importante la acreditarea organizațiilor din sfera științei și inovării și la pregătirea și atestarea cadrelor științifice de înaltă calificare.

Prorectorul Dorogan era un sprijinitor fervent al organizării unor evenimente legate de memoria personalităților științifice și culturale nu numai din Republica Moldova, ci și din întregul areal de știință și cultură românesc. Era un împătimit al istoriei neamului. Cu totul neobișnuită pentru o instituție inginerescă a fost organizarea periodică a „Simpozionul Cucuteni – 5000 Redivivus”, manifestare care demonstrează cu prisosință, cu artefacte arheologice veritabile, că avem rădăcini istorice și culturale adânci în acest pământ, de peste 5000 de ani. Profesorul Valerian Dorogan, fiind

Prima ediție a Simpozionului Cucuteni 5000 REDIVIVUS. 2006. Recepție la rectorul acad. Ion Bostan: prof. Valerian Dorogan explică esența figurinei zeiței fertilității.

coorganizator, transformându-l într-un pod spiritual dintre cele două maluri ale Prutului. Această manifestație științifică și culturală cuprinde nu doar instituții universitare de pe ambele maluri ale Prutului (Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi”, Iași, Universitatea „V. Alecsandri” din Bacău, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Universitatea „B. P. Hașdeu” din Cahul), ci și multe alte localități cu tradiții istorice și culturale: Soroca, Cahul, Colibași, Costești (Republica Moldova), Cucuteni, Cașin, Bacău, Soveja (România), Cartal (Ucraina) etc., antrenând astfel în procesul de

un susținător înflăcărat al acestei manifestări și unul dintre organizatorii ei de bază, spunea: „Fără să cunoști trecutul nu poți zidi viitorul... Pentru noi, cei din Basarabia, Simpozionul „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” a devenit un pod care unește două maluri ale Prutului”.

Până în prezent Simpozionul a avut 14 ediții relizate în Republica Moldova și România, dintre care la 12 din ele prorectorul Valerian Dorogan a fost organizator și

Simpozion Internațional Cucuteni 5000 REDIVIVUS. Chișinău, UTM, 2012.

Prof. V. Dorogan și L. Cantemir în discuții la „Hanul lui Manole” (11.09.2008).

Deschiderea Simpozionului Cucuteni 5000 REDIVIVUS la Iași (17.09.2009).

Simpozion Internațional Cucuteni 5000 REDIVIVUS. UTM, Chișinău, 2014.

Simpozion Internațional Cucuteni 5000 REDIVIVUS. Cetatea Soroca, 2012.

Prorectorul Valerian Dorogan îl întâlnește pe președintele interimar al Republicii Moldova dl Mihai Ghimpu

Simpozionul Cucuteni 5000 REDIVIVUS, ediția a X-a (Cahul, 14-15.08.2015).

Vizita casei de lut cucuteniene. Autor: I. Mihuleac (fiica primarului M. Tun).

Valerian Dorogan la comemorarea lui Eugeniu Grebenicov, susținător fervent al culturii Cucuteni. Cimitirul din Cahul. 17.09.2016.

culturalizare, în special prin Festivalul „Hora care ne unește”, mase largi de locuitori ai acestor localități.

Amintirea luminoasă despre omul de știință și de omenie cu multă demnitate Valerian Dorogan, va rămâne veșnic în memoria celor, care l-au știut și apreciat în timpul vieții și a celor, care vor păși pe pârtiile cunoașteri trasate de el.

**PROFESORUL, DECANUL ȘI PRORECTORUL CEZAR OPRÎȘAN.
LA CEAS DE COMEMORARE**

*Dumitru Olaru, prof.univ. em. dr.ing.
Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași*

*S-au împlinit pe 11 septembrie 2020, doi ani
de când și-a început veghea somnului de veci.
Să-i privim chipul luminos, cu zâmbetul discret și să-i
păstrăm memoria întru veșnicie!*

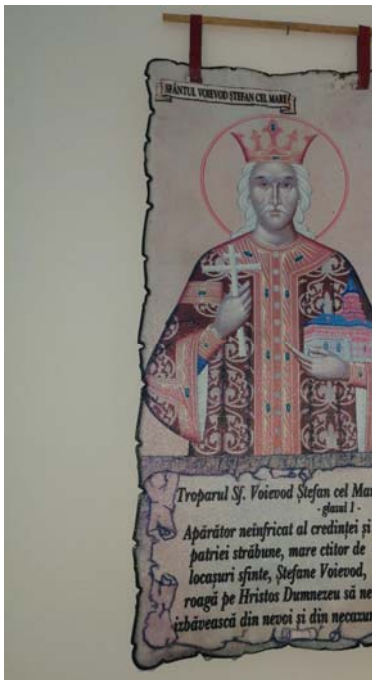
Născut într-o frumoasă zi de aprilie, 27, în 1955, într-un sat de răzeși de pe malul Moldovei, tânărul Cezar Opreșan a urmat cursurile Școlii generale din satul natal, Tupilați, urmând apoi Liceul real „Calistrat Hogaș” din Piatra Neamț, între anii 1970-1974. În anul 1974 intră cu brio la Facultatea de Mecanică din Iași, secția TCM, iar după efectuarea stagiului militar redus, obligatoriu în acea perioadă, urmează cursurile Facultății de Mecanică, între anii 1975 - 1980. Efectuează stagiul de 3 ani în producție, ca inginer tehnolog, la binecunoscuta Întreprindere de țevi de la Roman. În anul 1982 intră prin concurs pe post de asistent universitar la Facultatea de Mecanică, în Catedra de Organe de mașini și mecanisme, cu activitate preponderent în domeniul mecanismelor, a dinamicii mașinilor și, ulterior, în domeniul roboților. În 1991 promovează, prin concurs, pe post de șef lucrări în Catedra de Teoria Mecanismelor și Robotică, în anul 1998 devine conferențiar universitar și apoi, în anul 2000, devine profesor universitar la aceeași catedră.

Remarcat prin seriozitatea întregii activități didactice și de cercetare, prin colegialitate și discreție, Profesorul Cezar Opreșan este ales în anul 2000 Prodecan al Facultății de Mecanică, funcție pe care a ocupat-o timp de 8 ani, fiind responsabil cu activitatea socială a studenților, cu acreditări de noi specializări, cu admiterea. În anul 2008 este ales Decanul Facultății de Mecanică, funcție pe care a desfășurat-o cu deosebită responsabilitate, devotament și dăruire, fiind apreciat de întreg corpul profesoral, dar mai ales de miile de studenți care au urmat cursurile Facultății de Mecanică și pentru care avea întotdeauna un cuvânt prietenos, încurajator, reușind să devină unul dintre cei mai iubiți decani ai Facultății de Mecanică. În egală măsură, a vizitat an de an toate liceele din Moldova, reușind să crească în mod considerabil numărul de studenți din Facultatea de Mecanică, să

acrediteze noi specializări, să pună în funcțiune noi săli de laboratoare, amfiteatre, săli de seminar, să doteze toate sălile facultății cu tehnică modernă de predare. Fiind remarcat în universitate prin spiritul său de foarte bun organizator și negociator, neconflictual și disponibil la orice activitate în folosul comunității academice, Profesorul Cezar Opreșan este ales, în primăvara anului 2016, Prorector responsabil cu activitatea cu studenții, funcție pe care a onorat-o cu dăruire până în ultima zi. Pe 13 septembrie 2018, jurnalistul Cătălin Hopulele sintetiza în articolul din Ziarul de Iași, cu titlul „*Cel mai iubit dintre decani*” pierderea imensă suferită de întreg mediul universitar ieșean afirmând, printre altele, că: „*Domnul profesor a murit marți dimineață, 11 septembrie, când din inima pe care o împărțea cu atât de multă ușurință tuturor nu a mai rămas destul și pentru el. Iașul a pierdut mulți profesori luminați, deschizători de drumuri, intelectuali ce-și vor găsi locul în cărțile de istorie scrise peste sute de ani, dar afirm cu tărie că nu a existat o pierdere mai mare în Politehnica ieșeană și în mediul universitar din Iași decât cea a profesorului Cezar Opreșan. Fiindcă Iașul a demonstrat ani la rândul că bazinul de inteligență și determinare se reîmprospătează, dar bunătatea, compasiunea și înțelepciunea pe care le-am pierdut odată cu profesorul Opreșan nu cred că o să le mai recăpătăm vreodată. E genul de resursă care se epuizează văzând cu ochii și, în momentul în care o să dispară de tot, n-o mai recuperăm, că nu mai avem de la cine să o învățăm. Nu știu dacă domnul profesor a plecat cu regrete, dar eu știu că am rămas cu unul. Regret cu adevărat că nu i-am spus lucrurile astea în timpul vieții pentru că, așa cum se întâmplă cu mulți oameni buni, nu primesc înapoi nici jumătate din ce oferă*”.

Păstra pe masa din birou o carte în miniatură, pe a cărei pagină era scris crezul său călăuzitor în toată activitatea: „*Păstrează-ți bunătatea ca pe o comoară. Învață să dăruiești fără ezitare, să pierzi fără regrete, să câștigi fără cruzime*”. Iar pe peretele de lângă birou atârna Troparul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Creștin ortodox din neam de răzeși, participa la fiecare început de an universitar la slujba de Tedeum, pe care Părintele Florin Chirilă o ținea în frumoasa biserică din

Campusul studențesc „Tudor Vladimirescu”.

Deși a desfășurat o bogată și rodnică activitate de conducere, Profesorul Cezar Oprișan s-a remarcat ca un strălucit dascăl în domeniul mecanismelor, al dinamicii mașinilor și în special al roboților, cu numeroase realizări pe plan științific, cu largă recunoaștere în țară și în străinătate. A publicat 9 manuale și tratate în țară și în Republica Moldova, peste 50 de lucrări în reviste ISI și BDI, peste 100 de lucrări în alte reviste și volume ale unor conferințe din țară și din străinătate. Profesorul Cezar Oprișan a fost coordonator și membru în 9 proiecte POSDRU, 10 granturi de cercetare CNCIS și MCT, 10 contracte cu parteneri industriali, membru în două proiecte FP6 în domeniul roboților, dintre care unul cu partener din Suedia. A activat ca membru în Societatea

Română de Robotică – SRR și Societatea Română de Știința Mecanismelor și Mașinilor – ARoTMM, fiind președintele filialei Iași a acestei societăți. A fost Chairman la Conferințele Internaționale ACME 2014, 2016 și 2018.

În a. 2009 s-a alăturat colegilor de la Facultatea de Electrotehnică, sprijinind organizarea Simpozionului „Cucuteni 5000 REDIVIVUS”, ediția a IV-a în ziua de 19 septembrie, cu care ocazie l-a cunoscut pe Academicianul Eugeniu Grebenicov. Impresionat de personalitatea științifică și de patriotismul Academicianului Grebenicov, Decanul Cezar Oprișan a făcut toate demersurile necesare în vederea acordării acestuia a titlului de Doctor Honoris Causa. Astfel, în ziua de 8 septembrie 2011, în cadrul Simpozionului CUCUTENI 5000 REDIVIVUS, ediția a VI-a, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași a acordat Academicianului Eugeniu Grebenicov titlul de Doctor Honoris Causa. În calitate de decan a organizat, în cadrul Facultății de Mecanică, ediția a X-a a Simpozionului „Cucuteni 5000 REDIVIVUS” în zilele de 17 - 19 septembrie 2015. În funcția de prorector al Universității a contribuit din plin, alături de decanul Facultății de Mecanică, profesorul Gelu Ianuș, la organizarea celei de-a XII-a ediții a Simpozionului „Cucuteni 5000 REDIVIVUS” - ediție dedicată Centenarului Marii Uniri și desfășurată la Iași în zilele de 19 și 20 octombrie 2017.

Înmânând premii studenților la deschiderea festivă a anului universitar 2015-2016, în amfiteatrul „Dimitrie Mangeron” al Facultății de Mecanică, 1 octombrie 2015.

La deschiderea Seminarului Național de Organe de mașini în amfiteatrul care-i poartă numele, la Facultatea de Mecanică, 30 mai 2013.

La festivitatea de sărbătorire a 60 de ani de la înființarea Facultății de Mecanică, în Aula „Gheorghe Asachi” a universității, 28 noiembrie 2008.

La Simpozionul CUCUTENI 5000 REDIVIVUS, ediția a IV-a, în Sala de conferințe a Facultății de Electrotehnică, 17 septembrie 2009.

La ceremonia de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa Academicianului Eugeniu Grebenicov, în Sala de Conferințe a Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” în cadrul Simpozionului „Cucuteni 5000 REDIVIVUS”, 8 septembrie 2011.

În crama de la Mănăstirea „Cetățuia” din Iași, sărbătorindu-l pe Academicianul Eugeniu Grebenicov, după primirea titlului de D.H.C., 8 septembrie 2011.

La deschiderea Simpozionului CUCUTENI 5000 REDIVIVUS, ediția a X-a, la Facultatea de Mecanică din Iași, în actualul amfiteatru „Cezar Opreșan”, 17 septembrie 2015.

La deschiderea Simpozionului CUCUTENI 5000, ediția a XII-a, la Iași, 19 octombrie 2017

Avea o dragoste profundă față de istoria zbuciumată a neamului românesc, cunoștea în detaliu evenimente istorice ca nimeni altul și a ținut ca în luna august a anului 2017, când se împlineau 100 de ani de la eroicele lupte de la Mărășești, Mărăști, Oituz, să depună o jerbă de flori la Mausoleul de la Mărășești. Mergea des în satul natal să-și vadă mama, să discute cu oamenii din sat, să-i ajute. Această legătură strânsă cu locul de naștere i-a fost răsplătită cu onorabilul titlu de Cetățean de Onoare al Comunei Tupilați.

Plecarea Profesorului Cezar OPRÎȘAN lasă un gol imens în inimile noastre, a celor care l-am cunoscut, l-am prețuit, l-am iubit ca pe un frate.

Să-i privim chipul luminos, cu zâmbetul discret și să-i păstrăm memoria întru veșnicie!

PROF. DR.ING. D.H.C. LORIN CANTEMIR, O VIAȚĂ ÎN SLUJBA ȘTIINȚELOR EXACTE ȘI MAI PUȚIN EXACTE

Daniel Apostol

Dr. ing. Iași

Dedic aceste rânduri domnului profesor Lorin Cantemir, ce a fost părintele multor generații de ingineri și doctori ingineri, și recunosc că nu e ușor să scrii, când e așa de mult de spus despre persoana dumnealui.

Domnul profesor doctor inginer Lorin Cantemir s-a născut la data de 17 martie 1934 în satul Zelena, comuna Medveja Mare, județul Hotin, comuna ce se afla la 26 km de Cetatea Hotinului și aproximativ 12 km de Rădăuți pe Prut.

Localitatea Zelena, sau *Зелена* în limba ucraineana, este o comuna în raionul Chelmenti, din Cernauti – Ucraina. Satul este situat la o altitudine de 169 metri, în partea de sud-vest a raionului Chelmenți și are în momentul de față peste 1980 locuitori, preponderent de naționalitate ucraineană. Localitatea Zelena a făcut parte încă de la înființare din Ținutul Hotinului, al regiunii istorice Basarabia a Principatului Moldovei, prima mențiune a satului fiind din data de 2 aprilie 1605. Încă de atunci și până astăzi, diferite părți ale satului și-au păstrat numele: Horbă, Mahala, Marcăuți. Chiar dacă populația actuală este majoritar ucraineană, cultura satului este destul de strâns legată de obiceiurile românești, fiind multi purtători de nume de familie românești: Ardelean, Bejenar, Condrea, Nicula, Pascari, Mircea, Ungurean, Puiu, Adajiu, Moldovan, Ceban, Herțanu.

Domnul Lorin Cantemir a urmat cursurile scolii primare și primul an la Conservatorul de Muzică (clasa de pian) la Cernăuți (1941-1944) și la Străjești-Drăgășani 1944-1945. Este absolvent al Liceului Teoretic de băieți Alexandru Lahovari – Râmnicu Vâlcea, 1945-1952. Între anii 1952 și 1957 este student și apoi absolvent al Facultății de Electrotehnică din Iași.

După absolvirea facultatii, în 1958, devine preparator principal la catedra de Utilizări a Facultății de Electrotehnică din Iași, iar din anul 1960 - asistent universitar, până în anul 1964, când ocupă postul de Șef de lucrări. Apoi urmează un stagiu de perfecționare la Institutul Montefiore Liege și la SNCB (Căile Ferate Belgiene), 1970 – 1971, ca bursier al statului belgian.

În a. 1974, domnul Lorin Cantemir va susține doctoratul sub îndrumarea prof.dr.ing. Vasile Prisăcaru, cu subiectul „*Contribuții teoretice și experimentale*

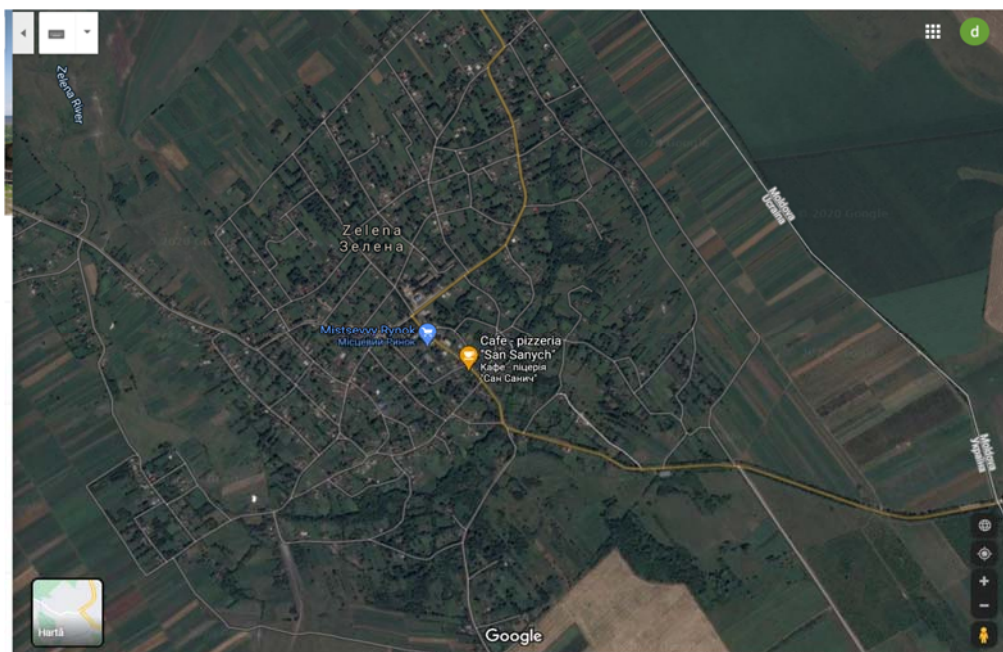

Fig. 1. Localitatea Zelena – Ucraina.

asupra motorului trifazat liniar de inducție și posibilități de utilizare”. Menționăm că din comisia de analiză și susținere a tezei de doctorat au făcut parte reputații profesori Gheorghe Hortopan de la Institutul Politehnic București și Secretar în Ministerul Învățământului și Educației și prof.dr.ing. Aurel Negreanu de la Politehnica Timișoara. Acumulările teoretice, experimentale și de utilizare au contribuit ulterior esențial la preocupările profesional-științifice și aplicare practică în diverse domenii ale motorului liniar de inducție într-o importantă varietate de parametri funcționali și chiar la imaginarea unor forme hibride, care au constituit esența a numeroase brevete de invenție.

În a. 1977, domnul Lorin Cantemir devine conferențiar universitar, iar din a. 1990 profesor și conducător de doctorat.

În aceasta perioada de activitate pedagogică elaborează patru volume publicate (3 manuale și monografii, 1 îndrumar de laborator), concepe și înființează laboratoarele „Tracțiune electrică” și „Sisteme neconvenționale de transport”.

Realizari ale domnului prof. dr. ing. Lorin Cantemir:

- 7 brevete de invenție cu tematică de tracțiune și 5 inovații aplicate la IT Iași;
- 42 de lucrări din domeniul tracțiunii comunicate și publicate la Sesiunile științifice și revistele de profil;

- Preocupări privind frânarea recuperativă la SNCB (Bruxelles, Belgia);
- Participare la elaborarea a două standarde de tracțiune;
- A elaborat 28 de convenții de colaborare, studii tehnico-economice și contracte de cercetare în principal cu Întreprinderea de Transport în Comun din Iași și CCSIT (Centrul de Cercetare) Electroputere Craiova, care i-a conferit o diplomă de excelență;
- Proiectează și realizează primul pantograf asimetric din România;
- Realizează în premieră națională o linie/stand de probă de cale ferată de 45m, pe care a fost experimentat un boghiu de tramvai echipat cu un motor liniar bilateral de inducție, testând regimurile de pornire, mers în regim, precum și frânarea electrică de tip contracurent, singura operațională;
- Preocupări pentru îmbunătățirea subansamblelor sistemului clasic de tracțiune electrică. O atenție deosebită a acordat-o problemelor de uzură a liniei de contact și a patinei pantografului. În acest scop au fost concepute și realizate două standuri de încercare care au permis testarea materialelor până la viteze de 200 km/h;
- Întrucât în planul de perspectivă elaborat și adoptat de Intrep. Electroputere Craiova în a. 1976, o direcție de cercetare și dezvoltare prevedea realizarea de vehicule cu sustentație magnetică, la repartizarea sarcinilor de cercetare-proiectare, realizarea tematică corespunzătoare a fost preluată de colectivele de la Institutul Politehnic „Gh. Asachi”, Iași și cel de la Institutul Politehnic Timișoara;
- Alături de aceste preocupări s-au făcut studii pe model fizic de transfer a energiei electrice de la o linie de alimentare la un captator, transfer fără contact mecanic, care a fost înlocuit printr-un transfer de jet de plasmă controlat. A fost elaborat, proiectat, realizat și brevetat un stand de probă, în care prin intermediul jetului de plasmă controlat a fost alimentată o instalație formată din două motoare electrice de tracțiune de 4 kW de la o linie de contact mobilă;
- S-a realizat un studiu privind utilizarea frânării electrice recuperative în sistemul de transport în comun al orașului Iași, iar întregul sistem de transport a fost prevăzut pentru toate intervalele dintre stații cu indicatoare privind realizarea unor grafice de mers optime cu consum minim de energie. S-au făcut măsurători relevante, care au arătat că acest consum poate fi redus cu 30% dacă în conducerea lor se respectă graficul optim și dacă vatmanii sunt instruiți corespunzător. Mai mult, pe două tramvaie s-au montat contoare de energie electrică, care au demonstrat valabilitatea și realitatea aprecierilor și propunerilor făcute, dovedindu-se fără dubii importanța factorului uman, a vatmanului, în conducerea economică a tramvaielor;

- A propus organizarea Simpozionului International „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”, care a ajuns la a 15-a ediție;

Titluri obtinute

- Membru al Academiei de Științe Tehnice din România;
- Doctor Honoris Causa al Universității Tehnice a Moldovei, Chișinău – 1999;
- Doctor Honoris Causa al Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava – 2011;
- Doctor Honoris Causa al Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”, Constanța - 2012.

Din a. 1964 până în a. 2004 - titularul cursurilor de Tracțiune electrică și Sisteme neconvenționale de transport.

O preocupare deosebită a domnului profesor dr. ing. Lorin Cantemir este realizarea, în Iași, a unui vehicul cu motor liniar.

În acest context, începând cu a. 1968 și în cadrul disciplinei de Tracțiune electrică de la Iași, se manifesta o atenție în continuă creștere pentru acest domeniu. Astfel, în iunie 1969 sub conducerea domnului profesor Lorin Cantemir, în cadrul proiectului de diplomă, absolvenții Dumitriu Constantin, Lucian Ciobanu și Viorica Cefranov proiectează primul motor liniar bilateral de inducție, care este construit la Întreprinderea Mecanică Nicolina Iași și încercat în Laboratorul de Tracțiune electrică al Facultății de Electrotehnică. Primul beneficiar: tramvaiul.

Realizarea experimentării din cadrul Întreprinderii de Transport Iași-I.T.I și a activității în cadrul contractual al CCSIT-Electroputere Craiova au dus la acumularea unei experiențe importante și la validarea unor soluții deja folosite. În consecință, colectivul ieșean, reunit sub denumirea GRUMOLIN - Grup motor liniar, a început o activitate de prospectare a unor beneficiari pentru sistemul de transport deja realizat, sistem care contura o serie de avantaje sigure. Printre beneficiari s-a numărat Întreprinderea de Materiale de Construcții din Iași (I.M.C.), care dorea să înlocuiască transportul argilei din dealul Vlădicenilor la Fabrica de Cărămizi, transport care se realiza cu autobasculante pe o distanță de 1,3 km și care ridica probleme de combustibil scump și de disciplină a șoferilor. Ideea de a înlocui toate basculantele consumatoare de motorină cu un singur vehicul acționat electric era foarte atractivă. În consecință, s-a realizat un studiu de oportunitate și fezabilitate, care dovedea că un singur vehicul cu o sarcină utilă de 15 tone, folosind transportul tip „suveică”, putea rezolva problema I.M.C.-ului. Studiul prevedea folosirea unor vagoane existente și readaptarea lor la soluția acționării cu motor liniar de inducție, alimentat la tensiunea standardizată și existentă de 0,4 kV.

Fig. 2. Din activitatea de realizare a vehiculului cu motor liniar VEMLI-02.

De asemenea, în cariera sa de conducator de doctorat, domnul profesor dr. ing. Lorin Cantemir a îndrumat numeroși doctoranzi, mulți dintre aceștia devenind cadre universitare. Mai jos sunt prezentate titlurile tezelor de doctorat și numele doctoranzilor ce au elaborat tezele:

- Ion Gavrilă, *Contribuții la analiza comportării suspensiei catenare în procesul de captare a energiei electrice în sistemele de tracțiune electrică feroviară.*
- Daniel Apostol, *Contribuții privind concepția locomotivelor diesel-electrice.*
- Adrian Panait Alexandrescu, *Contribuții privind micromotoarele liniare.*
- Marian Petrescu, *Aplicarea logicii fuzzy în controlul regimurilor dinamice ale unui vehicul.*
- Radu Dumitru Pentiuc, *Cercetări privind motoarele liniare de inducție în construcție hibridă.*
- Mihai Răsvan, *Posibilități de comandă a sustentației electromagnetice.*
- Ion Isbășescu, *Cercetări privind sustentația de tip electromagnetic.*
- Vasile Mihalcea, *Contribuții privind optimizarea locomotivelor cu acționare electrică.*

- Gabriel Chiriac, *Contribuții la utilizarea rațională a energiei de mișcare a vehiculelor.*
- Costică Nițucă, *Probleme de captare a curentului de la linia de contact pentru vehiculele acționate electric.*
- Adrian Aparaschivei, *Studiu comparativ de utilizare a motoarelor asincrone rotative, liniare și hibride.*
- Georgel Paicu, *Probleme de utilizare a motoarelor electrice asincrone cu stator arc și întrefier axial.*
- Neculai Tataru, *Contribuții la realizarea unui sistem de înregistrare automată a voiajului navelor de suprafață.*
- Veronica Bozianu, *Contribuții privind giromotoarele neconvenționale utilizate în navigația maritimă.*
- Doru Botez, *Contribuții privind utilizarea motoarelor liniare de inducție în domeniul naval.*
- Vasile Dobref, *Utilizarea motoarelor liniare de inducție la sistemele de guvernare ale navelor maritime.*
- Francisc Bozianu, *Contribuții privind construcția neconvențională a echipamentelor de navigație maritimă.*
- Adrian Silvestru Grozeanu, *Contribuții privind studiul fenomenelor fizice în indusul lichid al unor mașini electrice.*

Bibliografie

1. Cantemir L., Apostol D. *Preocupări, realizări și premiere în tracțiunea electrică în cadrul Facultății de Electrotehnică din Iași și în coordonarea ei, Univ. Gh. Asachi Iasi – 2015;*
2. www.astr.ro
3. www.wikipedia.org

PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT, DOCTOR INGINER, MIHAI D. GAFIȚANU, DOCTOR HONORIS CAUSA - LA 86 DE ANI

Cristel ȘTIRBU

Conf.univ. dr. ing., Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” din Iași

Domnul profesor emerit doctor inginer Mihai D. Gafițanu și-a început viața în ziua de 16 septembrie 1934, la Iași. Așa cum remarcă un prieten al profesorului, se pare că ziua de 16 septembrie, plasată extrem de aproape de cea de 15 septembrie, când, tradițional, începea școala, a avut rezonanțe profetice, anunțând o carieră legată de carte, de școală, de intelectualitate și de tineri, aflați, unii la prima tinerețe, iar alții, la o tinerețe simbolică.

Familia, o respectabilă familie de intelectuali, tatăl fiind un remarcabil profesor universitar în domeniul filologiei, l-a încurajat pe drumul străjuit de cărți și luminat de judecata clară a omului, care avea să devină inginer. A absolvit, în 1952, cursurile Liceului Internat din Iași (devenit pentru o perioadă Liceul „C. Negruzzi”) și are numele aurit, pe placa șefilor de promoție ai celebrei școli. După ani, domnul profesor ne povestea despre perioada războiului,

La dezvelirea bustului profesorului Emil Gaiginschi, în 2004

când familia sa a fost obligată să găzduiască soldați ruși, și să înfrunte și alte dificultăți și incertitudini aduse și lăsate în urmă de marea conflagrație mondială.

A devenit student la facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din Iași. Cu deosebită plăcere, profesorul Gafițanu a povestit de multe ori cum renumele viitorului său profesor și, ulterior, coleg Dimitrie Mangeron, remarcabil specialist în mecanică teoretică, l-a făcut să aleagă mecanica tehnică. A absolvit facultatea în 1957, cu specializarea „Mașini Termice”, dar nu a rămas în cadrul facultății de Electrotehnică, din cauza unei situații administrative, provocată de o repartizare mai puțin fericită a studenților în cadrul școlii. L-a avut ca mentor pe profesorul Emil Gaiginschi, cel care pusese bazele secției de „Mașini Termice”, un specialist cunoscut al ingineriei aerospațiale. După absolvire, dată fiind originea mai puțin favorabilă după cerințele epocii, profesorul Gaiginschi, care nu era membru al Partidului Comunist a fost nevoit să respecte indicațiile și să-i refuze angajarea ca asistent universitar. Profesorul Neculai Popinceanu, șeful catedrei de Organe de Mașini, fără a fi nici el membru PCR, a reușit să-l titularizeze în Politehnica ieșeană.

Profesorul Gafițanu a participat din toată inima la efortul de „clădire” a Institutului Politehnic, cei care au ajuns mai târziu în școală, găsind laboratoare, cărți și îndrumare, o atmosferă propice dezvoltării și un climat favorabil atât formării specialiștilor în inginerie, cât și cercetării științifice. Un exemplu cred că este edificator: sub îndrumarea profesorului Popinceanu și-a început activitatea, la Iași, o adevărată școală în domeniul contactelor cu rostogolire, cu aplicații mai ales în industria rulmenților. Desigur, Fabrica de Rulmenți Bârlad s-a constituit ca partener al Politehnicii, practic în toată perioada, care s-a scurs de la înființarea sa, în a. 1955. Domnul profesor Gafițanu a continuat cu un succes strălucitor, activitatea de cercetare științifică în domeniul lagărelor cu rostogolire, consolidând colaborarea fructuoasă cu toate uzinele producătoare de rulmenți din România: Întreprinderea de Rulmenți Bârlad, Întreprinderea de Rulmenți Alexandria, Uzina de Rulmenți Brașov, Întreprinderea de Rulmenți Suceava și Întreprinderea de Rulmenți Grei Ploiești. Cu certitudine, această colaborare a făcut ca industria de rulmenți din România să se plaseze în top, ocupând un onorant loc 4 în lume, în perioada 1980.

Deși foarte tânăr (asistent universitar între 1957 și 1964, apoi șef de lucrări între 1964 și 1969), și-a găsit o direcție proprie, în care a desfășurat cercetări științifice de succes. Sub îndrumarea profesorului Gheorghe Manea, cel care a fost ctitorul disciplinei de Organe de Mașini în România, a susținut, la București, o teză de doctorat plasată în domeniul studiului roților dințate din material plastic. Numai

patru persoane se pot sau s-au putut lăuda cu faptul că au fost conduși spre titlul de doctor de profesorul Gheorghe Manea. Am constatat cu surprindere și plăcere că la Politehnica din București este în stare de funcționare și acum, standul proiectat și construit de profesorul Gafițanu, chiar dacă a devenit doctor inginer în a. 1968.

A devenit conferențiar universitar în a. 1969, iar din a. 1973 până în a. 2004 a fost profesor titular la Facultatea de Mecanică a Institutul Politehnic, redenumit ulterior Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași. Acum este profesor consultant, vine deseori la școală și spune că vine cu emoții în suflet... Domnia sa care, în perioada de activitate de maximă intensitate, în anii 1970-1990 ajungea primul dimineața și pleca ultimul din Catedră se simte acum emoționat! Cred că pentru domnul profesor este o trăire cu adevărat înălțătoare, pe care ne-o transmite și nouă, fără a-și dori explicit asta! Din păcate, perioada care a început în martie a limitat, din motive de prudență, pentru domnia sa, ca și pentru noi, posibilitățile de deplasare și de derulare a activității în condiții devenite, prin tradiție, uzuale.

În a. 1972 a lucrat în calitate de cercetător invitat la renumitul M.I.T. – SUA și, ulterior, a fost profesor invitat în China, în Franța, după cum a avut colaborări de prestigiu cu universități din Germania, Anglia, Israel etc.

Domnul profesor este autor a peste 300 de lucrări științifice, contracte și brevete de invenție, multe consultate și citate în străinătate, încă din vremea când articolele științifice nu erau indexate ISI, dar conțineau valoare intrinsecă recunoscută. Este o plăcere să vezi articole ale profesorului Gafițanu, din anii 1960-1970, citate și astăzi, ceea ce face să se poată vorbi, și în inginerie, despre cercetare științifică fundamentală și despre o școală de cercetare științifică ieșeană în domeniul lagărelor cu rostogolire.

În a. 1981 și a. 1983 au apărut, sub coordonarea domniei sale, două volume de „*Organe de mașini*”, la Editura Tehnică, la București. Le-am văzut în toate bibliotecile, sunt și acum actuale, parcă un argument pentru tratarea problemelor fundamentale înaintea celor direct aplicative, pentru rezolvarea problemelor fenomenologice înaintea celor tehnologice. În a. 2000, sub același titlu și la aceeași editură, au apărut alte două volume, coordonate de domnul profesor. În a. 1985 au apărut la Editura Tehnică, sub coordonarea domnului profesor Gafițanu, cele două volume numite „*Rulmenți. Proiectare și tehnologie*”, lucrare care a primit Premiul Academiei Române în a. 1987. Alte titluri de referință: *Diagnosticarea vibroacustică a mașinilor*, *Metode cu elemente finite și de frontieră* (în a. 1987, elementele finite abia își făceau intrarea între instrumentele ingineresti de lucru), *Vibrații mecanice* etc.

Domnul profesor a abordat la început probleme ale contactului elastic cu rostogolire, a trecut la roți dințate din material plastic, iar când a revenit din SUA, a impus vibrațiile mecanice și fiabilitatea sistemelor mecanice ca domenii proprii și acum Catedrei, pe care a condus-o direct sau indirect și căreia i-a consolidat numele și renumele în țară și străinătate. Contactul elastic cu rostogolire cu probleme de ungere, vibrații, zgomot, viteze sau temperaturi ridicate, regimuri tranzitorii și alte aspecte ale acestuia a fost totuși domeniul prioritar. Majoritatea membrilor Catedrei și-au susținut lucrările de doctorat sub îndrumarea sa și și-au găsit un drum, pe care s-au orientat, urmând idei, sfaturi și evaluări ale domnului profesor Gafițanu. 31 de ingineri și bioingineri au devenit doctori în științe, beneficiind de îndrumarea sa competentă. Cercetările în domeniul rulmenților au fost publicate în țară și în străinătate, activitatea aceasta conexă producției, fiind, de asemenea recunoscută internațional, mai ales prin eforturile domnului profesor Gafițanu.

Îmi face plăcere să amintesc un fapt, care poate trece neobservat: prin 1990 am început să lucrăm, sub îndrumarea domniei sale, la un contract de cercetare științifică plasat mai puțin pe linia devenită clasică, a Catedrei. Era vorba despre îmbinări specifice coloanelor de tubaj și țevăriei de extracție din sonde. Ne-a uimit entuziasmul și dăruirea, pe care le-a manifestat și de care ne-am molipsit și câțiva dintre noi, colegi mai tineri din Catedră. Fiind un domeniu mai puțin comun nouă, discuțiile și schimbul de păreri au fost un suport absolut necesar atingerii performanței: medalii de aur și premii ale juriilor saloanelor internaționale de invenții.

Ca profesor, domnul Mihai Gafițanu a predat cursuri precum: *Organe de mașini, Mecanisme, Vibrații mecanice, Fenomene de frecare și uzare în tribosisteme*, la Politehnică, dar și *Tribologia sistemelor biomecanice* la Universitatea de Medicină și Farmacie din Iași. Personal am urmat cursurile de *Mecanisme și Organe de mașini*, predate de domnul profesor Gafițanu. Preda sistematic și explicit, fără acrobații lingvistice sau filosofice, dar cu eficiență și răbdare. La un curs (era în a. 1974), a fost nevoit să ne spună: „*Băieți, trebuie să o scurtăm: sunt chemat la București!*” (era atunci prorector -unic- și, obligatoriu, deputat în M.A.N). Noi am simțit ironia, iar domnia sa a trecut repede peste momentul din care a extras, ca un chirurg, aspectul stânjenitor.

Ca recunoaștere a calităților de conducător dar și a răbdării și înțelepciunii, domnul profesor a ocupat funcțiile de: prodecan la Facultatea de Mecanică (1968-1972), prorector al Institutului Politehnic Iași (1972-1976), Rector al Institutului Politehnic Iași (1976-1984) și al Universității Tehnice „*Gheorghe Asachi*” din Iași

În cabinetul din catedră, în 2013

Rectorul M. Gafițanu, înmânând medalia jubiliară a Politehnicii Iașene, profesorului Peter Lorenz, HTW des Saarlandes, Germania, în a. 1999.

Rectorul Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași i-a înmănat Profesorului Mihai Gafițanu, cu ocazia împlinirii vârstei de 85 de ani, în 2019, Placheta aniversară, *în semn de profundă prețuire a activității Domniei sale și a modului în care a condus Politehnica ieșeană, rezervându-i un binemeritat loc pe harta României și în lume, de recunoaștere și apreciere a rezultatelor remarcabile obținute în calitate de dascăl, cercetător și mentor a numeroase generații de studenți.* Cu emoție în glas, cu modestie, dar perfect echilibrat, Domnul profesor a afirmat că o bună parte din reușitele sale sunt datorate oamenilor de care s-a înconjurat, chiar dacă el a deținut funcții de conducere. *„Am avut parte de niște echipe de excepție, proectori care erau devotați cu totul activităților universității, oameni de la care am învățat foarte mult, care au avut grijă de mine și mi-au transmis aceste lucruri. Contează mult și ambianța, așa că, multe dintre realizările pe care le-ați enumerat dumneavoastră, eu le-aș pune pe seama acestor oameni cu totul deosebiți pe care i-am întâlnit în viață”.*

Vorbind la Seminarul Național de Organe de Mașini, Bacău – Iași, Chișinău. 2003

Apreciat și înconjurat și de basarabeni, la Simpozionul CUCUTENI 5000 REDIVIVUS, Chișinău, 2012

(1996-2000) și șef al Catedrei de Organe de mașini (care a avut mai multe denumiri oficiale) practic din 1978 până la pensionare (prin înțelepciune și moderație) și oficial din 1984 până în 1996. A făcut în așa fel încât fiecare membru al catedrei lucra la contracte de cercetare științifică, finanțate de industrie și benefice pentru împlinirea profesională, mai ales a tinerilor, dar și pentru dezvoltarea producției de rulmenți în România.

Când era rector, s-a produs cutremurul din 1977, care a zdruncinat serios vechea clădire a Universității, aripa dinspre Nord a acestei clădiri devenind proprietatea Institutului Politehnic. În această aripă se găsesc două simboluri ale orașului Iași: Aula Universității Tehnice și sediul central al Bibliotecii aceleiași universități. Ne-a relatat epopeea procurării fondurilor necesare restaurării (oarecum parțiale) și a derulării etapei de pictare a Sălii Pașilor Pierduți, cu un Sabin Balașa aflat în zile faste. Tot ca rector, a fost implicat decisiv în activitatea de dezvoltare a platformei de învățământ și cercetare științifică din zona Tudor Vladimirescu a orașului Iași. Spre exemplu, în cadrul catedrei de Organe de Mașini funcționează și astăzi camera anecoidă (fonică), realizată în perioada 1981-1982, în care se derulează măsurători performante de zgomot și vibrații.

Domnul profesor Gafițanu este membru activ al mai multor societăți profesionale și științifice naționale (AGIR, Societatea Română de Tribologie, Societatea de Transmisii Mecanice etc.) și internaționale (International Tribology Council). A fost membru al CNADTCU, al CNCISIS și CNEAA, organizații cu rol de îndrumare și control al activității Ministerului Învățământului din România.

Colegii de la Universitatea Tehnică a Moldovei, din Chișinău au decis să-i confere în 1999 titlul de Doctor Honoris Causa. Același titlu i-a fost acordat și de către Universitatea de Nord din Baia Mare (2002).

A fost distins cu Ordinul „Meritul Științific” în a. 1982 și cu Ordinul „Steaua României” în grad de Cavaler în a. 2002. Este membru fondator al Academiei de Științe Tehnice din România (ASTR).

Persoana domniei sale a impus întotdeauna și impune și astăzi prin competență, seriozitate, discurs și tonul acestuia. A avut capacitatea de a domina adunări de oameni, dar nu s-a folosit de această calitate. Eu, care l-am admirat ca student și l-am asistat mai mulți ani, nu am întâlnit student, sau fost student, care să nu aprecieze competența, seriozitatea, calmul și, uneori, un aer de ironie fină, pe care profesorul Gafițanu le afișa natural, fără ostentație sau lipsă de naturalețe.

A refuzat funcții ministeriale, uzând de argumentul profesiei sale, căreia dorește să i se dedice. Tenacitatea înotătorului, deoarece, în tinerețe, domnul profesor a fost un excelent înotător!

În urmă cu un an, când profesorul împlinea 85 de ani, la o festivitate dedicată evenimentului, Decanul Facultății de Mecanică, conf.dr.ing. Gelu Ianuș, îi adresa câteva cuvinte din partea Consiliului facultății: **„Fie ca această sărbătoare aniversară să-l bucure pe distinsul nostru Dascăl în serenissima lui strălucire, la rândul-ne, să ne bucurăm (Gaudeas igitur), urându-i, din adevărul recunoașterii noastre un sincer și călduros LA MULȚI ANI!”**

Dar, așa cum spunea Pirandello, ***Viața nu se explică, ci se trăiește!***

Prin urmare, Einstein avea dreptate: **„Nu încerca să fii un om de succes, ci un om de valoare!”**.

Și domnul profesor **Mihai D. Gafițanu** a avut succes bazat pe valoare, într-o viață care acum numără 86 de ani, trăiți firesc intens și absolut respectabil, ceea ce explică totul!

Îi dorim sănătate și să ne vedem cu bine, la școală, așa cum îi place să spună, cât mai mulți ani!

CONTRIBUȚII LA ISTORIA UNEI FAMILII DE PATRIOȚI ȘI
CARTURARI TRANSILVANENI.
RADACINI ȘI INRUDIRI ALE PROF. DR. MULT. LIVIU SOFONEA¹

Horia SALCA
Dr., *Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii*
(C.R.I.F.Ș.T.) al Academiei Române

Prolog

Liviu Sofonea (17 aprilie 1932, Petroșani – 26 ianuarie 2020, Sibiu) a fost un matematician, fizician, istoric și filosof al științei și tehnicii, enciclopedist și rafinat om de cultură român. Doctor în Fizică Teoretică (Cluj-Napoca, 1974) și doctor în Istoria și Filosofia Științei (București, 1986), a desfășurat o carieră universitară îndelungată la Petroșani și Brașov. Având o figură când hâtră, când transportată, cu o aură einsteiniană, rămâne de neuitat, inclusiv la *Simpozioanele Cucuteni 5000 Redivivus*. În ciuda ocaziilor – nu puține – de a rămâne în străinătate, a ales să își ducă existența și să își continue activitatea în România, în vremea de tristă amintire a comunismului: *Nu-i de stat, dar unde-i de mers?! spunea câteodată prietenilor curioși*². Poetul sibian Radu Vancu relatează: „*Îmi vine în minte ce mi-a povestit cândva profesorul Sofonea: decis să fugă, cândva, în anii '80, din țară, a trecut pe la mormântul bunicului său, ca să-și ia rămas-bun. Și a văzut că pe cruce stătea scris: „Aici odihnește Dionisie Sofonea, care a înmormântat trei neveste: pe...” și urmau numele*”. „*Cum, și-a zis atunci profesorul, taica a rezistat aici preț de trei căsnicii, și eu să fug din țară de frica lui Ceaușescu?*” Și a rămas³.

Înzestrat cu o uimitoare bucurie de a trăi, cu o sete de cunoaștere nestăvilită, cu o inteligență strălucitoare și cu o exuberanță vecină delirului cu valențe

¹ O primă formă a acestui text, mult redusă ca dimensiuni a fost prezentată de mine la Întâlnirea Filialei Brașov a CRIFȘT la Sibiu «*Omagierea Prof. univ. dr. dr. HC. Liviu Sofonea, Presedinte al Filialei Brașov a CRIFȘT la 85 ani*», 20 aprilie 2017, Restaurant „Doina”, Sibiu, iar ulterior, la solicitarea prof. dr. Nicolae Bulz, publicată pe blogul personal: *Liviu Alexandru Gheorghe Sofonea sau delirul profetic. Notă pentru o biografie*, <http://horia-salca.blogspot.com/2017/04/liviu-alexandru-gheorghe-sofonea-sau.html>.

² Mărturie a inginerului constructor brașovean Tiberiu Cârstea, care la începutul deceniului al optulea al secolului trecut a fost o vreme destul de aproape de L.S., participând alături de acesta la câteva deplasări peste hotare.

³ Radu Vancu, *Un interviu inedit*, cu corectura mea, R.V. referindu-se eronat la tatăl și nu la bunicul lui L.S. <https://bibliotecadepoezie.wordpress.com/category/1-supliment-bdp/nr-09-radu-vancu-din-august-2009/>.

profetice, cu un umor sănătos și cu o putere uimitoare de a călători în jurul globului, solitar și aproape complet lipsit de mijloace, a fost privit de foarte mulți: cunoscuți, studenți, colaboratori și prieteni, ca o legendă vie. Evident, invidiile și răutățile nu l-au ocolit; ba dimpotrivă. Înarmat cu solide cunoștințe teoretice, acasă în relativitate, mecanică cuantică ori cosmologie, cu o inteligență metodologică, Liviu Sofonea a fost un pasionat al tuturor domeniilor cunoașterii, trecând cu lejeritate de la bozoni la *Pluta Meduzei*, de la energia tahionică la rezistența anticomunistă din Munții Făgărașului, învățând cu lejeritate relații despre viețile și lucrările unor savanți, filosofi, artiști, scriitori și chiar politicieni celebri, fără a rămâne la simple cronologii, ci plasându-se deasupra prin interpretarea și valorizarea lucrurilor.

Pentru mine, se aseamănă foarte bine cu Petre Țuțea (pe care, de asemenea, l-am cunoscut și întâlnit): amândoi *maestri ai dialogului socratic între știință și spiritualitate*⁴, cvasi-asceti, unul de la înălțimea unei suferințe personale în temnițele comuniste, altul din mai marele lagăr pe care l-a reprezentat România comunistă⁵, cu formații diferite, dar cu aceeași viziune mistică a umanității. Nu intenționez prin acest scurt memento să-i immortalizez ideile și geniul, ci doar să schițez un portret sumar al omului Liviu Sofonea, mare promotor al istoriei și filosofiei științei și tehnicii în România, neobosit conferențiar și *globetrotter*, proiectant al unor interesante și necesare muzeizări în spațiul românesc.

Îi aduc astfel un pios omagiu și împlinesc și un *legat* al lui Liviu Sofonea, care s-a îngrijit în ultimii ani să îmi relateze episoade ale vieții sale – *cuante de memorie și scintilații de conștiință* – și să îmi furnizeze frecvent câte un *sufertaș* sau o *capsulă a timpului* (așa numea pachetul cu pliante din locurile pe care le-a vizitat în perioada de la ultima întâlnire, documente, publicații, copii ale lucrărilor prezentate la diferite conferințe și congrese și manuscrise personale, pe care mi le aducea în mod constant) pentru un anume *repositorium* sau *relicvarium* privind viața și activitatea sa. Mi-a spus: „*poate cândva vei găsi de cuviință să scrii un*

⁴ Expresia este folosită de Alexandru Popescu-Prahovara în articolul *Petre Țuțea: Science as Doxology. A Romanian Master of the Socratic Dialogue between Science and Spirituality*, în *Transdisciplinary Studies*, no. 1(2011), pp. 157-168, Curtea Veche Publishing, Bucharest, 2011.

⁵ „Nu am fost în cazematele, în buncărele gulagului, dar am fost în curtea lui!” era expresia consacrată a lui Liviu Sofonea (apare ca atare și în Liviu Sofonea – „carte vie”, în proiectul „*Human Library: the rest is history*”, Brașov, 2014, înregistrarea pe https://www.youtube.com/watch?v=XZ_K-S5Qmpo).

*articol despre mine, dacă vei socoti că merită”!*⁶ S-a bazat într-o oarecare măsură și pe memoria mea și de aici derivă unele dintre lacunele acestei acțiuni întreprinse în amintirea sa. Aduc mulțumiri nepoților de frate, Victor Sofonea Jr. și Mircea-Traian Sofonea, care au avut sollicitudinea de a răspunde unor necunoașteri sau nelămuriri de-ale mele, în ceea ce privește familia, dar și lui Șerban Centea din Montreal, văr al profesorului Sofonea, apoi Adrian Sofonea, Alexandru Damian, amândoi din București, cărora le adresez gratitudinea mea sinceră. Ca metodă de lucru, am ales să îi dau cuvântul lui Liviu Sofonea, acolo unde s-a exprimat deja – *să comunice și să se comunice* – sau unora, care au petrecut incomparabil mai mult timp alături de el, pentru a păstra o formă cât mai autentică, netrecută prin filtrul judecății personale sau victimă a coloraturii afective. Dacă există lacune, interpretări eronate sau chiar greșeli mai grave, mi le asum în totalitate. Rog pe toți aceia care vor găsi de cuviință să aducă corecturi, completări sau chiar amintiri proprii pentru viitoarea biografie a savantului să nu ezite să o facă la adresa de mail special creată în acest scop: sofonea@yahoo.com.

Înrădăcinări⁷

Am urmărit în această lucrare rădăcinile și rudele apropiate ale lui Liviu Sofonea atât pe linie paternă: *Sofoneștii*, iviți în Drăguș, în *Țara Făgărașului*, cât și pe linie maternă: *Centeștii*, de baștină din Căpâlna pe Someș, în Sălaj, în vecinătatea *Țării Chioarului*⁸, cu un alai întreg de preoți greco-catolici⁹. Vorbea cu pioșenie și cu mândrie de ascendența sa (poate cu o tușă mai pronunțată pe partea sălăjană): o familie activă, cu simțul răspunderii și capabilă de sacrificii personale în slujba credinței și a cauzei naționale a românilor din Transilvania, în conexiune directă cu frunțașii politici ai ardelenilor și prezentă la toate evenimentele însemnate. Și dintr-o ramură, și din cealaltă s-au născut și s-au afirmat mai multe generații de *oameni deosebiți, cu un ambitus intelectual neobișnuit și cu realizări absolut remarcabile* (sublinierea îi aparține lui Șerban Centea din Canada, un văr mai tânăr). Iar Liviu era permanent preocupat să se țină de *lăsămintele* de familie.

⁶ A se vedea și Horia Salcă, *Introducere*, în Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, pp. 5-6.

⁷ Titlul acestui capitol este preluat chiar de la Liviu Sofonea, vezi infra nota 14.

⁸ Cum îi făcea plăcere lui Liviu Sofonea să accentueze, de câte ori era ocazia.

⁹ *Ibidem*.

Linia paternă: Sofonea din Drăguș

Bunicul patern al lui Liviu Sofonea a fost Dionisie (uneori ortografiat și Deonizie¹⁰) Sofonea din Drăguș (1863-1945), *Dise a Jicului*, patriarhul satului, venerat de toți, fotografiat de misiunea lui Dimitrie Gusti¹¹, înmormântat în satul natal. A avut trei neveste, moarte prin vitregia vieții, una tot din neamul Sofoneștilor¹² – Eva (1872-1901), una născută Fogoroș – tot Eva (1872-1946) și una Codrea – Versavia (1868-1892), din stirpea scriitorului, călătorului și revoluționarului pașoptist Ion Codru-Drăgușanu, pe care Liviu Sofonea și-l revendica de antecesor. Merită menționat aici faptul că și Ion Rațiu era strănepot al lui Codru-Drăgușanu, pe linia mamei sale. Dionisie Sofonea a fost un om cu dragoste de învățătură și, dacă nu a putut la vremea sa să urmeze școli înalte, a ținut ca măcar copiii săi să facă mai mult. Înțelept și mereu pregătit cu o povată, cu un sfat pentru consătenii săi, harnic și destoinic, s-a aflat vreme îndelungată și în direcțiunea băncii populare „*Însoțirea de credit*” din Drăguș/ Dragusi „*Hitelszövetkezet*”¹³. Despre bunic și influența acestuia asupra familiei, Liviu Sofonea a relatat într-un articol publicat în revista *Vatra*¹⁴: „*Luminos și neatins de vreme, îmi stă în preajmă „taica”, bunicul din Drăguș, Disea Jicului pentru săteni, fruntaș al obștei, ascultat și cinstit de toți. Îl văd, îl gîndesc, îl simt, deși*

¹⁰ Certificat de căsătorie (Matei și Viorica Sofonea) seria Ch nr. 0056577, eliberat de Sfatul Popular al Comunei Ariniș la 3 martie 1961.

¹¹ Profesorul Dimitrie Gusti (1880-1955), creatorul *Școlii de sociologie* care îi poartă numele, fondatorul Muzeului Satului din București, a inițiat și îndrumat cercetarea monografică a satelor din România, începând cu 1925, prin delimitarea unei teme sau regiuni și descinderea pe teren pentru studiul la fața locului. Drăgușul a fost a doua localitate însemnată studiată, în 1929, iar echipa de studiu a revenit apoi în 1932, 1933 și 1938. Stahl numea Drăgușul „*adevărat laborator de creație metodologică și tehnică*”, cf. H.H. Stahl, *Amintiri și gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice*”, Ed. Minerva, București, 1981, p. 119.

¹² Forma uzitată de Stahl și de monografiști este aceea de *Sofonari*, H.H. Stahl, *loc.cit.*, p. 125.

¹³ În 20 februarie 1916 a semnat următoarea convocare: *Membrii „Însoțirii de credit” din Drăguș se invită prin aceasta, în virtutea §-lui 20 al statutelor la adunarea generală ordinară, care se va ține la 22 Martie st. n. 1916, la 2 oare p. m., în localul școlii-gr.-ort. Direcțiunea: Fogoroș Neofit, prez. — elnok, Sofonea Dionisie, Husea Ioan, Codrea Dumitru; S. Făgărășian, contabil — könyvelő; Comitetul de Supraveghiere – A Felügyelő-Bizottság: Dumitru Fogoroș, Matei Sofonea (fiul lui Dionisie și tatăl lui Liviu Sofonea – n. H.S.), Hariton Fogoroș, Valer Tătaru, Dumitru Stoia, cf. Revista Economică, Nr. 9, Anul XVIII, 26 Februarie 1916, Sibiu, p. 104.*

http://documente.bcuciluj.ro/web/bibdigit/periodice/revistaeconomica/1916/BCUCLUJ_FP_279771_1916_018_009.pdf.

¹⁴ Liviu Sofonea, *Înrădăcinări*, în *Vatra*, nr. 222, p. 13, Târgu Mureș.

nu-l pot pe deplin cuprinde, luptându-se cu sărăcia, cu nevoile, cu a sa dârzenie și demnitate exemplare.

Îmi stă pildă grija pe care o purta numeroasei sale familii și virtutea cu care a știut s-o înalțe la înțeleaptă cărmuire. Emoționantă este strădania sa de a-și trimite feciorul său cel mai mare, pe Matei (tatăl meu), la școli înalte, să-i pună ceva în desagă (chiar dacă nu putea să-i pună nimic în pungă). Îmi sună în clopotul închipuirii cuvintele înțelepte rostite cu blândețe și asprime deopotrivă, prin care îl îndemna să se poarte cu vrednicie la școala „Radu Negru” din Făgăraș și mai tarziu, ca student stipendiar la Facultatea de Medicină de la Budapesta. Era atât de mândru (și nu mai puțin sever) că feciorul a meritat o „bursă Gojdu”¹⁵ și că va ajunge lecuitor de trupuri și de suflet, pe locurile de unde a plecat.

Mi-l închipui purtând-și cu demnitate mânia și îngrijorarea când, în anii pătimirii noastre, a aflat că studentul în medicină a fost luat „cu arcanul” la oaste și a fost silit să lupte de o împărăție împilătoare a neamului său.

Sfaturile și gândurile pline de îngrijorare l-au povățuit și l-au ocrotit pe tânărul student din neam de opincar, prin vicisitudinile primului război mondial. Ele îl vor fi urmat benefice pe frontul italian, chiar în clipele când, ascultând chemarea inimii, glasul patriei, încerca să treacă de partea celor care erau „de-ai săi”. L-au însoțit în mutarea pe frontal galițian, în urgia tranșeelor de la Prezemyśl, în prizonieratul din Rusia, de la Darnița și din Siberia îndepărtată și în vârtoarea acelor evenimente revoluționare.

Conștiința „taichii” l-a încurajat pe cel înstrăinat dar nu desțărât, să se înscrie în batalioanele de voluntari ardeleni. Mi-i închipui alături, părinte și fecior, în clipa jurământului pe steag, în Moldova greu încercată. Îl va fi urmărit pe medicinistul slujind sub arme (chinuit că nu poate face mai mult) în ostenele și primejdiile muncii lui de infirmier din lazaretele din vecinătatea frontului și apoi peste tot unde l-a purtat sorocul luptei pentru Unirea cea Mare.

În toți acei ani, toate energiile și virtuțile îi erau angajate în lupta pentru ființa satului, familia lui mai mare, strop viu din sufletul poporului român și încerc

¹⁵ Emanoil Gojdu (1802-1870) a fost jurist, om de afaceri și politician transilvănean de origine aromână, care a trăit la Budapesta. El a fost cel dintâi *magyar ügyvéd* de etnie română, care a „îndrăznit” să pledeze ungurește în fața instanțelor de la Budapesta. Din averea lăsată de el s-a constituit un fond de burse pentru studenții români. În octombrie 2005, Călin Popescu-Tăriceanu (prim ministru) și Mihai Răzvan Ungureanu (ministru de Externe) au semnat un acord cu guvernul de la Budapesta pentru înființarea a unei fundații publice româno-ungare „Gojdu”, renunțând practic la „moștenirea Gojdu”, evaluată la peste 1 miliard de dolari.

să mă apropiu de bucuria revederii „taichii” cu fiul întors, după grele încercări, pe pământul întregit al țării. Îmi vine a crede că le vedea, le știa, le simțea toate cele ce erau asupra feciorului său și în cugetul acestuia, izvorând din acel har, pe care „taica” îl avea. „Te-ai ținut bine, băiete! Nu-mi este rușine cu tine! Să te ții bine și de acum încolo, căci multe și grele mai ai de făcut...”, Iar noi, ne-am ținut de vatră, cum am putut, și acum una suntem în țara cea nouă. (...)

A continuat să-i poarte de grijă și să-i dea sfaturi feciorului său cel mare și după ce s-a însurat și a devenit medic, mai întâi în Ardealul de Nord, unde a cunoscut-o pe blânda lui soție, – mama mea –, apoi doctor al minerilor din Valea Jiului.

Pe nepoți i-a adorat fără să-i răsfete. Îi apropia de căldura și frumusețile satului, de obiceiurile din renumita vatră folclorică și meșteșugărească. Prima urcare și coborâre a turmelor la munte, cu el am trăit-o. Mă purta în spinare, mă învelea în cojoace, îmi ocrotea trupul cu „rechelul”¹⁶ de ploaie și de vânt.

Nu pot să mi-l amintesc decât mereu activ, un înțelept ascultat, pururi în mijlocul sătenilor, un patriarh nelipsit la sărbătorile și nesărbătorile obștei, la tot ce era fast și nefast comunității; la nunți, horiri, boteze, decese, nedei, hramuri; la clacă și la șezătoare; dar și la seceră, la semănat, la cules; la consfăturile gospodarilor satului, adesea mândros pe pricinile ce se iscau între ei, pe gâlcevi, pe reaua stare a lucrurilor. Cât dorea să nu mai aprindă feștila din lampa de petrol, ci să se bucure și ei de lumina electrică și de cale nenoroioasă, pietruită. Cu rechelul pe umeri, cu căciula purtată românește, în legenda vie a comunei.

Avea răgaz pentru toți membrii numeroasei sale familii și pentru toți obștenii pe care-i primea cu inima deschisă, mintea limpede, fire generoasă întotdeauna gata să sară în ajutor.

Amintirile mele se întorc mereu spre casa bătrânească devenită de mult neîncăpătoare. Focul ardea mereu în vatră, vestale deveniseră nepoții, nepoatele; mămăliga și laptele trebuiau să fie mereu proaspete, la îndemână; leagănul atârnat de grindă ocrotea un copil și mereu era cineva să-i vorbească, să-i cînte, să-l legene.

¹⁶ Rechel sau recăl (din săsește: Reckl, maghiară: rékli), haină de postav sau de pănură, făcută în casă, cf. DEX, <https://dexonline.ro/definitie/rec%C4%831>.

Își iubea nespus satul și toate așezările din țara lui Ion Codru-Drăgușanul, Badea Cârțan, Gheorghe Lazăr. Uriașele pietre aduse din coclauri pe „tânjala” trasă de „drugănițe” stau mărturie în incinta mănăstirii Brâncoveanului¹⁷.

A întâmpinat cu mare bucurie, echipa de cercetători etnografi a profesorului Dimitrie Gusti. Dorea să fie util, să contribuie la monografia, studiul antropologic al satului, studiu de pionerat pentru acele vremuri precum și la înzestrarea Muzeului Satului din București, cu monumente reprezentative și cu obiecte autentice de interior din satul său.

Neuitate îmi rămân clipele când prins de somnul cel plin de vise, în șura plină cu fân, îi presimțeam intrarea, îi ghiceam privirea deopotrivă dârză și iubitoare. Iar la Șteghe în munte, văzându-mă cum mă jucam cu un bivolaș, numai că îl aud cum îi spune tatii: „Măi, Matei, feciorul tău nu s-a îndepărtat de noi. Nu i-e rușine de noi, îl văd chiar fericit. Numai să rămână mereu așa!”».

Sunt unul dintre cei care poate depune mărturie că Liviu Sofonea așa a rămas până la capătul zilelor sale! Casa din Drăguș a lui Dionisie Sofonea (în care acesta s-a născut și a trăit) există și astăzi și este locuită de strănepotul Viorel Jurcovan, nepotul lui Gheorghe Sofonea (fratele lui Matei) și fiu al Măriuței, căsătorită Jurcovan¹⁸. *Dise a Jicului* a avut cinci copii: *Matei* (cu Versavia n. Codrea), *Gheorghe* și *Rafila/Rafira* (cu Eva n. Sofonea), *Sofia* lui Gligore și *Maria/Măriuța* (cu Eva n. Fogoroș)¹⁹.

Tatăl lui Liviu Sofonea a fost Matei Sofonea (în unele acte *Mateiu*), născut în Drăguș, plasa Arpașul de Jos, județul Făgăraș (fost) la 12 iulie 1890²⁰, decedat la Petroșani în 20 aprilie 1967²¹, a fost întâiul născut al lui Dionisie și al primei soții a acestuia, Versavia (născută Codrea). După terminarea Liceului „Radu Negru” din Făgăraș, a studiat medicina la Budapesta, ca bursier al Fundației

¹⁷ «Piatra cea mare, care se află din ziua resfințirii Sfintei Mănăstiri în apropiere de intrarea bisericii, și lespede de lângă stăreția (veche) și arhondaric au fost aduse „din munte” (pe „o tânjea trasă de bivoli”) de credinciosul Dise Sofonea (a Jicului) prinos de recunoștință adus Proniei Divine care i-a ocrotit feciorul cel mare, Matei (student în medicină), încât acesta a scăpat viu și nevinovat din grelele încercări pe care le-a avut în anii Primului Război Mondial», cf. Liviu Alexandru Sofonea, *Traian Sofonea (1907-1995). Viața și opera unui intelectual eminent*, dactilogramă în posesia mea (H.S.) fără să știu exact când și unde a fost publicată, nota 70, p. 32.

¹⁸ Precizarea îi aparține lui Alexandru Damian, via WhatsApp, în 4 mai 2020.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Dată verificată pe *Permisul de conducere*, eliberat de Chestura Poliției Orașului Arad, la 17 septembrie 1929.

²¹ Certificat de deces Matei Sofonea, seria D3 nr. 3329929, eliberat de Sfatul Popular al Orașului Petroșeni, la 21 aprilie 1967.

„Emanoil Gojdu”, unde a fost activ în Societatea de Lectură a Studenților Români din Budapesta „Petru Maior”²², leagănul celor *mai nobile frământări culturale și naționale, născute din dorul tinerimii, care ținea mai mult la înălțarea neamului său decât la orice altceva*²³. Și în celelalte universități din Austria și Ungaria erau, de asemenea, societăți cu tradiție ale studenților români: „Iulia” la Cluj, „România Jună” la Viena și „Junimea” la Cernăuți, singurele locuri unde studenții eliberați de grija cursurilor și învățaturii în limbi străine puteau gusta farmecul glasului și obiceiurilor românești. Dintr-o relatare a rafinatului diplomat Vasile Stoica, mort în închisorile comuniste, și el student la Litere în Budapesta și președinte al Societății „Petru Maior” în anul 1912/1913, îl găsim pe Matei Sofonea în conducerea societății, cu funcție de econom²⁴ (administrator). În 1914, (probabil, după anul al III-lea sau al IV-lea) a fost înrolat în armata austro-ungară²⁵ și trimis întâi pe frontul din Italia, ca mai toți românii ardeleni (Liviu Sofonea îmi spunea că a participat la cumplitele bătălii de la Isonzo²⁶ și Doberdò del Lago), iar apoi pe frontul din Est, la Przemyśl/ Premissel, *Verdunul frontului de Răsărit*, a treia fortificație ca mărime din Europa, în Galiția, în sudul Poloniei. A dezertat la ruși și a fost internat la mănăstirea Tiumen²⁷, în Siberia de Vest, posibil lângă mănăstirea, în care a stat Rasputin, după spusele lui Liviu Sofonea^{28,29}. Constituirea unui

²² Societatea „Petru Maior” a studenților români care învățau la Budapesta a fost înființată în 1862 la îndemnul și sub îndrumarea lui Iosif Vulcan și și-a desfășurat activitatea până în 1918.

²³ Iuliu Maniu, *Către studențimea clujană*, în *MCMXIX-MCMXXIX Zece ani. Almanahul Societății Academice „Petru Maior”*, Tip. Cartea Românească S.A., Cluj, 1929, p. 2.

²⁴ Vasile Stoica, *O ședință a Societății „Petru Maior” în Darnița*, în *MCMXIX-MCMXXIX Zece ani. Almanahul Societății Academice „Petru Maior”*, Tip. Cartea Românească S.A., Cluj, 1929, pp. 75-76.

²⁵ Cf. *Procesul verbal Nr. 11/8 noiembrie 1947 al Regiunii a 3-a Militare Cluj* (eliberat pentru stabilirea pensiei) a fost înrolat în armata austro-ungară între 1 aprilie 1914 și 4 martie 1917, iar din 15 august 1914 a fost pe front.

²⁶ Aici lupta, de aceeași parte a baricadei și tânărul locotenent Erwin Rommel (1891-1944), legendarul mareșal de mai târziu, cunoscut ca *Vulpea deșertului*.

²⁷ Este cert faptul că la 22 aprilie 1915 se afla deja în Tiumen, după legitimația de lagăr aflată în arhiva familiei.

²⁸ Tiumen, în Siberia apuseană (la 2.500 km est de Moscova, dincolo de Urali): în marginele mănăstirii unde a slujit și controversatul, para-normalul călugăr Grigorie Rasputin (înzestrat cu puteri taumaturgice; posedat sexual, super-viril: *crazy Russian love machine* – probabil, o pastişă sofoniană după *Russia's greatest love machine/lover of the Russian Queen*, din cântecul omonim al formației vest-germane Boney M. – n. H.S.), cf. Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, p. 79.

detașament de voluntari transilvăneni la Darnița, lângă Kiev, pe malul Niprului, îl face să vină și să se înscrie în *Corpul Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni*, format din aproape 2.000 de luptători, în primăvara anului 1917³⁰, sub conducerea locotenentului dr. Victor Deleu³¹: „*Noi, ofițerii, gradații și soldații români de neam, jurăm pe onoare și conștiință că voim să luptăm în armata română pentru dezrobirea ținuturilor noastre românești de sub dominația Austro-Ungariei și pentru alipirea lor la România*”, se spunea în memoriul adoptat de voluntari și semnat, în numele tuturor, de 250 ofițeri și 250 subofițeri și soldați³².

Acest corp vine apoi la Iași și se alătură Armatei Române, în 8 iunie 1917, pe platoul de la Șorogari, *Moara de Vânt*, depunând jurământul în fața Regelui Ferdinand^{33,34}. La Darnița avusese loc și o (re)întâlnire emoționantă cu colegii de studenție de la Budapesta, din comitetul Societății „Petru Maior”, în frunte cu prezidentul Vasile Stoica^{35,36}: „*Pe la sfârșitul lui April 1917 plecarăm din Iași spre Petrograd. Cum drumul nostru ducea prin Kiev, iar în Darnița lângă Kiev se găseau concentrați câteva sute de ofițeri transilvăneni, foști prizonieri, cari așteptau să plece spre Iași ca voluntari în Armata Română, hotărâram să ne oprim două zile în acest oraș să-i vedem.*”

²⁹ Pe o fotografie cu bucătăria lagărului din Tiumen, Matei a făcut următoarea însemnare: „*Bucătăria din lagărul de prizonieri de războiu de la Tiumen Siberia unde am trăit și eu peste 2 ani, timp lung de pribegie*”.

³⁰ Matei Sofonea a semnat declarația de înscriere ca voluntar în 26 martie 1917, cf. documentului rusesc...

³¹ Joe Gherman, tatăl lui Mircea Gherman și ginere al lui Iacob Mureșanu (compozitorul), și el voluntar la Darnița, a lăsat memorii în manuscris, aflate la Casa Mureșenilor, care se referă și la acest episod.

³² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Corpul_Voluntarilor_Ardeleni.

³³ <http://curierul-iasi.ro/100-de-ani-sosirea-voluntarilor-ardeleni-21609>.

³⁴ Discursul ținut cu ocazia depunerii jurământului de tânărul avocat Deleu este remarcabil: „*Munții Carpați sunt prea mici față de înălțimea inimilor care bat în piepturile voluntarilor și oștirii românești (...). Eram datori să venim noi la voi, azi, când voi trăiți zile atât de grele. Noi am pornit din țară străină, dar am pornit cu un singur gând: să mergem acasă. De aceea, drumul nostru nu era decât unul singur, înainte. Și mergând înainte vom birui! Vom birui pentru că nu sunt așa de înalți Carpații cât ne sunt inimile de înălțate!*” (<http://www.graiul.ro/2017/11/22/la-iasi-pe-urmele-intregitorilor-de-tara/>).

³⁵ Vezi supra nota 25.

³⁶ Vasile Stoica era membru al delegației române trimise – din ordinul Marelui Cartier General – de Regatul României în Statele Unite, în aprilie 1917. Aceasta, aflată în tranzit în Ucraina, a preluat de la Darnița *Memoriul* citat mai sus, pentru a-l duce în SUA. Delegația îl avea în frunte pe părintele Vasile Lucaciu, *leul din Sisești*, și din ea făcea parte și părintele Ion Moța, din Orăștie.

În tabăra dela Darnița cu prilejul acelei întâlniri a fost un entuziasm și o înduioșare pentru care nu se găsesc cuvinte: eram întâiele rândunici cari anunțau nerăbdătorilor noștri voluntari sosirea primăverii.

În jurul meu se strânseseră o mulțime din vechii colegi dela Budapesta. Iată pe Emil Țeposu, secretarul societății „Petru Maior”; iată pe Niculescu, casierul; iată pe Sofonea, economul; iată pe Stănilă, iată întreg comitetul de conducere din anul prezidenției mele. Iată de pretutindeni membrii societății! Parcă ne pregătiam să ținem o ședință!

- Servus, președinte! Bine ai venit!

Într'un moment de liniște Matei Sofonea iese înainte și îmi zice răsând din tot sufletul:

- Mă, președinte, comitetul e în număr, conform regulamentului. Te rugăm să deschizi ședința.

Și am deschis-o...

A fost o ședință de prietenie caldă, de entuziasm hotărât, de povești, de planuri, de spovedanii, dar mai presus de toate de intensă și neînfrântă conștiință românească căci în sufletele noastre, acolo în Darnița Kievului, pe malul noroios al Niprului, nu era numai convingerea biruinții, ci era totodată și hotărârea supremei noastre jertfe.

A fost ultima, dar cea mai înălțătoare ședință a comitetului din 1912-13.”³⁷

Participă în continuare la război în armata română, ca ofițer sanitar, în România mutilată, în lazarete, în timpul epidemiei de tifos: la Iași, la Podul Iloaei și apoi la campania din Budapesta. Liviu Sofonea rememorează unele dintre discuțiile fugitive avute cu profesorul universitar Radu-Emil Mărdărescu pe această temă³⁸: „După ce am aflat din ce neam este „cadrul didactic superior” Radu-Emil Mărdărăscu, eu, asistentul nou transferat la Brașov, de la Institutul de Mine din Petroșani, fascinat și de motorul marca Mărdărăscu, care era lângă sala în care țineam seminarii și, uneori, cursuri, într-un moment în care l-am întâlnit singur pe culoarele Institutului Politehnic, i-am spus:

³⁷ Câteva zile după o discuție cu Liviu Sofonea privind formarea Corpului Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni, am găsit această relatare în volumul omagial de zece ani de la înființarea Universității Daciei Superioare din Cluj, din care am făcut o copie-extras. Când i-am oferit-o, la o întâlnire următoare, a plâns. I-am spus atunci ca a fost ceva magic în această întâmplare. Mi-a răspuns: – *Băiete, magia a început demult, în casa voastră din Noua!*

³⁸ Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, pp. 78-79.

- Domnule profesor, tata a făcut parte din unitățile militare comandate de generalul Gheorghe D. Mărdărăscu, care, în 1919, au eliberat Budapesta de comuniști.

S-a emoționat; m-a privit cu multă simpatie; simțeam că dorea să converseze cu mine pe această temă, pe atunci „interzisă” (cenzurată de autorități; adesea auto-cenzurată de unele conștiințe terorizate, panicate). I-am mărturisit câteva avataruri și împliniri ale familiei mele: i-am comunicat că tatăl meu – cândva tânăr voluntar în Armata Română (fost student medicinist la Budapesta, apoi mobilizat cătană, combatant pe mai multe fronturi pentru cauze străine, prizonier la ruși – trăitor sensibil, activ, petulant (temerar, exuberant...) în lagăre al amărăciunilor, întrăinării și a mizeriei fostului imperiu Samyj bolșoj v Mire, devorat de bolșevism și de sechelele regimului țarist; i-am povestit cum s-a repatriat, aderând, cu elan, la grupul de voluntari români ardeleni și bănățeni, cum s-a încadrat în Armata Română și a luptat pe frontul moldovenesc până la sfârșitul Marelui Război.

- Desigur, Darnița, pe malul nordic al Niprului! Avem prieteni mai vârstnici ai familiei, care s-au regrupat acolo, atunci... Cred că bravul dumitale tată a fost ofițer-felcer sub comanda generalului Mărdărescu și că în această calitate a participat la campania de eliberare a Budapestei de aberanta dictatură a regimului Béla Kuhn³⁹!

(...) În alte dăți, discret, am discutat cu el despre Revoluția sovietică ungurească: regimul disperării, dictatura guvernului Béla Kuhn, pionul Moscovei/ Kremlinului/, despre „ceata”/ echipa lui/ care a stat la putere 133 zile/teroarea roșie/, despre urmări, despre Trianon-ită ș.a”

³⁹ Béla Kun (1886-1938), născut Béla Kohn în Lelei, lângă Cehu Silvaniei, în Sălaj, evreu-maghiar, agitator bolșevic și ministru de Externe, care a fost *de facto* dictatorul Republicii Sovietice Maghiare (*de jure* era președintele Sándor Garbai) și făptuitorul *Terorii Roșii* din 1919, în Ungaria. Kun a menținut contactul direct cu Lenin prin radio-telegraf, astfel că Lenin a fost cel care a dat comenzi directe și sfaturi lui Béla Kun în orice acțiune. După prăbușirea regimului bolșevic, Kun a fugit în Uniunea Sovietică, unde a lucrat ca funcționar la Comintern. A organizat și a participat activ la *Teroarea Roșie* în Crimeea (1920-1921), apoi a participat la *Acțiunea din martie* (1921), o răscoală comunistă eșuată în Germania. În timpul Marii Epurări de la sfârșitul anilor '30, Kun a fost arestat și executat. Tatăl lui, Moric sau Moritz Kohn s-a dezis în repetate rânduri de acțiunile sale iresponsabile (nota H.S.).

Este liberat (demobilizat) prima dată din Regimentul 7 Vânători, la 11 martie 1919, ca medic cu gradul de locotenent în rezervă⁴⁰, pentru a-și continua studiile la Facultatea de Medicină din Iași, iar apoi este reînrolat pentru campania din Ungaria⁴¹. După ultima demobilizare⁴², va rămâne în evidențele militare ale Companiei 6 Sanitare, participând la unele concentrări, iar în 10 Mai 1932 va fi avansat căpitan; pentru merite pe front și apoi în viața civilă, va primi: *Medalia Ferdinand I*⁴³, *Crucea Meritul Sanitar*, cl. I⁴⁴, *Ordinul Coroana României în grad de ofițer*⁴⁵, *Insigna Pregătirii Paramilitare*, cl. a II-a⁴⁶ și *Insigna Apărării Pasive*⁴⁷. În 15 februarie 1946 este „pus în retragere din oficiu pentru limită de vârstă”⁴⁸. În 1920, tânărul liberat după terminarea serviciului militar pe front și apoi în spitale pentru răniții și mutilații de război, reia studiile de medicină la Cluj, la nou înființata Universitate a Daciei Superioare, unde îi are printre profesori și pe dr. Victor Babeș⁴⁹, dr. Iuliu Hațieganu⁵⁰, dr. Ioan Goia⁵¹ (unchiul de tată al

⁴⁰ *Ordin de demobilizare No. 1885 din 28 februarie 1919*, dat în Sibiu de Comndamentul Trupelor din Transilvania.

⁴¹ *Campania din Ungaria* sau *Războiul Româno-Maghiar* a avut loc între Prima Republică Maghiară (Republica Sovietică Maghiară din martie 1919, condusă de Béla Kun) și Regatul României. Ostilitățile au început la 13 noiembrie 1918 și s-au încheiat pe 3 august 1919. Armata Română a ocupat însă Budapesta și estul a Ungariei de atunci până în 28 martie 1920.

⁴² *Ordin de demobilizare No. 5935 din 29 decembrie 1919*, este liberat cu data de 1 ianuarie 1920 din Regimentul 4 Vânători, tot ca medic locotenent de rezervă.

⁴³ Brevet 70003/4 decembrie 1931.

⁴⁴ Brevet 3203/29 decembrie 1928,

⁴⁵ Brevet 50676/14 august 1929.

⁴⁶ În 21 mai 1938.

⁴⁷ În 1940.

⁴⁸ Decizia No. 588 din 15. II. 1946, publicată în Monitorul Oficial No. 43 din 20. II. 1946, cf. *Carnetul nr. 54 al Ofițerului de Rezervă, Numele: Sofonea dr., Prenumele: Mateiu, Gradul: Medic Căpt. rez., VI. Situația militară.*

⁴⁹ Dr. Victor Babeș (1854-1926), personalitate științifică covârșitoare pentru școala românească de medicină, savant mondial. Înainte de stabilirea sa la București (1887) se afirmase cu strălucire la Paris. În 1885, publicase, împreună cu A.V. Cornil, primul tratat sistematic de microbiologie din lume „*Les Bactéries*”, distins cu „Premiul Montyon”. Babeș a descoperit și a descris peste 50 de germeni, a perfecționat tratamentul descoperit de Pasteur al turbării, a descoperit incluziile rabice caracteristice, cunoscute sub numele de „Corpusculii Babeș-Negrini” (1912 în lucrarea sa „*Traité de la rage*”, distinsă cu „Premiul Briand”). Se situează printre primii cercetători care au studiat „*fenomenul variabilității microbiene*”, a adus contribuții la studiul diferitelor boli: difteria, tuberculoza, pelagra, lepra etc. Este recunoscut ca promotor al seroterapiei și antibioterapiei.

⁵⁰ Dr. Iuliu Hațieganu (1885-1959), clinician și internist de mare anvergură, ctitorul școlii medicale moderne de la Cluj, după Primul Război Mondial, recunoscut pentru cercetările făcute în domeniul tuberculozei și pentru fondarea pediatriei sociale. A fost și un excepțional

viitorului prieten drag al lui Liviu Sofonea, prof. univ. dr. ing. Ioan Goia!), dr. Iacob Iacobovici⁵², dr. Iuliu Moldovan⁵³ și dr. Constantin Levaditi⁵⁴. Colegul său de la Budapesta și din comitetul Societății „*Petru Maior*”, dr. Emil Țeposu, va deveni profesor al Facultății de Medicină din Cluj, la specialitatea urologie și director al clinicii de profil, dar și deputat în perioada interbelică (iar în decembrie 1948 se va sinucide cu morfină, când va fi înlăturat/ epurat alături de Alexandru Pop și Iuliu Hațieganu – în același mod samavolnic ca înlăturarea lui Lucian Blaga sau a lui Nicolae Mărgineanu; decât să facă jocul comuniștilor, a preferat să moară!).

După terminarea facultății cu specialitatea medic bacteriolog, cu Diploma nr. 342, publicată în Monitorul Oficial 561/21 iulie 1922, dr. Matei Sofonea ajunge medic la Seini, în Maramureș. În 30 noiembrie 1922 se căsătorește cu Viorica Indrean la Ardihat (astăzi Ariniș, sat între Sălsig și Băsești, foarte apropiat de Asuaju de Sus)⁵⁵, iar apoi, la 14 iunie 1924, la Seini, se naște primul fiu, Victor, viitor medic internist, cu studii la Cluj. Matei ajunge medic în Valea Jiului, unde a fost bacteriolog și igienist, apoi medic șef⁵⁶ și a condus o perioadă îndelungată

diagnostician. A format la Cluj o valoroasă școală de medicină internă; Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj îi poartă astăzi numele. A fost membru al Academiei Române.

⁵¹ Dr. Ioan Goia (1893-1982), semiolog de talie internațională. A obținut rezultate importante în etiopatogenia bolilor reumatismale și limfocitopenia malignă. A fost unul dintre corifeii școlii medicale clujene, alături de Iuliu Hațieganu, Victor Papilian, Titu Vasiliu ș.a.

⁵² Dr. Iacob Iacobovici (1879-1959), primul șef de clinică român, al Clinicii Chirurgicale din Cluj, după Primul Război Mondial. A introdus delicata operație de rezecție concomitentă a coastei dintâi și a nervului frenic, cunoscută sub numele de „operația Iacobovici”. A fost director al Spitalului Militar în Primul Război Mondial, care a staționat mult timp la Bacău.

⁵³ Dr. Iuliu Moldovan (1882-1966) medic militar, numit de Consiliul Dirigent secretar cu problemele sănătății publice. A fondat și condus Școala de igienă de la Cluj și a întemeiat, tot la Cluj, cel dintâi centru pentru profilaxia și tratamentul cancerului din România, în anul 1919.

⁵⁴ Dr. Constantin Levaditi (1874-1953), unul dintre fondatorii, pe plan mondial, a virusologiei. Face studii medicale în România, îl găsim la Cluj, după 1919, ca să ajute școala românească de medicină din Transilvania, apoi devine fondatorul școlii franceze de virusologie. În domeniile microbiologiei prezintă numeroase și importante studii, spre exemplu „cultivarea și punerea în evidență a spirochetelor în țesuturi”, este unul dintre inițiatorii „bismuto-terapiei sifilisului”. Autoritate europeană în studiul poliomielitei, reușind să cultive virusul respectiv și pe alte țesuturi decât cele nervoase. Pionier al cultivării virusurilor în celule in vitro, astfel devine precursor al preparării salvatorului „vaccin antipoliomielitic”.

⁵⁵ În plasa Cehu Silvaniei, fostul județ Sălaj, unde își avea proprietățile și castelele familia baronilor Bornemisza. Din Ardihat era și viitorul episcop greco-catolic Ioan Dragomir (1905-1985)

⁵⁶ La 11 septembrie 1932, are loc la Petroșani Congresul anual al asociației învățătorilor din jud. Hunedoara, iar revista *Plaiuri hunedorene* prezintă cu acest prilej lista personalităților

Casa de Asigurări Sociale. Pentru o perioadă, dr. Matei Sofonea a fost șef al Sanatoriului TBC – Osteoarticular din Bușteni (astăzi Spitalul Ortopedie-Traumatologie Azuga), locuind într-o vilă în curtea spitalului (aproape de fiecare dată când am călătorit cu Liviu Sofonea cu automobilul spre București, la intrarea în Bușteni dinspre Azuga, pe stânga, lângă calea ferată, mi-a arătat sanatoriul și clădirea care era locuința medicului, în care a locuit familia sa).

Familia a avut și două fete, una moartă la naștere, iar cealaltă, Zoița, pe la vârsta de 1 an, fiind înmormântată la Petroșani, unde vor fi înhumați ulterior și părinții. La Petroșeni ((în maghiară *Petrozsény*, în germană *Petroschen*), cum se numea pe vremea aceea, se naște, în 17 aprilie 1932, al doilea fiu, Liviu Gheorghe Alexandru, *Puiu* sau *Puiule* pentru familie. „M-am născut într-o vreme tulbură, 1932, sfârșit de criză mondială, venirea lui Hitler la putere, dar încă în România Mare”⁵⁷. Membru al Partidului Național Țărănesc, om moderat, cu mare deschidere spre social-democrație, după alegerile din 1946 doctorul Sofonea este arestat pentru o scurtă perioadă, dar apoi este eliberat. În anii de după instaurarea comunismului, dr. Matei Sofonea, *părintele minerilor*, cum era considerat, este marginalizat de regim, supravegheat permanent și chiar terorizat în noul mediu muncitoresc, cu rudimente staliniste. Așa pățiseră ceva mai devreme și foștii colegi de la Budapesta și Cluj, ajunși profesori la medicina clujană: Emil Țeposu și Alexandru Pop sau, în aceeași perioadă, prezidentul Vasile Stoica, căzușul strălucit al României pe mapamond pentru trei decenii, mort într-o celulă de la Jilava. Practic având domiciliu forțat, în ultimii ani ai vieții a fost trecut la „*munca de jos*”, pe post de medic de laborator, de unde s-a pensionat. Pentru ca umiliința să fie deplină, familia a fost mutată cu forța într-o casă strâmtă din marginea cartierului muncitoresc, strada Crângului nr. 3, după pensionarea doctorului. Starea sa s-a degradat tot mai mult, fiind bolnav de Parkinson sever, depresiv și anxios, pentru a muri în mizerie, în 20 aprilie 1967, la Petroșani. Aceasta a fost răsplata primită de cel, care luptase pe mai multe fronturi, trecuse prin prizonierate, operase, oblojise răni și a combătuse molimele, învățase cu sârguință

prezente la eveniment: „Toma Făurescu, președinte de Tribunal, șeful judecătoriei, dr. Emil Boeriu, avocat, dr. Enea Giurchescu, directorul liceului, Ioan Niciu, primarul orașului, dr. Matei Sofonea, *medic primar al orașului* (subl. H.S.), dr. Orjehovszki cu d-na, medic de circumscripție, părintele protopop Ioan Duma, prof. Gheorghe Ghiță, prof. Ion Mărgineanu etc.”, cf. <http://www.zvj.ro/articole-15278->

[In+urm+++cu+80+de+ani++in+1932+++S+a+intamplat+la+Cazinoul+Muncitoresc.html](http://www.zvj.ro/articole-15278-In+urm+++cu+80+de+ani++in+1932+++S+a+intamplat+la+Cazinoul+Muncitoresc.html).

⁵⁷ Liviu Sofonea – „carte vie”, în proiectul „Human Library: the rest is history”, Brașov, 2014, înregistrarea pe https://www.youtube.com/watch?v=XZ_K-S5Qmpo.

spre a-și lua diploma de doctor-medic și își angajase toate energiile sale în misiunea de cetățean/ intelectual de obârșie țărănească pentru România!

Linia maternă: familiile Centea și Indrean

Mama lui Liviu Sofonea a fost Viorica Indrean⁵⁸, născută la 4 august 1904, fiica preotului greco-catolic Vasile Indrean (1873-1946) din satul Asuaju de Sus, plasa Cehu Silvaniei, județul Sălaj (interbelic), lângă *Țara Chioarului*, în sudul *Maramureșului voievodal* sau *istoric*. Bunica lui Liviu era Lucreția Indrean (1880-1952), născută Centea, fiica preotului greco-catolic din Sălsig și memorandistului Andrei Centea (1851-1927), născut la Căpâlna pe Someș (fostul județ Someș, azi Cluj)⁵⁹, și a Corneliei, născută Dragoș (fiică a protopopului greco-catolic Avram Dragoș, din Chișfalău, mai târziu Mircești, azi parte a municipiului Alba Iulia, 1862-1938)⁶⁰, orfană de timpuriu. Pe părintele Andrei Centea, pe lângă Codru-Drăgușanu, Liviu Sofonea îl invoca frecvent drept înaintaș; spunea că între înaintașii și rudele sale se numără mulți preoți greco-catolici și de aceea am ținut să punctez acest aspect, de câte ori a fost cazul (sau am știut). Acesta a făcut studii de teologie greco-catolică la Gherla și Cluj și a fost activ pe tărâm literar⁶¹ și june prim al unei trupe de teatru românesc din Cluj, în vremea studenției⁶², inclusiv sub direcția lui Matei Millo, director al Teatrului Național din București, în turneu la

⁵⁸ În Certificatul de căsătorie (Matei și Viorica Sofonea), seria Ch nr. 0056577, eliberat de Sfatul Popular al Comunei Arini, la 3 martie 1961 apare ca *Viorica-Elena*, iar în Certificatul de deces Viorica Sofonea, eliberat de Comitetul Popular al Municipiului Sibiu, seria D7 nr. 269529, eliberat în 12 februarie 1985, apare ca *Ileana-Viorica*.

⁵⁹ Cei interesați de leagănul Centeștilor pot consulta și: Ion Văleanu, *Satul din pădure. Monografia satului Căpâlna pe Someș*, ediție îngrijită de prof. univ. dr. ing. Ovidiu Centea, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2009.

⁶⁰ Andrei Centea și Cornelia Dragoș s-au căsătorit în biserica greco-catolică din Bobota, unde avea să slujească, din 1909, protopopul greco-catolic Valentin Coposu (1886-1941), tatăl lui Corneliu Coposu (1914-1995).

⁶¹ *Societatea litteraria-baserică „Alexi-Sincaiana” din Gherla, Allu treile Raportu generale*, în *Federatiunea. Diurnalu politicu, literariu, comercialu și economicu*, Anulu allu sieptele, Nr. 44-45 (937-38), 22 Jun.-4 Jul. 1875, Buda-Pesta, pp. 138-139. La această societate studentul teolog Andrei Centea era „notar coresp.” Încă din 1869, această societate literară făcuse și o secțiune teatrală, vezi infra nota 46. *Federațiunea* a fost un ziar românesc care a apărut la Pesta, între 1868 și 1876, sub redacția lui Alexandru Roman și Ioan Poruțiu.

⁶² Vasiliu Podoabă, *Prima societate teatrală română ambulantă în Transilvania*, în *Familia*, Anul XLII, No. 38, Oradea-mare, 19 novembre v. (2 decembre n.) 1906, pp. 445-449, inclusiv fotografie de grup în care apare A. Centea. *Familia* a fost o revistă cultural-literară, apărută la Pesta și Oradea, între 1865 și 1900, sub redacția lui Iosif Vulcan.

Cluj⁶³. Nu am găsit referințe exacte despre implicarea sa directă în activitatea politică, nici măcar în monumentală lucrare a lui Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau Luptele politice Naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, dar trebuie să fi fost, ca toți preoții greco-catolici, activist local și purtător de mesaj memorandist. Surpriza a venit consultând unele dintre documentele de familie și memoriile citate, unde am găsi o relatare a Vioricăi Indrean și am văzut chiar fotografia delegației memorandiste la Viena, la *drăguțul de Împărat*, unde apare pr. Andrei Centea. Spre aducere aminte, suplica cerea Împăratului Franz-Josef să-și țină cuvântul dat populației românești, majoritare în Transilvania, de a acorda drepturi politice, sociale și economice, egale cu ale celorlalte naționalități.

„*Verișoara mea, Viorica Sofonea, aflându-mă într-o vară la Sibiu, în oșpeție la dânsa, mi-a arătat pe ascuns – era pe vremea când asemenea lucruri nu se țineau la vedere, nu știai niciodată ce și se poate întâmpla – o carte închinată evenimentelor din preajma aceluia an 1892, iar în carte era o fotografie a grupului de memorandiști, făcută la Viena. Așa cum se obișnuia, în fotografie, la mijloc, în centru, așezați pe niște scaune sau în niște fotolii, apăreau „fruntașii”, „conducătorii”: dr. Ioan Rațiu, Gheorghe Pop de Băsești, preotul Vasile Lucaciu, Septimiu Albini, Rubin Pațiu și ceilalți. Membrii de rând ai delegației stăteau unii în picioare, în spate, alții așezați pe jos, în față. Fotografia era făcută într-o sală mare, asta rezulta din faptul că în fundalul încăperii se vedeau niște tablouri mari, atârinate pe perete. Era o mare de capete, nu le-am numărat, cred că erau peste o sută. Unul dintre aceste capete, dintre cei care erau în picioare, era însemnat discret cu o cruciuliță, și Viorica mi-a spus, cu multă mândrie: „Acela este bunicul nostru Andrei!”*”⁶⁴

Un alt militant memorandist, probabil rudă cu străbunicul matern a fost Ilie (Elie) Centea, preot în Cășeu, Dej, între 1891 și 1901⁶⁵. Toată viața, Liviu Sofonea a ținut aproape de familia Centea, mai ales de Puiu, cel ajuns în București. Preotul A. Centea a avut șase copii: Lucreția (n. 4 ianuarie 1880), Corneliu (n. 25 noiembrie 1881), gemenele Elena și Maria – *Marioara* (n. 24 aprilie 1885,

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Ovidiu Centea, *Ocolul României în optzeci de ani (Amintirile unui uituc)*, București, 2016, p. 13, nepublicată (forma definitivă a volumului apărut anterior cu titlul *Amintirile unui uituc*, Editura Semne, București, 2009, ISBN 978-973-611-913-2, 381 p.), consultată în format pdf prin amabilitatea lui Șerban Centea din Canada.

⁶⁵ Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau Luptele politice Naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1902-1915, 8 vol, pp. ...

Marioara decedată în 19 noiembrie 1888)⁶⁶, Teofil-Ștefan (n. 30 mai 1888) și Ioan-Vasilin (n. 28 august 1892)⁶⁷. Din generația mai vârstnică, Liviu îi evoca cu mare dragoste mai ales pe unchii săi, frații buncii sale Lucreția: Dr. Corneliu (Cornel) Centea (1881-1968), doctor în drept⁶⁸, avocat, președinte al Tribunalului Sălaj (1935-1938), primar al Zalăului (1937-1939), prim-președinte al Tribunalului Bihor, apoi consilier la Curtea de Apel Cluj (1938-1940), căsătorit cu Eugenia Pop, fiica preotului greco-catolic Ioan Pop din Domnin, și pe *Filu* – Teofil Centea (1888-1966), ofițer de carieră la intendență, pensionat cu gradul de colonel (1945), căsătorit tot cu o fată de preot greco-catolic, Maria (1896-1991), fiica preotului Alexandru Fărcaș din Tămaia, comuna Fărcașa. O amintire specială se lega de cumnata acestora doi, Nadia (Nadejda, inițial), soția chipeșului *Ionică* sau *Jean* – Ioan Centea (1892-1975). *Ionică* a luptat în Primul Război Mondial în armata austro-ungară împotriva rușilor, cu gradul de locotenent, dar a căzut prizonier, iar apoi a avut șansa să fie eliberat din lagăr pentru a lupta împotriva bolșevicilor, în armata „rușilor albi”. După înfrângerea acestei armate s-a reîntors în România, aducând-o cu sine pe rusoaica Nadejda Pisareva (1895-1972), fata unui protopop de la Irkutsk (Иркутск, în limba rusă), unul dintre cele mai mari orașe ale Siberiei, aflat pe traseul căii ferate Transsiberiene, pe care a luat-o de soție. De aceasta, „o balerină blondă de o frumusețe răpitoare”, copilul și adolescentul Liviu a fost foarte apropiat. Interesantă este legenda: „Într-o seară la Sălsig, când toată familia era la masă, apare pe ușă, nimeni altul decât *Ionică*. după îmbrățișările de rigoare, le spune că n-a venit singur. Imediat mama *Cornelia* îi spune: „Adu-ți camaradul în casă”. „Nu e un camarad, e soția mea, dar nu știe românește” răspunde *Ionică*. „N-are importanță, o să învețe”. Apare o blondă frumoasă, (nici nu se putea altfel), sfioasă, caldă și timidă. E primită cu multa dragoste. S-au stabilit la Cluj. Când plecau în oraș celelalte două nurori, soacra lor le spunea: „Luați-o și pe *Nadia* cu voi, gândiți-vă că fiecare din voi are o familie a ei, dar ea

⁶⁶ Poate datorită morții sale timpurii, arborele genealogic și memoriile de familie nici nu o mai menționează.

⁶⁷ *Adnotări familiale scrise de Andrei Centea pe Orologiulu celu Mare, care cuprinde urmarea orelor și câte sântu de lipsă spre împlinirea laudelor de tote dilele, edițiunea a 2-a coresă și îndereptată*, Blasiu, în Tipografia seminarului metropolitan, 1869, volum aflat în posesia lui Șerban Centea din Canada, consultat în copie, prin amabilitatea acestuia. Cartea a fost în posesia Sofoneștilor pentru mulți ani, dar Viorica Sofonea a dăruit-o tatălui lui Șerban, la Sibiu, iar acum este în Canada.

⁶⁸ O notiță din *Revașul*, An IV, Nr. 41-42, 27 Octommvrie n. 1906, p. 165, arată că Universitatea din Cluj l-a promovat *doctor în „drepturi”* pe Corneliu Centea, în 13 octombrie 1906.

e singură într-o țară străină pentru ea. Când au plecat din Irkutsk, tatăl ei, bănuind ce-i aștepta, le-a zis să plece unde văd cu ochii, acolo să nu rămână. Drumul spre țară a fost foarte lung, prin Japonia, trecând dintr-un vapor în altul, poate chiar clandestin. Tante Nadia nu și-a mai văzut familia niciodată și n-a aflat nimic de soarta lor. A încercat și Sanda – fiica lor – mergând în excursie la Moscova, să afle prin cunoscuții lor câte ceva, dar încercările n-au dat rezultat”⁶⁹.

O altă formă a legendei, relatată de Ovidiu Centea, cel care îl aprecia pe Ionică drept „acest Münchhausen al familiei Centea”, probabil chiar el punând în circulație unele versiuni: „Unchiu’ Ionică era un bărbat chipeș și nu știu câte victime a făcut el în rândurile bolșevicilor și nici în cele ale părții feminine a poporului rus, probabil destul de multe, mai ales din rândul celor din urmă. Fapt este că, ajungând cu regimentul său în Irkuțk, a cunoscut pe fata protopopului din localitate și, conform legendei care mi-a ajuns la ureche, s-au îndrăgostit el de ea și ea de el, el a cerut-o de soție, protopopul Pisarev nu a acceptat, și atunci, într-o noapte, sub geamul locuinței protopopului s-a oprit o troică, din ea a coborât unchiu’ Ionică, iar pe fereastră, ținându-se de niște cearșafuri înnodate între ele, a coborât Nadejda Pisareva. Apoi cei doi s-au urcat în troică, caii au primit bicele cuvenite și, din haltă în haltă, au ajuns la Vladivostok. Cred că, cu această ocazie, unchiu’ Ionică a și dezertat din armată. Mă gândesc că dezertarea unchiului Ionică din armata albă a contribuit, și ea, într-o oarecare măsură, la înfrângerea armatelor țariste și la preluarea puterii în Rusia de către bolșevici. Ce urmări neașteptate are și iubirea! La Vladivostok au stat ei cât au stat apoi, la un moment dat, s-au îmbarcat pe un vapor care i-a dus până în Japonia, iar de acolo, tot pe mare, au pornit spre România.”⁷⁰.

În fine, iată și versiunea proprie a lui Jean Centea, așa cum și-o amintește Șerban Centea: «Întoarcerea unchiului Jean a fost o întâmplare familială care a intrat în legendă. O pot relata, pentru ca am fost martorul unei „reповestiri” făcută chiar de împricinat. Era în iulie 1969, cu ocazia unei călătorii la Salsig făcută de familia noastră, în care ne-a însoțit și unchiul Jean, frate cu bunicul meu și cu bunica lui Puiu Sofonea. Unchiul Jean fusese convocat pe front, în armata austro-ungară (ca toți tinerii ardeleni de dinaintea unirii din 1918) fiind staționat în Italia și apoi în Transilvania. Neputând suporta – ca și atâția eroi ai lui Rebreanu din „Pădurea Spânzuraților” – să lupte împotriva crezului său național, unchiul Jean a dezertat și a pribegit către Rusia, frontul fiind închis către alte

⁶⁹ Necesită citare. Provine din V. Centea, *Amintiri...*

⁷⁰ O. Centea, *op. cit.*, pp. 24-25.

direcții. Dar acolo l-a prins revoluția bolșevică și și-a continuat pribegia către Siberia, fiind fugărit din urmă de armatele roșii ale comuniștilor. A ajuns în Irkutsk – pe atunci mic oraș siberian la malul Lacului Baikal – unde a cunoscut familia unui preot ortodox și a îndrăgit-o pe fiica acestuia, Nadejda. Preotul – în contextul apropierei iminente a armatelor roșii – l-a rugat să îi scape fiica, să continue cu ea pribegia către Răsăritul Extrem. Și așa au ajuns în capătul Siberiei, la Vladivostok, unde s-au urcat pe un vas japonez. Și uite așa, din vapor în vapor, făcând munci manuale ca să-și poată câștiga existența, tânărul cuplu format din unchiul Jean (diplomat în drept) și Tanti Nadia a făcut aproape înconjurul lumii. Au poposit în China anilor 1919-1920, în Vietnam (colonia franceză „Indochine”), în India (încă colonie imperială engleză, unde a fost impresionat de curățenia, ordinea și disciplina impusa de ocupant), apoi în porturile arabe ale golfului, înconjurând Africa pe la Cape Town (loc stăpânit de englezi după Războiul Burilor, dar încă dominat de olandezi), ajungând în final înapoi prin Mediterana și Bosfor la Constanța. Această aventură legendară, care ar merita un povestitor mai bun (cu siguranță verișoara mea Marina din Cluj are mai multe amănunte) a marcat imaginarul familiei și, poate, a marcat și spiritul deschis și neconformist al profesorului Sofonea⁷¹.”

Ionică și Nadia au avut o fiică, Alexandrina – *Sanda*, medic fiziolog în Cluj (1921-1985), căsătorită Gherman. Elena – *Elenuța* Centea (1885-1970) s-a căsătorit cu preotul greco-catolic Vasile Merlaș (1895-1974), care i-a urmat socrului său ca paroh la Sălsig, dar nu au avut copii. Viorica Sofonea a avut și un frate, mai mare cu doi ani, sfielnicul și delicatul *Cornelaș* – Corneliu Indreanu (1902-1972), la care toți ai familiei au ținut foarte mult și a cărui viață a fost strâns legată de familia surorii sale, mai cu seamă după ce s-a pensionat (Cornelaș a fost multă vreme funcționar la Prefectura Sălaj și la Primăria Zalău); despre el, Liviu Sofonea spunea că a fost *animatorul familiei*. Viorica Sofonea a decedat în 11 februarie 1985⁷² la spitalul din Sibiu, după o suferință de câteva săptămâni, și a fost înmormântată la Petroșani, alături de soțul și fiica sa. Cornel Centea s-a căsătorit cu Eugenia născută Pop, tot fiică de preot greco-catolic (1895-1977) și împreună au avut 2 copii: Stela (1925-2010) și Ovidiu – *Puiu* (1929-2017). Teofil Centea s-a stabilit în Brașov după pensionare, având 3 băieți: Zeno, Andrei Liviu Nicolae și Radu, toți unchi ai lui Liviu (dar cu vârste apropiate de acesta).

⁷¹ Relatare a lui Șerban Centea din Montreal, Canada, vărul lui Liviu Sofonea, prin mail din data de 5 iunie 2020.

⁷² Certificatul de deces Ileana-Viorica Sofonea, eliberat de Comitetul Popular al Municipiului Sibiu, seria D7 nr. 269529, în 12 februarie 1985.

Mediul familial al lui Liviu Sofonea

După căsătorie, tânăra familie Viorica și Matei Sofonea a locuit la Petroșani în blocul *Societății Petroșani*, într-o locuință primită de la serviciul tatălui, iar bucuria copiilor era reprezentată de automobilul decapotabil Nash, model 1932, cumpărat undeva pe la jumătatea deceniului al patrulea, pe care Liviu Sofonea îl numea *singura mea jucărie*. Menționez că doctorul Sofonea era un pasionat automobilist și a fost membru în Touring-Clubul României, Secția „Retezatul” din Deva⁷³. După Dictatul de la Viena și pe tot timpul războiului, bunicii materni ai lui Liviu s-au alăturat familiei la Petroșani, fiind refugiați din Ardealul de Nord, de unde au fost expulzați de autoritățile horthyste.

În familie a fost primit și un văr primar de-al doctorului Sofonea, Solomon, orfan de război, numit *fratele mai mare* de Victor și Liviu. Solomon Damian (1908-1996), născut în Drăguș, a fost vărul dr. Matei Sofonea (din partea surorii mai mici a lui Dionisie, Xenia). Acesta a rămas orfan de ambii părinți la vârsta de 8 ani, tatăl său, Spiridon Damian, murind pe front, în Primul Război Mondial, fiind înmormântat la Sighet, iar mama sa Xenia decedând un an mai târziu. A fost adoptat de vărul său Matei, care s-a ocupat de educația și pregătirea lui. A terminat Școala Superioară de Conducători Tehnici din Cluj, cu titlul de conductor tehnic (echivalentul celui de subinginer). A lucrat la Preparația Uricani și Petrila din Valea Jiului, apoi la Uzinele I.A.R. Brașov. După cel de al Doilea Război Mondial a lucrat la uzinele Tractorul și Hidromecanica, în funcția de șef serviciu tehnic. S-a stabilit în Cernatu, Săcele, județul Brașov, având o familie cu trei copii: doi băieți, care au ajuns ingineri constructori, și o fată – Doina (1940-2000) profesoară, care a fost timp de 18 ani directorul Liceului Electroprecizia din Săcele. Relația lui Solomon Damian a cu Liviu Sofonea a fost una foarte apropiată, de adevărați frați, casa din Săcele devenind un loc de relaxare și aduceri aminte pentru membrii familiei Sofonea. Alexandru Remus Damian – *Dudu* este fiul mijlociu a lui Solomon Damian și a absolvit Universitatea Tehnică de Construcții din București cu media 10, în 1967. A lucrat 54 de ani în proiectarea de lucrări hidrotehnice majore, baraje, alimentări cu apă, derivații, stații de tratare, sisteme de irigații. A publicat multe articole tehnice în reviste de specialitate hidrotehnică, fiind, de-a lungul anilor, consilier tehnic și membru în consiliul științific al Institutului Național de Gospodărire a Apelor. A avut contribuții importante la proiectarea și finalizarea alimentării cu apă din București, Ploiești, Brașov, Sibiu, Cluj, Buzău,

Zalău, Timișoara, Pitești. Locuiește în București, din 1961, și a avut o relație deosebită cu Liviu, schimbând frecvent informații, puncte de vedere și opinii din domeniile vieții politice și științifice ale României ante și post-revoluționare⁷⁴. Fiul cel mai mic, Virgil Cornel Damian, născut la 26 ianuarie 1948, este cel care a moștenit casa părintească din Cernatu. Inserez aici o relatare de suflet a nepotului lui Liviu Sofonea, Dudu⁷⁵: *„Casa din Săcele, unde locuia familia noastră, a lui Solomon Damian, fratele adoptat al lui Liviu Sofonea, a constituit, pentru acesta din urmă, un loc de refugiu și de relaxare intelectuală. Prin amplasarea ei în apropierea Brașovului, la numai 10-12 km de locul unde lucra Liviu, la Universitatea din Brașov, facilita deplasări la sfârșitul săptămânii și nu numai, pentru relaxare și pătrundere într-un mediu familial, de care n-a avut parte, din nefericire, întreaga sa viață. Cu mulți copii, casa noastră îi dădea posibilitatea să se destindă, după deseale sale excursii și vizite științifice, profesionale sau de agrement, pe care le făcea aproape permanent, în țară sau pe întreg mapamondul. Dorința lui de cunoaștere a fost nelimitată și a constituit un modus vivendi pentru întreaga sa viață, puțini dintre oameni fiind capabili să îi înțeleagă stilul de existență nepreocupat de aspectele materiale ale vieții, inconfundabil și greu de egalat. Deseori înnopta la Săcele, iar seara înainte de culcare urca în pădurea din apropierea casei, Sub Cioclean, de unde se dezvoltă o priveliște minunată asupra întregii Țări a Bârsei și, în special, a municipiului Brașov. Ca nepot, elev de liceu în acea vreme, îl însoțeam în excursii și îi puneam întrebări asupra fenomenelor fizice, de exemplu: transmiterea luminii la distanță și cerând explicații cu referire la aparenta vibrație de stingere/aprindere progresivă a iluminatului public din Brașov. Profesorul universitar de fizică Liviu Sofonea găsea un mod facil să îmi explice științific fenomenul, dar l-am înțeles complet abia mai târziu, în perioada studiilor universitare. După pensionarea lui Liviu, când s-a mutat la Sibiu, în casa părintească (recuperată de la stat de mama sa, în urma unei rechiziționări abuzive), am avut amândoi mai multe ocazii de a face excursii în țară, în zonele: Sibiu, Petroșani, Novaci, Brezoi, Obârșia Lotrului. Într-un sfârșit de săptămână al verii 2018, am plecat împreună de la Sibiu pe Transalpina cu autoturismul trecând prin: Săliște, Poiana Sibiului, Jina, Șugag, Obârșia Lotrului, Novaci, Târgu Jiu, Petroșani, Petrila, Groapa Seacă, Voineasa, Brezoi, Sibiu. Ne-am oprit în zonele înalte alpine ale traseului, amintindu-ne de excursiile făcute în Munții*

⁷³ Touring-Clubul României, Secția „Retezatul” Deva, Carte de Identitate No. 9110, Dr. Matei Sofonea.

⁷⁴ Relatare a ing. Alexandru Damian, cu ocazia redactării acestei lucrări.

Parâng în tinerețe, împreună cu tatăl meu Solomon, cu plecare din Petroșani spre vârfurile Cârjă, Mândra, Parângu Mare, apoi Lacul Gâlcescu și Obârșia Lotrului. Apoi ne-am oprit la Universitatea din Petroșani (fostul Institut de Mine) al cărei doctor honoris causa este Liviu, dar și la mormântul părinților săi din cimitirul central din oraș. Aici, pe lângă o lacrimă strecurată pe obraji, ne-am amintit – împreună cu un grup de venerabili intelectuali pensionari din oraș, aflați în cimitir – de personalitatea marcantă și unică a Văii Jiului din domeniul medical care a fost doctorul Matei Sofonea, tatăl lui Liviu. Acesta a fost primul medic generalist permanent al Văii Jiului, care a organizat de la zero serviciul medical din bazinul carbonifer Valea Jiului, cu toate localitățile importante: Petroșani, Lupeni, Petrila, Uricani. Cu ocazia altei excursii comune făcute pe Transfăgărășan în zona transilvăneană a acestei artere turistice magnifice a României, Liviu și-a reamintit de perioada copilăriei sale, când își însoțea rudele mai în vârstă din Drăguș în excursii făcute în Munții Făgărașului, pe Valea Sâmbetei, a Ucii, pe Muchia Drăgușului, în zonele unde activau partizanii din munți, luptători anticomuniști și pentru libertatea poporului român. Copilul de la acea vreme doar bănuia anumite gesturi de aprovizionare cu hrană a acestor partizani făcute de rudele sale din Drăguș. Prigoana unităților de securitate era la cel mai înalt nivel, iar copilul Liviu nu putea fi expus sub nici o formă unei anchete de investigare din partea acestora. Mai târziu, în anii tinereții, a înțeles gesturile umanitare făcute de localnici, rude ale sale din sat, paznici de vânătoare, silvicultori, pădurari sau simpli ciobani ori păstori de vite, în relațiile de întraajutorare a partizanilor și de aprovizionarea lor cu cele necesare traiului. În anii de după pensionare, Liviu a participat la mai multe întâlniri comemorative închinare luptătorilor din Munții Făgăraș: la Mănăstirea Sâmbăta, în Făgăraș, în Brașov, ținând prelegeri remarcabile și dovedind talentul său oratoric de excepție, dublat de un profund bagaj de cunoștințe din toate domeniile vieții sociale, politice și științifice ale României secolului trecut”.

L-am menționat anterior pe fratele său Victor (14.06.1924-30.11.2011) – *Ticu*, pentru cei din familie, absolvent al Liceului de Băieți din Petroșani în 1943. A început studiile de medicină la Sibiu, în 1943, unde era refugiată Facultatea de Medicină din Cluj, apoi s-a mutat la Cluj odată cu facultatea, în toamna lui 1945. A fost participant la greva studenților de la Cluj, condusă de mediciniștii din Căminul „Avram Iancu” – *prima manifestație anticomunistă din întregul bloc*

⁷⁵ *Ibidem*, prin mail în 5 mai 2020.

*răsăritean*⁷⁶. A fost medic internist la Hațeg (directorul spitalului din Hateg) și, apoi, la Ilia și Lugoj, unde s-a căsătorit cu Seminica Murariu (22.05.1928-28.04.1998), *Pica*, pentru cei apropiați, fiica doctorului Constantin Murariu (1890-1951), medic, senator pe timpul lui Carol al II-lea, invalid din Primul Război Mondial, și a Margaretei Lepadat (1907-1976). Aceasta era, de asemenea, medic (cu studii tot la Cluj)⁷⁷. Doctorul Victor Sofonea a fost la rândul său un un *împătimit șofer și mecanic auto, pentru el plăcerea supremă fiind să stea la volan și să apese pe pedale*⁷⁸, probabil transmisă de la tatăl său Matei. După pensionare, împreună cu soția sa, s-a mutat la Sibiu, în casa rămasă de la mama sa Viorica, unde, mai târziu, se va retrage și Liviu. Acesta a avut doi băieți: Victor Matei Constantin Sofonea (din considerente de spațiu și pentru a-l diferenția de tatăl său, mă voi referi la el, pe parcursul acestei lucrări, ca Victor Sofonea Jr.), născut în 10 ianuarie 1956, absolvent al Secției de Fizică a Facultății de Științe ale Naturii, Universitatea din Timișoara (1978), doctor în fizică al Universității din București (1995, conducător științific Ioan Iovitz-Popescu), cercetător la Centrul de Cercetări Tehnice Fundamentale și Aplicate al Academiei Române din Timișoara și Mircea-Traian Sofonea, născut în 25 iunie 1957, absolvent al Facultății de Matematică, Universitatea din București (1980), specializat în Mecanica solidelor la aceeași universitate (1981), doctor în matematică al Universității din București (1988, conducător științific Nicolae Cristescu), cercetător la Institutul de Matematică al Academiei Române (1983-1990), actualmente profesor la Université de Perpignan Via Domitia (UPVD), în sudul Franței. Liviu Sofonea povestea un episod din studenția lui Mircea, cu acad. Caius Iacob⁷⁹: „*Magistrul era profesor exigent și iscusit; subtil, cu tact, a procedat și la „pedepsirea” nepotului meu, Mircea, fiul fratelui meu dr. med. Victor Sofonea, student eminent, șef de promoție, dându-i la examenul din ultimul an calificativul $9 \neq 10$, spre a-l îndemna să ceară re-*

⁷⁶ Dr. Victor Sofonea, *Greva studenților clujeni din anul 1946*, în Ovidiu Centea, *Ocolul României în optzeci de ani (Amintirile unui uituc)*, București, 2016, pp. 130-137, nepublicată (forma definitivă a volumului apărut anterior cu titlul *Amintirile unui uituc*, Editura Semne, București, 2009, ISBN 978-973-611-913-2, 381 p.), consultată în format pdf prin amabilitatea lui Șerban Centea din Canada.

⁷⁷ Precizări Mircea-Traian Sofonea, via e-mail, 5 mai 2020.

⁷⁸ O. Centea, *op. cit.*, p. 73 și p. 76.

⁷⁹ Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, nota {A.S.7 bis}, p. 60.

*examinare, spre a obține, după o probă efectivă, rectificarea 9→10 și astfel să-l atragă la Matematica practică pro Mecanica*⁸⁰. ”

Victor Jr. are trei fiice: Cristina Sofonea (n. 06.09.1979), din prima căsătorie, iar apoi Diana Sofonea (n. 17.11.1986) și Melinda Sofonea (n. 05.10.1988). Mircea-Traian Sofonea, la rândul său, are un băiat, Mircea Sofonea⁸¹, născut în 20 iunie 1990, absolvent al prestigiosului *Lycée Henri IV* din Paris (2010), al Institut Pasteur Paris (2013), al *École Normale Supérieure de Paris* (rue d’Ulm) (2014), doctor în epidemiologie evolutivă (2017) la Université de Montpellier, actualmente conferențiar de epidemiologie și evoluția bolilor infecțioase la Université de Montpellier. Îmi amintesc cu cât entuziasm îmi povestea Liviu Sofonea în 2009, când tânărul Mircea a ocupat primul loc în Franța la olimpiada națională de biologie, iar apoi, la Tsukuba, în Japonia, la Cea de-a 20-a Olimpiadă Internațională de Biologie (IBO 2009) a obținut medalia de argint⁸².

Trebuie să adaug câteva informații despre casa familiei din Sibiu, cumpărată de părinții lui Liviu Sofonea, cu mare strădanie, în anul 1938, în vederea unei retrageri la pensie în liniștitul oraș, situată astăzi pe Str. Poet Dimitrie Anghel nr. 5. Casa a rămas în proprietatea familiei tot timpul, urmând calea succesiunii până astăzi, și a scăpat la limită nenaționalizată în 1950, dar ocupată *de facto* de diferiți *repartizați* și *băgați*, pe lângă lumpeni de cea mai joasă condiție aflându-se, însă, și familia eminentului istoric Gustav Gündisch⁸³; a fost recuperată pe deplin abia

⁸⁰ Studentul Mircea Sofonea – cel „pedepsit” de profesor, a absolvit facultatea ca șef de promoție: s-a orientat spre Mecanica matematizată (analiza funcțională; modele); acum este profesor universitar titular, șeful *Laboratoire de Théorie des Systèmes* la Universitatea din Perpignan, conduce doctoranzi (printre cei din *team*-ul de sârguincioși, ambițioși doritori de perfecționare profesională și afirmare socială „prin competență și dotări”/merito-crație/ sunt și din România); este «cetățean european», care este implicat „trup & suflet” în programe științifice în care un partener este și România (n. L.S.).

⁸¹ Pentru cei care vor avea curiozitatea să întreprindă cercetări pe internet, fac precizarea că Mircea-Traian Sofonea (matematician) semnează toate publicațiile științifice cu numele Mircea Sofonea, iar fiul său Mircea Sofonea (biolog și epidemiolog), pentru diferențiere, cu Mircea T. Sofonea (precizare Mircea-Traian Sofonea, 24 aprilie 2020).

⁸² Lista completă a participanților și a rezultatelor obținute la The 20th International Biology Olympiad (IBO2009 Tsukuba) poate fi consultată aici: <http://www.ibo-info.com/results/results-2009.pdf/view>.

⁸³ Gustav Gündisch (1907–1996) a fost un renumit istoric al Transilvaniei medievale, specialist în istoria sașilor. A urmat școala din Cisnădie, Liceul Brukenthal din Sibiu (1926), Universitatea din București (1926-1927), fiind primul student sas care a studiat aici, apoi a continuat studiile la Berlin și Viena, unde a obținut licența în istorie și doctoratul. La Viena, s-a căsătorit cu colega sa Herta Bittner, fiica arhivarului general al Austriei. În 1934, s-a întors cu soția sa la Sibiu, unde au locuit împreună până în anul 1981. La Sibiu a fost custode al

în 1977. Pe Gündisch, Liviu Sofonea îl stima în mod special, amintind și o oarecare colaborare: *harmonische und tolerante Zusammenarbeit*. La ceva timp după moartea tatălui său Matei, care – din nefericire – nu a reușit să locuiască nici măcar o zi în casa sa, mama lui Liviu a înaintat un memoriu autorităților comuniste din Sibiu, în 1968, dar nu a primit aprobarea pentru intrarea în casa proprie. I s-a repartizat, în schimb, un apartament în Cartierul Hipodrom, aflat în construcție în acel moment, unde a locuit împreună cu fratele ei. Abia în ianuarie 1970, în urma unui schimb de locuință cu familia unor chiriași *țâfnoși* din casa de pe Str. D. Anghel nr. 5 (fam. Moga), a reușit să ocupe un mic apartament în casă, două camere la parter, cu bucătărie și baie comune, iar mai târziu, după decesul unora dintre chiriași (fam. Zugravu), mutarea altora (fam. Vulcu), respectiv emigrarea în Germania Federală a familiei Gündisch, a intrat în posesiune, petrecându-și astfel ultimii ani de viață la Sibiu (ca, de altfel, și fratele ei Cornelaș). Pentru generozitatea și spiritul de solidaritate de care dădeau dovadă cei din familia Sofonea, stă mărturie și o povestire a lui Ovidiu Centea: „*Iancu Muste îmi este nepot de pe partea mamei, iar Viorica Sofonea (născută Indrean) mi-a fost verișoară dinspre partea tatei, deci ei se înrudesc unul cu altul prin intermediul meu. Iancu era medic balneolog, a funcționat la Ocna Sibiului, făcând zilnic naveta din Sibiu. Viorica, după multe avataruri, a ajuns să locuiască în strada Dimitrie Anghel din Sibiu, în casa proprietate personală. Cei doi se cunoșteau și, la un moment dat, Viorica a făcut apel la doctorul Iancu Muste pentru nu știu ce suferință; în continuare au rămas în relații și, mai târziu, când Iancu a avut nevoie, s-a mutat cu întreaga sa gospodărie la Viorica. Legătura între familia Sofonea și Iancu Muste a continuat și după decesul Viorichii, Iancu a continuat să locuiască în strada Dimitrie Anghel, împreună cu Ticu și cu Liviu Sofonea*”⁸⁴.

După pensionare, dr. med. Victor Sofonea, împreună cu soția, s-a mutat în casă, în 1986, ulterior (după pensionarea lui Liviu, în 1992) cei doi frați, Victor (rămas văduv, în 1998) și Liviu, rămânând în această vilă și reușind, cu sprijinul

Muzeului Brukenthal, apoi a preluat conducerea Arhivelor națiunii săsești ale orașului Sibiu și a continuat editarea monumentalei *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (Cartea hrisoavelor pentru istoria sașilor din Transilvania), editând volumele 4 (1937), 5 (1975) și 6 (1981, împreună cu Herta Gündisch, Gernot Nussbächer și Konrad Gündisch). Arestat de mai multe ori, a fost angajat bibliotecar și consilier cultural al Consistoriului Bisericii Evanghelice, publicând numeroase lucrări științifice și s-a preocupat de restaurarea unor biserici. După moartea soției sale (1981), Gustav Gündisch a plecat în 1982 în Germania, unde și-a petrecut ultimii ani de viață.

⁸⁴ O. Centea, *op. cit.*, p. 75.

financiar consistent al lui Victor Jr. și Mircea-Traian, să o reabiliteze și modernizeze corespunzător. Casa a rămas în continuare în familie.

Doi dintre nepoții lui *Dise a Jicului* au fost frații: Dionisie (1862-1938) și Solomon Sofonea, născuți în Drăguș și amândoi plecați în lume. Dionisie s-a stabilit la Viena, în capitala Imperiului Austro-Ungar, în granițele căruia se născuse, iar fratele său mai mic, Solomon, a emigrat la Brăila, înaintea Primului Război Mondial. La Brăila, Solomon s-a căsătorit cu Dumitra (născută Popescu), din Batogu, și a avut doi fii: Traian și Remus, iar după moartea primei soții (1912) s-a recăsătorit cu Caliope, având alți trei copii: Otilia, Marcela și Mihai. Dionisie Sofonea, „*unchiul de la Viena*”, după cum îl numea Liviu, s-a căsătorit cu o vieneză, Barbara (1873-1943), dar nu a avut copii. Așa se face că l-a înfiat pe băiatul mai mare al fratelui său, pe Traian. Iată „povestea” unchiului de la Viena, așa cum și-o amintește Mircea, care – la rândul său – o știe de la tatăl său, din copilărie, fiind des evocată în întâlnirile de familie, fără ca nimeni să o conteste sau să o modifice, ceea ce poate însemna că ea corespunde realității: „*Kaiser-ul Franz Josef al Austriei avea o înclinație aparte pentru festivitățile și paradele militare și, în acest sens, îi plăcea să aibă în garda sa personală tineri înalți și bine făcuți. Cândva spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Împăratul a vizitat garnizoana Făgăraș, aflată pe atunci în Imperiul Austro-Ungar. Având cunoștință de gusturile Împăratului, comandantul garnizoanei a însărcinat pe cel mai chipeș militar al garnizoanei să comande garda de onoare constituită cu prilejul acestui eveniment. Acesta era un tânăr înalt, vânjos, cu o privire ageră și o voce răsunătoare, ca tunetul de furtună. Se numea Dionisie Sofonea și era din Drăguș. Profund impresionat de prestația tânărului militar, Franz Jozef a dat dispoziție ca acesta să fie integrat în garda imperială de la Viena*⁸⁵. Și astfel Dionisie Sofonea, unchiul nostru, și-a terminat serviciul militar la Viena. A devenit cetățean austriac, s-a căsătorit în Austria și este înmormântat la Viena. Neavând copii, l-a înfiat pe fiul fratelui său Solmon, pe nume Traian Sofonea.”⁸⁶

Dionisie (Dionys, germanizat) a murit la Viena și este înmormântat la *Wiener Zentralfriedhof* (Cimitirul Central din Viena)⁸⁷. „*Mormântul său era un*

⁸⁵ Coincidență: străbunicul meu, Bartolomeu Salcă, *moș Vartolomei*, a făcut – cam în aceeași perioadă – serviciul militar tot în garnizoana Viena, fiind „*cătană la Împăratul*”!

⁸⁶ Relatare a lui Mircea-Traian Sofonea prin e-mail, din 2 mai 2020.

⁸⁷ Zentralfriedhof este unul dintre cele mai mari cimitire ale Europei, cu o suprafață de 2,5 km², cu peste 330.000 monumente funerare și peste 3 milioane de oameni înmormântați. Printre celebrități se regăsesc: Ludwig van Beethoven, Johannes Brahms, cei doi Johann Strauss – tatăl și fiul, Antonio Salieri, Bruno Kreisky, Udo Jürgens, Falco, dar găzduiește și cripta

loc incontornabil⁸⁸, pe unde am trecut toți: Liviu, Victor (tata), Victor (fratele meu), Traian (unchiul din Trieste), eu și alții din familie. Ca fapt divers, el se află la câțiva pași de mormântul lui Ludwig Boltzmann, celebrul fizician austriac. Nu mai știu exact dacă cel care ne-a atras atenția despre asta a fost Liviu sau Traian”^{89,90} ...

Un cărturar remarcabil: Traian Sofonea

Poate că Solomon și Dionisie Sofonea-vienezul nu ar fi fost pomeniți aici, dacă nu era nevoie să ajung la Traian Sofonea (27 iunie 1907- 21 aprilie 1995). După cum am arătat mai sus, căpitanul din garda imperială Dionisie Sofonea l-a înfiat pe Traian (băiatul cel mare al fratelui său Solomon), în 1912. Îmi amintesc vag povestea lui Liviu despre copilul de numai 5 ani călătorind singur cu trenul către Viena, de la Brăila, o adevărată peripeție! La plecare, tatăl Solomon își sfătuiește fiul să spună că nu are încă 5 ani, ca să nu aibă nevoie de bilet de tren; când a venit controlorul, copilul mărturisește că are 5 ani, însă tatăl i-a spus să declare altfel. Amuzat de situație, ampolaiatul îi dăruiește o monedă de 5 Schilling!⁹¹ Ajuns în noua sa familie, oameni corecți, dar deosebit de severi (austeritatea se manifesta în permanență prin două comandamente: *Ordnung und Disziplin* și *Befehl ist Befehl!*⁹²), a copilărit și crescut la Viena, valahul Trăienel fiind premiant din școala elementară și până la finalul *Realgymnasium Wien*, unde a obținut diploma liceală cu distincție. A devenit cetățean austriac în 1923. A urmat în paralel, între 1925 și 1929, și a absolvit: *Neues Wiener Konservatorium* (Conservatorul din Viena), clasa de vioară și pedagogie muzicală, și *Hochschule*

prezidențială, unde sunt înhumați *die Bundespräsidenten der Zweiten Republik*: Karl Renner, Theodor Körner, Adolf Schärf, Franz Jonas, Rudolf Kirchschläger, Thomas Klestil, Kurt Waldheim.

⁸⁸ Inevitabil (franțuzism, n. H.S.).

⁸⁹ Relatare Mircea-Traian Sofonea prin e-mail, 25 aprilie 2020.

⁹⁰ Ludwig Boltzmann (1844-1906) a fost un matematician, fizician și filosof austriac, profesor la universitățile din: Graz, Viena, München, Leipzig, cu contribuții majore în teoria cinetică a gazelor, mecanica statistică și termodinamică: a fundamentat pe cale cinetico-moleculară Principiul al II-lea al termodinamicii și a determinat entropia (introdusă de Clausius) pe cale statistică. Este părintele *constantei lui Boltzmann*, definită ca raport dintre constanta universală a gazului ideal (R) și numărul lui Avogadro (N_A), dar și al *constantei Stefan-Boltzmann*. Pe mormântul lui este gravată relația entropiei: $S = k \cdot \log W$. Iată o constantă și în viața familiei Sofonea: vizitele la mormântul lui Boltzmann și lângă!

⁹¹ Povestea o relatea cu amuzament însuși Traian Sofonea, *apud* Liviu Alexandru Sofonea, *Traian Sofonea (1907-1995). Viața și opera unui intelectual eminent*, dactilogramă în posesia mea (H.S.) fără să știu exact când și unde a fost publicată, nota 133, p. 40.

⁹² *Ordine și disciplină și Ordinul este ordin!* (lb. germană).

für Welthandel Wien (Școala Superioară de Comerț, din 1975: *Wirtschaftsuniversität Wien*, cea mai mare universitate de științe economice din Europa), unde a fost șef de promoție și apoi a revenit în România, unde a făcut un stagiu de 4 luni la Banca de Credit Român din Galați.

Întors la Viena se angajează la *Societatea de Asigurări Adriatică* (Riunione Adriatica di Sicurtà)⁹³, unde rămâne până în 1932. De acolo pleacă reprezentant *Assicurazioni Generali*⁹⁴ în Brazilia, la Rio de Janeiro⁹⁵. Locuiește și lucrează nouă ani la Rio, unde absolvă și Dreptul, cu distincția „*Magna cum laude*”, în 1939, iar apoi trece și doctoratul în drept, apoi revine la București, unde a obținut și un doctorat în științe economice sau actuariale, în 1941 sau 1942, cu titlul: *Achiziționarea asigurărilor de viață și standardele raționale pentru determinarea valorii acestora/ Der Rückkauf in der Lebensversicherung und rationelle Normen für die Bestimmung seines Wertes*⁹⁶.

În anul 1948, i s-a impus de autoritățile comuniste să-și definitiveze statutul de rezidență: fie să renunțe la cetățenia austriacă și să își satisfacă stagiul militar, fie să părăsească România. Alege să se reîntoarcă în Austria, înțelegând ceea ce se petrece în România, iar în cele din urmă se stabilește în Italia, la Trieste, unde este sediul central al companiei *Generali* și continuă să lucreze la aceasta, publicând constant în *Bollettino Mensile delle Assicurazioni Generali*, până la pensionare, survenită cam în același timp cu retragerea celebrului politician, violoncelist, sculptor și președinte istoric al *Generali*, Cesare Merzagora, omul care a condus

⁹³ https://it.wikipedia.org/wiki/Riunione_Adriatica_di_Sicurt%C3%A0.

⁹⁴ Înființată la Trieste, în 1831, ca *Assicurazioni Generali Austro-Italiche*, compania s-a dezvoltat devenind una dintre cele mai importante companii de asigurări din Europa, păstrând spiritul internațional. În perioada Primului Război Mondial, având de făcut față unei sciziuni între afilierea italiană și cea austriacă, compania a optat să devină persoană juridică italiană cu numele *Assicurazioni Generali*, mai târziu simplu *Generali*. După sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial, a pierdut aproape tot ceea ce avea în Europa de Est, fiind naționalizat sau rechiziționat. S-a lansat mai activ în vestul Europei și și-a orientat atenția atât spre America de Nord, cât și spre America de Sud. <https://www.generali.com/who-we-are/history>.

⁹⁵ Acesta este nu numai unul dintre cele mai vizitate orașe din Emisfera Sudică, cunoscut pentru darurile sale naturale ori pentru carnaval, samba, bossa nova și plajele *balneario*, ci o metropolă înfloritoare, cu o viață economică, socială și culturală palpitantă (un *balneario* este un oraș-stațiune, de obicei de litoral, specific pentru iberici și latino-americani, care oferă recreere, sport, divertisment, alimentație și cazare, comerț și evenimente culturale - n. H.S.).

⁹⁶ Rezumatul tradus în germană de autor se găsește în Biblioteca Centrale delle Assicurazioni Generali Trieste, a se vedea și Catalogo on-line delle biblioteche del Gruppo Generali di Trieste e di Roma, http://generali.osegenius.it/generali/search?q=Sofonea&v=l&x=10&y=7&f=catalog_sou.

compania prin crize și recesiuni la statutul de forță, pe care îl deține și astăzi⁹⁷. Traian va continua colaborarea cu compania de asigurări, prin lucrări publicate (articole și monografii), în special în istoria asigurărilor și depozitate la bibliotecile finanțate de companie: *Biblioteca „A. Donati”* din Roma, *Biblioteca Centrale delle Assicurazioni Generali* din Trieste și Veneția și *Biblioteca di Fondazione „Francesco Mansutti”* din Milano⁹⁸. Cum și Franz Kafka a lucrat, la începutul secolului trecut la Assicurazioni Generali, Traian i-a dedicat o monografie: *Note su Franz Kafka impiegato di assicurazioni*⁹⁹; alte lucrări privesc continența dintre asigurări și mari personalități: Leibniz, Goethe, Daniel Defoe, August Strinberg ori istoria unor catastrofe, cu impact asupra asigurărilor: Great Fire din Londra (1666), incendiul din Hamburg (1842), cutremurele din San Francisco (1906) și Tokio și Yokohama (1923).

Reîntors în România, după Revoluție, Traian Sofonea a decedat în București, România, în aprilie 1995, un accident banal grăbindu-i sfârșitul. „*A fost un om cu totul deosebit: vorbea curent mai mult de zece limbi (română, latină, greacă veche, germană, italiană, engleză, franceză, portugheză, spaniolă, maghiară, turcă...) avea o cultură deosebită, atât științifică, cât și umanistă, ținea conferințe, a scris nenumărate lucrări și biografii. Era o plăcere să îl ascuți. L-am vizitat de mai multe ori la Trieste, a venit de multe ori la Sibiu și la Lugoj, chiar și în Franța. Liviu se înțelegea bine cu el și împreună aveau discuții elevate pe teme științifice, istorice sau culturale*”, își amintește nepotul Mircea de la Perpignan. De la Liviu Sofonea am reținut că era de o constituție fizică firavă, slab la trup, consecința unei vieți ascetice dedicate aproape exclusiv cercetării și călătoriilor: *pasiunea lui supremă a fost cultura, iar casa lui era un atelier de cultură*. Una dintre marile sale bucurii era aceea de a cânta zilnic la un instrument (era un poli-instrumentist, ca Enescu: vioară, pian și fluier/flauto dolce/Blockflöte) câte două ceasuri cel puțin, pentru a nu-și ieși din mână. Nici măcar în deplasări nu se despărțea de vioara sa *Emile L'Humbert*¹⁰⁰, cumpărată în a. 1952, de la Viena¹⁰¹.

⁹⁷ Idem 41, *loc. cit*

⁹⁸ *Ibidem*. Doar în Catalogo on-line delle biblioteche del Gruppo Generali di Trieste e di Roma sunt fișate nu mai puțin de 94 de lucrări semnate de acesta.

⁹⁹ Traian Sofonea, *Note su Franz Kafka impiegato di assicurazioni*, în *Bollettino Assicurazioni Generali*, nov.-dic. 1967, Trieste, fasc.

http://generalioseegenius.it/generali/search?q=Sofonea&v=l&x=10&y=7&f=catalog_sou.

¹⁰⁰ Emile L'Humbert (1872-1933), cunoscut lutier francez, elev al lui Mougnot și de Derazey, colaborator al lui Blanchard la Lyon, stabilit la Paris în 1906, a fabricat până 1920/23 vioari de excepție. Din nefericire, o mare parte a violilor fabricate de el s-a pierdut în anonim, deoarece numeroși comercianți lipsiți de scrupule au cules roadele succesului, vânzându-le sub

Într-una dintre vizitele în România, în anii comunismului, la un control vamal la intrare în țară, a fost pus să cânte din vioară pentru a dovedi acelor brute că știe să cânte, că este muzicant¹⁰². Să fi fost acest tip renescentist modelul din familie al lui Liviu Sofonea? Cert este că asemănarea este frapantă: nici unul dintre ei nu și-a făcut *rostul comun*: avere, familie, urmași direcți! Printre prietenii lui Traian Sofonea s-au numărat: marele dirijor Sergiu Celibidache, matematicienii Octav Onicescu și Gheorghe Mihoc, pianista Liana Șerbescu-Gavrilă, talentatul muzician Liviu Glodeanu, profesorul Heinz Leo Müller-Lutz din Berlin, psihanalistul Ion Popescu Sibiu, poezii Claudio Grisancich și venețianul Biagio Marin¹⁰³, compozitorul și muzicologul Liviu Comes și mulți alții. După moarte a fost incinerat, iar urna sa a fost depusă în Cimitirul Municipal din Brașov, poziția 353, alături de sora sa Otilia, căsătorită Procopovici.

Gheorghe Sofonea, „*vărul Ghiță*”, nepot al lui *Dise a Jicului*, fiul Măriuței (sora lui Matei, așadar văr primar cu *Ticu* și *Puiuile*), născut la Drăguș, în 26 martie 1929, arestat pe când era elev în clasa a VII-a de liceu, în Brașov, pentru apartenența la *Frățiile de cruce*¹⁰⁴ și condamnat la doi ani închisoare. A fost eliberat în septembrie 1950 și s-a angajat muncitor și așa a reușit să finalizeze ultima clasă de liceu și să ia bacalaureatul, în 1951. După mai multe tentative eșuate, a reușit, în 1952 să intre la Facultatea de Matematică-Fizică, Secția Fizică, a Universității „*Al. I. Cuza*” din Iași, pe care a absolvit-o în 1956¹⁰⁵. A fost

propriul nume. Viorile lui au fost inspirate de marii clasici italieni. Frumos lăcuite, în culori de la roșu deschis la maro sau roșu portocaliu, cu sunet excelent, viorile lui L'Humbert se situează în prima linie a celor produse de lutierii francezi moderni, cf. René Vannes, *Dictionnaire universel des luthiers*, 2 vol., deuxième édition, Ed. Les Amis de la musique, Bruxelles, 1951 apud <https://violindocs.com/auteur/10874/>.

¹⁰¹ De la comerciantul Adolf Stübiger, în 18 februarie 1952, conform copiilor documentelor originale, primite de la Mircea Sofonea. Ca o curiozitate: viorile L'Humbert se vând azi la casele de licitații la valori în jurul a 10.000 Euro.

¹⁰² Idem 75, nota 209, p. 45.

¹⁰³ De la Liviu Sofonea cunosc vorbele de apreciere ale acestui poet de limbă venețiană despre Traian, în 1965: „*Era romano, era uno che aveva credito di dover cercare le ragioni della sua vita tra noi, occidentali; ma era profondamente ammalato di nostalgia. Si chiamava Traiano. Così diventiamo amici... L'uomo di piffero!*” (El era român, era cineva care crezuse că trebuie să-și găsească motivele vieții sale printre noi, occidentalii; dar era profund bolnav de nostalgie. Se numea Traiano. Așa că am devenit prieteni... Omul cu fluierul!).

¹⁰⁴ „*Frăția de cruce înseamnă frăția până la moarte în jurul crucii, a acelor care simt în sufletele lor scânteia sfântă a iubirii pentru țărâna românească*”, cf. Gheorghe Gh. Istrate, *Îndreptarul frăției de cruce*, București, 1935.

¹⁰⁵ Gheorghe Sofonea – „carte vie”, în proiectul „*Human Library: the rest is history*”, Brașov, 2014, înregistrarea pe https://www.youtube.com/watch?v=zzOODTj-fhc_

profesor de fizică în Agnita și, în cele din urmă, prin concurs, a ajuns profesor de fizică la Colegiul Național „Dr. Ion Meșotă” din Brașov, blajin și foarte iubit de elevi și apreciat de colegii din corpul profesoral, unde a și lucrat până la pensie. Fost deținut politic, era prieten bun cu tatăl meu și a fost o perioadă membru în Comitetul de Conducere al AFDP Brașov, amândoi fiind și *Cetățeni de Onoare ai Municipiului Brașov* (din 2000). Împreună cu acesta am organizat, în perioada 1991-1992, Subredacția Brașov a revistei „Gazeta de Vest” din Timișoara, condusă de Ovidiu Guleș, profesorul Sofonea ocupându-se de partea de administrație, iar eu de cea redacțională. Un om deosebit de sensibil și destul de retras, fapt pe care l-am pus întotdeauna pe seama experienței și suferinței carcerale, aprecierea lui Liviu Sofonea fiind aceeași: „mă, este un om marcat! Ce să fac eu? Încerc să îl antrenez în diferite proiecte, dar este mai tot timpul refractar”! A publicat o serioasă monografie a satului natal¹⁰⁶. Are un singur fiu, Octavian (n. 1957), inginer specialitatea electrotehnică, absolvent al Universității din Brașov (unde a fost și student al unchiului său, Liviu Sofonea), om de afaceri.

Ovidiu Centea (1929-2017), și el *Puiu* pentru familia sa, a fost profesor de Instalații Electrice la Institutul de Construcții București. Născut la Zalău, fiul dr. Cornel Centea, Ovidiu a urmat cursuri liceale la Cluj și Sibiu, unde familia s-a refugiat în urma cedării Ardealului de Nord. Atras de matematică din liceu, a urmat cursurile Facultății de Electrotehnică la Timișoara, finalizate în 1951. Printre profesorii săi s-au numărat: Remus Răduleț, Corneliu Mikloși și Plautius Andronescu. A făcut carieră universitară, dar a lucrat și la Combinatul Metalurgic Reșița, la Întreprinderea Montaj Centrale Electrice București și la Institutul de Cercetări Tehnologice în Construcția de Mașini București. S-a pensionat în 1999. Teza de doctorat a susținut-o în 1969 la Timișoara. A predat diferite discipline la Timișoara, apoi la Facultatea de Ingineria Instalațiilor a Universității Tehnice de Construcții București, la Politehnica din București și la Academia Tehnică Militară, pe primul loc situându-se cursurile de electrotehnică generală și de mașini și aparatele electrice. Contribuții științifice la: iluminat electric, instalații de fabricare a țevilor sudate, convertizoare statice tri-monofazate, echipamente de sudare, protecția clădirilor împotriva trăsnetelor, proiectarea și construcția prizelor de pământ. A dezvoltat și completat unele capitole de analiză matematică (transformări conforme), necesare în teoria acestor prize. A publicat 21 de volume de specialitate și peste 50 de articole în diverse reviste, în special în *Revue*

¹⁰⁶ Gheorghe Sofonea, *Monografia satului Drăguș, Făgăraș*, Editura „Negru Vodă”, Făgăraș, 2010, ISBN 978-606-9211540.

Roumaine des Sciences Techniques, série Électrotechnique et Énergétique, publicată de Academia Română. Universitatea Tehnică de Construcții i-a decernat, la 30 mai 2011, titlul de Doctor Honoris Causa. Competența sa, naturațea și modestia sa au devenit proverbiale, la fel și ținuta sa amabilă și neprotocolară¹⁰⁷. În 2004, Asociația de Sudură din România i-a decernat *Medalia Corneliu Mikloși*. A fost unchi și prieten apropiat al lui Liviu, cu care și-a petrecut o parte a copilăriei la Sălsig sau Asuaj, gazdă frecventă pentru acesta în București, mai ales în anii de după Revoluție¹⁰⁸.

Liviu Sofonea a avut întotdeauna mare grijă să păstreze strânse relațiile cu cei din familie, să „*țină aproape*”, „*să își facă datoria de neamuri*”, cum îi plăcea să spună. Nepoții săi, Mircea și Victor Jr., și-au făcut câteva vacanțe a începutul anilor '70 la Brașov, la invitația sa, și au cunoscut acest adevărat *cult pentru familie*: „*Acest principiu se materializa prin vizite repetate fie la unchiul nostru Solomon Damian, la Săcele, fie la unchii noștri Zeno și Nicu Centea, care locuiau pe strada Castelului, în Brașov. Peste tot eram primiți foarte bine și rămâneam până târziu, în nopți. Se depănu amintiri despre vremuri apuse, cum ar fi vacanțele la Sălsig, la Asuaj sau la Drăguș din perioada interbelică, se vorbea despre rădăcinile familiei noastre și despre cei care nu mai sunt printre noi. Păstrez o amintire vie din acea perioadă care, în ciuda puținelor noastre întâlniri, a fost determinantă în a construi o legătură de suflet, durabilă, cu verii și unchii mei, în special cu Șerban Centea și Alexandru (Dudu) Damian*”¹⁰⁹.

În perioada studenției și, mai târziu, când Mircea a fost cercetător la INCREST București, întâlnirile au continuat în aceeași manieră: „*Adeseori ne-am regăsit în casa unchiului meu Ovidiu Centea, văr primar cu bunica mea, Viorica. Liviu îl vizita des, ocazie cu care se angajau amândoi în lungi discuții pe teme diverse. Mi-a făcut întotdeauna plăcere să îi ascult și să particip și eu la discuțiile lor, împreună cu Mădălina, soția lui Ovidiu. Îmi amintesc că o dată, prin decembrie '86, discuția a alunecat spre teme istorice, legate de unirea Ardealului cu Patria Mamă. Au fost rostite cuvinte înflăcărâte astfel încât unul dintre ei, nu*

¹⁰⁷ Constantin Nemoianu, *In memoriam prof. univ. dr. ing. Ovidiu Centea*, în *Univers Ingineresc*, Nr. 7, 1 – 15 aprilie 2017, București, p.1. http://www.agir.ro/univers-ingineresc/numar-7-2017/in-memoriu-prof-univ-dr-ing-ovidiu-centea_5590.html.

¹⁰⁸ De la Șerban Centea din Canada (via Mircea) am aflat că Ovidiu Centea a scris o carte de memorii, care a cunoscut trei ediții și care cuprinde o monografie a familiei foarte apreciată, care conține însemnate referințe legate (și) de *epoca Sălsig* – vezi supra nota 52.

¹⁰⁹ Mircea-Traian Sofonea, *Amintiri despre unchiul meu Liviu Sofonea*, text redactat cu ocazia editării acestui volum, draft în posesia mea.

îmi mai amintesc bine dacă Ovidiu sau Liviu, a dat tonul la cântec. Am cântat astfel cu toții în cor «Treceți batalioane române Carpații!» galvanizați de versurile lui Andrei Mureșanu»¹¹⁰. Respectul și dragostea pentru părinții care nu mai erau reprezentau o formă a acestei conștiințe de familie pe care o avea Liviu Sofonea, astfel că nu știu – în anii în care am fost apropiați – să fi lipsit vreodată de 1 noiembrie, ziua morților, de la mormântul părinților de la Petroșani sau, de Crăciun, de la Sighetu Marmației; și într-un loc, și în celălalt aducea omagiul pios și ridica rugăciuni pentru sufletele alor săi. Nu o dată, mi-a mărturisit că pe mama sa o diviniza. O scurtă mărturie scrisă este și aceasta: „În vremuri grele a știut să ne crească, arătându-ne prin măiestria lucrului său de mână și prin gingășia întregii sale făpturi chipul și rostul frumuseții într-o adevăr”¹¹¹.

¹¹⁰ *Ibidem.*

¹¹¹ Dedicatie tipărită pe volumul: Liviu Sofonea, *Geometrie reprezentative și teorii fizice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.

NONAGENARUL ION VALUȚĂ – PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT ȘI FOARTE BUN PATRIOT

Valeriu Dulgheru
Prof.univ.dr.hab. D.H.C., Universitatea Tehnică a Moldovei

„Sunt mulți chemați - puțini aleși”
(I. Vlahuță)

Profesorul Ion Valuță este unul dintre cei aleși. A demonstrat acest lucru pe parcursul întregii sale vieți și a celor peste 70 de ani de experiență profesorală. Profesorul Ion Valuță este o personalitate cunoscută în Basarabia. De numele lui sunt legate mai multe evenimente importante din învățământul superior din Basarabia postbelică.

Profesorul Ion Valuță *este venerat* de discipolii săi de la Tiraspol, unde și-a început cariera de profesor universitar și decan.

Este venerat de colegii de catedră de matematică superioară, pe care a fondat-o în a. 1964, reușind în scurt timp să formeze un valoros colectiv profesoral în condițiile, când în Basarabia era o criză acută de cadre, în special, naționale. Este venerat de profesori ai Universității Tehnice a Moldovei (fostul Institut Politehnic din Chișinău), unde în anii 1967-1974 dl Ion Valuță a ocupat postul de prorector pentru cercetare. În această funcție a devenit un organizator eminent al activităților de cercetare, care se aflau la început de cale. S-a preocupat de organizarea conferințelor științifice instituționale, republicane și unionale, de editarea monografiilor, revistelor, manualelor în limba română. A organizat Departamentul de doctorantură, a stimulat activitatea catedrelor în domeniul cercetărilor științifice.

Este venerat de cei, pe care i-a ajutat, îndrumat să-și pregătească și să susțină doctoratele. Pentru mulți a fost puntea de legătură cu cele mai cunoscute centre universitare din Moscova și Leningrad. *Este venerat* de o întreagă pleiadă de foști studenți politehniști, pe care i-a educat pe parcursul celor peste 55 de ani de activitate profesorală la Universitate. Este venerat de mulțimea de prieteni, care recent l-au felicitat cu ocazia împlinirii onorabilei vârste de 90 de ani. Cei care l-au cunoscut ani în urmă menționează că profesorul Ion Valuță a rămas același:

întotdeauna binevoitor, amabil, cu un surâs nelipsit pe buze. Îl vezi și astăzi mergând, poate mai puțin grăbit, la studenții săi urbaniști și catedra sa.

Și, în sfârșit, *este venerat* de cei cinci nepoți, de fiica Victoria din Canada (cu părere de rău fiica Jana, sora geamănă a Victoriei, și fiul Valentin au decedat). Toți cei 3 copii ai lui au absolvit Institutul Politehnic.

Ei bine, să vedem de unde vine onoratul profesor, care-i sunt rădăcinile? Tatăl său, pe care-l chema tot Ion Valuță, a fost unul dintre fondatorii Asociației Învățătorilor din jud. Soroca și activist de frunte în Societatea „Astra” din anii 1920-40. Făcuse studii la Seminarul Teologic din Edineț. A fost un foarte bun profesor de limbă română. A lucrat mulți ani profesor și director de școală. S-a stins din viață în a. 1983, la vârsta aproape de 91 de ani (19.01.1983-23.XI.1993). Fratele tatălui, Vladimir Valuță (1906-1938) a fost inginer constructor de aviație pentru încercări, care a murit la încercarea unui avion (versiunea oficială). Numele lui este gravat pe zidul numit „Stena ȚAGI, adică Peretele Institutului Aerohidrodinamic Central”.

În cartea lui N. Dunăreanu „Figuri Basarabene” (1939) se scrie despre alți doi Valuță – Marcu și Ion, ambii verișori ai tatălui profesorului Ion Valuță. Marcu Valuță a absolvit facultatea de filologie la Odesa în 1905 și a fost organizatorul Liceului „Ion Creangă” din Bălți. În 1917 a organizat cursuri de învățători pentru moldoveni. A fost mulți ani director al acestui cunoscut liceu, care a dat Basarabiei multe minți luminoase. A inițiat construcția Liceului, care și azi mai este o mândrie a orașului Bălți. A fost și director al revistei bălțene „Cuget Moldovenesc”. Fratele său mai mic, Ion Valuță, a fost jurist cu studii făcute la St.Petersburg și Odesa. În a.1917 a fost membru în „Sfatul Țării”, apoi de cinci ori deputat în parlamentul României.

Profesorul Ion Valuță s-a născut la 29 mai 1930 în com. Dondușeni, plasa Târnova, jud. Soroca, România. A învățat doi ani la Liceul-internat din Iași. În 1944 familia lui s-a refugiat în România. În decembrie 1944 această familie (ca și multe altele din acea perioadă zbuciumată) a fost divizată: tata, mama și liceenii Ion și Gheorghe au fost repatriați în Basarabia, iar ceilalți doi copii – Tamara și Valentin au rămas în România. Cei întorși au petrecut o lună într-un lagăr de filtrare (autoritățile sovietice, care se comportau ca adevărați stăpâni într-o țară cucerită cum era România, au creat o rețea întregă de astfel de lagăre, unde erau adunați toți basarabeni vânați în România). Norocul le-a surâs (spre deosebire de mulți alții): nu au fost duși în Siberia ci repatriați în Basarabia. După un an făcut în școala din Târnova și doi ani la cursurile pregătitoare din Chișinău tânărul Ion Valuță devine student al Facultății de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic

din Chișinău, pe care o absolveste în 1951. A predat fizica și matematica în școlile pedagogice din Bălți și Călărași. În a. 1952 a fost invitat la Institutul Pedagogic din Tiraspol transformat din Institutul Învățătoresc din Tiraspol. A reușit să treacă concursul și să fie înscris în doctorantură la Catedra de Algebră a prestigioasei Universității „M. V. Lomonosov” din Moscova, unde au urmat ani plini de studii, muncă asiduă prin biblioteci, asistări la prelegerile și seminarele marilor savanți de valoare mondială ai acestei universități., familiarizându-se cu diverse activități ale vieții universitare, formându-se ca savant și ca profesor excelent. În a. 1963 susține teza de doctor în științe fizico-matematice „*Congruențe și endomorfisme în algebre universale*”, sub conducerea renumitului algebrist, prof. A. Kurosh.

În a. 1964 acceptă cu plăcere invitația primului rector al Institutului Politehnic din Chișinău Sergiu Rădăuțan de a organiza catedra de Matematică Superioară la Institutul, care se afla în stadiu de formare, fiind transferat la 20 august 1964 din postul de decan al Facultății de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic din Tiraspol în cel de șef al Catedrei de Matematică a Institutului Politehnic din Chișinău. În scurt timp profesorul Ion Valuță a format un valoros colectiv de profesori. De menționat faptul că la propunerea rectorului Sergiu Rădăuțan la 5 octombrie 1964 profesorul Ion Valuță a fost ales secretar al comitetului de partid al Institutului, post, care se considera al doilea (după rector) în ierarhia de conducere. Ulterior, în a. 1967, a fost numit prorector pentru munca științifică. În a. 1965 i se conferă titlul de conferențiar, iar în a. 1983 – de profesor universitar.

Persoană deschisă, comunicabilă, profesorul Ion Valuță a știut să coopereze cu cei mai diverși colaboratori, să dezamorseze conflictele, care apăreau între diferite persoane, reușind să-i încadreze în opera de făurire a Politehnicii. În același timp, a știut cum să-i țină la distanță pe comuniștii agresivi, doritori de a se amesteca în activitatea rectoratului. În ambele aceste posturi importante Dl Ion Valuță a fost implicat până peste cap în tot felul de activități legate de punerea pe picioare a Politehnicii, deosebit de importante pentru Republica Moldova: de la construcția blocurilor de studii (în primăvara anului 1966 a reușit să-l convingă pe atotputernicul I. I. Bodiul ca Institutul Politehnic să obțină terenul de 34 hectare pentru campusul din s. Râșcani) până la scoaterea din anonimat a Institutului pe plan unional, fiind vizitat de personalități de vază precum primul cosmonaut din lume Iurij Gagarin (1967), de doi mari fizicieni sovietici, laureați ai Premiului Nobel în domeniul Fizicii Nikolai Ghenadievici Basov și Aleksandr Prohorov (1973).

Problemele principale, cu care se preocupa Dl Ion Valuță, erau admiterea la studii, promovarea tineretului de la țară în Institutul Politehnic din Chișinău, a cadrelor naționale în doctoratură, completarea și consolidarea corpului profesoral, construirea localurilor de studii, traducerea manualelor în limba română (moldovenească cum se numea atunci). Dl profesor Ion Valuță a fost poate cel mai apropiat colaborator al rectorului fondator - Sergiu Rădăuțan.

Membru al Asociației Române de Matematică Aplicată și Industrială; Membru al Societății Matematicienilor din Moldova; Decorat cu insigna „*Eminent al învățământului public*” din RSSM (1955); Insigna de Onoare (1967); ordinul Gloria Muncii (2000); titlul onorific „*Om emerit*” (2014).

Dl Ion Valuță s-a manifestat plener și în plan științifico-didactic. A publicat peste 150 de lucrări științifice și științifico-didactice, printre care 4 monografii și manuale editate la Moscova și Chișinău. Printre ele se evidențiază culegerea „*Elemente de istorie a matematicii și matematica în Republica Moldova*”, care este o superbă „*Istorie a Matematicii*” - carte de cultură generală, care merită să ajungă la studenți, elevi și profesorii din licee. Iar manualul „*Matematika dlya tehnikumov*” editat și reeditat la Moscova în tiraj de peste 1 mln de exemplare, este manualul cu cel mai mare tiraj din Republică.

În final, aș menționa faptul că, în pofida tuturor vicisitudinilor istorice, această frântură de neam din Basarabia a supraviețuit tocmai prin personalitățile, cărora le-a dat naștere. Familia Valuță, care a dat românilor basarabeni cel puțin 5 personalități de prim rang, este una din puținele familii de intelectuali basarabeni de valoare.

AUREL MARINCIUC, UNUL DIN FONDATORII POLITEHNICII BASARABENE, MARE ENCICLOPEDIST ȘI PATRIOT

Valeriu Dulgheru

Prof.univ.dr.hab. D.H.C., Universitatea Tehnică a Moldovei

Într-adevăr, regretatul profesor Aurel Marinciuc a fost o adevărată enciclopedie, un om cu o cumsecădenie rară, un mare patriot, care trecea prin inima sa toate insuccesele în planul deșteptării naționale din cauza trădărilor. Cu adevărat a întruchipat chipul profesorului din generația care, din păcate, pleacă. Aurel Marinciuc s-a născut la 10 aug. 1932, în s. Crișcăuți, jud. Soroca, într-o familie de învățători: Sevastița și Elisei Marinciuc, directorul școlii 1941-1954. Fiind copil al perioadei de război și postbelice a fost nevoit să-și facă studiile medii în diferite școli: făcut la Liceul Tehnic Soroca (1943-1944), școlile din Bădiceni (1944-1946), Visoca (1946-1947), Climăuți (1947-1948). În anul 1950 a absolvit școala nr. 1 din Soroca (cu medalie de aur).

Și-a continuat studiile la Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea fizico-matematică (1950-1955), pe care a absolvit-o cu mențiune. S-a specializat la Catedra de fizică teoretică (la profesorul I. E. Perlin), unde a continuat studiile în doctoratură (1955-1958). Interesele științifice sunt legate cu domeniul teoriei corpului solid. În colaborare cu prof. I. Perlin a studiat proprietățile optice ale cristalelor cu impurități, apoi în colaborare cu acad. V. Moscalenco a studiat termodinamica rețelei cristaline în aproximație anharmonică. La 28 ian. 1964 a susținut teza de doctor în științe fizico-matematice (la Universitatea din Kiev). A publicat o serie de lucrări științifice și metodice.

A început activitatea pedagogică ca lector la Institutul Pedagogic din Tiraspol (1955-1956), asistent la Universitatea de Stat Chișinău (1958-1959), colaborator științific la Academia de Științe (1959-1964). În a. 1964 vine la Politehnică unde, împreună cu rectorul Sergiu Rădăuțanu, a participat în modul cel mai activ la punerea pe picioare a acestei noi instituții de învățământ tehnic superior. Profesorul Aurel Marinciuc avea o misiune foarte importantă: vizita instituțiile de învățământ superior din întreaga URSS, unde depista cadrele didactice originare din Moldova și le invita la institut. Astfel prin contribuția directă a profesorului Aurel Marinciuc au fost completate cu cadre profesoriale multe catedre. Din 1964 și până în a. 2020, când a plecat în lumea celor dreți, a

activat la Institutul Politehnic (denumirea actuală - Universitatea Tehnică a Moldovei), unde a ocupat diverse funcții: 1964-1969 - șef (fondator) al Catedrei de mecanică teoretică; 1965-1967 - decan al Facultății de mecanică; 1967-1969 - decan (fondator) al Facultății de electrofizică (automatica, cibernetica, semi-conductoare, radioaparatura etc). În anii 1956-1988 a fost membru al Comisiei științifico-metodice de mecanică teoretică a Ministerului învățământului Superior al URSS.

Fiind membru al primei echipe de conducere a Politehnicii din anii 1964-1969 a participat activ la munca organizatorică în diverse domenii: a condus campanii de admitere la institut, a fondat Societatea *Știința*, membru al Prezidiului Republican al acestei asociații, a fost redactorul ziarului universitar *Inginerul* în anii 1976-1982.

Din anul 1969 și până în a. 2019 a ocupat postul de conferențiar al Catedrei „*Mecanică teoretică*”, unde a ținut prelegeri la toate cele 10 facultăți (în diferiți ani) la disciplina „*Mecanică teoretică*”. În anii 1966-1988 a predat disciplinele „*Mecanica cuantică*”, „*Fizica statistică*” la Facultatea de Electrofizică. În anii 1972-1980 - disciplina „*Mecanica aplicată*” la Facultatea Radioelectronica, apoi în anii 1998-2004 - disciplina „*Electrodinamica tehnică*” la aceeași facultate. În anii 1988-1991 a activat ca profesor la Universitatea din Conakry (Republica Guineea), unde a ținut cursuri de *Fizică teoretică* în *Limba franceză (Mecanica cuantică, Fizica statistică, Mecanica analitică)*. În anul de studii 1989 - 1990 a deținut postul de decan-dublor al Facultății de științe și a fost decorat (a. 1991) cu Diploma de onoare a Universității Conakry (singura diplomă pe universitate în acel an). În anii 1960-1964 a predat (prin cumul) la filialele din Chișinău ale Institutului Tehnologic în Industria Alimentară și a Institutului de Economie „*V. Plehanov*” (din Moscova). În anii 1992-1993 a predat (prin cumul) fizica la Liceul „*Dimitrie Cantemir*”, iar în anii 1995-2004 - la „*Liceul Real*” al Universității de Stat din Moldova. Sub aspect profesional a fost un mare profesor, care a știut cum să-i atragă pe tinerii studioși în labirinturile întortocheate ale fizicii, trezindu-le interesul pentru fizică.

Sub aspect patriotic profesorul Aurel Marinciuc întotdeauna a fost pe valul mișcării de eliberare națională. Încă în anul 1959 a publicat articolul „*Jar despre cadre.-* naționale la Universitate*”, din care cauză a fost concediat din serviciu. După ce Politehnica se pusese pe picioare, la doar 5 ani de la fondare, ștabii partinici ai lui Bodiul încep un adevărat război împotriva tinerei instituții de învățământ tehnic superior (unica în Republică și atât de necesară!). În anii 1969-1973 s-a declanșat o adevărată teroare contra tinerilor basarabeni, sub motive că

erau fii de preoți, descendenți ai represaiților, sau pentru „discuții apolitice”. Au fost concediate 40 de persoane, în special tinere cadre didactice și cercetători de perspectivă, iar alte 20 au plecat „benevol”. În cele din urmă l-au destituit și pe rectorul Sergiu Rădăuțanu. Profesorul și decanul A. Marinciuc a fost mai mulți ani maltratată moral pentru că anume dânsul i-a angajat pe majoritatea celor 60 concediați.

Mișcarea de Eliberare Națională din a. 1988-1989 l-a găsit pe val. A participat active la fondarea Frontului Popular, pe care în a. 1993 l-a părăsit cu durere în suflet din cauza trădării lui Iu. Roșca. Împreună cu profesorul Petre Osmătescu s-au înrolat cu trup și suflet alături de alți intelectuali la crearea Congresului Intelectualității, ulterior transformat în Partidul Forțelor Democratice (PFD). În anii 1993-1999 a fost membru în conducerea (PFD), pe care însă l-a părăsit împreună cu grupul Nedelciuc (majoritatea erau de la Politehnică) în semn de protest a trădărilor așteptărilor de către liderul lui V. Matei.

În această perioadă de frământări a avut o vastă activitate publicistică. Începând cu a. 1992 a publicat peste 100 articole în presa periodică: materiale despre mișcarea de eliberare națională, despre viața interbelică, din istoria învățământului secundar (școli vechi, licee, probleme de cultură generală) ș.a.

Profesorul A. Marinciuc a devenit un adevărat cronicar al Politehnicii. În permanență î-l vedeai cu o carte subsuoară, cu geanta plină de cărți. În a. 2004 a publicat albumul „Universitatea Tehnică a Moldovei” (200 pag., 1300 ilustrații), consacrat jubileului de 40 ani ai Universității Tehnice a Moldovei. La jubileul de 50 de ani (1964-2014) a elaborat o adevărată carte de istorie a UTM, înșirând pe cele apr. 380 p. (format mare) activitatea celor peste 3500 de cadre didactice, apr. 2000 de personal auxiliar și peste 1000 de diferiți funcționari. Pe parcurs UTM a pregătit circa 84532 de ingineri (la acel moment, acum a depășit numărul de 90000 și se apropie de 100000 de ingineri). Pentru această muncă titanică, pentru aportul adus la consolidarea Politehnicii pe parcursul celor 50 de ani de existență profesorul Aurel Marinciuc a fost distins cu Ordinul de Stat „Gloria Muncii”. Obsefvați, chiar și la evenimentul de înmânare a Ordinului profesorul A. Marinciuc a venit cu un set de cărți despre Istoria Universității Tehnice a Moldovei, donându-le președintelui.

A pregătit pentru tipar faimoasele amintiri despre Basarabia (1903-1904) ale guvernatorului, prințul S. I. Urusov, la care a anexat circa 240 fotografii istorice însoțite de ample comentarii, precum și o anexă istorică. A colecționat o imensă bibliotecă, care cuprinde enciclopedii, literatura clasică, disciplinele fizica, tehnica, matematica, istoria artei, științei etc., literatură în limbile română, rusă și franceză.

A făcut importante donații de carte (circa 3000 volume) bibliotecii din Soroca, școlilor din Crișcăuți, Bădiceni, Visoca, Climăuți, Liceului „Gh. Asachi” din Chișinău, Universității de Stat și Universității Tehnice a Moldovei. Unele cărți donate sunt adevărate rarități, cum ar fi opera completă a lui Voltaire în 46 volume (limba franceză pentru Universitatea de Stat din Moldova și un alt set al acestor 46 volum - pentru Biblioteca Județeană din Palatul Național - Iași. Biblioteca Națională a Republicii Moldova posedă două cărți rare donate de profesorul A. Marinciuc: „Herodot – Histoires” (limba franceză), editată la Paris în a. 1646 și „A. de la Motray Vogagi”, editată la Haga în a. 1725.

Președintele Nicolae Timofte îi înmânează Ordinul Gloria Muncii” (2014).

Profesorul A. Marinciuc era de factură veche, cum spuneam mai sus mai sus, cu pioșenie față de istorie. „Prin anii 1950 mergeam prin Chișinău pe actuala str. Ștefan cel Mare și Pușkin și priveam la clădirile distruse de război, altă dată foarte frumoase. Cândva Chișinăul a fost extraordinar de frumos. Îmi povesteau chișinăuienii vechi: Toate străzile și trotuarele erau măturate, sistematic erau dați cu var copacii și bordurile. Străzile erau o frumusețe. Am avut noroc să-i am prieteni pe fostul rector Sergiu Rădăuțan (am fost cu el într-o grupă) și Sergiu Remenco, fratele lui Gheorghe Remenco, care a fost la asociația monumentelor. De fiecare dată când ne primblam pe stradă întrebam: ce a fost acolo? Ce a fost dincolo? (mă rog băiat de la țară). Astăzi practic nu ai pe cine întreba”, își amintea cu tristețe profesorul Aurel Marinciuc.

Făcându-mi studiile la Politehnica creată și cu concursul Domniei sale, nu mi-a fost profesor, nici decan (fusese puțin înaintea mea) dar, pe drept cuvânt, îl consider profesorul meu, de la care am învățat multe de când ne cunoaștem personal (de prin anii 90, de la ședințele Frontului Popular, apoi Congresului Intelectualității și PFD). Grație lui la Universitatea Tehnică a Moldovei exista un grup puternic de sprijin al Mișcării de Eliberare Națională.

Plecarea Profesorului Aurel Marinciuc, profesor, fizician, publicist și OM al cetății, lasă un gol imens în inimile noastre, a celor care l-am cunoscut, l-am prețuit, l-am iubit ca pe un tată. A fost înmormântat chiar în ziua nașterii Poetului Național Mihai Eminescu. Să-i păstrăm memoria întru veșnicie!

VASILE PUIU – INGINER, PROFESOR, POET ȘI MARE PATRIOT

Valeriu Dulgheru

Prof.univ.dr.hab. D.H.C., Universitatea Tehnică a Moldovei

„Și așa stau la cei 70 de ani ai mei, sigur și tare, mândru și drept
înaintea conștiinței mele și a judecății vremurilor”.

(Nicolae Iorga)

Zilele trecute profesorul și prietenul Vasile Puiu a mai întors o filă în calendarul său, împlinind vârsta de 70 de ani, o vârstă plină de realizări. A părăsit clubul sexagenarilor pentru a intra în clubul septuagenarilor. Voi încerca să-i fac! un scurt portret (nu știu cum îmi va reuși) omagiatului, care este o personalitate complexă și multilaterală. Este născut la 25 iulie 1950 în frumoasa Bucovina, în c. Pătrăuți, județul Suceava, în familia țăranilor bucovineni George și Ana Puiu. Am cunoscut-o pe mama profesorului: o țărăncă româncă plină de înțelepciune și umor, calități înăscute pur românești. Nu în zadar se spune că „*Veșnicia s-a născut la țară*”.

Vasile Puiu este bucovinean prin naștere, vine din Pătrăuții Sucevei. Este ieșean prin formație, unde la Institutul Politehnic „*Gh. Asachi*” din Iași s-a format, avându-i drept dascăli pe cunoscutul „*organist*” (profesor și cercetător de Organe de mașini) Nicolae Popinceanu, pe Mihai Gafițanu, reputat profesor, fost rector timp de 12 ani al Institutului Politehnic „*Gh. Asachi*” din Iași, pe marele inventator și inventolog Vitalie Belous (originar din Bălții Basarabiei), fost rector și el timp de 6 ani, cu care a avut un brevet de invenție. L-a cunoscut pe marele profesor de Mecanică Dumitru Manjeron, originar și el din Chișinăul Basarabiei.

Vasile Puiu este și băcăuan prin locul de trai, unde se află din a. 1979 până astăzi, ridicând scările ierarhiei profesionale într-o instituție de învățământ superior: de la asistent universitar, șef lucrări, conferențiar, profesor universitar până la prorector. A contribuit la înălțarea Universității „*V. Alecsandri*” din Bacău la nivelul unei universități recunoscute nu doar în România. Profesorul Vasile Puiu este cel care l-a făcut pe marele matematician basarabean Eugeniu Grebenicov, numele căruia î-l poartă un astru ceresc, D.H.C. al Universității „*V. Alecsandri*” din Bacău. O mare onoare adusă marelui român basarabean dar și Universității.

Vasile Puiu este basarabean prin simțire, prin atașamentul său față de acest colț de țară - Basarabia, rupt în mod sălbatic de la trupul Țării, prin dragostea, pe care o poartă față de românii basarabeni.

Am avut fericita ocazie să-l cunosc acum 18 ani în urmă, nu la Bacău, nu la Iași ci în Vestul României – la Timișoara în a. 2002 în cadrul celui de-al 23-lea Seminar Național de Organe de Mașini – o asociație profesionistă unică în felul ei în România, inițiată de prof. Ioan Drăghici, șeful catedrei de Organe de Mașini de la Universitatea „Transilvania” din Brașov. Participam pentru prima oară ca reprezentant al Universității Tehnice a Moldovei la această importantă reuniune profesională a tuturor profesorilor de Organe de Mașini din Țară.

În finalul Seminarului la faza de votare a locului petrecerii următoarei ediții a ieșit prof. Vasile Puiu, pe atunci prorector al Universității „V. Alecsandri” din Bacău, cu propunerea de organizare a ediției Seminarului la Universitatea „V. Alecsandri” din Bacău. Am ieșit și eu cu propunerea de a-l organiza la Universitatea Tehnică a Moldovei (pentru prima oară Seminarul urma să treacă Prutul!), fiind coordonată cu rectorul de atunci acad. Ion Bostan. În rezultatul votului a câștigat propunerea prof. Vasile Puiu. Atunci prof. Vasile Puiu a ieșit cu o soluție Solomon: de a organiza următoarea, cea de a 24 ediție a SNOM în a. 2002, la Bacău și Chișinău. A fost poate cea mai reușită ediție. Acesta a fost momentul înfripării unei durabile în timp prietenii. Ulterior, cu începere din a. 2007, această prietenie a fost fortificată prin organizarea în comun a mai multor ediții ale unui important eveniment științifico-cultural – Simpozionul „Cucuteni 5000 REDIVIVUS”, cinci ediții fiind organizate la Iași-Bacău de către inițiatorul Simpozionului Lorin Cantemir, regretatul prorector Cezar Oprișan, profesorul Dumitru Olaru, decanul Gelui Ianoș (la Iași) și profesorul Vasile Puiu (la Bacău).

Vasile Puiu este un coborâtor. A coborât din Bucovina precum Dragoș Vodă. A coborât să cucerească Moldova românească, apoi și Basarabia tot românească. S-o cucerească prin talentul său, prin modul de a fi. De a fi o coardă vibrantă sensibilă la durerile așchiei de popor român din Basarabia „*trecută prin foc și prin sabie*”, vorba marelui poet român basarabean Dumitru Matcovschi.

Vasile Puiu din tinerețe a avut o patimă arzândă pentru Basarabia, patimă care-l mistuie și astăzi, fiind în funcția de vicepreședinte al Asociației Culturale „ProBasarabia și Bucovina” din România și președinte al filialei Bacău. Până în a. 1989, când în România era interzisă pronunțarea cuvântului „Basarabia”, poetul Vasile Puiu (sub pseudonimul Vasile Pătrău) a scris un mănunchi de versuri despre „*rana sângerândă de pe trupul Moldovei*”, Basarabia. Prima întâlnire cu Moldova de peste Prut (Basarabia), despre care a scris atât de pătimaș, a avut loc în a. 1990.

O parte din acest mănunchi de versuri a fost publicată în ziarul „*Literatura și Arta*” în a. 1990. Iată doar câteva crâmpoie.

„*Ce mult ași fi vrut să nu existe Prut / Ce mult m-a durut lacrima noastră din Prut...*”

„*Și tu Basarabie ori sfântă Bucovină / Sunteți ca și cum României îi lipsește o mână / Și-au pus-o să cerșească tâlharii / La poarta bisericii să stea / Dumunica nemaifind sărbătoare în Patria mea!...*”

„*Ca o copertă la mijloc de carte / Cusută sălbatic cu sârmă ghimpată / O rană sângerândă pe trupul Moldovei / Cu ce ți-a greșit Doamne această femeie / Atât de frumoasă și dorită de toți / Ca să n-o poți ierta...*”

În final mă întreb: totuși cine este Vasile Puiu? Indiscutabil, este un bun inginer (profesor) și un foarte bun poet. Nu știu cine predomină în el: inginerul sau poetul! Profesorul inginer Vasile Puiu este un artist în fața studenților în sala de curs, unde le predă disciplina „*Organe de Mașini*” (ferice de acei studenți, printre care sunt și mulți basarabeni, pe care-i „*corcolește*” cum poate!). Când studenții oboresc de atâta știință el scoate de subsuoară o cărțuie cu versuri sau le recită din memorie, având o memorie foarte bună. Poetul Vasile Puiu este inginer la aranjarea gândurilor, cuvintelor și strofelor în minunatele sale poezii. Este laureat al Premiului pentru debut al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Bacău (2005). A editat volumul de versuri „*Bifurcația neantului*”. Este autor al lucrării „*Discurs pentru memoria Prutului*”. Este autorul unor vibrante versuri scrise *In Memoriam* Valerian Dorogan, de care l-a legat o adevărată prietenie. Poetul Vasile Puiu muncește în sudoarea frunții la următoarea carte de poezii, pe care dorește să o scoată de sub tipar în acest an.

La mai mult și la mai mare dragă Professore!!!

La Mulți Ani Prietene!!!

**BARDUL DE LA UNGHENI VICTOR COBZAC:
ARTIST PLASTIC, POET, BUN PATRIOT**

Valeriu Dulgheru

Prof.univ.dr.hab. D.H.C., Universitatea Tehnică a Moldovei

*„Mulți chemați, dar puțini aleși”
(A. Vlahuță)*

Pictorul, sculptorul, graficianul, poetul și fotograful Victor Cobzac a împlinit onorabila vârstă de 70 de ani, părăsind clubul sexagenarilor. Dar, conform propriei numerologii, că după atingerea vârstei de 50 de ani începe numărătoarea inversă, Maestrul are doar 30 de ani. Într-o zi de miercuri de toamnă, pe 6 septembrie 1950, în familia Cobzac s-a născut un băiețel, dându-i-se numele de Victor, adică biruitor. Era o perioadă grea de după război, după cumplita foamete, perioada deportărilor florii națiunii în înghețurile veșnice ale Siberiei. Era perioada când orașelul de hotar Ungheni era „eliberat” de cefești, în locul cărora erau aduși „zheleznodorozhniki” de nădejde din fundurile Rusiei.

Ungheni a fost orașelul copilăriei tânărului Victor, orașelul, din care a pornit pe drumul întortocheat al vieții. Studiile artistice și le începe în a.1971 la Școala Republicană de Arte Plastice „I. Repin” din Chișinău, astăzi Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”. Îndrăgostit de artă își continuă studiile la cunoscutul Institut de Stat de Arte Plastice „V. Surikov” din Moscova (1981), unde studiază pictura de șevalet, grafica de carte, sculptura camerală și fotografia. Alături de Efim Tarlapan, Vali Boghean, Vasile Șoimaru ș.a. se află între cele 70 de personalități ale orașului și raionului Ungheni.

Victor Cobzac a îmbinat în permanență activitatea de creație cu cea didactică. În perioada 1987-1988, a exercitat funcția de director

la Liceul „I. Vieru”. Între anii 1991 și 1999 a fost profesor de artă plastică la Liceul Academic Româno-Englez „M. Eliade” din Chișinău. Între 1998 și 1999, a predat arta plastică la Școala privată de Management și Limbi Moderne din Capitală, unde a predat pictura, desenul și compoziția. Din a. 2000 până în prezent este conferențiar la Universitatea Tehnică a Moldovei, punând umărul la formarea și promovarea tinerelor ingineri designeri.

Maestrul Victor Cobzac a atins cele mai mari înălțimi. Este artist plastic și de peste 30 de ani membru al Uniunii Artiștilor Plastici (UAP) din Moldova (1989). Trei ani mai târziu devine membru AIAP UNESCO, iar din 1997 - membru APIA DAL-I din Moldova. În același an i se conferă Diploma de Onoare „Eureca” a Academiei Europene de Arte din Bruxelles. Este laureat a două expoziții de concurs: „Peisaj și natură statică” și „Anul M. Eminescu”. De-a lungul timpului, plasticianul Victor Cobzac reușește să-și expună creațiile în cadrul diverselor expoziții de grup și personale acasă și peste hotare. A organizat diverse expoziții personale la Chișinău și în România, expunând și în cadrul celor internaționale (Iași, București, Galați, Moscova, Strasbourg, Budapesta, Bruxelles). Realizează picturi de factură tradițională, îmbinată cu forme non-figurative. Maestrul Cobzac este un pictor consacrat, care a realizat peste 300 de lucrări. Picturile Domniei sale se află în colecții de stat și particulare din Republica Moldova, România, Germania, S.U.A., Italia, Rusia, Bulgaria. A ilustrat peste 30 de cărți, printre care „Lăsați-mă să fiu femeie”, „Pruna necoaptă”, „Poeme de pe Valea Plângerii”, „Scrisoare din Basarabia”, „M. Eliade: de la mituri și practice magice la interes național și tensiune istorică”, „M. Eliade – un mecenat al românismului”.

Picturile Domniei sale apar în permanență pe paginile săptămânalului „Literatura și Arta”. Creația Maestrului a fost apreciată la cele mai înalte nivele: Diplomă la concursul „Peisaj și natură statică” (1978), Diploma de Onoare a Academiei Europene de Artă, Bruxelles (1997), Diplomă, Premiul III la expoziția M. Eminescu, Chișinău (1999) ș.m.a. Colegii de breaslă se

exprimă la superlativ vis-a-vis de creația Maestrului: „Este unul dintre puținii pictori care nu doar explorează culoarea, dar care încearcă să descifreze tainele ei. Acest lucru i-a învățat și pe discipolii săi, în instituțiile unde a predat arta plastică” (E. Sîtnic); „Victor Cobzac face parte din generația pictorilor, care constituie măduva artelor plastice din R. Moldova. Este un pedagog și un pictor foarte bun, care ține la tradiția artei plastice naționale și a celei universale” (L. Hîncu).

Arta plastică, sculptura și fotografia au fost prima dragoste a Maestrului Victor Cobzac. Însă Maestrul este un adevărat ambasador al Creației, a tot ceea ce se numește „Belle Art”. Ultima lui dragoste este Poezia. Flirtul cu poezia a venit involuntar. Așa cum singur recunoaște, i-a fost turnată fără să-și dea seama. „Cenacul condus de Eugenia Bulat nu avea unde să-și desfășoare ședințele și le-am cedat propriul atelier. Astfel, cu voie și fără, devenisem un martor a ceea ce se întâmpla acolo. Așa am început să schițez primele rânduri”, își amintește Maestrul. În a. 2011, cu ajutorul Doamnei Eugenia Bulat, publică prima carte de poezie - „Întoarcerea stelelor” -, pe care o dedică părinților săi. Cea de-a doua a fost intitulată „Prologul Marilor Iubiri”. E un omagiu adus Femeii. Ultima carte editată, dar la sigur nu și ultima creată, poartă un titlu sintetic „Amurgul tăcerii”. Cum mărturisește Maestrul el se regăsește în artă și în poezie deopotrivă. „Pictura se face ziua, iar noaptea mă predispune la meditație și poezie”. Astăzi e invitatul de onoare la cele mai importante concursuri de poezie din România.

Victor Cobzac a fost în permanență membru al comitetului de organizare a Simpozionului Internațional „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”, organizat de Universitatea Tehnică a Moldovei cu universități din România. În toamna anului 2006, în termeni restrânși, se punea piatra de început a acestui Simpozion, prima ediție, la care Maestrul a participat activ. Ulterior, Simpozionul a cunoscut 14 ediții, astăzi fiind la organizarea celei de a 15-a ediții.

Victor Cobzac este o ființă sentimentală, care trece prin el nu doar bucuriile dar și tristețile altora. Mi-amintesc cum în noaptea de după plecarea prietenului nostru prorectorul Universității Tehnice a Moldovei Valerian Dorogan a scris dintr-o răsuflare impresionantă versuri, luate deseori drept cuvinte de adio când pleacă profesorii:

„Se duc profesorii... Se duc, /Să se-nfrățească cu Pământul,
La fel ca frunzele din pomi, / Când de pe crengi... / Le smulge vântul.
Se duc profesorii... / Se duc, /Ei urcă-n cer treaptă cu treaptă,
Acolo... unde Dumnezeu / La poarta Raiului /I-așteaptă”.

În final să încercăm să evidențiem câteva calități-cheie ale Maestrului Victor Cobzac. Filozofia noastră țărănească spune că un om se consideră împlinit dacă în viața lui a dat viață unui copil, a săpat o fântână, cu apa rece a căreia trecătorii își potolesc setea. Dacă a sădit un pom, la umbra căruia să se odihnească călătorul obosit. Dacă a construit un pod, o punte, pentru ca călătorul să poată trece o apă. Se spune că acestea sunt întrebările puse la poarta raiului. Maestrul

Maestrul Victor Cobzac cu nepoțica Ninuța.

Victor Cobzac le are pe toate acestea. Are două frumoase sălcii – fiicele Irina și Magda, și trei duioase nepoțele: Magda, Smaranda și Ninuța. A săpat o fântână adâncă, cu apa rece a căreia își potolesc setea mii de tineri setoși de cunoștințe în această Societate a Cunoașterii. A sădit mulți pomi, discipolii ducându-i faima acasă și departe peste hotarele ei. A construit o mulțime de punți exprimate prin creația lui artistică (plastică și poezie). În finalul caracteristicii date ași termina cu cuvintele ilustrului cărturar și om politic Nicolae Iorga: „*Ce puțini oameni respectabili*

poți respecta”. Maestrul Victor Cobzac este unul dintre puținii oameni respectabili care este respectat.

IN MEMORIAM PUBLICIST EMIL CONSTANTIN STANCIU

Cornel Ciupan

Prof.univ.dr.ing., Universitatea Tehnică din Cluj Napoca

Emil Stanciu s-a născut în Sibiu la 14 decembrie 1950. Mă limitez a scrie câteva sumare date biografice despre care am cunoaștere:

- Absolvent al facultății de Ziaristică din București promoția 1982, a lucrat ca publicist până în anul 2001 când s-a angajat la Expo Transilvania din Cluj-Napoca. Aici, în anul 2002 a organizat prima ediție a Salonului internațional de invenții „Pro Invent”, Emil fiind cel care a dat numele salonului. În anul 2008 numele și sigla salonului au fost înregistrate la Oficiul de Stat pentru

Invenții și Mărci din România, ca marcă.

- În 2012 s-a angajat la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, la Departamentul de Imagine și Relații Publice. S-a ocupat în continuare de organizarea și dezvoltarea Salonului „Pro Invent” și de organizarea unor evenimente (Festivitatea absolvenților, Deschiderea anului universitar etc.).

Ne-a părăsit mult pre devreme și pe neașteptate, la 30 septembrie 2017. Îmi amintesc și acum telefonul doamnei Georgeta Stanciu, care întristată mi-a spus că următorul salon de invenții (Proinvent) nu-l vom mai putea realiza împreună cu Emil, iar din voce mi-am dat seama, înainte de a-mi spune, ce s-a întâmplat. În scrierile domniei sale, gândurile bune se îndreptau întotdeauna spre soția, doamna Georgeta Stanciu și spre cei doi copii, Mihai și Tudor, cu familiile lor, spre inventatori și prieteni.

În aceste momente îmi vine greu să scriu lucruri mult diferite față de cele, pe care le-am scris și rostit la ceremonia de înmormântare și pe care le redau în continuare:

Stimata familie, prieteni si întristați ascultători.

Este deosebit de greu să vorbesc aici la timpul trecut despre o ființă dragă nouă tuturor. Am avut norocul să-l întâlnesc în urmă cu 15 ani, la prima ediție a Salonului Proinvent, organizata la ExpoTransilvania, pentru a umple un spațiu gol în cadrul târgului tehnic. La prima ediție erau doar câțiva inventatori și mai puțin de 30 de invenții. De atunci, Emil a fost cel care s-a ocupat continuu de organizarea Salonului Internațional de Invenții „Pro Invent”, pe care l-a dezvoltat an de an. Deoarece Salonul era organizat de Universitatea Tehnică, a venit în cadrul universității, pentru a aduce salonul în spațiile UTCN și pentru a fi

mai aproape de inventatori. Prin munca sa, la ceea de a XV-a ediție, care a avut loc în martie, anul acesta (2017), la Proinvent au participat peste 60 de entități, numeroși inventatori din țară, din Republica Moldova, și din alte țări europene, cu peste 400 de invenții.

Am colaborat cu Emil de la primele ediții ProInvent și am mers împreună la ale multe saloane de invenție, la Iași, Chișinău, am fost împreună la Soroca, la Orhei, cu ocazia Simpozionului Cucuteni 5000-Redivivus. Avea prieteni peste tot. Am avut ocazia să cunosc o persoană directă, cu simțul umorului extrem de dezvoltat. O persoană foarte implicată în munca pe care o făcea la universitate, pune mult suflet și avea un plan bun de organizare. Emil era foarte sociabil și știa să stabilească relații de durată. Mulți prieteni, inventatori, veneau an de an la Pro Invent, la Cluj-Napoca, în mare parte pentru a se vedea cu Emil. El aducea un anumit spirit salonului, era o „marcă înregistrată”, un brand. Toți îl cunoșteau și îl îndrăgeau pentru calitățile sale.

O altă dimensiune a lui Emil a fost aceea de publicist. Eu nu cunosc activitatea publicistică a lui Emil dinaintea colaborării noastre, în domeniul inventicii. În acest domeniu amintesc cele 5 ediții ale Dicționarului inventatorilor romani contemporani, a cărui autor este. Fiecare volum are peste 500 de pagini. Era un om citit și avea o inimă mare. Iată ce scria autorul pe coperta dicționarului inventatorilor:

„Prin această lucrare am dorit să se depășească o simplă inventariere de nume și fapte (invenții) și, cu atât mai mult, o selecție dictată de apartenența la una ori alta din formele asociative ale inventatorilor din țară. Ea este și dorește să rămână deschisă tuturor inventatorilor români indiferent de gradul de performanță, domeniu de activitate, zona geografică, de proveniența ori țara unde s-au stabilit. A fost concepută ca o „lucrăre portret”. Dovadă stă faptul că prezentarea inventatorilor și a invențiilor cuprinde: date biografice, descrierea invențiilor, precum și o „amprentă” a personalității acestora”.

Pentru noi, prietenii, și pentru organizatorii salonului Pro Invent este o grea pierdere, iar lipsa ta Emile o vom simți. Iți dorim drum bun, printre stele și inventatori. Bunul Dumnezeu să te primească în rândul celor dreți.

Pentru activitatea de susținere a inventicii românești, pentru inițierea proiectului și realizarea Dicționarului inventatorilor români contemporani, publicistul Stanciu Emil Constantin a fost distins cu multe premii, diplome și medalii, o parte dintre acestea fiind următoarele:

- Premiul pentru carte enciclopedică, Consiliul județean Cluj (2017);
- Premiul Universității Tehnice a Moldovei (2010);
- Ordinul „Gogu Constantinescu” în grad de comandor – Societatea Inventatorilor Români (2009);

- Ordinul Tehnico - Științific „Leonardo da Vinci” – Forumul Inventatorilor Români (2010)
- Diploma și medalia de aur „Gânditorul de la Hamangia” – Institutul National de Inventică, Iași (2014);
- Diploma și Medalia Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” – Republica Moldova.

O realizare importantă a lui Emil Stanciu a fost elaborarea și editarea *Dicționarului inventatorilor români contemporani* în 5 volume. În primul volum, care a ieșit de sub tipar în a. 2007, Emil scria: „Rânduri pentru...gânduri bune. La început a fost un gând, o idee, și pentru ca aceasta să... „prindă aripi”, i-am spus uneia „proiect”, iar celeilalte „dicționar al inventatorilor”. Auzindu-mi intenția, „vocile” au răspuns: „așa ceva s-a mai făcut”. Periplul prin biblioteci mi-a întărit convingerea că intenția mea avea un plus confortabil de noutate. „Informațiile despre inventatori se plătesc”. Aveam să mă conving că cineva adevăr grăise, un adevăr pe cât de trist pe atât de contemporan. Fără să... inventez nimic, am ales o a treia cale: speranța că unei „nebunii” i se pot alătura, cu puțină șansă, altele, înfinit mai multe și mai frumoase. Și, cred că nu am greșit în încercarea de a-i aduce mai aproape de buna cunoaștere pe cei ce au dovedit că au avut știința și puterea de a găsi și propune soluții originale, benefice. Ei sunt, în bună parte, niște „anonimi”, evocați ori recunoscuți la fel de puțin ca și alți conaționali trăitori azi ori în vremuri trecute. Prin această lucrarea am dorit să se depășească o simplă inventariere de nume și fapte (invenții) și, cu atât mai mult, o selecție dictată de apartenența la una ori alta din formele asociative ale inventatorilor din țară”. I-a reușit. Au urmat vol. 2,3,4 și 5. Iar aprecierile nu s-au lăsat mult așteptate. În continuare voi da unele fragmente din ce au spus personalități marcante despre Emil Stanciu.

„Apreciez strădania și caracterul deosebit al domnului Emil Stanciu – director de proiect al Salonului Național de Inventică "PRO INVENT", organizat de Expo Transilvania Cluj-Napoca - fără al cărui efort acest prim volum al DICȚIONARULUI n-ar fi existat. El este un optimist contagios care trebuie urmat...” (Prof. dr. ing. Radu Munteanu, Rector al Universității Tehnice din Cluj-Napoca, Membru al Academiei de Științe Tehnice din Romania).

„Idea autorului de la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, a cărei conducere este binecunoscută prin grija și respectul, pe care-l poartă față de creatorii de nou – inventatorii, de a edita un Dicționar al inventatorilor români contemporani, este foarte binevenită. Dicționarul vine să pună la dispoziția cititorilor interesați date semnificative despre inventatori români în viață, care activează în diferite domenii ale științei și tehnicii în întreg spațiul românesc și în

afara lui”(Prof.dr.hab. D.H.C. mult. Ion BOSTAN, Rector al Universității Tehnice a Moldovei, Academician al Academiei de Științe din Republica Moldova);

„Ce putea să fie mai potrivit, pentru ca strădaniile unui inventator, în general necunoscut, să fie cunoscute și mai ales să i se cunoască și recunoască preocupările și rezultatele, decât acel strălucit prim volum. Și dacă acum ne găsim cu această reflecție între filele celui de al doilea volum, ce adaugă noi și noi iscoditori în toate domeniile tehnice, înseamnă că acest demers nu a fost în van” (Prof.dr.ing. Boris Plăhteanu. Directorul Institutului Național de Inventică Iași).

„Idea de a aduna într-o carte cele mai reprezentative invenții ale inventatorilor contemporani români de pretutindeni, a autorului Emil Stanciu este foarte binevenită. Aflată la al cincilea volum, această prestigioasă lucrare a devenit o adevărată antologie a invențiilor și inventatorilor... Sunt sigur că va constitui pentru cei interesați un bun prilej de a se familiariza cu o mică parte a patrimoniului intelectual, de care dispune poporul nostru cu rădăcini creative multimilenare” (Prof.dr.hab. DHC Valeriu Dulgheru, Membru de onoare al Academiei de Științe Tehnice a României).

„O astfel de lucrare considerăm că era necesară pentru cunoașterea inventatorilor români, din diverse domenii de activitate, pentru a arăta faptul că, pe lângă profesionalism, aceștia dau dovadă și de creativitate” (Prof. dr. ing. Nicolae Robu, Rectorul Universității „Politehnica” din Timișoara).

Lansarea Dicționarului, vol. V. [Proinvent, Cluj-Napoca, 2017].

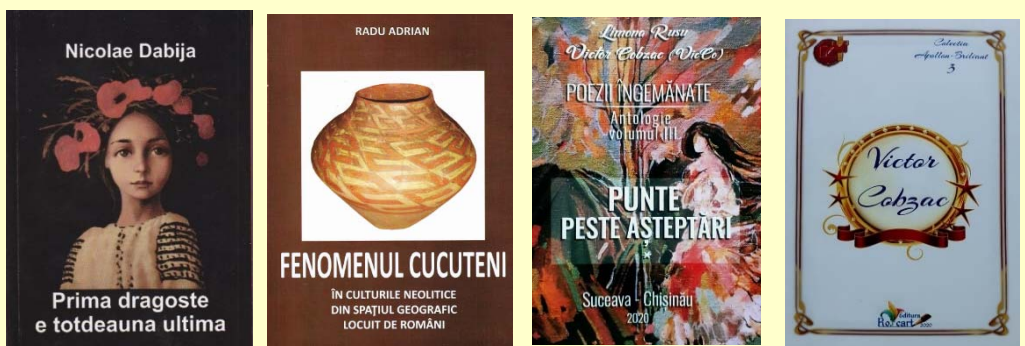
Emil Stanciu, Ioan Pop, Cornel Ciupan [Proinvent, Cluj-Napoca, 2009].

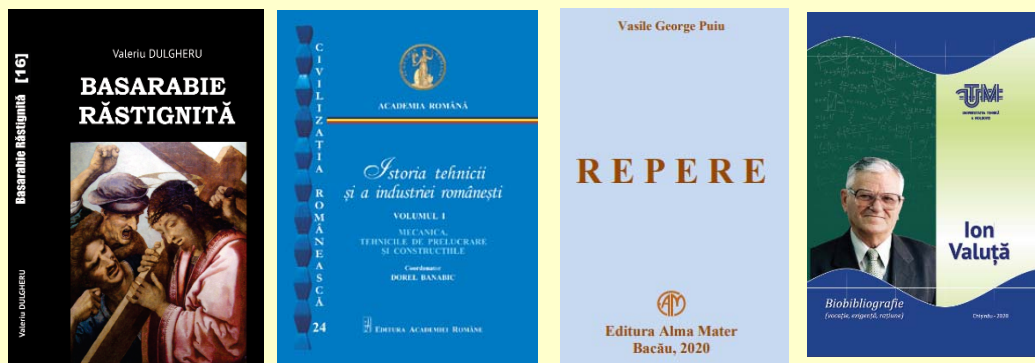
Emil Stanciu și prorectorul Valerian Dorogan [Infoinvent, Chișinău, 2013].

Emil Stanciu – Decernarea premiilor UTCN [Infoinvent, Chisinau, 2013].

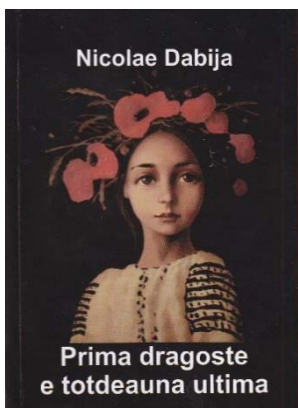
**VI. PREZENTARE
DE
CARTE**

Valeriu DULGHERU
Prof.univ.dr.hab. D.H.C.

Prezentarea cărții „Prima dragoste e întotdeauna ultima”

Autor: Nicolae Dabija

Maestrul Nicolae Dabija, un adevărat poet național, nu încetează să ne uimească în ultimul timp și cu frumoasa-i proză. După impresionantul roman „*Tema de acasă*”, care a cunoscut peste 10 ediții în diferite țări ale lumii, iată că Nicolae Dabija vine să ne copleșească cu o carte de nuvele „*Prima dragoste e întotdeauna ultima*”, considerată de specialiști drept un talisman al Dragosteii, al primăverii vieții noastre, chiar dacă pe parcursul vieții printre zilele cu stele se întâlnesc și zile cu nori grei. Iar autorul este considerat, pe drept cuvânt, Mesager al

Dragosteii Dintâi.

Cartea de nuvele este închinată celui mai frumos sentiment - Prima Dragoste. Mesajul cărții transmite o concentrare irezistibilă de iubire – sentiment care înobilează orice ființă umană, o face să conștientizeze esența lumii.

Nuvelele „*Prima dragoste*”, „*Nu vă îndrăgostiți primăvara*”, te copleșesc prin parfumul amintirilor, cu greșelile, dezamăgirile, cucuiele primite pe parcursul maratonului prin viață. Drept moto al nuvelei „*Prima dragoste*”, autorul vine cu o constatare: „*Fiecare om se naște de două ori. A doua oară se naște atunci când se îndrăgostește pentru întâia oară*”.

„*Mireasma florii de salcâm*” este o nuvelă deosebit de frumoasă, cu avalanșe de metafore și sentimente.

„*Casa cu cărți*” pare să fie o nuvelă autobiografică, poetul Nicolae Dabija născându-se printre cărțile starețului Mănăstirii Zloți Serafim Dabija, arestat în a. 1947 pentru „*construcția mănăstirii în scopuri antisovietice*”.

Nuvela „*Înger păzitor*” este adresată sentimentului unic, pe care Marele Creator l-a inoculat în cea mai performantă creație a sa – Omul.

Impresionează și grafica, realizată de autor cu vârful peniței, tot atât de talentat ca și textele scrise. Schițele dau noblețe și înfrumusețază lucrarea, o face mai expresivă vizual.

Valeriu DULGHERU
Prof.univ.dr.hab. D.H.C.

Prezentarea cărții „Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spațiul geografic locuit de români”

Autor: Radu Adrian, prof.univ.dr.

Cultura Cucuteni sau *Cucuteni-Tripolie* este una dintre cele mai vechi civilizații din Europa (care a trăit din a. 5500 până în 2750 î.Hr.). Această veche civilizație și-a primit numele după satul cu același nume din apropierea Iașiului, unde în a. 1884 renumitul etnolog român Theodor Burada a descoperit primele vestigii. Iar prin săpăturile întreprinse la Cucuteni în aa. 1909 - 1910 de neamțul H. Schmidt și publicațiile lui această veche cultură devine cunoscută lumii întregi. De menționat că cultura Cucuteni a precedat cu câteva sute de ani toate așezările umane din Sumer și Egiptul Antic. Cultura Cucuteni se întindea pe o suprafață de 350000 kilometri pătrați, pe teritoriul actual al României, Republicii Moldova și Ucrainei.

În ultimul timp crește interesul cercetătorilor pentru această veche cultură europeană prin organizarea manifestărilor cultural-științifice, cum este și Simpozionul „*Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte*”, ajuns la a 15-a ediție, dar și numărul crescând al publicațiilor. În rândul acestora se evidențiază și frumosul album ilustrat cu cele mai importante descoperiri din domeniul ceramicii cucuteniene „*Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spațiul geografic locuit de români*”, elaborat de profesorul român Radu Adrian.

Editat în condiții tipografice foarte bune cu 327 pagini format mare albumul cuprinde importante vestigii. Unelte din os, din corn de cerb, din silex, din piatră și, desigur, impresionanta ceramică cucuteniană. Mulțimea și varietatea vaselor de lut (oale, farfurii, cupe, fructiere, pentru păstrarea cerealelor, linguri, căușe ș.a.), a vaselor antropomorfe de lut, amfore, figurine antropomorfe, complexe de cult (vase de cult, urne funerare), figurine zoomorfe impresionează prin formele perfecte (atunci când încă nu exista roata olarului). Impresionantă este și cromatica acestor vase, care și-au păstrat culorile vii chiar și peste 6-7 mii de ani. De asemenea, impresionează simbolurile spirituale pictate, incizate (crucea, svastica Yin și Yang,

decoruri în spirale, schițe grafice de animale și păsări), care încă urmează a fi descifrate.

Pentru cunoașterea istoriei unui neam cercetători caută, în special, surse scrise. Din păcate majoritatea surselor scrise, privind istoria multimilenară a poporului român, au dispărut, interesul neamurilor străine vecine apărute mult mai târziu pentru dispariția lor (sau ascunderea în arhive inaccesibile istoricilor) fiind major. Însă Istoria Neamului românesc poate fi reconstituită în mare parte din cioburi, iar descifrarea informației codificate devine o sursă inepuizabilă pentru cercetători.

Cartea profesorului Radu Adrian vine ca un suport considerabil în această operă de reconstituire a Istoriei Neamului „*din cioburi*”. Editat în limbile română și engleză albumul este o sursă de informație extrem de importantă pentru promovarea culturii cucuteniene în străinătate, pentru a o face cunoscută străinilor. Iar aceasta le limitează manevrele falsificatorilor de istorie din mediul popoarelor vecine care, într-un fel, trebuie să-și „*argumenteze*” paternitatea asupra teritoriilor, pe care se află acum, chiar dacă au venit mult mai târziu.

Î-l felicit sincer pe autor, profesorul Radu Adrian, pentru munca enormă depusă la editarea acestui superb album.

Valeriu DULGHERU
Prof.univ.dr.hab. D.H.C.

Prezentare cărți de poezie 2020. Autor: Victor Cobzac: artist plastic, poet.

Maestrul Victor Cobzac este un adevărat ambasador al Creației, a tot ceea ce se numește „*Belle Art*”. Ultima lui dragoste este Poezia. Flirtul cu poezia a venit involuntar. Deosebit de fructuos Maestrul a fost în acest an.

„*O sută de poeme*”, Volumul III, Colecția Apolon Briliant;

„*Poezii îngemănate, Punte peste așteptări*”, Volumul I (III), Antologie în colaborare cu Limona Rusu din Suceava, România;

„*Poezii îngemănate, Muguri de dor*”, Volumul II (IV). Antologie în colaborare cu Limona Rusu din Suceava, România;

„*Vis cu Nichita*”, Antologie în XV volume, Volumul I;

„*Tatăl meu – eroul meu*”, Anthologie;

„*Mama mea – icoană sfântă*”, Anthologie;

„*Începe ziua cu Ana*”. In Memoriam Ana Podaru, Antologie gata de tipar;

„*Fata de pe copertă*”, Volumul III, gata de tipar;

Distincții: Trofeul literar „*Grigore Vieru*”. Festivalul Internațional de Poezie „*Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi!*”, ediția a VII^a. Societatea Culturală Apolon, România.

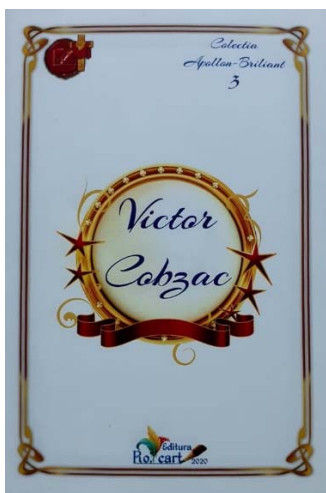
Patru clase la români

*Mama mea, prima femeie,
Dumnezeu lung m-a privit,
Când i-am spus că-mi este dragă,
Și de Ea-s... în-dră-gos-tit.*

*Ba din contra, ... s-a oprit,
Mi-a vorbit... ca un Părinte,
Despre-o icoană sfântă - Mama,
Și pân' azi le mai țin minte.*

*Astăzi... Mama nu mai ieste
Și nici Tata... sunt... departe,
Au urcat... în cer, ... la Domnul,
Să mai fac-un pic de carte.*

*Cine... nu-mi aude glasul?
Noi... suntem... aici stăpâni
Ce deștepți... erau, ... Pă-rin-ții,
Patru clase, ... la români.*

Și pentru că lipsesc... să-i ierte

*Copii, ce nu mai știu să plângă,
Și nici să râdă, să zâmbească,
Li-s ochii seci... de așteptare,
Cine la viață...să-i trezească ?*

*Cine să-i mângâie... pe față ?
Să-i i ape sus... de subsuori ?
Dacă părinții... sunt...departe,
Și-i văd ... numai la sărbători.*

*Cine să stea... la că-pă-tâi ?
Atunci când febra... se ridică,
Și ochii ard...cadouă...stele,
Și la-cri-ma...dine le pică.*

*Cine să-i scoale dimineața ?
Pe frunte...plină de pistrui,
Cu un sărut...ca Pâine caldă,
Acum...rpmași...ai nimănuui ?!*

*Cine să-i lase săscâmcească?
Apoil la piept să-I strângă dulce,
Le scalde în pupici...obrajii,
Până ce-ajung la pat să-i culce.*

*Copii... sunt văduviți de glasul
Acelor ... care le-au dat viață,
Chiar dacă au ca cerul... ochii,
Tristețea le-o citești... pe față.*

*Au fruntea... ca un câmp arat,
De gânduri, care să-i alinte,
Cu ochii ră-tă-ciți... de unde...
Poate apare... vreun părinte ?*

*Sunt gata să frământa colbul,
Chiar dacă au de ce să-I certe,
Sunt gata să le sară-n brațe,
Și pentru că lipsesc, să-i certe.*

Nicolae DABIJA
Academician, poet, D.H.C.

Prezentarea cărții „Basarabue răstignită”, vol. 16.

Autor: Valeriu Dulgheru

„Sunt 16 secole de când alături de generația mea îndemnăm românii de pretutindeni „Hai să dăm mână cu mână... Căci ...Unde-i unul nu-i putere...”. Neamul meu din nou la răspântie și frumoasa mea Moldovă, „Scumpă Moldovă! țară de jale! Ah! În ce stare tu ai ajuns! Lasă-mă –a plânge rănilile tale”.

(Testamentul lui V. Alecsandri)

Este strigătul pentru unificarea forțelor eurounioniste, care trece ca un fir roșu prin întreg volumul „Basarabie răstignită (16)”, un strigăt mai mult în surdină, un strigăt în jungla dreptei unioniste extrem de dispersate. Mereu prezent visul reunificării Basarabiei cu țara mamă s-a transformat într-un puternic strigăt de trezire, măcar în ceasul al doisprezecelea al celor care mai pot face ceva în această situație extremă, strigăt exprimat prin minunatele versuri ale marelui poet român Gr. Vieru „Din Basarabia Va scriu,/ Dulci frați de dincolo de Prut./ Vă scriu cum pot și prea târziu, / Mi-e dor de voi și Vă sărut” și ale lui A. Silvestru „E trist să ai o dreaptă dezbinată. E trist să fii în țara ta străin...”.

Basarabie răstignită (16) vine după Anul Centenar, compromis într-un fel pe ambele maluri ale Prutului, după alegeri parlamentare și locale în Basarabia, după debarcarea regimului totalitar al lui Plahotniuc și încercarea guvernului Maiei Sandu de a guverna altfel, după întărirea extremă a poziției președintelui socialist prorus I. Dodon. Volumul este structurat în patru capitole: *Basarabie încotro?; Alegeri compromise; Putinism, plahotniucism, dodonism și alte isme; Portrete în timp, opinii, reflecții.*

Prezentul volum reprezintă o radiografie a vieții politice, sociale, culturale din Basarabia în anul care a trecut. Ca și în volumele anterioare, prezentul volum include 67 de articole publicate preponderent în revista „Literatura și arta”, dar și în mediu on-line, folosind rețelele de socializare ca un bun mijloc de diseminare a articolelor. Cele 29 articole din capitolul „Basarabie încotro?” cuprind luări de poziție, comentarii, critici asupra actualei activități politice din Basarabia, încercări de căutare a căii de mai departe a acestui colț de țară, numită Basarabia. Al doilea

capitol este dedicat dureroasei probleme a alegerilor, care în repetate rânduri în Basarabia au fost compromise, fiind compromise și cele parlamentare și locale din anul trecut prin coruperea electoratului de către guvernarea lui Plahotniuc și a acoliților săi Șor, Dodon ș.a.

Cele 15 articole din capitolul al III-lea bat din toate tunurile în răul absolut la moment Plahotniuc care, în sfârșit, este doborât, dar și în noul rău absolut I. Dodon, totalmente vândut Kremlinului, care face totul pentru a prelua locul lui Plahotniuc în ceea ce privește capturarea puterilor în stat, preluarea schemelor frauduloase de corupere, preluarea mediului audiovizual.

Pentru a scoate în prim plan valorile științifice și culturale din Basarabia și România în cel de-al IV^{-lea} capitol sunt prezentate mari personalități ale științei și culturii românești. Sunt omagiați academicienii Ion Bostan și Napoleon Antonescu ajunși la un frumos jubileu, nonagenarul, mare matematician și patriot român Corneliu Constantinescu ș.a.

Deosebit de deranjantă este soarta de mai departe a Basarabiei. În acest capitol se prezintă grupurile de interese care fac jocurile lor murdare în detrimentul interesului național. Multe articole sunt „presărate” cu expresii populare sau ale marilor intelectuali ai Țării: „Țara arde baba se piaptână”, „Ce dorim noi de la moș Gerilă? Să ni-l aducă pe moș Crăciun” (A. Păunescu), „Dragul meu și scump părinte, / Eu îți scriu, al tău Ion / Mă întreb,...de ce tătaie, / Mă tot vinzi pe-acest Dodon?!”.

Prin motoul luat la unul din articole preluat din „Drum spre Arania” (Daniel Dragan) „Daca o iei la stânga, mori de sete, daca o iei la dreapta, mori de foame, daca te întorci, îți blestemi zilele...” s-a dorit să fie prezentată situația extrem de incertă de la începutul verii anului trecut când s-a format acea atipică coaliție ACUM+PSRM.

Parafrazând-o pe reputatul filozof american Ayn Rand (1950) „Când vei înțelege că o mulțime de oameni se îmbogățesc prin luare de mită și influența lor e mai eficace decât munca lor, când vei descoperi că este răsplătită corupția iar onestitatea devine un sacrificiu de sine, atunci vei putea spune, fără teama de a greși, că soarta societății în care trăiești, este condamnată”, care corespunde în mare măsură situației actuale din Basarabia, se conchide că societatea basarabeană este condamnată.

Volumul „Basarabia răstignită” (16) prezintă o realitate dureroasă a românilor dintre Prut și Nistru. Doar prin unitatea tuturor unioniștilor s-ar mai putea împlini visul de secole al ReUnirii!

Valeriu DULGHERU
Prof.univ.dr.hab. D.H.C.

Prezentarea cărții „Istoria Tehnicii și a Industriei Românești”

Coordonator: Dorel Banabic

De ce o Istorie a tehnicii și a industriei în seria Civilizația Românească?

Primul argument:

Civilizația tehnică este parte a civilizației în sensul larg al conceptului. Nu în zadar chiar și denumirile epocilor de dezvoltare a civilizației poartă denumiri tehnice: Epoca

pietrei (Tehnologia pietrei); Epoca bronzului (Tehnologia Bronzului); Epoca fierului (Tehnologia fierului). Dacă civilizația reprezintă nivelul de dezvoltare materială și spirituală atins de o formație social-economică, civilizația tehnică reprezintă acea parte a civilizației corespunzătoare dezvoltării materiale a societății. În perioada contemporană, industria este forma caracteristică de producție și întreaga viață socială este supusă tehnologizării.

Al doilea argument: Sunt puține lucrări în literatura română de specialitate, care să abordeze global istoria tehnicii românești de către specialiștii din diferite domenii ale tehnicii. Istoria tehnicii românești a fost abordată de-a lungul timpului atât de istorici (Nicolae Iorga, Ștefan Pascu, Constantin Giurescu, Volker Wollmann), cât și de ingineri (Dumitru Furnică, ingineri (Ștefan Bălan, Remus Răduleț, Nicolae Iordăchescu, Ștefan Iancu), sau sociologi (Dimitrie Gusti). Doar trei cărți din această înșiruire au o abordare multidisciplinară: „Istoricul dezvoltării tehnice în România” în trei volume, dedicată aniversării a 50 de ani de la înființarea Societății Politehnica din România ; „Enciclopedia României” (Vol. 3) a lui Dimitrie Gusti și tratatul lui Ștefan Pascu.

Scopul publicării tratatului „Istoria Tehnicii și a Industriei Românești” în 2 volume este de a difuza pe plan național și internațional realizările românești în domeniul tehnicii. Tratatul este împărțit în două volume intitulate: „Mecanica,

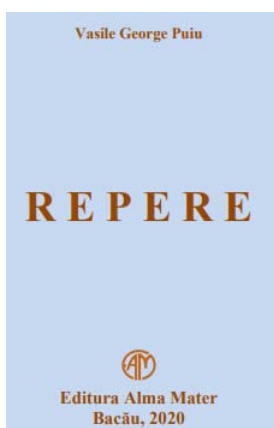
tehnicele de prelucrare și construcțiile” și *„Electrotehnica, energetica, transporturile și învățământul tehnic*”. Volumele cuprind aproape 1500 de pagini și sunt structurate în 77 de capitole. Fiecare volum cuprinde mai multe capitole incluse în domeniile specificate în subtitlul volumului.

România este menționată în enciclopediile de istoria tehnicii și în cele de invenții de pe plan mondial, în special, prin contribuțiile din domeniul aviației și aeronauticii. Din acestea lipsesc numeroase nume de ingineri și inventatori români care au contribuit semnificativ la dezvoltarea tehnicii românești precum și a celei mondiale. Abordarea multidisciplinară a volumelor a presupus împărțirea domeniului tehnicii în mai multe ramuri industriale. În acest volum au fost incluse următoarele industrii: electrotehnică, energetică, inginerie biomedicală, transporturi navale și feroviare, autovehicule și aviație.

Istoria societăților ingineresti, a învățământului tehnic, a proprietății intelectuale și a invențiilor și un sinoptic al personalităților ingineriei românești au fost tratate în capitole separate. Pentru fiecare domeniu au fost invitați să colaboreze cei mai buni specialiști din domeniul respectiv sau autori care au publicat deja istorii ale domeniului. Au fost implicați în elaborarea unor capitole specialiști care au fost factori de decizie în elaborarea unor strategii de dezvoltare a României și care cunosc nu numai faptele și istoria domeniului lor, ci și *„filozofia”* dezvoltării aceluși domeniu. Este cazul capitolelor *„Istoria electrotehnicii”*, *„Istoria energeticii”*, *„Istoria aviației, tehnicii rachetelor și științelor aerospațiale”*. Valorificarea acestor *„arhive vii”* aduce un plus de calitate cărții de față. Aceasta este o abordare nouă față de cărțile de istorie a tehnicii scrise în ultimii 80 de ani, având avantajul că specialiștii din domeniu pot face o mai corectă ierarhizare valorică a realizărilor tehnice îndeplinite de-a lungul timpului. Acum, în era internetului, când nu găsirea informațiilor este o problemă de documentare, ci ierarhizarea valorică a acestora, această abordare este esențială și aduce o valoare în plus prezentei lucrări. O limită a acestei abordări este aceea că există diferențe de redactare între unele capitole, datorate stilului diferit al fiecărui autor/coordonator de capitol, aspect inerent oricărei cărți cu un număr mare de autori. Un alt element de noutate adus de prezenta: autorii au valorificat din plin sursa extrem de bogată a informațiilor aflate pe internet, sursă aflată la îndemâna tuturor, dar valorificată printr-o ordonare și o ierarhizare de către specialiștii din domeniul respectiv. Felicitări coordonatorului prof.dr. Florin Tănăsescu pentru această deosebit de importantă lucrare pentru cunoașterea realizărilor tehnicii românești.

Dumitru OLARU
Prof.univ.em.dr.ing.

Prezentarea cărții „Repere”. Autor: prof.univ.dr.ing. Vasile PUIU

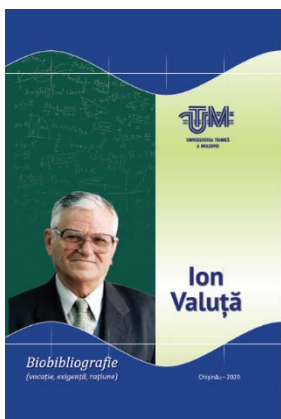

Pornind de la îndemnul regretatului profesor Dan Pavelescu, încă din anul 2003, ziaristul și profesorul universitar Vasile George Puiu, a început o investigație documentară cu referire la mari personalități științifice românești, ctitori de școală în știința Organelor de mașini și a disciplinelor conexe (Mecanisme, Tribologie), încercând să cuprindă într-o carte de publicistică academică valențe esențiale ale unor mari dascăli (profesionalism, dăruire, operă științifică și didactică).Astfel, cu documente, interviuri, cu frământări lăuntrice, Vasile George Puiu a reușit să găsească „*vectorul cognitiv capabil să aducă știința la nivelul oricărui cititor*” (posibil) și să pună la dispoziția discipolilor, dar nu numai, un deosebit de valoros „*eseu de investigație documentară*” despre creatorii școlilor universitare ale acestei științe în România. Autorul reușește să surprindă, în această carte, dimensiuni ale existențelor fundamentale ale unor iluștri profesori universitari, „*nume proprii*” în domeniu, de la Iași până la Cluj-Napoca, Timișoara, Brașov, Suceava, Galați, Baia Mare, Reșița și, desigur, București. Conștient de cele spuse de poetul Nicolae Dabija că „*orice om este o carte în devenire*”, autorul prezentului eseu a încercat și a reușit, cu succes, să treacă prin filtrul rațiunii sale viața și opera fiecărui profesor universitar din cuprins, scoțând în evidență „*caratele întru veșnicie*” ale fiecăruia, posibile introduceri în viitoare monografii care, cu siguranță, se vor scrie în continuare. Pentru a face într-o carte de dimensiuni rezonabile portretele celor 23 de iluștri dascăli, autorul a trebuit să sintetizeze și să structureze informațiile sub o formă logică, firească, pe următoarele tematici: confluente biografice, cariera didactică, activitatea științifică și cea din cadrul comunității academice, opera didactică (manuale, monografii, îndrumare de laborator), opera științifică (lucrări publicate, contracte științifice, brevete), recunoaștere națională și internațională. În final, așa cum arată autorul, „*pentru reperele noastre contemporane voi interveni, printr-un addendum, universitari de înaltă ținută didactică și științifică*”. Astfel, Vasile George Puiu ne

pune la dispoziție un valoros material documentar, care marchează, după părerea noastră, etapa cea mai importantă a dezvoltării Școlilor de Organe de mașini din România. Desigur că autorul acestui eseu nu și-a propus să-și extindă investigația asupra tuturor dascălilor de excepție, care sunt încă în activitate în diversele centre universitare din țară și din Basarabia. Așteptăm, cu interes, un al doilea volum, care, după știința noastră, este deja în planul profesorului Vasile George Puiu. Autorul, el însuși profesor universitar cu disciplina de bază Organe de mașini la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, cu un strălucit doctorat susținut la Politehnica din Iași sub coordonarea regretatului profesor Nicolai Popinceanu, este autor de cărți tehnice, manuale de Organe de mașini, îndrumare de laborator. Este autor de lucrări științifice recunoscute internațional, contracte de cercetare, brevete de invenție. Este și un remarcabil poet și publicist, cu mai multe premii literare. A debutat cu un premiu la Concursul Național de Poezie „Nicolae Labiș”, în studenție. I s-a decernat Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, Filiala Bacău, pentru volumul de versuri Bifurcația neantului, apărut la Editura Junimea în 2005. În 21 mai 2003 organizează, împreună cu profesorul Valeriu Dulgheru de la Chișinău, cea de-a 23-a ediție a Seminarului Național de Organe de Mașini „Ioan Drăghici”, care s-a desfășurat la Bacău, Iași (22 mai, cu evocarea profesorului Popinceanu) și apoi s-a trecut Prutul la Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău. A fost primul Seminar de Organe de Mașini, ținut în „două țări” [?;!]. surori. Bucovinean de origine, sensibil până la lacrimi când vine vorba despre frații de peste Prut, Vasile George Puiu este deosebit de apreciat și prețuit de colegii noștri de la Chișinău dar, în egală măsură, de marele poet national Nicolae Dabija. În 30 decembrie 2018, Vasile George Puiu primește de la maestrul Nicolae Dabija următorul mesaj: „*Dragă Vasile,..... vreau să te anunț că săptămânalul „Literatura și Arta” te-a desemnat Laureat al Premiului pentru Poezie pentru anul 2018. Felicitări! La mulți și rodnici ani! Te îmbrățișez cu drag, Nicolae DABIJA*”. Colaborarea cu frații de peste Prut a lui Vasile George Puiu se întinde pe toată perioada ultimilor 30 de ani, dar s-a intensificat, în ultimii cincisprezece, prin organizarea și participarea la 13 începând cu a II-a ediție) din cele 14 ediții ale Simpozionului Internațional Cucuteni 5000 Redivivus, organizate de o parte și de alta a Prutului, la Chișinău, Iași, Bacău și la Suceava.

Valeriu DULGHERU
Prof.univ.dr.hab. D.H.C.

Prezentarea cărții „Ion VALUȚĂ: biobibliografie (vocație, exigență, rațiune)
Autori: Dulgheru V., Plăcintă E.

„Dacă trecutul este nu din vina noastră împrăștiat, el trebuie cules, înmănunchat și așezat ca o comoară de aur înaintea copiilor și tinerilor întru înălțarea noastră în ochii lumii ca neam vrednic și sănătos”

(Grigore Vieru)

Biobibliografiile sunt cartea de inventar a Neamului, testament, care alimentează prosperitatea și asigură evoluția unei națiuni. Lucrarea biobibliografică „*Ion VALUȚĂ – biobibliografie (vocație, exigență, rațiune)*” scoate în prim plan o personalitate de prim rang cu o experiență pedagogică de peste 70 de ani, un manager profesionist, un patriot, un om minunat, dedicat întemeierii primei instituții tehnice din Moldova – Institutul Politehnic din Chișinău (astăzi Universitatea Tehnică a Moldovei). Creată la solicitarea rectorului, prof.univ.dr.hab. Viorel Bostan, această lucrare vine să confirme entitatea și continuitatea intelectualității tehnice din Republica Moldova.

Bibliografia invocă insistent unitatea cercetării și educației studenților. Activitatea didactică și științifică a prof. I. Valuță s-a soldat cu expertizarea învățământului tehnic la înălțimea programelor de exploatare inteligentă a lingvisticii ingineresti. Încă în anii 70, docentul Ion Valuță, atenționa că fruntea tuturor cunoștințelor tehnice se bazează pe fizică și matematică. Ecuțiile și formulele exclud dictatura și cuprind natura, încununând o artă, o știință a operațiilor. Cu acest legământ, Ion Valuță ne-a binecuvântat învățământul național încă atunci, în timp de regim sovietic. Cu adâncă recunoștință pentru tot ce a făcut pentru învățământul național în cei peste 70 de ani de muncă pedagogică, suntem îndatorați a adăuga o filă a *Exceleței Sale* în proiectul „*Personalități universitare în știință și tehnică ai Universității Tehnice a Moldovei*”.

Partea bibliografică a lucrării este precedată de omagii și referințe asupra biografiei și realizărilor științifice, semnate de personalități marcante din mediul

academic din țară și de peste hotare. Recunoașterea și aprecierea contribuțiilor științifice și manageriale ale Domniei Sale, prefigurează implicarea directă în viața didactică, științifică și socială a Universității Tehnice a Moldovei.

Profesorul Ion Valuță este unul dintre fondatorii Institutului Politehnic din Chișinău, fondatorul Catedrei de matematică, fiind șef de catedră (1964-1999) cu o mică întrerupere. A fost prorector pentru munca de cercetare științifică (1967-1974). A publicat circa 150 de lucrări științifice, inclusiv manuale și monografii. A fost coordonator și autor de manuale în limba română. A participat împreună cu colegul și prietenul său Petre Osmățescu la Congresul mondial al matematicienilor (a.1966). La acest congres a fost demonstrată problema continuumului – o problemă fundamentală a teoriei mulțimilor. Este conducător de doctorat, fiind conducător științific a 6 teze de doctor în științe fizico-matematice. A creat la catedră o direcție științifică, în cadrul căreia a pregătit o întreagă pleiadă de specialiști. Sub genericul „*Logică matematică și programare*”, în mai 1973, a organizat pentru studenți o conferință matematică. Biobibliografia este structurată în 4 părți, care reflectă întreaga activitate științifică, didactică și socială a Dlui Profesor Ion Valuță.

Prezenta lucrare „*Ion VALUȚĂ. Biobibliografie: vocație, exigență, rațiune*” dedicată aniversării a 90-a de la naștere, onorează strădania și visul național al înaintașului, consfințind înzestrarea *lingvisticii inginerești* (I. Valuță, 1971). Prof. Ion Valuță a fost președintele comitetului de organizare a conferinței unionale „*Avtomaticheskaya pererabotka teksta metodami prikladnoj lingvistiki*”, eveniment, organizat sub egida Institutului Politehnic din Chișinău în 6-8 octombrie 1971, împreună cu cunoscutul lingvist *Raimund G. Piotrovski*. Aceasta a pus începuturile domeniului lingvisticii inginerești aplicate în Republica Moldova. Limba este primul semn de identitate al unui popor, iar conversia caracterelor chirilice în caractere latine nu este un capriciu, ci este un simbol bibliografic folosit pentru a indica funcția de integrare a tuturor publicațiilor naționale, inclusiv, și cele apărute în perioadă de regim totalitar sovietic. În epoca „*calculatorului*” este inevitabilă crearea unui mod special de identificare a publicațiilor.

Mare patriot, prof. Ion Valuță, menționa mai târziu: „*Comuniștii au demonstrat că au greșit atunci când au vrut să distrugă lumea veche și să construiască alta nouă, deoarece sistemele sociale se formează în mod evolutiv, în cicluri, pe spirală, în decurs istoric. Mai ales în învățământ, trebuie să respectăm*

aceste principii, deoarece învățământul este tradiție”.

În final, aş menționa faptul că, în pofida tuturor vicisitudinilor istorice, această frântură de neam din Basarabia a supraviețuit tocmai prin personalitățile, cărora le-a dat naștere. Familia Valuță, care a dat românilor basarabeni cel puțin 5 personalități de prim rang, este una din puținele familii de intelectuali basarabeni de valoare.